

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF NEYYİR'İN TİYATROLARI

**BUKET ÜLGER
11723005**

**TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. ALİ YILDIZ**

**İstanbul
2014**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF NEYYİR'İN TİYATROLARI

BUKET ÜLGER
11723005

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: ..Ocak..2014

Tezin Savunulduğu Tarih: 03..03..2014

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ali Yıldız

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Yakup Gelik

Doç. Dr. Ali Lükürü Gönül

İmza

Ali Yıldız
Yakup Gelik
Ali Lükürü Gönül

İSTANBUL

MART, 2014.

ÖZ

YUSUF NEYYİR'İN TİYATROLARI

Buket ÜLGER

Ocak, 2014

Yusuf Neyyir, on dokuzuncu yüzyılda yaşamış ve eserlerini de bu dönemin ışığında yazmıştır. Yusuf Neyyir'in bir telif romanı, dört adet tiyatro metni ve bir adet tercüme romanı vardır. Telif ve tercüme romanı hakkında kısaca bilgi verdiğimiz bu çalışmada asıl, tiyatro metinleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Yazarımız, tiyatro metinlerinde dönem insanının yaşadığı günlük meselelere değinmiştir. *Tasvîr-i Sebât* oyununda erkeğin karısını bir Frenk kadını ile aldatması konusu işlenir. Aldatma, bu oyunda ana olaydır. Bununla birlikte oyunda pek çok ara konu da işlenir. *Esrâr-ı Aşk*'ta bir yanlış anlaşılardan dolayı felakete sürüklenen iki gencin dramı anlatılır. *Sıdk-ı Canân* oyununda ise düşman iki ailenin birbirine âşık iki çocuğunun başına gelenler gözler önüne serilir. Bu anlamda *Tasvîr-i Sebât*, *Esrâr-ı Aşk* ve *Sıdk-ı Canân* birer dramdır. *Tedbirsizlik* oyunu ise bu anlamda diğerlerinden ayrılır. *Tedbirsizlik*'te yaşlı ve çocuklu dul bir adamın genç ve güzel cariyesiyle evlenme isteği ve bu istek üzerine ailenin yaşadığı olaylar anlatılır. Anlaşılabacağı üzere, Yusuf Neyyir, eserlerinde farklı konulara değinmiş, farklı konular için çizdiği karakterlerle renkli bir dünya yaratmıştır.

Bu çalışmada Giriş ve Sonuç bölümleri dışında esas konunun ele alındığı iki ayrı bölüm daha vardır. Bunlardan biri, tiyatro metinlerinin incelendiği bölüm, diğeri ise tiyatro metinlerinin Latin harflerine aktarıldığı bölümdür.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Neyyir, Türk Tiyatrosu, *Tasvîr-i Sebât*, *Esrâr-ı Aşk*, *Sıdk-ı Canân*, *Tedbirsizlik*.

ABSTRACT

YUSUF NEYYİR'S PLAYS

Buket ÜLGER

January, 2014.

Yusuf Neyyir lives in nineteenth century and writes his pieces in the light of that century. His literary works consist of one novel, four plays and one translated novel. In this study that we give information about copyright and translation novel, basically plays are analyzed in detail. Our author deals with the daily issues of the people who lives in that period in his plays. In *Tasvîr-i Sebât*, it is told that a man deceives his wife with a Frank woman. Deception is the main case. However, many other issues are dealt with. In *Esrâr-ı Aşk*, tragedy of two young people who ride for a fall because of a misunderstanding is told. In *Sıdk-ı Canân* experiences of two lovers whose families are enemy each other is analyzed. In this sense, *Tasvîr-i Sebât*, *Esrâr-ı Aşk* and *Sıdk-ı Canân* are tragedies. On the other hand, *Tedbirsizlik* is distinguished from the others. It tells that an old, widow man with child desires to marry to a young beautiful concubine and the experiences of the family because of this desire. As it is seen, Yusuf Neyyir deals with different subjects in his works. He creates a colorful world with his characters that he draws for these subjects.

In this study, there are two more sections dealing with the main subject apart from the introduction and conclusion parts. While the plays are examined in one of them, plays are transferred to roman characters in the other one.

Key Words: Yusuf Neyyir, Turkish Theatre, *Tasvîr-i Sebât*, *Esrâr-ı Aşk*, *Sıdk-ı Canân*, *Tedbirsizlik*.

ÖNSÖZ

On dokuzuncu yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecine girdiği yüzyıl olması bakımından mühim bir tarihtir. Tanzimat'ın ilanı ile başlayan modernleşme süreci, toplumu her anlamda etkilediği gibi edebiyatı da önemli ölçüde etkilemiştir. Halk hikâyelerinden yazılı romana geçilen bu devrede verilen eserler, toplumun sorunlarını gündeme getirmeye devam etmiştir. Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal'lerin öncülük ettiği bu devre, tezimize konu olan Yusuf Neyyir Bey'in yaşadığı ve eserlerini verdiği dönem olması bakımından da oldukça önemlidir.

Biri telif biri tercüme iki romanı bulunan Yusuf Neyyir'in toplamda altı eseri vardır. Geri kalan dört eser ise tezimizin ana başlığını oluşturan tiyatro oyunlarıdır. "Yusuf Neyyir'in Tiyatroları" adını verdiğimiz bu tezde, yazarımıza atfedilen tiyatro eserlerini Latin harflerine aktararak eserleri ayrıntılı bir şekilde inceledik.

Yazara ait olan tiyatro metinleri, Atatürk Kitaplığı'nın Nadir Eserler Bölümü'nden tarafımda temin edilmiştir. Ayrıca tezin ana konusunu oluşturmaya da Yusuf Neyyir'e ait olan telif ve tercüme iki romanı da yine bu kütüphaneden alınarak çalışılmıştır.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın Giriş kısmında yazarımızın hayatı ve eserleri hakkında genel bir bilgi verilmiştir. İkinci bölüm, tezin ana kısmını oluşturan tiyatro eserlerinin incelenmesinden müteşekkildir. Eserler yayım tarihlerine göre ele alınmıştır. Üçüncü bölümde yine aynı sıralamayla metinlerin Latin harflerine çevirileri yer almaktadır. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışmaya karar vermeden önce bana fikirleriyle ışık tutan, daha sonra da bu konuyu seçmemi sağlayan tez danışmanım, değerli insan Yrd. Doç. Dr. Ali Yıldız Bey'e teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmayı yarıda bırakmayı düşünüp umutsuzluğa düştüğüm zamanlarda bana yalnızca tez danışmanı değil hayat danışmanı olmuş, "nasıl başarılı bir akademisyen olunur?" sorusuna duruşu ve yaptıklarıyla her zaman cevap vermiştir. Çalışmam sırasında özellikle arşiv belgelerini okumamda büyük yardımı dokunan değerli arkadaşım Abdullah Uğur'a,

yoğunluğu içerisinde son anda çıkan işlerimi geri çevirmeyerek büyük bir özenle çevirilerimi yapan güzel dostum Özlem Gündüzkanat'a, tezim için gerekli belgeleri bulmam konusunda Ankara'dan bana bu teminlerde bulunan sevgili dostum Ahmet Melih Yılmaz'a ne kadar teşekkür etsem az kalır. Bu tezi yazarken yaşadığım tüm sıkıntıları benimle paylaşan, ne olursa olsun yanımda ve arkamda olduğunu hissettiren, başaracağıma her zaman inanmış ve beni de inandırmış olan anneme; akademik çalışmalarım konusunda beni yüreklendiren aileme sonsuz şükran borçluyum.

İstanbul, Ocak 2014.

Buket ÜLGER

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TEZ ONAY SAYFASI.....	
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
1.GİRİŞ	1
1.1. Yusuf Neyyir'in Hayatı ve Eserleri.....	1
2.TİYATRO İNCELEMELERİ.....	11
2.1. Tasvîr-i Sebât.....	11
2.1.1. Oyunun Özeti.....	11
2.1.2. Kişiler.....	18
2.1.3. Genel Değerlendirme.....	34
2.2. Esrâr-ı Aşk.....	41
2.2.1. Oyunun Özeti.....	41
2.2.2. Kişiler.....	45
2.2.3. Genel Değerlendirme.....	51
2.2.4. Esrâr-ı Aşk'ta Konu.....	53
2.3. Tedbirsizlik.....	55
2.3.1. Oyunun Özeti.....	55
2.3.2. Kişiler.....	59
2.3.3. Genel Değerlendirme.....	67
2.3.4. Tedbirsizlik'te Konu.....	69
2.4. Sıdk-ı Canân.....	70
2.4.1. Oyunun Özeti.....	70
2.4.2. Kişiler.....	74
2.4.3. Genel Değerlendirme.....	83
2.4.4. Sıdk-ı Canân'da Konu.....	85

3.TİYATRO METİNLERİ.....	87
3.1. Tasvîr-i Sebât.....	87
3.2. Esrâr-ı Aşk.....	134
3.3. Tedbirsizlik.....	157
3.4. Sıdk-ı Canân.....	186
 4. SONUÇ	205
 KAYNAKÇA	207
 ÖZGEÇMİŞ	209

1. GİRİŞ

1.1.YUSUF NEYYİR'İN HAYATI VE ESERLERİ

Baba tarafından Tarsuslu olan Yusuf Neyyir, 1846 yılında dünyaya gelmiştir. Babasının Tarsus eşrafından Ali Rıza Bey olduğu bilinmektedir. İlk eğitimine özel hocayla başlamış daha sonra Valide Rüşdiyesi'nde okumuştur. Eserlerinde Türkçeyi kullanmakla birlikte Arapça, Farsça ve Fransızca dillerini bilmektedir.

Memurluk hayatına on yedi yaşında başlayan Neyyir, dönemindeki diğer gençler gibi Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi, Maarif Nezareti gibi dönemin bakanlıklarında memurluk görevinde bulunmuştur. Yusuf Neyyir Bey, *Müsâmeretnâme*'nin yazarı Emin Nihat Bey ile kalem arkadaşıdır. Emin Nihat Bey, Yusuf Neyyir'in *Gülzâr-ı Hayâl* isimli romanına bir de takriz yazmıştır. Neyyir, bakanlıklardaki memurluk görevleri dışında Mekteb-i Mülkiye ve Dar'ül-muallim'de şiir ve inşâ dersleri vermiştir. 1880 yılında Mekteb-i Hukuk'ta Edebiyat Öğretmenliği görevinde bulunmuştur. Bakanlıklardaki memurluk görevi sebebiyle kimi zaman İzmir ve Belgrad gibi şehirlere seyahatlerde bulunmuştur.¹

Tahir Efendi adında bir de kardeşi olduğunu bildiğimiz Yusuf Neyyir Bey'in ondan başka kardeşinin olup olmadığı bilinmemektedir. Tahir Efendi de Yusuf Neyyir Bey gibi memurluk görevinde bulunmuştur. Hatta iki kardeş, İstanbul'a birlikte gelmiş ve kâtiplik görevinde gözde olmuşlardır.² Çoğunlukla taşra defterdarlıklarında görev yapmış olan Tahir Efendi'nin 1889 yılının Ocak ayında öldüğü tahmin edilmektedir. Yusuf Neyyir ise 14 Ekim 1884 yılında hayatını kaybetmiştir.³

¹ [Yusuf Neyyir Bey], 29/Z/1263 (Hicrî), T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Dosya no. 4.

² Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî III*, Yayına Hazırlayan: Ali Aktan (İstanbul: Sebil Yayınları, 1996), 284.

³ M. Süreyya, *Sicill-i Osmanî* isimli eserinde Tahir Efendi başlığı altında Yusuf Neyyir'i kast ederek: "Kardeşi Hâriciye'de ümûr-ı hukukîye-i muhtelita müdürü olarak 1302 (M.1885)'de kendinden evvel fevt olmuştu." ifadesini kullanır. Ancak Yusuf Neyyir, elimizdeki arşiv kaynağına göre 1301 (M. 1884) yılında vefat etmiştir. Bunun için bkz. Yusuf Neyyir Bey], 29/Z/1263 (Hicrî), T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Dosya no. 4.

Yusuf Neyyir'in ismi ile yayınlanan bir romanı, bir tiyatro eseri, bir de Lamartine'den çeviri eseri bulunmaktadır. İsmnin bulunmadığı üç tiyatro eseri daha vardır. Romanının adı *Gülzâr- Hayâl*, tiyatro eseri *Tasvîr-i Sebât*, tercüme eseri ise *Graziella*'dır. İsmnin bulunmadığı üç tiyatro eserinin isimleri ise şöyledir: *Sıdk-ı Canân*, *Esrâr-ı Aşk* ve *Tedbirsizlik*.

Yusuf Neyyir'in ilk ve tek romanının ismi, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, *Gülzâr- Hayâl*'dir. İki cilt hâlinde yayınlanan romanın ilk cildi 1872, ikinci cildi ise 1875 yılında basılmıştır. *Gülzâr- Hayâl*, 1999 yılında Zeynep Bütün tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.⁴ Çalışmada eser, yeni harflere çevrilmiş ve tahlil edilmiştir.

Gülzâr- Hayâl, “çerçeve anlatının tamamen klasik bir biçimde kullanıldığı bir XIX. yüzyıl eseridir.”⁵ Eserdeki çerçeve anlatıda hikâye anlatan anlatıcı kişiyle birlikte bir de hikâye anlatan kuş bulunmaktadır. Her iki anlatıcı da “birbirlerine kendi fikirlerini kanıtlamaya çalışırlar.”⁶ Romanda konuşan ve hikâye anlatan bir kuşun yer alması bu eserin *Tûtinâme* ile benzerlik taşıdığını akıllara getirmiştir. “Âdeta kurmaca içinde kurmaca yaratılarak meydana getirilen *Gülzar-ı Hayal*, kurgusal olarak *Binbir Gece Masalları* ve *Tutiname* çizgisindedir.”⁷

Roman, tematik anlamda iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Metnin ilk yarısında kuş hikâyeleri ön plandayken ikinci bölümde anlatıcı kişinin sevgilisiyle yaşadıkları anlatılır. “Metnin ilk bölümü hayvan masallarından ve *Tutiname*'den gelen motifler taşıırken ikinci bölümde Divan edebiyatının dünyayı algılayış ve anlatış tarzı hakimdir.”⁸

Romandaki iç anlatıların her birinin bir öğüt niteliği taşıdığını söylemek mümkündür:

“İlk yarıdaki dersler çoğunlukla hayvan-insan ilişkilerine dairdir; ikinci bölümde muhteşem bir köşkte sevgilisiyle eğlenmekte olan anlatıcının birden çıkıveren fırtınayla her şeyin alt üst olması üzerine ulaştığı görüş, hiçbir şeyin baki olmadığı, insanın sahip olduğu zenginliklerin tanrı tarafından elinden birden alınacağıdır.”⁹

⁴ Zeynep Bütün, *Gülzâr- Hayâl'in Transkripsiyonu ve Tahlili*, (Basılmamış yüksek lisans tezi), (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999).

⁵ Gonca G. Alpaslan, *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002), 135.

⁶ age, 135.

⁷ age, 137.

⁸ age, 138.

⁹ age, 138.

Yusuf Neyyir'in kendisine ait olduğunu kesin olarak söyleyebileceğimiz tek oyunu vardır. O da *Tasvîr-i Sebât*'tır. *Sıdk- Canân, Esrâr-ı Aşk* ve *Tedbirsizlik* başlıklı oyunlar ise ona nispet edilmektedir. *Tasvîr-i Sebât*'ın yayımlandığı 1873 yılını takip eden yıllarda yayımlanan bu üç oyunun gerek üslup gerekse muhteva bakımından *Tasvîr-i Sebât* ile ortak ve benzer özelliklere sahip olması söz konusu nispeti doğrulamaktadır. Yine de bu hususta ihtiyatlı olmak gerektiğini belirtelim. Söz konusu üç oyunun Yusuf Neyyir'e ait olmasalar dahi aynı dönemde ve aynı konularda yazılmış eserler olarak Yusuf Neyyir'in eserleriyle birlikte ele alınmaları mümkündür.

Niyazi Akı'nın "Halk Dramı", Metin And'ın ise "*Duygusal ve Evcil Dramlar*"¹⁰ başlığı altında değerlendirdiği oyunların içinde söz konusu olan dört tiyatro oyunu da yer almaktadır. Niyazi Akı, bu eserlerin doğulu kalma ile batılı olma huzursuzluğuna denk gelen 1870-1888 yılları arasında yazıldığını belirtir. Ona göre bu eserlerin yazılmasına bir diğer sebep de o yıllarda uygulanan sansürdür.¹¹ Yusuf Neyyir, Orhan Okay'ın genel bir ifadeyle "II. Abdülhamit Dönemi Edebiyatı"¹² olarak adlandırdığı dönemde tiyatro eserlerini yayımlamıştır. Orhan Okay, bu devri II. Abdülhamit'in tahta çıkış tarihi olan 1876 ile başlatır, II. Meşrutiyet'in ilanı ile bitirir. Sansürün uygulandığı, yazarların eserlerinde dönemin politikasına atıf yapamadığı bu süreçte ortaya çıkan eserler "*halkın yaşamından aldıkları konuları, yaşamın doğal akışı içinde*"¹³ işlemişlerdir.

İnci Enginün, Tanzimat Dönemi oyunlarının özelliklerini sıralarken evlilik konusunu sosyal konuların hemen sonrasına almıştır. Bu temanın çok yaygın olmasını ise hem toplumda yaşanan örfi kurallara hem de bu konunun hem Doğu hem Batı Edebiyatlarında sıkça işlenmesine bağlamıştır.¹⁴ Sevgililerin nadir de olsa kavuştuğu bu oyunların genellikle intiharla ya da verem sonucu ölümle bittiğini de ekler. İşte Yusuf Neyyir'in dört oyunundan üçü de evlilik konusunu bu doğrultuda işlemektedir. Aslında Yusuf Neyyir'in dört oyunu da bir şekilde evlilik temasını işler. Ancak *Tedbirsizlik*'te aralarında büyük yaş farkı olan iki kişinin evlenmesi söz konusu edildiği için bu oyun, yukarıdaki genellemeye dâhil edilemez.

¹⁰ Metin And, **Türk Tiyatro Tarihi** (İstanbul: İletişim Yayınları, 1994), 84.

¹¹ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Niyazi Akı, **Türk Tiyatro Edebiyatı Tarihi I** (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1989,) 177.

¹² Orhan Okay, **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı** (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005), 129.

¹³ Niyazi Akı, **age**, 177.

¹⁴ İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)** (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2006), 708.

Tiyatro eserleri içinde Yusuf Neyyir'in ismi bulunan tek eser, daha evvel de belirttiğimiz gibi *Tasvîr-i Sebât*'tır. *Tasvîr-i Sebât*, 1873 yılında yayınlanmıştır. Kadın karakter Nesibe'nin sesini çoğunlukla duyduğumuz bu tiyatro metni, başında yer alan mukaddime bölümüyle oldukça önem taşımaktadır. Mukaddimeye edebiyatın bir ilim olduğuna dikkat çekerek başlayan ve ondan "ulûm-ı edebiye" şeklinde bahseden yazarımız, edebiyat eserlerinde yansıtılanların ibret niteliği taşıdığını ve edebiyat eserlerinin aslında birer ahlaki güzelleştirme aracı olduğunu belirtir. Yusuf Neyyir, herhangi bir fikri insanlara beyan etmek için edebiyattan daha makul bir araç olmadığını düşünmektedir. Yazarın edebiyattan bir ilim olarak bahsetmesi, edebiyatı sosyal bir bilim dalı olarak gördüğünü gösterir.

Eserin mukaddimesinde Osmanlı tiyatrosunun teşekkülünden evvel tiyatronun yabancılarda bulunduğunu da belirten Yusuf Neyyir, dünya edebiyatından yapılan çevirilerle edebiyatımıza katkı sağlandığının altını çizmeyi ihmal etmemiştir. Ayrıca yazarımızın kendisi de Lamartine'den bir eser tercüme etmiştir.

Yusuf Neyyir, mukaddimesinin son kısmında gerekli gördüğü bir olayı tiyatro şeklinde insanlara sunacağını, böylelikle insanların bu durumu daha kolay kavrayacağını söylemiş, oyunun genelinde olabilecek herhangi bir eksikliği tiyatro usulünün Osmanlı'da yeni olmasına ve mütevazılık göstererek kendisinin bu konudaki yetersizliğine bağlamıştır. Yani *Tasvîr-i Sebât*'ta Nesibe ile Mün'im'in başına gelenler bir yerde gerçekte yaşanması muhtemel ve ibret alınması gereken olaylardır. Yazar, bu eserle yaşanmış bir olayı anlatarak insanların kendi hayatlarında buna benzer yanlışlara düşmesini önlemeye çalışmış, "ahlakı güzelleştirme aracı" olarak gördüğü edebiyatı bu doğrultuda kullanmıştır. Bu, edebiyatı toplumu eğitmek için önemli gören dönem sanatçılarının yaklaşımından farksız bir davranıştır. Yusuf Neyyir, yaşı itibarıyla Tanzimat Dönemi sanatından etkilenmiş ve eserine de bu dönemin anlayışını yansıtmıştır.

Tasvîr-i Sebât'ta birbirini severek ve birbirlerine sevgide sebat sözü vererek evlenen genç bir çiftin başından geçen olaylar anlatılır. Mün'im Bey, karısını bir Frenk kadını ile aldatır ve bu hareketiyle karısı Nesibe'nin verem olup ölmesine sebep olur. Oyun, Nesibe'nin okuryazar oluşu, çok kitap okumasının dile getirilişi bakımından önemlidir. Yazar, mukaddimeye öne sürdüğü görüşlerini oyunda verdiği ayrıntılarla destekler gibidir. Oyunda kadın karakterin kitap okuması, erkeğin karşısında hakkını rahatlıkla savunması, erkeklere güvenmemek gibi bir

düşüncesinin olması ve bunu kimseden çekincesi olmaksızın açıklaması, kiminle evleneceğine kendisinin karar vermesi, Mün'im'e sadakat belgesi imzalatması gibi pek çok özelliği oyunun yazıldığı dönemde kadınlar için pek de alışık olmadık şeylerdir. Tiyatro hakkındaki fikirleri Namık Kemal'den pek de farklı olmayan Yusuf Neyyir, bu düşüncelerini oyun karakterlerine uygulayarak toplumu eğitmeyi hedeflemiştir.

Tanzimat Dönemi eserlerinde sıklıkla işlenen “Frenk kadınların Osmanlı erkeklerini baştan çıkarma” konusu *Tasvîr-i Sebât*'ta karşımıza çıkar. Oyunda karşımıza çıkan yuva yıkıcı Frenk kadını tipi, Servet-i Fünûn Dönemi'nde Osmanlı kadınına dönüşecek, *Aşk-ı Memnû* romanında Bihter ile; *Eylül* romanında Suat ile son noktaya ulaşacaktır. Bu oyunu diğer Tanzimat eserlerinden farklı kılansa Nesibe'nin bu durumu fark ettikten sonra kocasından ayrılmak istediğini söyleyecek kadar güçlü bir kadın olarak çizilmesidir. Nesibe, kocasından ayrılmaz. Aile büyüklerinin araya girmesiyle, kadının böyle sıkıntılarla karşılaşabileceğinin söylenmesiyle ikna olarak Mün'im'i affeder. Ancak başlangıçta kocasından boşanmak istediğini söyleyebilmesi, dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda, oldukça dikkat çekicidir.

İleride inceleme kısmında da bahsedeceğimiz gibi bu oyunda Nesibe'nin kitap okumasının sürekli olarak belirtilmesi, yazarın mukaddime kısmında savunduğu değerlerle birebir örtüşür. Yazarın bu görüşüne göre, oyunu okuyanlar okuduklarından, sahnede izleme fırsatı bulanlar gördüklerinden etkilenecek; böylece yazar “kadınlara kitap okutulması” fikrini tiyatro yöntemiyle yaygınlaştırmış olacaktır. Tanzimat Tiyatrosu, gelenekselden modern tiyatroya geçişte bir ara dönemdir. Geleneksel Tiyatro, kadını ya kendi hâlinde bir anne ya da hafifmeşrep olarak sahneye çıkarmıştır. Yani kadına bu iki tipten başka bir şey olma hakkı verilmemiştir.¹⁵ Ancak Tanzimat ile gelen yeni fikir ve anlayışlar, kadının tiyatrodaki farklı bir şekilde yeniden var olmasını sağlamıştır. Böylece, “*yazılan bu piyeslerde kadın tiplerinde de çeşitlilik görülmeye başlar. Geleneksel tiyatromuzdaki kadın tiplerinin dışına çıkılır.*”¹⁶ İşte Nesibe de böyle bir düşüncenin sonucundan doğmuş gibidir. Kadın, toplumun en küçük birimi olan ailenin şekillenmesinde büyük rol oynadığı için kadının eğitimi, toplumun eğitimi anlamına gelmektedir. Tanzimat

¹⁵ Enver Töre, **Hayattan Sahneye Kadınlar** (İstanbul: Duyap Yayıncılık, 2006), 204.

¹⁶ **age**, 205.

Dönemi'yle sanatçılar, bu durumun ciddiyetinin farkına varmışlar ve eserlerinde bunu hissettirerek toplumu eğitmeye çalışmışlardır. Nesibe'nin gerçek anlamıyla "okuryazar" oluşu, kitaplara bağlılığı, kim ne derse desin kendi fikrini rahatça ifade edişi biraz da bu yüzdendir. Nesibe, sahip olduğu bu özelliklerle "*Tanzimat devrinin yetiştirdiği hem muhafazakâr, hem kültürlü kadınlar*"¹⁷ arasında yerini almıştır.

Yusuf Neyyir ismini göremediğimiz ve yayın tarihini kesin olarak bilemediğimiz *Sıdk-ı Canân* oyunu, birbirini seven ancak düşman aileler yüzünden kavuşamayan iki gencin hayatından bir kesiti anlatır. Bu oyunda çizilen karakterler ya iyidir ya da kötüdür. Karakterler, oyun boyunca iyilikten kötülüğe ya da tam tersine geçiş yapmazlar. Oyunun açılışıyla birlikte iyi olarak gördüğümüz karakter, oyunun sonunda da iyidir. Yine, oyundaki tek kötü karakter Şevki Bey, oyunun başında kötü davranışlara sahip olduğu gibi sonunda da kötü bir insan olarak görünecektir. Oyun, karakterlerin bu şekilde çizilmesi itibarıyla önemlidir.

Sıdk-ı Canân, sahip olduğu konu bakımından da oldukça ilginçtir. Şevki Bey'e karısından kalan tek şey kızı Ferdâne'dir. Ferdâne ise Şevki Bey'in düşmanı Hüsnü Bey'in oğlunu sevmektedir. Şevki Bey, Hüsnü Bey'e karşı büyük nefret duymaktadır. Bu sebeple Ferdâne'nin kendisini ezip düşmanının oğluyla evlenmesine müsaade etmeyecek ve kızını kendi elleriyle öldürecektir. Şevki Bey'in inadı ve kötülüğü oyunun gidişatını etkileyen tek unsurdur. Oyunun diğer karakterleri onunla uzlaşmaya çalışsalar da Şevki Bey kesinlikle yola gelmeyecek ve oyunun mutsuz sonla bitmesine sebep olacaktır. Şevki Bey yüzünden Ferdâne hayatını kaybeder. Sevdiği kızın Şevki Bey tarafından öldürüldüğünü gören Nuri Bey de bu acıya dayanamayarak kendini öldürür. Hüsnü Bey ise katil olan Şevki Bey'in cezasını kendisi verecek ve Şevki Bey'i vuracaktır. Oyun, birbirini seven iki gencin ölüme gitme trajedisıyla *Romeo ve Juliet*'i hatırlatır.

Ölümle biten bir diğer Yusuf Neyyir oyunu ise *Esrâr-ı Aşk*'tır. Yayın tarihi 1874 olan bu oyunda da Yusuf Neyyir ismi bulunmamaktadır. *Sıdk-ı Canân*'da düşüncesinde inat eden ve sonu ölüm de olsa bu saplantılı fikrinden vazgeçmeyen Şevki Bey'e karşılık bu oyunda inatçı kişimiz Ferhunde Hanım'dır. Ferhunde Hanım, bir mesire yerinde sevdiği Yâver Bey'i yengesiyle kucaklaşırken uzaktan görmüş ancak bunu Yâver Bey ile açıkça konuşmadan onun kendisini aldattığını düşünerek

¹⁷ Sema Uğurcan, "*Tanzimat Devrinde Kadının Statüsü*", **150. Yılında Tanzimat**, Yayına Hazırlayan: Hakkı Dursun Yıldız (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992), 510.

Yâver ile ilişkisini bitirmiştir. Evlenmeyi düşünen ve birbirini yıllardır seven bu genç çift, Ferhunde'nin inadı yüzünden kavuşamazlar. Araya giren aile büyüklerinin çabaları da fayda etmeyecek ve genç çift ölüme gidecektir.

Sıdk-ı Canân'da çatışmayı yaratan kişi Şevki Bey ve onun kötülüğüdür. *Esrâr-ı Aşk*'ta Ferhunde kötü bir kişiliğe sahip değildir. Ancak onun bir fikir üzerine saplantılı kalması hem kendisinin hem sevdiği Yâver'in ölümüne sebebiyet verir. Bu oyunda dikkat çeken en önemli şey, Yâver'in Ferhunde'nin fikrini değiştirmek için herhangi bir çaba sergilememesidir. Yıllardır tanıyıp sevdiği kadının kendisine söylediği “*ayol sen kısmetini başka yerden ara*”¹⁸ sözünün ardından ona bunun sebebini hiç sormamış, sadece kendi kendine düşünerek böyle bir şeyin neden olacağını bulmaya çalışmıştır. Yâver Bey, Ferhunde'nin neden böyle yaptığını öğrenmek için sütkardeşini Ferhunde'ye, anne ve teyzesini de Ferhunde'nin annesine aracı göndermekten başka hiçbir şey yapmamıştır. Hatta anne ve teyzesini Ferhunde'nin evine uğurlarken kendisi de eline bir kitap alıp onu okumaya başlar. Yâver Bey'in bu hâli, Niyazi Akı'nın şu tespitleriyle açıklık kazanabilir:

“Halk Dramlarında kişiler, karşılarına çıkan ters durumlarla, engellerle savaşmaz, onları ortadan kaldırmak için hiçbir çaba harcamaz, hiçbir girişimde bulunmazlar. Bu girişim ve direniş yokluğu, gençlerin ekonomik özgürlükten yoksun, dolayısıyla yaşam önünde zayıf oluşlarından ileri gelir; kaldı ki ana ve babaya karşı geleneğin istediği kesin saygı da her türlü direnişi önler ve gençler istek ve acılarını açığa vurma cesaretini göstermeden, içlerine kapanıp acılı bir yaşam sürerek eriyip giderler.”¹⁹

Yâver Bey ve Ferhunde Hanım'ın ailesi bu evliliği desteklemekte ve evliliğin gerçekleşmesi için de çaba göstermektedir. Bu anlamda oyunda anne- babaya bir karşı çıkış durumu söz konusu değildir. Ancak Yâver'in içine kapanık hâli, engellerle mücadele etmeyişi yukarıdaki tespite birebir uymaktadır.

“Piyeslerdeki gençlerin pısrıklığını bir taraftıyla da geleneksel eğitime, aile baskısına, bir başka deyişle, mutlak saygıya bağlama olasılığı vardır. Kısacası, 1908 Meşrutiyeti'ne kadar sürecek olan yirmi beş otuz yıllık bir devrenin, yani II. Abdülhamit devrinin insanındaki içine kapanıklık, suskunluk ve yılgınlık politik ve sosyal nedenlerden kaynaklanır.”²⁰

Niyazi Akı'nın yukarıda söyledikleri, *Sıdk-ı Canân* ve *Esrâr-ı Aşk* oyunlarındaki kahramanlar düşünüldüğünde, bunun oldukça yerinde bir tespit olduğu anlaşılabacaktır. *Sıdk-ı Canân*'da Ferdâne Hanım, babasına karşı gelmeye çalışsa da aynı zamanda ona fazlasıyla bağlıdır. *Esrâr-ı Aşk*'ta ise Yâver Bey, içine kapanık bir

¹⁸ (İmzasız), *Esrâr-ı Aşk* (İstanbul: Hayal Matbaası, 1291/1874), 5.

¹⁹ Niyazi Akı, *age*, 181.

²⁰ Niyazi Akı, *age*, 188.

kişilik özelliğine sahiptir. Ancak onun neden böyle bir özelliğe sahip olduğu oyunda verilmez. İşte Niyazi Akı, bu anlamda bizleri aydınlatmaktadır.

Tüm bunlarla birlikte, dönem gençlerinin aşırı hassasiyetini sadece dönemin politikasıyla açıklamak da yeterli olmayacaktır. Bu tespiti Niyazi Akı da yapar: “*Biraz yakından bakılınca, gençlerdeki umutsuzluk ve karamsarlığın yaşlarından ileri gelen lirizmle kendi meselelerine kapanmalarının sonucu olduğu da görülür. Bu durumun nedenleri arasında okudukları romantik eserlerin payı bulunduğu da unutulmamalıdır.*”²¹ 1870’lerden sonra ülkede okunmaya başlayan Batı’da ait romantik eserler, masal ve halk hikâyeleriyle büyüyen Osmanlı toplumunu oldukça etkiler. *Kamelyalı Kadın*, *Robinson Crusoe*, *Paul ve Virginie*, *Monte Cristo*, *Sefiller*, *Graziella* gibi eserlerin hem çevirisini hem de bunların etkisi altında yazılan telif eserleri okumak dönem gençlerinin duygusal anlamda hassas bir yapıya bürünmelerine sebep olmuştur. Ayrıca *Graziella*’yı Yusuf Neyyir’in çevirdiği, dönemin diğer eserlerini okuyup onlardan etkilenmekle birlikte, doğrudan *Graziella*’dan etkilenmiş olabileceği de unutulmamalıdır.

Yusuf Neyyir’in isminin yer almadığı bir diğer oyunu ise *Tedbirsizlik*’tir. Oyun, yetmiş yaşlarında karısını yeni kaybetmiş olan Hasan Efendi’nin evin genç cariyesi Şevkitarab ile evlenmek istemesini ve çocuklarının buna karşı çıkışını anlatır. Hasan Efendi’nin çocuklarının bu evliliğe karşı olmalarının sebebi ise maddi gerekçelerdir. Onların hesabına göre Hasan Efendi, Şevkitarab ile evlenirse miras üç kardeşe değil dörde bölünecek, yani kişi başına düşen pay azalacaktır. Kişisel çıkarların öne çıktığı bu oyunda kurban evin oğlu Sadullah Bey olacak, onun “tedbirsizliği” hem babasının mirasından hem de evlatlıktan reddedilmesine sebep olacaktır. Bu oyunda Hasan Efendi’nin kendisi de dâhil olmak üzere herkes çıkarıcıdır. Bu sebeple, oyunun sonunda Sadullah Bey’in cezalandırılmasıyla kötüler layığını buldu, iyiler mutlu sona kavuştu, diyemeyiz. Diğer Yusuf Neyyir oyunlarında iyiler suçsuz yere ölüme de gitseler kötüler cezasız kalmamış, dolaylı olarak ya da ölerken cezalandırılmışlardı. Ancak *Tedbirsizlik*’te kimse bir diğerinden farklı olmadığı hâlde tüm ceza Sadullah Bey’e kesilmiştir.

Yusuf Neyyir’in roman ve tiyatroları dışında bir de Lamartine’den çeviri eseri vardır. *Graziella* isimli eseri Türkçeye aktaran Yusuf Neyyir’dir. 1879 yılında yapılan bu çeviri, Yusuf Neyyir’den evvel 1871 yılında Ermeni harfleriyle

²¹ Niyazi Akı, *age*, 188.

basılmıştır. Yani Yusuf Neyyir, eserin Türkçeye ikinci çevirisini yapmıştır. 1879 yılında *Tercümân-ı Hakikât* Gazetesi'nin 169. sayısı ile başlayıp 197. sayısında sona eren bu tefrika, yine aynı yıl kitap hâline getirilmiştir. Neyyir, "*Romanı devrinin üslup anlayışı içinde uzun cümlelerle dilimize tercüme eder.*"²² Lamartine'den Türkçeye yapılan tercümeler konusu üzerine doktora tezi olan Emel Kefeli, Yusuf Neyyir'in tercümesinde kullandığı bazı terkiplerin tercüme metnini aslından uzaklaştırdığını ancak bununla birlikte mütercimin eseri okuyucuya yabancı gelmeyecek bir şekle getirmeye çalıştığını belirtmiştir.

Graziella'nın sonunda romanda yaşananları özetleyen manzum hikâye olarak tanımlanabilecek '*Le premier regret*' başlıklı bir bölüm yer almaktadır. Yusuf Neyyir, bu bölümü ilk olarak Türkçeye çeviren isimdir. Daha sonra da farklı başlıklarla Türkçeye aktarılan bu bölüm, Yusuf Neyyir tarafından "Birinci Teessüf" adıyla tercüme edilmiştir. Yazarımız bu bölümde çeviriyi yaparken metnin aslını değil tercüme ettiği kültürü göz önüne alarak hareket etmiştir: "*‘Le premier regret’in ilk tercümesi Yusuf Neyyir’e aittir. Metnin tamamını nesren tercüme eden çeviricinin, genel olarak asıl metnin imajlarına sadık kalmadığı, devrinin dil ve üslup anlayışını yansıtan bir tercüme yaptığı görülür.*"²³ '*Le premier regret*' başlıklı bölüm, Yusuf Neyyir'den sonra da defalarca çevrilmiş ve pek çoğu metne sadık kalarak şiir hâlinde Türkçeye aktarmıştır. Ancak Yusuf Neyyir, bu bölümü çevirirken şiir formunu değil nesri tercih etmiştir: "*Yusuf Neyyir'in tercümesinde tasvirî mısralara özen gösterdiği batı şiirinin yeniliklerini pek dikkate almadan, devrinin üslubuna ve geleneklerine aykırı düşmeyecek bir tavır takınması dikkat çeker.*"²⁴ Onun metni bu şekilde tercüme edişi Tanzimat sanatçılarının bu konudaki genel görüşünü yansıtır gibidir. Batı'yla tanışan ve eserlerinde bu unsurları kullanmaya başlayan dönem sanatçıları, bu süreçte özellikle Batı'nın fikirlerini almışlar, şekil olarak kendi edebiyatlarından gelen formları kullanmaya devam etmişlerdir. Bunun en bilinen örneği ise Şinasi'nin *Münâcât*'ıdır. Şinasi, bu şiirle yeni fikirler ortaya atmış; yeni şeyler söylerken eski şiir formundan yararlanmıştır. Üstelik bu dönemde bunu yalnız Şinasi değil dönemin pek çok sanatçısı uygulanmıştır. Batı'yı form olarak kendi edebiyatımıza adapte etme

²² Emel Kefeli, 1854-1993 Yılları Arasında Lamartine'den Türkçeye Yapılan Tercümeler Üzerine Bir Araştırma (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1993), 455.

²³ age, 482.

²⁴ age, 484.

ise Servet-i Fünûn devri ile başlayacaktır. İşte, Yusuf Neyyir'in de bu bölümü kendi kültürüne benzer şekilde adapte edişinin bu sebeple olması muhtemeldir.

Eserlerinde değindiğı meselelerle halkı eğitmeye çalışan Yusuf Neyyir, aynı görüşü bu tercüme eserde de devam ettirmiştir. Eseri tercüme ederken “*Yer yer verdiği dipnotlarla eserde geçen ve Lamartine’in sanatında önemli rol oynayan şair ve yazarları da kısaca tanıtmaya çalışan Neyyir böylece gerekli gördüğü bazı batılı unsurları okuyucusuna tanıtarak onu eğitmek de ister.*”²⁵

²⁵ age, 455.

2.TİYATRO İNCELEMELERİ

2.1. Tasvîr-i Sebât

İlk kez 1290 (1873) yılında yayınlanan ve Süleyman Efendi Matbaası'nda basılan *Tasvir-i Sebât* isimli tiyatro metninin Yusuf Neyyir'in ilk tiyatro eseri olduğu düşünülmektedir.²⁶ Yazarın ilk eseri olmasına rağmen sahip olduğu kurgu ile oldukça başarılı olan bu oyunun ikinci baskısı yapılmamıştır. Dört perdeden oluşan bu oyunda, her perde kendi içinde bölümlere ayrılmaktadır. Birinci perde dört, ikinci perde yedi, üçüncü perde bir, dördüncü perde ise iki bölümden oluşur. Ayrıca bu oyunun başında mukaddime bölümü de yer almaktadır. Oyun, bu özelliği ile Yusuf Neyyir'in diğer oyunlarından ayrılır.

2.1.1. Oyunun Özeti

Birinci Perde

Perde, oyunun başkişisi Nesibe'nin odasında açılır. Nesibe, kitap okumayı seven evlenme çağına gelmiş bir genç kızdır. Nesibe kitap okumakta, dadısı ise uyumaktadır. Dadı, bir süre sonra uyanır ve Nesibe'yi hâlâ uyumadığı için azarlar. Çünkü dadının söylediğine göre Nesibe'nin kitap okumak için uykusuz kalması ilk kez olan bir şey değildir. Dadıya göre Nesibe kitap okumayı öyle çok sevmektedir ki kimi zaman annesiyle bile doğru dürüst konuşmamaktadır. “*Bilmem ki bu kitapta ne buldun? Bir türlü elinden bırakmazsın! Vâlidenle bile konuşmaya rağbet etmezsin!*”²⁷ şeklinde kendisini eleştiren dadısına Nesibe kitap okumaktan aldığı hazzı anlatmaya başlar. Sohbetin sadece insanla konuşmaktan ibaret olmayıp kişinin kitap okurken de aslında yazar ile sohbet ettiğinden bahseder. Ancak söyledikleri dadıyı tatmin etmez. Bunun üzerine Nesibe, dadısına elindeki kitaptan bir bölüm okumaya başlar. Nesibe okumaya daha yeni başladığı hâlde dadısı onu dinlerken uyuyakalır. Nesibe de kendisinin kitaba olan düşkünlüğünü anlamayanları “*İşte bunlar böyledir! Okunan şeyleri bile dinlemezler ki hatta kitap okumak lezzetini*

²⁶ Yazarın *Esrâr-ı Aşk* ve *Tedbirsizlik* isimli eserleri 1874 yılında yayınlanmıştır. Ancak *Sıdk-ı Canân* isimli oyununun yayın tarihi bilinmediğinden *Tasvir-i Sebât*'ın ondan önce yayınlanıp yayınlanmadığı tam olarak bilinmemektedir.

²⁷ Yusuf Neyyir, **Tasvîr-i Sebât Yahut Nesibe** (İstanbul: Bakırcıbaşı Mehmet Efendizade Süleyman Efendi Matbaası, 1290/1873), 9.

bilsinler! İlm ü marifetin meziyetini anlasınlar!”²⁸ diyerek kitap okumaktan bir şey anlamayanlara dadının şahsında bir eleştiri getirir. Okumaya dair gayet olumlu bir yaklaşımla açılan oyunun bu ilk bölümünün ardından ikinci bölüm başlar.

İkinci bölümde oyuna, oyunun gidişatını etkileyecek yeni bir isim katılır: Mün'im Bey. Mün'im Bey, hâlini anlatmak için, pencereden gizlice Nesibe'nin odasına girmiştir. Mün'im'in gayet olumlu ve sevgi dolu yaklaşımına karşılık Nesibe, çok sert bir tavır takınır. Çünkü Nesibe konuşmak için hem zamanın hem de bulundukları yerin uygun olmadığını onunla konuşması sırasında sık sık tekrar eder. İkili arasında geçen konuşmalardan Mün'im Bey'in Nesibe'ye âşık olduğunu, ona aşkını beyan eden pusulalar yazdığını, hatta bu pusulalardan biriyle resmini de yolladığını, Nesibe'nin de bu durumdan haberdar olduğunu ancak habersizmiş gibi davrandığını anlarız. Mün'im, Nesibe'ye kendisini çok sevdiğinden ve hatta bu aşk için ölebileceğinden bahsederken Nesibe, bunu garip bir durum olarak karşıladığını ifade eder. Çünkü ona göre birbirleriyle hiç konuşmadan, yani birbirlerini tanıma fırsatı bulmadan Mün'im'in tanımadığı bir insan için ölmek isteğine Nesibe bir anlam veremez. Bu da o dönemde yaygın olan görücü usulü evliliğe Nesibe'nin iyi gözle bakmadığını, genç kızın bu anlamda içinde bulunduğu dönemin ilerisinde bir görüşü benimsediğini bizlere gösterir. Bu konuşma sırasında Nesibe'nin yeni bir özelliğini daha da öğreniriz ki o da şudur: Nesibe, erkeklere güvenmemektedir:

“Lâkin erkeklerin her gördüğüne gönül vermek, günde on kadına on bin türlü muhabbet izhârına kalkışmak, fazla olarak bir de tahtü'l-kahr kullanmak âdetleri değil midir? Bunu bilen bir kız, bir erkeğe muhabbet nâmına esir olur mu? İşte bunun için ben kendi evimde kendi kitaplarımı okumakla iştigali her şeye tercih ederim!”²⁹

diyerek sahip olduğu fikri ortaya koyar. Dünyada sadakatli erkeğin bulunmadığını, bu sebeple de âşık olup evlenen her kadının üzüleceğini düşünen Nesibe bu fikri çok defa dile getirdikten sonra Mün'im Bey onu ikna etmek için bir sözleşme yapmak istediğini söyler. Mün'im Bey ile Nesibe arasındaki bu sözleşmede Mün'im'in Nesibe'yi her gün artan bir muhabbet ile seveceği, eğer bir gün sevmekten vazgeçer, ona bir yanlış yapar ise Nesibe'nin onu boşamaya hakkı olduğu belirtilir. Bu sözleşmenin ardından Mün'im Bey, ertesi gün annesinin Nesibe'yi istemek için evlerine misafir olması konusunda ikna ederek geldiği gibi yine pencereden gider. Hacim itibarıyla oyunun en kapsamlı bölümü olan ikinci bölüm de böylelikle sona erer.

²⁸ age, 11.

²⁹ age, 22-23.

Üçüncü bölüm, Nesibe'nin oldukça uzun monologundan müteşekkildir. Nesibe, Mün'im Bey ile aralarında geçen konuşmayı düşünür. Verdiği kararın doğru olup olmadığından endişe etmektedir. Huzursuzluk içinde kitapları karıştırırken kitaplardan birinin içinde Mün'im'in daha önce kendisine gönderdiği pusulayla karşılaşır. Mün'im'in karşılıksız aşkın kendisinde yarattığı tahribatı dile getiren son pusulasını baştan sona okur. Okuduktan sonra dadısı uyanır ve dördüncü bölüm başlar.

Dördüncü bölümün başında dadı uyanır uyanmaz Nesibe'ye *“Güneş doğuyor! Mevcudat uykudan uyanıyor! (...) Sen daha yatacaksın! Sen daha uyku uyuyacaksın.”*³⁰ der. Onun bu sözlerinden sabahın olduğunu, oyunda yeni bir günün başladığını ve Nesibe'nin gece boyunca hiç uyumadığını anlarız. Dadı, Nesibe'ye uyumadığı için çok kızar ve onu babasına şikâyet edeceğini söyler. Bu bölümde oyuna yeni karakterler de girer: Bunlar Nesibe'nin babası Âdil Bey ile annesi Na'îme Hanım'dır. Nesibe ile dadısı konuşurken odaya anne ve babası gelir. Dadı, biraz önce söylediklerini yerine getirir ve onlara Nesibe'nin gece boyu uyumadığını, üstelik bunun da ilk kez olmadığını söyler. Nesibe'nin dadı ve annesi, bu uykusuzluk derdine ancak “bir arkadaş”ın derman olacağını söyler. Âdil Bey ise onlara daha önce Mün'im Bey Nesibe'ye talip olduğunda kızının *“Babam beni kocaya verir ise kendimi telef ederim.”*³¹ dediğini hatırlatır. Nesibe, bu sırada hiç konuşmadan durmaktadır. Onun bu tutumu, önceki görüşünün değiştiğini gösterir. Bundan sonra anne, baba ve dadının konuşmalarından gelecek hafta genç çiftin düğününün yapılacağını öğreniriz. Bu kararın ardından perde kapanır. Bu bölüm, aynı zamanda birinci perdenin sonudur.

³⁰ age, 55-56.

³¹ age, 61.

İkinci perde

Birinci perdede yaşanan olayların üzerinden yaklaşık dört yıl geçmiştir.³² Perde açıldığı zaman Nesibe'yi bir odada üç yaşındaki kızıyla otururken görürüz. Bu esnada bir cariye içeri girer ve Nesibe'ye bir kadının geldiğini haber verir. Nesibe, gelen kadının içeri alınmasını söyler ve birinci bölüm burada sona erer.

İkinci bölüm, isminin Emine olduğunu öğrendiğimiz kadının içeri girmesiyle başlar. Gelen bu kadın, Nesibe'ye âşık olan Talat Bey isminde bir zâtın kendisine verdiği pusulaları Nesibe'ye iletmeye gelmiştir. Bu pusulalardan biri Mün'im Bey'in metresi Blanş'a yazdığı pusuladır. Onların fikrince Nesibe, bunu okuyunca Mün'im'in kendisini aldattığını anlayacaktır. Ayrıca bu kadın Talat Bey'in ona verdiği resim ile Nesibe'ye özel yazdığı bir diğer pusulayı Nesibe'ye verirken onun Nesibe için daha uygun bir eş adayı olduğunu belirtir. Bunun üzerine Nesibe, Emine'nin namusuna leke getirmek istediğini söyleyerek onu azarlar. Mün'im'in kendisini aldattığını bir yılı aşkın zamandır bildiğini, ona gelip Mün'im'i kendisine kötölemesinin daha önce de bir faydası olmadığını ve bundan sonra da olmayacağını söyler. Nesibe'nin bu konuşmasıyla Emine'nin bu niyetle daha evvel iki defa gelmiş olduğunu öğreniriz. Cariyeler, Nesibe'nin emriyle, Emine'yi yaka paça evden atarlar. Bundan sonra Nesibe'nin tek başına uzun bir monologuna şahit oluruz. Bu konuşmasında başına gelen olaylardan şikâyet ederek her ne kadar feleği suçlasa da sonra asıl suçlunun felek değil başlangıçta kendisine aşkında sebat edeceğine dair söz veren fakat sonradan sözünde durmayan Mün'im Bey'in bizzat kendisi olduğunu söyler. Bu da dönemin kadercisi anlayışına karşı Nesibe'nin nispeten farklı bir yaklaşım sergilediğini gösterir. Bu monolog sırasında Nesibe, bize doğrudan anlatılmayan evli olduğu dört yıl içinde yaşadıklarından bahseder. Buna göre, düğün sonrasında üç sene gibi bir süre Mün'im Bey, Nesibe'ye bağlı kalmış, ona karşı alakası azalmamıştır. Kızları Lütfiye'nin doğumuyla da ailece mutluluklarının artarak devam ettiğini öğreniriz. Son bir yıldır ise Mün'im Bey, Blanş adında bir kadına kapılmış, karısını aldatmaya başlamıştır. Nesibe de bu sebeple verem olmuştur. Nesibe, bu konuşma esnasında mutlu geçen günleri ile feleği bile kıskandırdıklarını düşünür ve ekler: *“Çaresiz ben yine sana tahmil-i kabahat ederek*

³² Oyunda zamana dair bir ayrıntı verilmez. Oyunda yer alan ayrıntılarla biz bu sonucu çıkarırız. Perdenin ilerleyen sahnelerinde Nesibe, yaşanan dört yılı anlatınca bu bilgi daha kesin bir şekilde oturacaktır.

diyeceğim ki... Kâfir felek! Bizim bu saadetimizi, bu muhabbetimizi çekemedin, haset ettin!"³³ Nesibe, içinde bulunduğu hâli anlatan bir beyit okurken bu bölüm sona erer.

İkinci perdenin üçüncü bölümü, Nesibe ile dadısı arasında geçen konuşma ile başlar. Dadı, bütün olup bitenlerden haberdardır. Fakat Nesibe'nin, kendisine bu sorunu anlatmadığını, kızı gibi gördüğü Nesibe'nin bu dert yüzünden için için eridiğini gördükçe üzülmektedir. Ancak tüm bunlar dadının tespitleridir. Nesibe, dadıya o güne kadar hiçbir şey söylememiştir. Dadının ısrarı üzerine Nesibe, her şeyi anlatır. Mün'im Bey'in vefasızlığı üzerine konuşmaya başlarlar. Nesibe, bu olanlar üzerine eşinden ayrılamadığını, ayrılırsa ona sebatsızlık edeceğini düşündüğünü söyler. Dadı ise ona sahipsiz olmadığını hatırlatarak isterse Mün'im'den ayrılabilceğini anlatır. Bu konuyu hemen Âdil Bey'e açmayı teklif eden dadıya Nesibe, onun Mün'im Bey ile evlenme bahsinde de hızlı davrandığını belirterek "Siz her işinizde acele edersiniz. Hiçbir şeyin âkıbetini düşünmezsiniz."³⁴ der ve onun işin sonunu düşünmeden hızla hareket edişini eleştirir. Bu sırada sahneye Mün'im Bey de dâhil olur ve dördüncü bölüm başlar. Uzunca bir süredir eve yalnızca kısa süreliğine uğrayan Mün'im Bey, o gün de kalemden çıkıp kıyafet değiştirmek için eve gelmiştir. Gelir gelmez ahabplarından birine davetli olduğunu ve hemen çıkması gerektiğini söyler. Bu sırada Nesibe, dolaylı konuşarak aldatma konusunu açar:

"Mesela bunların içinde öyle adamlar vardır ki bir kıza arz-ı muhabbet ederler, senin için şöyle yanıyorum, böyle yakılıyorum derler. (Bu sözler de hakiki olur yahut resmi olur, orası lâzım değil. Çünkü hakiki zannolunanların bile bazı kere hükmü olmuyor.) Hâsılı bir takrîb ile gönlünü celp eder. O kıza alır. Üç sene kadar saadet-i hâl ile vakit geçirirler. Mu'ahharan o muhabbetler tahvîl-i renk eder. Başka biri üzerine nakl-i keyfiyyet eder. Vâkı'â o adam vefasızlık, sebatsızlık denâetinden tebriye-i zimmet edemez. Lâkin işte o muhabbete aldanan kız yok mu? İşte o kız... O bîçâre kız doğduğuna pişman olacak sûrette mustarip olur!"³⁵

diyerek hâlini arz eder. Mün'im Bey, bu sözleri dinlemeden bir an önce kaçmak istese de Nesibe'nin anne, baba ve dadısı sahneye gelir ve bir sonraki bölüme geçilir.

Beşinci bölümdeki konuşmalar, birinci perdenin son bölümünde Nesibe ile dadı, anne ve babası arasında geçen konuşmaları andırır. Bu bölümde, önceki bölümden farklı olarak, sahnede Mün'im Bey de vardır. Benzerlik, Nesibe ile dadının diyaloglarındadır. Nesibe, durumu Âdil Bey'e anlatmak isteyen dadıyı susturmaya çalışsa da başarılı olamaz. Bu can sıkıcı durumdan Nesibe'nin annesi

³³ age, 75.

³⁴ age, 85.

³⁵ age, 88-89.

Na'îme Hanım da az çok haberdardır, ancak Âdil Bey bir şey bilmemektedir. Nesibe, dadısı ve annesi ile üstü kapalı şekilde konuşurken Âdil Bey hiçbir şey anlamaz. Bunun üzerine dadı ve Na'îme Hanım olan biteni Âdil Bey'e anlatırlar. Mün'im Bey ise bu söylenenleri reddeder. Nesibe, bunun üzerine uzun, ders verici konuşmalara girer. Bu konuşmanın sonunda Mün'im, hatasını kabul eder. Nesibe, ayrılmak istediğini söyler. Ancak Mün'im Bey'in "ben ölmedikçe senden ayrılamam, sensiz yaşayamam." şeklindeki sözleri ile Na'îme Hanım ve Âdil Bey'in duruma "eşler arasında olabilecek şeylerdir" gözüyle bakmaları ve arayı yumuşatmaları üzerine çift barışır. Bu bölüm, Nesibe'nin dadısı, anne ve babasının onlara mutluluk temennileri ile sona erer.

Perdenin altıncı bölümünde, Nesibe'nin Mün'im'e soğuk davrandığını, onu henüz affedemediğini görürüz. Mün'im ise ondan af dilemeye devam eder. Oldukça kısa olan bu bölüm, içinde bir kitap adı geçmesi bakımından önemlidir. Mün'im Bey, Nesibe'ye okuduğu kitabın adını sorar. Nesibe, İbrahim Hakki'nın *Marifetnâme* isimli eserinin ilm-i kıyafet bölümünü okuduğunu söyler. Mün'im'in kendisini bir başkasıyla aldatmasını kendisinin bu bölümdeki eksikliğine bağladığını ve bu eksikliğini gidermek için kitabı okuduğunu söyleyerek Mün'im'e göndermede bulunur. Mün'im'in bu konuşma üzerine tekrar özür dileyip odadan çıkması üzerine Nesibe, yalnız kaldığı yedinci bölümde vücudunun verem emareleri gösterdiğini, bu sebeple "*âlem-i âhiret yolcularından*"³⁶ olduğunu söyleyerek bize oyunun sonuna dair yorum yapma imkânı sunar. Bu konuşma ile hem bu bölüm hem de bu perde sonra erer.

Üçüncü Perde

Oyunun ilk iki perdesi Nesibe'nin evi ve onun etrafında geçmişti. Üçüncü perde ise yeni bir mekânda açılır. Ayrıca bu perdede, önceki bölümde adı geçen Blans da görülecektir. Bu perde, Beyoğlu'nda bir baloda başlar. Baloda Blans'ın, arkadaşı Anrit ile konuştuğu görülür. Blans, önceki gün pusula aracılığı ile sözleştiği Mün'im Bey'in bugün baloya geç kaldığını söyler. Ayrıca Blans hem bu geç kalışa hem de artık Mün'im'in ona eskisi gibi davranmamasına üzüldüğünden bahseder. Perdenin bu bölümü, bir baloda geçtiği için mekân oldukça kalabalıktır. Birkaç masada kumar oynayanlar tasvir edilir. Bunun yanı sıra Anrit ve Blans'ın hareketlerini izleyen, Blans'ın Mün'im ile ilişkisini ve Nesibe'nin bu ıstırap ile

³⁶ age, 110.

verem olduğunu bilen bir kişi yanındaki arkadaşına, onları izleyerek, bu durumu anlatır. Yusuf Neyyir, insanların kumar oynarken oyun üzerine konuşmalarını, iki arkadaşın birbiriyle Nesibe ve Mün'im'in dedikodusunu yapmasını ana karakterlerin konuşma aralarına sıkıştırarak mekânın kalabalık hâlini bizlere başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Bu sırada Mün'im Bey de Muhsin Bey ile baloya gelir. Ancak Mün'im'in bu kez oraya gelişi farklıdır; Blanş'a ondan ayrılmak istediğini söyleyecektir, ancak nasıl söyleyeceğini bir türlü bilemez. Çünkü Mün'im geçmişte Nesibe'ye verdiği sözü Blanş'a da vermiştir: *“Ah benim tutulası dilim! Ben Blanş'ı da devâm-ı muhabbetten temin etmiş idim. Şimdi ne yüzle ona ben seni terk ettim, artık benim nâmımı ağzına alma diyebileceğim?”*³⁷ Bu çelişkileri yaşayan Mün'im'e Muhsin Bey, bu gibi kadınların sadakatsizliğini uzun uzun anlatır:

“Bu makûle karılarda gönül ne gezer! Bunların gönlü paraya bağlıdır. İzhar ettiği âsâr-ı muhabbet bütün yalandır. Evvelî de söyledim ya, esas maksadı seni kendine mecbur edip de biraz daha para kapmaktır. İnanma şunun sözlerine, aldanma âşıkane tavırlarına, vazgeç şu karıdan!”³⁸

Muhsin Bey, ne kadar konuşsa da Mün'im Bey'i bu konuda cesaretlendiremez. Blanş, Mün'im Bey'in yanındayken yanlarına bir delikanlı gelir. Bu delikanlı, Blanş'ın kendisine başkasıyla görüşmeyeceğine söz verdiğini ancak baloda ne aradığını sorunca Mün'im Bey, Muhsin Bey'in dediklerinin doğruluk payını anlar ve Blanş ile ilişkisini bitirir. Eve gitmek için balodan ayrılacaklarken Mün'im, Muhsin Bey'e *“Ah ben şimdi şu hâli gördüm de Nesibe'nin meşrebindeki ulviyeti daha ziyâde tasdik etmeye başladım.”*³⁹ der. Muhsin Bey ise bu tespiti yapmak için geç kaldığını ona imalı bir şekilde söyler. Bu imayı merak eden Mün'im Bey, durumu eve gidince anlayacaktır. Bu bölüm, ayrıca perde sonudur.

Dördüncü Perde

Oyunun dördüncü ve son perdesi yine Nesibe'nin odasında açılır. Nesibe hasta bir hâlde yatmakta, anne ve dadısı başucunda beklemektedir. Nesibe, yatakta acı içinde kıvrılır ve bir yandan Mün'im'i sayıklar. Arada onun için “yetişemeyecek” der. Biz, bunun neden söylendiğini açıkça söylenmese de sezeriz.

Mün'im Bey'in Muhsin Bey ile eve gelmesiyle perdenin ikinci bölümü başlar. Nesibe, Mün'im'in Blanş ile ilişkisini tamamen kestiğini öğrenir. Bu güzel haber üzerine yataktan kalkmak istese de ancak yardımlarla kalkabilir. Nesibe bir süre

³⁷ age, 119.

³⁸ age, 122.

³⁹ age, 130.

dışarıyı izledikten sonra Mün'im ile geçmişi hatırlayarak kısa bir sohbet eder. Ve çok sürmez, ölür. Nesibe'nin son nefesini vermeden önce söylediği son kelimeler “*Sebat! Vefa! Sıdk!*”⁴⁰ dır. Bu da oyunun ana fikrini vermesi bakımından önemlidir. Nesibe'nin ölümünü gören annesi, dadısı, Mün'im Bey ve bu feryadı duyup gelen babası Âdil Bey düşüp bayılırlar. Onların bu hâlini gören ve oyunun âkıl kişisi Muhsin Bey bu içinde bulunulan durumu ifade eden “*Bakınız şu sû'-i ahlak neticesine / Bakınız şu sebatsızlık seyyi'esine*”⁴¹ şeklinde bir beyit söyler ve oyun sona erer.

2.1.2. Kişiler

Oyun, kişilerin diyalogları doğrultusunda ilerlediği için kişiler büyük önem teşkil etmektedir. Oyunun başkarakteri Nesibe'dir, ondan sonra da Mün'im Bey gelir. Olaylar çoğunlukla Nesibe etrafında şekillenir. Ayrıca üçüncü perde dışında Nesibe her perdede yer almaktadır.

Oyunun yazarı bir erkek olmasına rağmen oyunda çizilen erkek karakterler olumsuzdur. Her bir kişiyi ayrı başlık altında değerlendirirken bu konuya tekrar değineceğiz, ancak belirtmekte fayda var: Oyunda olumlu ve oyun boyunca herhangi bir yanlışla düşmeyen karakter bir kadın olarak Nesibe'dir. Hatta oyunda yer alan pek çok kadının erkeklere oranla daha olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Kötü olarak çizilen üç kadın vardır: Blanş, Anrit ve Emine Hanım. Blanş ve Anrit, bu dönem eserlerinde çizilen aile babalarını, iyi aile çocuklarını yanlış yola sevk eden kadın karakterlerden farksız yabancı uyruklu kadınlardır. Emine Hanım'ın olumsuzluğu ise tamamen cahilliğinden kaynaklanmaktadır. Anrit ve Blanş, karşılaştıkları erkekleri baştan çıkaran, onları cazibeleriyle etkileri altına alan kadınlardır. Nitekim Mün'im Bey de Blanş'ın cazibesinden etkilenerek Nesibe'yi verem etmiştir. Ancak benzer teklifi Emine Hanım Nesibe'ye yaptığında Nesibe bunu reddetmeyi bilecek kadar kişilik sahibi bir kadın olarak çizilmiştir.

Oyunda Mün'im Bey her ne kadar olumsuz çizilmiştir desek de oyun boyunca onun yanlıştan doğruya, olumsuzdan olumluya geçiş yaptığını söylemek yerinde olacaktır.

⁴⁰ age, 148.

⁴¹ age, 150.

Oyunun öne çıkan erkek karakterlerinden biri olan Âdil Bey, görünürde iyi bir aile babası olsa da yaşananlara uzak kalışı, olanları geç algılaması sebebiyle olumsuz olduğu söylenebilir. Evin diğer kadınlarında Âdil Bey'in sahip olduğu umarsızlık yoktur. Burada Mün'im ve Âdil Beylerin olumsuzlukları, etraflarına kötülük saçmak anlamına gelmemelidir. Karakter itibarıyla bazı eksikliklere sahip olmaları onları olumsuz yapmıştır.

Oyunda görüldüğü andan son sahneye kadar olumlu bir çizgide yer alan tek erkek karakter Muhsin Bey'dir. Oyunun sözcüsü, yazarın oyundaki sesi Muhsin Bey'dir ve oyun boyunca hep olumlu çizilmiş, hep doğruları dile getirmiştir.

Kişiler üzerine genel bir değerlendirme yaptıktan sonra aşağıda onları ayrı başlıklar altında incelemek yerinde olacaktır.

Nesibe: Oyunun başkişisidir. Kitap okumaya oldukça düşkün olan Nesibe, zamanının genç kızlarına göre oldukça farklıdır. Evliliğe sıcak bakmaz; erkeklere güvenmemektedir. Onun bu özelliği ise çok kitap okuması ile ilişkilendirilebilir. Dönemin genç kızları evden çok fazla çıkmamakta, toplum içinde yaşamamaktadır. Ancak Nesibe, kitap okuyarak insanlara dair fikir edinebilme imkânı bulmuştur.

Nesibe, Mün'im Bey'in izinsiz ve gizli bir şekilde pencereden odasına girişini hiç normal karşılamaz:

“**Nesibe** – Ay!

Mün'im – Allah aşkına haykırma! Bir şey söyleyip gideceğim.

Nesibe – (Geri çekilerek) Ay bu ne cesarettir? Bu adam kimdir?

Mün'im – Korkma! Namusunu canı gibi muhafaza eden bir insandır. Seni canından aziz bilen bir siddikdir!

Nesibe – O ne demektir? Buraya nasıl gelebilirsin, ne salâhiyetle içeri giriyorsun?

Mün'im – Merhamet et! Benden sana asla zarar gelmez! Yalnız hâlimi arz edeceğim. Biraz müsaade isterim. Namusumla geldim, yine namusumla gideceğim. (Nesibe'nin eteğini öpercesine müsaadesini niyaz eder.)

Nesibe – Öyle ama! Bir insan için hakk-ı duhûlü olmayan bir yere girmek iddia ettiğin namusu ihlâl etmez mi? Bu ne kadar ayıp şeydir! Fazla olarak bir de “müsaade isterim” diyorsun! Çabuk dışarı çık! Yoksa şimdi avazım çıktığı kadar bağırır, âlemi başıma toplar, seni rüsva ederim.”⁴²

Nesibe, bir erkeğin karşısında “başını örtmek” koşulu ile rahatça durarak ona cevap verecek cesaret ve kabiliyete sahiptir. Nesibe'nin Mün'im Bey'in karşısına özgüvenle çıkabilmesi ve ondan hesap sorması kitap okumasıyla kuvvetli bir şekilde alakalıdır.

⁴² age, 12-13.

Mün'im Bey, hâlini arz etmek için Nesibe'den müsaade istedikten sonra onu ne kadar çok sevdiğini, hatta bu sevgi uğruna ölebileceğini söyler. Nesibe ise bu duruma bir anlam veremez. Çünkü ona göre birini tanımadan sevmenin mümkün olamayacağı gibi insanın tanımadığı birisi için canından vazgeçmesi de oldukça gariptir:

“Mesela sen bana şimdi izhâr-ı muhabbet ediyorsun. Benim ne meşrepte olduğumu bilir misin? Bilfarz ben de severim desem bakalım senin muhabbetini muhafaza edebilecek kadar aklım, insaniyetim olduğumu bilir misin? Şüphe yok ki bilmezsin. Çünkü daha beni ancak bu gece gördün. Ben de seni bu gece gördüm. Ne sen beni tecrübe ettin ne de ben seni. Bir âkıl için tecrübesiz muamele ayıp olmaz mı? Doğrusu ben böyle körü körüne bir muhabbetten nedametten başka netice çıkacağını bilemiyorum.”⁴³

Nesibe'nin söylediklerinden o dönemde yaygın olan görücü usulü ile evliliğin karşısında olduğu anlaşılmaktadır. Nesibe, Mün'im Bey ile olan bir başka konuşmasında ise evlilik ve aşk için öncelikli olan şeyin fikirlerin uyuşması olduğunu vurgular: “*Ben daima istikbalden bahsediyorum. İstikbali düşünüyorum. Siz ise hâlâ geçmişten, hâlden bahsediyorsunuz. Hâli tasvir etmek istiyorsunuz. Daha fikirlerimiz bile birleşmedi ki hatta gönüllerimiz birleşsin.*”⁴⁴

Nesibe'nin erkeklere güveni yoktur. Onlar, her gördüğüne gönül veren vefasız kişilerdir. Bu yüzden erkeklere güvenerek onlarla evlenmenin doğru olmadığını düşünmektedir. Mün'im Bey ise Nesibe'nin erkeklere ve evliliğe olan güvensizliğini yıkmak için uğraşır:

“**Nesibe** – (...) Beşeriyet için bir kadının erkeksiz, bir erkeğin de kadınsız olamaması; bilakis iki tarafın da birbirine meyl ü ihtiyaç-ı tabî'isi bulunması umûr-ı zarûriyyeden değil midir? Lâkin erkeklerin her gördüğüne gönül vermek, günde on kadına on bin türlü muhabbet izhârına kalkışmak, fazla olarak bir de tahtü'l-kahr kullanmak âdetleri değil midir? Bunu bilen bir kız, bir erkeğe muhabbet nâmına esir olur mu? İşte bunun için ben kendi evimde kendi kitaplarımı okumakla işigali her şeye tercih ederim!

Mün'im – Böyle şeyler hiçbir vakit umumi olamaz. Çünkü mizaç ve ahlakça hiç kimse kimseye benzemez.”⁴⁵

Nesibe'nin evlilik hakkındaki olumsuz düşüncelerini kesin bir dille ifade etmesi, Mün'im Bey'in ona bunları nereden öğrendiğini sormasına sebep olur. Nesibe ise bunları nazari tecrübeleri sayesinde bildiğini söyler. Böylece onun kitap okuyan bir kadın olduğu gerçeği bir kere daha vurgulanmış olur:

“**Mün'im** – Böyle şeyler hiçbir vakit umumi olamaz. Çünkü mizaç ve ahlakça hiç kimse kimseye benzemez.

Nesibe – Vâkı'â mizaç ve ahlakça kimse kimseye benzemez. Ama erkekler bugün bunu, yarın öbürünü, öbürsü gün daha öbürünü görüp sevmekte birbirlerine pek benzerler!

Mün'im – Bunu kim dedi?

⁴³ age, 21-22.

⁴⁴ age, 38.

⁴⁵ age, 22-23.

Nesibe – Tecrübe!

Mün'im – Nasıl tecrübe?

Nesibe – Bayağı tecrübe!

Mün'im – Kimin tecrübesi!

Nesibe – Benim! Benim!

Mün'im – Senin böyle şeyleri tecrübeye ne senin ne de hâlin müsaade olamaz!

Nesibe – Hah! Tecrübe yalnız fiiliyat ile mi olur? Tecrübe-i nazariye yok mu? Elhamdülillah sen de mektep görmüş, okumuş, yazmış, fazla olarak bir de kitâbet mesleğinde bulunmuş insanlardansın! Buralarını benden iyi muhakeme etmekteğin ve insafın var ise bana hak vermekliğin lâzım gelir.”⁴⁶

Mün'im Bey, Nesibe'ye olan muhabbetini anlattıktan sonra Nesibe, bu güvensizlik meselesini yine okuduğu kitaplara atıfta bulunarak dile getirir:

“Şimdiye kadar okuduğum kitaplarda, gördüğüm erbâb-ı muhabbetin hiç birinde sebat ve vefa eseri bulamadım ki hatta sizden ümit edeyim. Bîçâre kadınlar sizin izhâr ettiğiniz muhabbetleri sahîh sanarak sevda ateşleri içinde mahvolurlar. Siz zerre kadar acımadıktan başka, o yandıkça bir başka bîçârenin gönlünü celpile uğraşırsınız. Başkalarıyla eğlenirsiniz. Ötekine verdiğiniz söz hilâfında bulunduğunuz için utanacak yerde bilakis tahkire kalkışırsınız. Yahut hem onu hem bunu hem de ötekini hâsılı ikisini üçünü idare edeyim diyerek hangisini görür iseniz ‘ben senin için yaşıyorum, muhabbetim sana mahsustur’ demekten asla çekinmezsiniz! Ben buralarını bilip dururken nasıl hilâfına gideyim.”⁴⁷

Mün'im, annesini bu mülakattan çok önce Nesibe'nin evine göndermiş ve onu ailesinden istemiştir. Fakat Nesibe'nin karşı çıkması sebebiyle talebi geri çevrilmiştir. Bunu oyunda Nesibe'nin babasının sözlerinden anlarız: “*Lâkin geçenki vak'ayı biliyorsun ya! 'Babam beni kocaya verir ise kendimi telef ederim.'* demiş. *Sen söylüyordun. İsteyen de Mün'im Beydi. Çocuğun nesi var?*”⁴⁸ Nesibe, evliliğe o kadar karşıdır ki evlenmektense ölmeyi tercih etmektedir. Mün'im'in odasına gizlice girerek kendisiyle konuşması, ilan-ı aşk etmesi, bu konudaki ısrarı Nesibe'nin evlilikle ilgili menfî düşüncesini değiştirir.

Nesibe'nin evlilikle ilgili düşüncesinin oldukça hızlı bir şekilde ve aniden değişmesi dikkat çekicidir. Kadın, her ne kadar okumuş, fikir sahibi bir kişi de olsa erkeğin aşkı ve iltifatı karşısında zayıftır. Nesibe'nin düşüncesindeki değişimin böyle bir sebebe bağlanması hadisenin inandırıcılığını sağladığı için elbette önemlidir. Fakat bu kadar önemli bir değişimin çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi söz konusu inandırıcılığı bir ölçüde zedeleyen bir zaaf olarak görülebilir. Bununla birlikte Nesibe'nin Mün'im ile evlenmeye karar verdikten sonra iç dünyasındaki tereddüt ve şüpheyi yer verilmesi bu zaafı biraz olsun telafi etmektedir.

Nesibe, namusunu her şeyden üstün tutan ve ona söz getirmemek için çabalayan genç bir kadındır. Bunları yeri geldikçe açıkça söylemekten de çekinmez.

⁴⁶ age, 23-25.

⁴⁷ age, 30.

⁴⁸ age, 61.

Nesibe, Mün'im tarafından aldatıldığı ve kocasını aldatmak gibi bir imkân eline geçtiği hâlde bunu çok sert bir şekilde reddeder: *“Benim için başıma bir de namussuzluk belası mı çıkaracaktın? Ben iffetimi dünyaya feda etmek istemem o benim canımdır. Sen benim canıma kastediyorsun.”*⁴⁹

Nesibe, Mün'im'e aşk ve sadakatle bağlıdır. Oyuna adını veren “sebat” kavramı, Nesibe ile özdeşleşir. Oyunda sabrın tasviri, Nesibe ile müşahhas olur. Konuşmalarında sık sık “sebat”, “vefa”, “ittikâ” gibi kelimelere yer veren Nesibe, oyun boyunca daima sabreder. Bu sabır hiçbir zaman zaafa uğrayarak çözülmez. Son nefesini vermeden önceki son sözleri bile “sebat, vefa ve sıdk”tır. Nesibe, kendisini aldatan eşi Mün'im Bey'i evlenmeden önce imzalanan anlaşmaya dayanarak terk edebilir ve hatta kendisine meyleden Talat Bey ile evlenerek Mün'im Bey'den intikam alabilirdi. Ancak Nesibe, bunlardan hiçbirini yapmamıştır. Kendisine âşık olan Talat'ın gönderdiği Emine'nin imaları üzerine onu evden kovması onun sahip olduğu karakteri örnekler niteliktedir. Nesibe, daha sonra dadısı ile Mün'im Bey'in bu sadakatsizliği üzerine konuşurken Mün'im'den ayrılmayı daha önce verdiği söze yakıştıramadığını belirtir. Dadısı Nesibe'ye *“Öyle bir vefasızca vefasızlıkla mukâbele etmelidir ki ettiğine pişman olsun.”*⁵⁰ dese de Nesibe, böyle bir şeyi yapmayı kendisine asla yakıştırmaz.

Nesibe, öyle vefa ve sebat sahibidir ki kendisini aldatan Mün'im Bey'i hâlâ sevdiğini her fırsatta dile getirmekten çekinmez. Nesibe, birini severse onu bir daha asla vazgeçemeyecek şekilde sevdiğini Mün'im ile odasındaki ilk konuşmasında söylemiştir:

“Lâkin benim dediğim muhabbet ki bir gönülde bir kere yerleşti mi o gönül parça parça edilse yine çıkarmak kâbil olamaz. Yine ayırmak kâbil olamaz. Beyefendi gönül vücudun en mühim noktasıdır. Onu birisine vermek canını vermekle beraberdir. Belki daha ağırdır. Hâsılı ben bir adamı sever isem gerçekten sevmeliyim.”⁵¹

Bir insana gönlünü vermeyi canını vermekle eşdeğer tutan Nesibe, bu düşünceye sahip olduğu için Mün'im'i sevmekten hiç vazgeçmez. Nesibe'ye eşi Mün'im Bey'in kendisini aldattığını söylemeye gelen Emine isimli kadına karşı Nesibe'nin söyledikleri yine bu düşüncelerimizi doğrular niteliktedir: *“Mün'im Bey*

⁴⁹ age, 68.

⁵⁰ age, 83.

⁵¹ age, 40.

başkalarını sevsin sevmesin. Ben bu yolda canımı feda eder de yine Mün'im Bey'den vazgeçmem.”⁵²

Nesibe, yalnızca evlenmeden önce değil, evlendikten sonra da kendine olan güvenini korumaya devam etmiştir. Kendisini aldatan Mün'im Bey'in karşısına geçerek onunla açıkça konuşma cesaretini göstermiş ve sahip olduğu bu özellikle de yaşadığı dönemin kadınlarından ayrılmıştır. Dadısı Nesibe'ye bu durumu önce babasına anlatmasını öğütlesse de o, bu işi kendisi düşünüp tartarak ve gerekirse konuşarak çözmek ister. Özgüveni yüksek bir kadın olarak kocasıyla bu meseleyi konuşabilme cesaretine sahip olması yine onun kitap okumasıyla ilişkilendirilebilir.

Nesibe, yaşanan olaylar üzerine ayrıntılı bir şekilde düşünür. Bir olay üzerine düşünmeden, hisleriyle hareket etmek yerine düşünüp tartarak, sonunun ne olacağını tahmin etmeye çalışarak bir yol izlemenin daha uygun olacağına inanır. Bu sebeple Mün'im Bey ile evlenme konusunu düşündüğü gibi boşanma meselesini de enine boyuna düşünür. Evlenme aşamasında Mün'im Bey odasından gittikten sonra Nesibe'nin kendi kendine konuşması, Mün'im'in söylediklerinin doğruluk payını düşünmesi onun bu özelliğiyle ilişkilidir. Bunda hem Mün'im Bey'in hem de Nesibe'nin ailesinin ısrarı etkili olmuştur. Bu sebeple olması kuvvetle muhtemeldir ki Nesibe, Mün'im Bey'in kendisini aldattığını öğrendikten sonra neredeyse bir yıl boyunca bu konuyu kimseye açmamıştır. Evde annesi ve dadısı bir şey olduğunu sezse de Nesibe, onlar açıkça soruncaya kadar kimseye bir şey anlatmaz. Onun bu durumu gizlemesinde evlilik kararını ileriye düşünmeden, hızlıca alan ailesinin bu konuda da düşünmeksizin hareket edeceklerinden duyduğu tedirginlik yatar. Evlilik konusu gündeme gelince aile hemen hızlı bir karar verip bir hafta içinde düğün hazırlıklarına başlamıştı. Nesibe, Mün'im Bey'in kendisini aldattığını dadısı ile paylaşınca onların ileriye düşünmeden hareket edişini eleştirerek, bu sefer bu konuda hızlı davranmamaları gerektiğini söyleyerek onu uyarır:

“**Nesibe** – Doğrusu söyledik de iyi ettik öyle mi?

Dadı – Niçin?

Nesibe – Niçin olacak, şimdi bunu beybabama söyleyecek ne var?

Dadı – Ya sana yazık değil mi?

Nesibe – Canım yazık mazık! Şimdi çarçabuk beybabama söylemeye kalkışmamda mana ne? Herkesin bir bildiği var.

Dadı – Bildiğiniz böyle yıllarca kahrını çekmek midir? Bırak Allah'ı seversen. Sen insaniyet edeceğim diye kendini telef edeceksin de haberin yok. Ben öyle şey bilmem. Vallahi bu gece beyefendiye söylerim. Ne olaksa olsun.

⁵² age, 68.

Nesibe – Bilirsin a! Beni Mün'im Bey'e vereceğiniz vakit de ne olacaksa olsun diyordun! İşte olacaklar oldu. Buyurun bakalım ne yapacaksınız.”⁵³

Ancak onun bu uyarısı da boşa olacak ve olanlar aynı gün Âdil Bey'e anlatılacaktır.

Nesibe, sorunu tek başına çözmek istese de bu sorunla başa çıkamaz ve verem olur. Ailesi Nesibe'nin eridiğinin farkındadır, ancak hastalığın ileri derecelere geldiği kimse tarafından kestirilmemektedir. Nesibe, sonunda yatağa düştüğünde hastalığının ciddiyeti anlaşılacaktır. Ancak, müellifin sözcüsü görevindeki Muhsin Bey'in de dediği gibi artık çok geç kalınmıştır.⁵⁴

Mün'im Bey: Nesibe'nin eşidir. Kalem memurluğu yapmaktadır. Oyunun girişindeki eşhâs bölümünde Mün'im'in “*on sekiz yirmi yaşında bir çocuk*”⁵⁵ olduğu söylenir. Mün'im Bey, Nesibe'ye âşık olmuş ve ona hislerini anlatan pek çok pusula yazıp Nesibe'ye göndermiştir. Nihayet, Nesibe'nin karşısına çıkarak ona duygularını anlatır. İlan-ı aşk eder. Mün'im Bey'in Nesibe'nin karşısına çıkışı da oldukça ilginçtir. Nesibe ile konuşmak için pencereden sevdiği kadının odasına girer. “*pencereden sevgilinin odasına girme*’ motifi Türk örf ve âdetlerinde çok yadırganmasına rağmen, devrin piyeslerinde pek yaygın bir moda hâlini alır.”⁵⁶ İnci Enginün, bu tespitin devamında Mün'im Bey'in dönemin geleneklerini hiçe sayarak sevdiği kadının odasına pencereden girişini Shakespeare tesiri olarak değerlendirir. Benzer sahne, Vatan Yahut Silistre, İçli Kız ve Mihneth Yahut İftirâk-ı Aşk oyunlarında da bulunmaktadır. “*Bu üç eserde ve kaynakları olan Romeo ve Juliet'te iki genç birbirlerini severler, hele Vatan ve İçli kız'ın kahramanları, tıpkı Juliet gibi sevgililerini düşünürken onu karşılarında bulurlar. Halbuki Nesibe, Mün'im'le alâkadâr bile değildir.*”⁵⁷ Erkeklerle güvenmeyen ve onlardan uzak durma konusunda son derece kararlı olan Nesibe, onun hâline, sözlerinden etkilenir. Mün'im, Nesibe'yi kendine âşık etmeyi başarmıştır. Nesibe ile evlenmek için her şeye razıdır. “*Hayli uzun olan bu sahne muhtevası itibariyle Romeo ve Juliet'ten ayrı olsa da yine balkon sahnesiyle ilgilidir.*”⁵⁸

⁵³ **age**, 84-85.

⁵⁴ Muhsin Bey ile Mün'im Bey arasındaki bu diyalog için bkz. **age**, 130-131.

⁵⁵ **age**, 6.

⁵⁶ İnci Enginün, **Tanzimat Devrinde Shakespeare: Tercümeleri ve Tesiri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1979, 231.

⁵⁷ **age**, 232.

⁵⁸ **age**, 232.

Nesibe'nin isteği üzerine Mün'im, sözünden dönmeyeceğine, ona asla ihanet etmeyeceğine dair yazılı bir teminat dahi verir. Fakat Nesibe ile evlendikten üç yıl gibi kısa bir süre sonra verdiği bütün sözleri unutarak ona ihanet eder. Metres edindiği Blans'a da onu daima seveceğine dair söz vermiştir. Bütün bunlar Mün'im'in hem sözünde sebatsız hem de ikiyüzlü bir kişi olduğunu göstermektedir. Aslında onda ikiyüzlülükten ziyade karakter zaafı söz konusudur.

Mün'im Bey, kadına düşkün, aşkı gelip geçici bir heves olarak yaşayan ve sadece karısını değil aslında alaka duyduğu her kadını aldatmaya meyyal bir tip olarak karşımıza çıkar. Bütün bunlarla beraber, onun oyunun ilerlemesiyle bir iç çatışma yaşayarak sahici bir karakter düzeyine yükseldiğini görürüz.

Nesibe'nin olan biten her şeyden haberdar olduğunu ailesinin yanında anlatması üzerine bir yıl süren aldatma dönemi, Mün'im Bey'in pişmanlık duyup af dilemesiyle sona erer. Mün'im Bey, Blans'ı terk etmeye karar verir. Ancak Blans'a da söz verdiği için ona ayrılık kararını nasıl açacağını bilemez. İşte bu noktadan itibaren Mün'im Bey'in iç karmaşa yaşadığını görürüz. Kararını açıklamak için Nesibe'nin dayısı Muhsin Bey ile birlikte Blans'ın bulunduğu bir baloya katılır. Blans'ın kendisine sadık bir âşık olduğunu, kendisinden başka kimseye yan gözle bakmadığını düşünen Mün'im Bey, Blans'tan ayrılarak onu yüz üstü bırakacağını hisseder ve üzülür. Mün'im Bey bu çelişkileri yaşarken bu gibi kadınların ne özellikte olduğunu ona anlatmaya çalışan Muhsin Bey'i dinlemez. Ancak, Mün'im Bey Blans ile konuşmak üzereyken yanlarına gelen bir delikanlı Blans'ın onu evine davet ettiğini ve kendisinden başka kimseyle görüşmeyeceğine dair söz verdiğini söyler. Bunun üzerine Mün'im Bey büyük bir hata yaptığını, Nesibe'ye ayıp ettiğini anlar. Blans'ı terk edip tamamen hayatından çıkararak evine gitmek için Muhsin Bey ile balodan çıkmak üzere iken aralarında yaşananlara dair şu konuşma geçer:

“Mün'im – Ben aldanmışım.

Muhsin – Ona şüphe mi var?

Mün'im – Saat kaç?

Muhsin – (Saate bakarak) Yedi. Nesibe Hanım da şimdi yolunuzu bekler.

Mün'im – Ah ben şimdi şu hâli gördüm de Nesibe'nin meşrebindeki ulviyeti daha ziyade tasdik etmeye başladım.

Muhsin – Lâkin pek geç kaldınız.

Mün'im – Eve gitmek için mi?

Muhsin – Hayır hayır! Nesibe'nin meşrebindeki ulviyeti tasdik etmek için.

Mün'im – Sanki ne var?

Muhsin – İnşallah bir şey yok, lâkin...

Mün'im – Aman ne var? Allah aşkına söyle!

Muhsin – Haydi şimdi gidelim, sonra anlarsın.

Mün'im – Aman, bey durmayalım gidelim. Lâkin bu “geç kaldınız” sözünü pek merak ettim.

Muhsin – Haydi şimdi gidelim de sonra evde söylerim.”⁵⁹

Şinasi’nin *Şair Evlenmesi* oyunundaki Hikmet Bey’e çok benzeyen ve başlıca işlevi Mün’im Bey’e yol göstermek olan Muhsin Bey’in burada kullandığı “geç kaldınız” sözü oldukça manidardır.

Mün’im Bey, sefahat âlemlerinde kimin iyi kimin kötü olduğunun farkına varamayan bir adamdır. Nesibe, oyunun başlarında kendisine ilan-ı aşk eden Mün’im’e kimsenin kimseyi tanımadan sevemeyeceğini söylemişti. Nesibe, az da olsa sohbet ederek Mün’im’e âşık olmuşken Mün’im onu görür görmez tutulmuştur. Aşka yaklaşımı böyle sınırlı ve yüzeysel olan bir adamın Blanş’a da yalnızca sahip olduğu dış görünüm sebebiyle âşık olduğu, ona duyduğu sevgi ile de onun gerçek yüzünü göremediği söylenebilir. Mün’im Bey’in düştüğü bu yanılsaya Tanzimat romanı kahramanlarının pek çoğu da düşmüştür. Mün’im de diğer roman kahramanları gibi kalemde çalışmaktadır. Nesibe’yi istemek için annesini Nesibe’nin evine göndermesinden, babasının adının oyun boyunca hiç geçmemesinden “babasız” olduğunu da söyleyebiliriz. Bu anlamda Mün’im Bey de Tanzimat’ın babasız oğullarındandır. Mün’im Bey’i diğer roman kahramanlarından ayıran özellik, başlangıçta doğru kadını seçip sonra yanlış kadına yönelmesidir. Ama onun ve hatta ailesinin telef olmasına yine yabancı bir kadın ve o kadını hayatına sokan Mün’im sebep olacaktır.

Mün’im Bey, oyun boyunca iki aşamadan geçer: Öncelikle karısına ihanet etmiş olmasının ne kadar yanlış olduğunu idrak eder. Fakat bu sırada Nesibe’nin kıymetini henüz anlamış değildir. Bu, ancak Blanş’ın gerçek yüzünü gördükten sonra mümkün olur. Bu ikinci aşamanın ardından Mün’im Bey, menfi bir kişi olmaktan çıkıp müspet bir insan hâline gelir.

Blanş: Mün’im Bey’in Nesibe’yi aldattığı metresidir. Blanş, Tanzimat Devri Tiyatrosunda karşılaştığımız menfi kadın tipidir. Gayrimüslimdir ve zamanının büyük bir bölümünü Beyoğlu’nda geçirmektedir. İlk kez oyunun ikinci perdesinde adı geçen Blanş, üçüncü perdedeki baloda karşımıza çıkar.

Mün’im’in Nesibe’yi aldattığı açık bir şekilde ilk kez eve gelen Emine Hanım tarafından dile getirilir. Emine’nin Mün’im Bey için “*Beyoğlu’nda bir Frenk karısı seviyor*”⁶⁰ demesiyle Blanş ile ilgili biraz bilgi edinmiş oluruz. Nesibe’nin Emine’yi

⁵⁹ Yusuf Neyyir, *age*, 130-131.

⁶⁰ *age*, 65.

evden kovduktan sonra kendi kendine konuştuğu kısımda Mün'im Bey'in kendisini aldattığından haberi olduğunu anlarız:

“Yanımdan bir lahza ayıramadığım, gözümünden sakındığım Mün'im Bey haftalarca eve gelmez, yüzüme bakmaz oldu. Beyoğulları'nda, balolarda, Kağıthane'de sevdiği Blanş nâmında bir karının arkasında gezmeye başladı. Ben aralıkta o da ima sûretinde beyefendi bu hâlden vazgeç dedikçe bana müstehziyâne bir gülüşle mukâbele eder oldu.”⁶¹

Blanş, balolarda, sefahat âlemlerinde gezen eğlence düşkününü bir kadındır. Bulunduğu ortamlardaki erkekleri kendisine âşık ederek herkesle gönül eğlendirir. Konuştuğu her erkeğe kendisinden başka kimseyle görüşmeyeceği sözünü verir. Mün'im Bey'e de bu sözü veren Blanş, onu kendisine bu şekilde bağlamıştır. Muhsin Bey, Mün'im Bey'i Blanş için uyarır:

“Sen daha bu kararı reddetmeyecek misin? Ah Mün'im Bey! Bu karının aldattığı yalnız sen olsan! Sana bir türlü anlatamıyorum ki! Bu makûle karılarda gönül ne gezer! Bunların gönlü paraya bağlıdır. İzhar ettiği âsâr-ı muhabbet bütün yalandır. Evvelî de söyledim ya, esas maksadı seni kendine mecbur edip de biraz daha para kapmaktır. İnanma şunun sözlerine, aldanma âşıkane tavırlarına, vazgeç şu karıdan!”⁶²

Âdil Bey: Nesibe'nin babasıdır. Oyun boyunca mesleğine dair herhangi bir bilgi verilmeyen Âdil Bey, yaşanan olaylardan geç haberdar olmasıyla dikkat çeker. Âdil Bey, karşımıza ilk olarak ilk perdede dadısının Nesibe'den, gece uyumadığı için, şikâyetçi olduğu bölümde karşımıza çıkar. Burada kızının mürüvvetini görmek isteyen baba karakteri sergileyen Âdil Bey, aile fertlerine karşı oldukça yumuşak başlı bir insandır. Korkutucu, herkesi sindirerek kendisine saygı gösterilmesini bekleyen bir aile reisi değildir.

İlk perdede dadısı Nesibe ile uyumayıp kitap okuduğu için tartışırken içeri gelen Âdil Bey, sorduğu sorularla kızının nasıl bir derde müptela olduğunu anlamaya çalışır. Daha sonra Mün'im Bey'in Nesibe'yi aldattığını da bilmeyecek, bu durumu da yine sonradan öğrenecektir. İkinci perdede Nesibe ile Mün'im Bey odada konuşurlarken Âdil Bey, Na'îme Hanım ve dadı ile birlikte yanlarına gelir. Nesibe'nin annesi bu durumu kızının tavırlarından sezmiş, ancak kızı ona Mün'im Bey'in ihanetini hiç anlatmamıştır. Dadının ise her şeyden haberi vardır. Ancak Âdil Bey, hiçbir şey bilmemektedir. Na'îme Hanım ve dadının imalarından olan biteni anlamaya çalışan Âdil Bey, her şey yanında apaçık ifade edilmedikçe anlamaz:

“**Âdil Bey** – Şimdi çıldıracağım! Söz hâlâ muammalıktan kurtulamadı ki. Canım ne var? Ne olmuş? Nesibe niçin her gün bin türlü meşakkatler geçirsin? Niçin kan yutsun? Şunun aslını, sebebini söyleyiniz a!

⁶¹ age, 75-76.

⁶² age, 122.

Dâye – Beyim, ben doğrusunu söyleyebilirim. Tamam bir sene var ki Mün'im Bey hâlini, tavrını değiştirdi. Daha doğrusu Beyoğlu'nda bir Frenk karısına müptela olarak küçük hanımdan yüz çevirdi. Hele bir aydır büsbütün bir başka hâl peydâ etti, görmüyor musunuz? Haftada ancak iki üç kere eve gelir oldu. O da çamaşır değiştirmek için! (Nesibe'ye) Öyle değil mi?

Mün'im – Efendim kadın kısmının hâli malum ya. Kim bilir neden şüphe ettiler de kendilerinden böyle bir şey çıkardılar. Böyle asılsız şeylerle...

Na'ime – Beyefendi hâlâ bizi anlayamadınız mı? Vukuu bulmuş bir şeyi bile şimdiye kadar saklayan ve hâlâ söylemek istemeyen bir familya asılsız bir şeyi söyleyebilir mi? Biz öyle değiliz. Nesibe'yi görmüyor musun? Hâlâ dadısının söylediğine bile canı sıkılır. Elinden gelse ağzını diyecek. Beyefendi oğlum, biz her şeyi biliriz. Bu hâlleri size asla yakıştıramıyoruz. Hususiyle böyle bir kızın üzerine bu kadar...

Âdil – Fesuphanallah!"⁶³

Âdil Bey, hayat karşısında pasif bit tutum takınır. Dış dünyada olup bitenlere yeterince ilgi duymaz. Bu hâli, kızıyla olan münasebetine de yansır. Yani Âdil Bey'in ilgisizliği kızının hastalığı sırasında da devam eder. Nesibe, ölüm döşeğindeyken annesi ve dadısı başucundadır. Nesibe, kızını görmek ister. Kızı Lütfiye uykusundan uyandırılıp getirilir. Blanş ile tüm bağlarını kopardıktan sonra Mün'im Bey, Muhsin Bey ile birlikte Nesibe'nin yanına gelir. Âdil Bey ise bu sırada hâlâ ortalıkta yoktur. Nesibe son nefesini verirken Âdil Bey yatağında mışıl mışıl uyumaktadır. Nesibe'nin son nefesini vermesiyle evde kopan feryat ile "*Âdil Bey uykudan uyanarak koşar gelir.*"⁶⁴ Kızının öldüğünü anlayınca da "*Aman Allah'ım, bu ne musibet, bu ne...*"⁶⁵ diyerek düşüp bayılır.

Âdil Bey her ne kadar anlayışı zayıf olsa da yumuşak huylu bir babadır. Kızını sever ve onun iyiliğini ister. Başlangıçta kızının evlenmesine karşı çıkabilir, iki gencin önünü kesebilirdi. Ancak Âdil Bey bunu yapmaz ve kızının mürüvvetini görmeyi çok ister ve bunu dile getirmekten de hiç çekinmez. Âdil Bey, Mün'im Bey'in Nesibe'yi aldattığını öğrendikten sonra geçen konuşma sırasında Mün'im Bey'in de pişman olduğunu görünce "*bunlar zevc ile zevce beyninde vuku bulabilir şeylerdir.*"⁶⁶ yorumunu yapar ve onları barıştırır. Genç çiftin barışmasını anne Na'ime Hanım ve dadı da destekler. Bu da geleneksel aile yapımızın bir özelliğinin oyuna yansması olarak yorumlanabilir.

Na'ime Hanım: Nesibe'nin annesi olan Na'ime Hanım oyunda birinci, ikinci ve dördüncü perdede karşımıza çıkar. Oyun boyunca Na'ime Hanım'ın çok az konuştuğunu görürüz. Oyunu etkileyecek, olayların gidişatını değiştirecek herhangi bir faaliyette bulunmayan Na'ime Hanım'ın önemsiz bir karakter olduğu

⁶³ age, 95-97.

⁶⁴ age, 148.

⁶⁵ age, 149.

⁶⁶ age, 107.

söylenbilir. Ancak, olanlardan da haberdardır. Daha önce Âdil Bey'in aile içinde ilgisiz oluşu üzerinde durmuştuk. Na'îme Hanım, Âdil Bey gibi değildir. Nesibe'nin sıkıntılı olduğunu, ancak yaşadığı sıkıntıları ailesinden gizlediğini onun hareketlerinden anlar. Mün'im'in Nesibe'ye ihaneti konusu Âdil Bey'e anlatılmaya çalışılırken Nesibe hâlâ hiçbir şey olmamış gibi davranmaya kalkınca annesi dayanamaz ve şöyle der: *"Kızım! Bari bize acı da hâlini bizden bu kadar saklama. İşte senin hâlimden, tavrından anlıyoruz ki sen her gün bin türlü meşakkatler geçiriyorsun. Kan yutuyorsun, yine derdini bize anlatmak istemiyorsun."*⁶⁷ Bu da Na'îme Hanım'ın kızına karşı ilgili bir anne olduğunu gösterir. Na'îme Hanım, kızının sorun yaşadığını hisseder ancak kızını karşısına alıp derdini sormaz. Bunu yapan dadı olacaktır. Dadı ile gizli bir şekilde Na'îme Hanım'ın konuştuğunu görmesek de onun kızının derdini öğrenmek için dadıyı aracı olarak kullandığını düşünebiliriz.

Dâye: Nesibe'nin dadısıdır. Üzerine konuştukları konularda anlayamadıkları noktalar olsa da sürekli Nesibe'nin yanında olduğu için onun sırdaşı gibidir. Dadı, Nesibe'nin kitaba düşkünlüğünden hazzetmez. Nesibe'nin kitaba olan hayranlığına, kitap okumak için gecelerce uykusuz kalışına anlam veremez. Nesibe, ona bunu anlatmaya çalıştığında ise anlamak istemez. Nesibe'yi insanlarla sohbet etmek yerine kitap okuduğu için eleştirir:

"Dâye – Ne yapacaksın, bari geceleri biraz rahat et! Azıcık uyku uyu da benzin yerine gelsin! Bilmem ki bu kitapta ne buldun? Bir türlü elinden bırakmazsın! Vâlide ile bile konuşmaya rağbet etmezsin! Allah'ı seversen sen insan değil misin? Bu kadar kitap okumak doğrusu...

Nesibe – Ah, sen ondaki lezzeti bilersen!..

Dâye – Bırak Allah'ı seversen! Kitapta ne lezzet varmış! İnsan lezzet alsaydı yine insandan alabilir!.. Kitap! Kitap! Kitap! Ben insan ile görüşüp konuşmadıktan sonra...

Nesibe – İnsan ile konuşmak mı dedin? Bunları musâhabet cihetiyle insandan noksan mı sanırsın? Bak dadı! Bu kitapların her biri bir sâhib-i kemâlin eser-i hâmesidir! Bunlardan hangisini elime alsam, kendimi o sâhib-i kemâl ile muvâneset ediyor gibi münbasit bulurum! Hele gönlümün arzusuna muvâfık fıkralar görür isem her şeyi unuturum!

İşte şu kitap da yine bir edîb-i kâmilin hulâsa-i vukûf ve malumâtıdır. Şimdiye kadar onun suffe-i belâgatinde mastaba-nişîn-i mütâla'a oldum, bununla konuştum! Bunu te'lif eden insan değil mi? Hem musâhabetden istifâde olunur bir insandır! Kâlimden, kaleminden ibret alınır bir edîbdir! Hele şu makale ne kadar dil-nişîn... İster isen okuyayım da dinle, olmaz mı dadıcığım?"⁶⁸

Nesibe, kitabı dadısına okumaya başlar başlamaz dadı uykuya dalar. Nesibe de onun bu tavrını eleştirir.

⁶⁷ age, 95.

⁶⁸ age, 9-10.

Nesibe ile dadısının anlaşamadıkları bir başka husus da geceleri Nesibe'nin uykusuz kalışının babasına söylenip söylenmemesidir. Nesibe, bunun babasına söylenmesini istemese de dadı onu dinlemez ve Âdil Bey'e durumu anlatır. Dadı Nesibe'nin yalnızlıktan uyumadığını belirtince Âdil Bey, dadısı varken Nesibe'nin yalnız kalmadığını söyler. Bunun üzerine dadı: *“Benim sözüm kâr ediyor mu? Ben uykusunu getirebilir miyim? Buna başka arkadaş ister, başka!..”*⁶⁹ diyerek Nesibe'nin evlenmesi gerektiğini açık bir şekilde ima eder. *“Bu söz vakta Juliet'in dadısınıninkiler gibi açık saçık imâlara pek benzemezse de o devir cemiyetinde evlenecek genç kızın yanında, hele anne ve babası da oradaysa söylenecek söz değildir.”*⁷⁰ İnci Enginün, *Romeo ve Juliet* ile *Tasvir-i Sebât* kıyaslaması yaparken Nesibe'nin Mün'im ile evlendirilme kararının alındığı sahnenin ise Juliet'in Paris ile evlendirilmesine karar verilen sahneyi hatırlattığını belirtir.⁷¹

Dadı, ikinci perdede de karşımıza çıkar. Nesibe'nin üzgün hâlini fark eden, ancak ondan bir şeyler gizliyor oluşuna içerleyen dadı Nesibe'ye derdini kendisine açmasını ister:

“Evet! Sen benden ketm ediyorsun. Lâkin bu böyle olmaz. Bu böyle başa çıkmaz. Sen derdini bizden saklıyorsun... Bilmiyorsun ki sen öyle mahzun gezdikçe ben, hususiyle vâlden ne hâle giriyoruz? Hüda bilir, bazı kere küçüklüğünde kucağımda gülüp oynadığını, Mün'im Bey ile evâil-i hâlindeki mürüvvetini derhâtır ediyor, bir de bu hâline bakıyor da kan ağlıyorum. Sana dadı olduğumda bir çocuğumdan başka kimsem yok idi. Seni gördüğümde ona olan muhabbetimin yarısını sana vermiştim. Rabbim o yattıkça sana ömür versin. O öldü, gönlümde muhabbet nâmına ne var ise hep sana münhasır oldu. Bütün ümitlerim, arzularım, her bir hâlîm senden ibarettir. Bu hâlde bulunan bir dadıdan sır saklanır mı? Söyle kızım söyle! Allah aşkına olsun söyle de çare arayalım. Seni bu dertten kurtaralım.”⁷²

Dadı, her şeyin farkındadır ama istediği Nesibe'nin derdini onunla paylaşmasıdır. Sorunu Nesibe'den dinler dinlemez ise hemen Âdil Bey'i araya koyarak problemi çözmeye çalışır. Dadının oyundaki öne çıkan en önemli özelliğinden birinin işleri hemen çözmeye çalışma ve işin ilerisi düşünmeme olduğunu Nesibe'nin karakterini incelediğimiz kısımda değinmiştik. Bu özellik, dadının iyi niyetli olmasından kaynaklıdır. Nesibe'nin sıkıntı çekmesini istemez, sorun bir an önce hallolsun ister. Bu sebeple, Nesibe'yi öz kızı gibi seven dadıyı, oyun boyunca sorun çözmeye odaklı hareket ederken görürüz.

Muhsin Bey: Nesibe'nin dayısı olan Muhsin Bey, oyunun sağduyulu karakteridir. Konuşmalarında akıl yönü ağır basan bu karakter, oyunda çok az yerde

⁶⁹ age, 60.

⁷⁰ İnci Enginün, age, 232.

⁷¹ age, 232.

⁷² Yusuf Neyyir, age, 80-81.

görünür. Muhsin Bey, ilk defa oyunun üçüncü perdesindeki baloda karşımıza çıkar. Burada Mün'im Bey'e sürekli nasihatler verir. Blanş'a ne söyleyeceğini bilemeyen Mün'im Bey, Muhsin Bey'e akıl danışır. Blanş'ın nasıl bir insan olduğunu Muhsin Bey bilmektedir. Mün'im Bey, aylardır beraber olduğu Blanş'ı gerçek yüzüyle bir türlü tanıyamamıştır. Buna karşılık Muhsin Bey, Blanş'ı görür görmez onun Mün'im Bey'i cazibesiyle kendisine esir ettiğini anlar: *"Ben yemin ederim ki bu karının bugünkü günde senin gibi on tane dostu daha vardır. Her birine bir sûretle arz-ı muhabbet eder, her birini bir sûretle aldatır."*⁷³ diyerek Blanş hakkındaki düşüncelerini Mün'im Bey'e söyler. Üçüncü perdede çözülen Blanş problemiyle Mün'im Bey, Muhsin Bey'in söylediklerinde haklı olduğunu anlayacaktır. Bundan sonra Muhsin Bey, Mün'im Bey'e bu konuyla ilgili fikirlerini anlatmaya devam eder. Ona göre bu gibi kadınlar, aynı anda pek çok kişiye yalan söyleyerek onları aldatırlar. Onların yalanına inanan genç erkekler de gezdikleri sefahat âlemlerini "medeniyet" olarak tanımlar ve etraflarındaki insanlara "Fransızcamı geliştiriyorum" diyerek yanlarındaki kadınların mevcudiyetini açıklarlar:

"Muhsin – (Kendi kendine) Hele, yalan çıkmadım. (Mün'im Bey'e) Gördünüz mü? Beyim burada yarım saat daha oturur isek şüphesiz beyefendi gibi birkaç tane daha görürüz. Bu habîsenin yüzüne dökülen saçların her bir telinde bin fesat gizlenmiştir. Lisanı yalan söylemeye öyle alışmıştır ki seni severim der iken şüphesiz gönlü bir başkasını, belki birkaç tanesini düşünür. Fikri diğerlerine söyleyeceği yalanı tedârik ile meşgul olur. Sizin gibi birtakım genç beyler bu makûle karılara kapılırlar da bin türlü belalara giriftâr olurlar. Bazısı sefahate medeniyet nâmı vererek dolaşır. Bazıları da ben Fransızcanın sûret-i telaffuzunda meleke peydâ etmek istiyorum da onun için bu karılarla ülfet ediyorum diyerek taarruz edenleri iskât etmeye çalışırlar. Hâlbuki asıl medeniyet her bir hâl ve hareketini bir daire-i iffet ve istikâmet içinde bulundurarak kimsenin hukukuna taarruz etmemektir; ırzıyla, edebiyetle yaşamaktır. Her kim olur ise olsun malını malın, ırzını ırzın, namusunu namusun gibi bilerek tecavüz etmemektir. Her ne ise, hele siz pek ucuz kurtuldunuz. Yoksa bu yolda çok familyalar mahvoldu, çok hanedanların cân u mânı söndü."⁷⁴

Bu konuşma sırasında Muhsin Bey'in medeniyete ilişkin düşünceleri ve dönem gençlerinin medeniyet anlayışına dair eleştirileri oldukça yerindedir. Muhsin Bey, yanlış batılılaşma kavramına kısaca değinerek dönemin önemli bir sorununu gündeme getirmiştir. *"Yoksa bu yolda çok familyalar mahvoldu, çok hanedanların cân u mânı söndü."*⁷⁵ demesiyle bu problemin o dönem oldukça yaygın olduğu anlaşılmış olacaktır.

Muhsin Bey'i balo sahnesinin dışında son bir kez de oyunun sonunda görürüz. Balo dağıldıktan sonra Nesibe'nin hastalığından haberdar olan dayı, Mün'im Bey ile

⁷³ age, 123.

⁷⁴ age, 128-129.

⁷⁵ age, 129.

eve gider. Muhsin Bey, Nesibe'nin odasına Mün'im Bey ile birlikte girse de onun hasta hâlini görmeye dayanamaz ve hiç konuşmadan odadan dışarı çıkar. Muhsin Bey, oyunda son konuşmasını Nesibe'nin ölümü üzerine yapacaktır. Odanın dışında bekleyen Muhsin Bey, Nesibe'nin ölümü üzerine içeride yükselen sesleri duyarak Âdil Bey ile içeri girer. Bu sırada ağlayan Na'îme Hanım, Âdil Bey ve Mün'im Bey bayılır. Muhsin Bey de bu gördükleri üzerine ders verici bir beyit söyler: “*Bakınız şu sû’-i ahlak neticesine / Bakınız şu sebatsızlık seyyi’esine*”⁷⁶

Lütfiye: Nesibe ile Mün'im'in kızıdır. Üç yaşında olduğunu bildiğimiz Lütfiye, oyunun ikinci ve dördüncü perdesinde görünür. İkinci perdenin başında annesiyle birlikte sahnede yer alan Lütfiye'ye annesi “*Ah benim bedbaht kızım, niçin mahzun duruyorsun?*”⁷⁷ diye sorar. Lütfiye, oyun boyunca hiç konuşmaz. Evde yaşananlar ve Nesibe'nin üzüntüsü çocuğa yansımış gibidir. Nesibe'nin kızının üzgün duruşu üzerine söylediği şu sözler bu düşüncemizi kanıtlar niteliktedir:

“(Kerîmesinin yüzüne bakarak) Lâkin! Ey benim mâhasal-i ömrüm! Niçin yüzün gülmüyor? Ah benim hakikatli ciğerparem! Güya benim derdimin ne olduğunu biliyorsun da sen de bana ağlamak istiyorsun öyle mi aslanım? Yok yok, sen ağlama. Sen hemen gül, hemen zevk ü sefada ol. Sen benim bir tanecik medâr-ı tesliyetimsin. Beni yaşatan sensin.”⁷⁸

İkinci perdede Emine Hanım'ın gelip Nesibe ile görüştüğü sırada Lütfiye odadan dışarı çıkarılmaz. Emine'nin odadan atıldıktan sonra Lütfiye'ye hitaben konuşması, Nesibe'nin kendi kendine konuştuğu monolog kısmında geçmişe dair bilgiler veriş, bu sırada kızıyla ilgili bilgi vereceğinde kızını göstermesi Lütfiye'nin konuşma sırasında annesinin yanında bulunduğunu destekler niteliktedir:

“Vâkı’â Mün'im Bey üç sene kadar her gün muhabbetini bir sûretle yeniler idi. Her gün bir sûretle gönlümü alır idi. Bu sebeple gönlüm bana izhâr ettiği muhabbetlerin sıhhatinden büsbütün emin oldu. O aralık bir de kızımız dünyaya geldi. Evet, benim felaketlerimi görmek için (Kızını göstererek) şu bîçâre dünyaya geldi. Pederim, vâlidem, Mün'im Bey, hepimiz birbirimizden memnun idik. Birlikte yer içer, güler oynar idik.”⁷⁹

Monolog bölümünün sonrasında dadının gelip Nesibe ile konuştuğu kısımda ve sonra Mün'im ile Nesibe'nin problemi üzerine konuşulduğu kısımlarda Lütfiye'nin yanlarında olup olmadığına dair oyunda herhangi bir açıklama yapılmaz.

Bu perdenin ardından Lütfiye, oyunun son perdesinde görülür. Ölmek üzere olan Nesibe, Lütfiye'yi sayıklayınca uyuyan çocuk uykusundan uyandırılıp annesinin yanına getirilir. Kızını son bir kez kucaklayan Nesibe, çok sürmez ölür.

⁷⁶ age, 150.

⁷⁷ age, 64.

⁷⁸ age, 70.

⁷⁹ age, 74.

Anrit: Blans'ın arkadaşıdır. Sahip olduğu özelliklere dair oyunda herhangi bir ayrıntı verilmez. Anrit, oyunda yalnızca üçüncü perdede yapılan baloda görülür. Balodaki hareketlerine ve Blans'ın yakın arkadaşı olmasına dayanarak onun da Blans'a benzer özellikler taşıması muhtemeldir. Oyun boyunca Anrit'in konuşmaları oldukça azdır. Onu yalnızca Mün'im Bey'in baloya geç gelmesine ve onun son zamanlardaki mahzun duruşuna üzülen arkadaşı Blans'ı teskin ederken görürüz.

Emine: Oyunun kimi yerlerinde adı Besime olarak geçse de bunun baskı hatası olduğu düşünülmektedir. Emine Hanım, yalnızca oyunun ikinci perdesinde karşımıza çıkar. Nesibe'ye Mün'im Bey tarafından aldatıldığının haberini getirir. Emine, daha önce de iki kere daha gelerek bu haberi Nesibe'ye iletmiştir. Oyunda onun sadece üçüncü gelişini izleriz. Emine, bir anlamda Talat Bey'in elçisi gibidir. Çünkü onun yazdığı iki pusulayı Nesibe'ye getirir. Bunlardan biri Mün'im Bey'in Blans'a yazdığı pusuladır. Böylelikle Mün'im'in Nesibe'yi aldattığı ispat edilmiş olur. Diğeriyse Talat Bey'in özel olarak Nesibe'ye yazdığı mektuptur. Mektupta ne yazdığını Nesibe açıkça okumaz. Ancak Talat Bey'in bunlarla birlikte bir de kendi resmini göndermesinden ve Emine Hanım'ın Talat Bey ile ilgili *“Talat Bey'in Mün'im Bey'den neresi geri kalır. Hüda bilir Talat Bey daha güzeldir. Hem bugünkü günde senin için her türlü fedakârlık etmeye hazırdır.”*⁸⁰ şeklinde konuşmasından Talat Bey'in Nesibe'ye ilgi duyduğu ve ona talip olduğu düşüncesi ortaya çıkar. Nesibe, yapılan konuşmalardan ve okuduklarından bu imayı çıkarınca Emine'yi evden kovar ve bu sahneden sonra Emine Hanım'ın ne kendisi görünür ne de ismi oyunda geçer.

Talat Bey: Oyunda ismi yalnızca ikinci perdede geçen ve kendisi hiçbir şekilde görünmeyen Talat Bey, Nesibe'ye taliptir. Nesibe'ye Emine Hanım aracılığı ile hâlini arz eden pusulalar yollar. Ancak Nesibe'nin Emine'yi evden kovmasıyla Talat Bey'in adı oyunda bir daha geçmez.

2.1.3. Genel Değerlendirme

Dört perdeden oluşan bu oyun, yaklaşık dört yıllık bir sürede geçen olayları anlatmaktadır. Oyunda ana olay Mün'im ile Nesibe'nin birbirlerine olan aşkları ve evlilikleridir. *Tasvir-i Sebât*'ın ilk perdesi, tüm karakterleri ve ana konuyu anlamamızı sağlaması bakımından giriş bölümü özelliği taşımaktadır. Nesibe,

⁸⁰ age, 66-67.

Mün'im Bey ile ilk olarak bu bölümde konuşur. Mün'im Bey, Nesibe'nin evliliğe dair görüşlerinin değişmesini bu bölümde sağlar. Nesibe'nin ailesinin kızlarını Mün'im Bey ile evlendirme kararını bu bölümde almalarıyla ana olaya giriş yapılmış olur. Çünkü işler asıl bundan sonra karışacaktır. Birinci perdede pek çok olay yaşansa da tüm bunlar bir gece yarısı başlamış ve sabahın olmasıyla sona ermiştir. Yani birinci perdede geçen süre tam anlamıyla bir gün bile değildir.

Oyunun ikinci perdesi, birinci perdenin bittiği yerden yaklaşık dört yıl sonra başlar. Perde açılır açılmaz Nesibe'yi bir odada otururken görürüz. Yanında üç yaşındaki kızı Lutfiye vardır. Nesibe, bu perdede başından geçenleri anlatır. Anlattığına göre Mün'im ile üç yıllık güzel bir evlilik dönemi geçirmiştir. Ancak son zamanlarda eşi tarafından aldatılmaktadır. Nesibe tüm bunları anlattıktan sonra yanına dadısı gelir. Daha sonra oyunun diğer karakterleri Mün'im Bey, Âdil Bey ve Na'ime Hanım da sırayla yanlarına gelecektir. Bu sırada Mün'im Bey'in Nesibe'yi aldatması konusu konuşulur ve mesele hallolur. Bir sonraki bölümde Mün'im Bey'i Nesibe'yi yemeğe çağırırken görürüz. Ancak bu sırada ne kadar zaman geçmiştir, bu yazar tarafından belirtilmez. Bu durumda bu bölümde aynı günün devamının söz konusu edildiğini tahminen söyleyebiliriz. Belirttiğimiz sebeplerden ötürü zamanın geçip geçmediğini tam olarak anlayamasak da bu perdenin de bir günden ibaret olduğunu tahmin edebiliriz.

Oyunun ilk iki perdesi Nesibe'nin evinde geçerken üçüncü perdede mekân değişir. Mün'im Bey'i Muhsin Bey ile birlikte Beyoğlu'nda bir baloda görürüz. Mün'im Bey, Nesibe'ye yaptıklarından pişman olmuş bir hâlde, Blanş ile konuşup ilişkisini bitirmek için baloya gelmiştir. Mün'im, bu ilişkiyi bitireceğine dair eşine söz verse de ne yapacağını kesin olarak bilemez. Ancak Blanş'ın yanlış bir insan olduğunu anlamasıyla olaylar yavaş yavaş çözülmeye başlayacaktır. Bu sebeple ikinci perdeden itibaren üçüncü perdede Mün'im Bey'in Blanş'ın yanlış bir seçim olduğunu anladığı kısma kadar olan bölüm, düğüm bölümüdür. Mün'im Bey, Blanş ile olan ilişkisini bitirince olaylar artık çözülmeye başlayacaktır. Bu perdede olay, yalnızca balodaki akşamdan ibarettir. Mün'im Bey, Blanş'ın nasıl bir insan olduğunu anlar ve onunla olan ilişkisine son verir. Sonra da Muhsin Bey ile eve gitmek üzere balodan çıkar. Bu perde böylece sona erer.

Oyunun dördüncü ve son perdesi yine Nesibe'nin evinde açılır. Nesibe artık ölüm döşeğindedir. Burada yapılan konuşmalar sırasında Nesibe'nin hastalıktan

ötürü üç gündür yemek yemediğini öğreniriz.⁸¹ Yine bu perdede Nesibe'nin Mün'im Bey'in evden kaçta çıktığını sorması üzerine bu perdenin zaman bakımından bir önceki perdenin devamı olduğunu, iki perdede yaşananların da aynı gün içinde geçtiğini öğreniriz. Bu perdede dadı Mün'im Bey'in dışarıda işi olduğunu, gece onda eve geleceğini söyler. Bunun üzerine Nesibe ona saati sorar. Saat o sırada dokuzu beş geçmektedir.⁸² Oyun boyunca ilk kez doğrudan saat verilmiştir. Bu konuşmanın hemen ardından Mün'im Bey eve gelir. Nesibe, can çekişir ve kısa bir süre sonra ölür. Yani üçüncü ve dördüncü perde bir günün akşamında geçmiştir. Aynı zamanda bu perde, oyunun çözüm bölümüdür.

Tüm bunları göz önünde bulundurarak oyundaki reel zamanı hesaplayacak olursak, ilk ve ikinci perde, dört yıl önce ve dört yıl sonra olarak, farklı birer günde, üçüncü ve dördüncü perdeler de aynı bir gün içinde geçmiştir. Yani oyunda geçen, bizim doğrudan şahit olduğumuz reel zaman toplamda üç gündür. Ancak oyunda bize doğrudan anlatılmayan dört yıl gibi bir süre ve Nesibe'nin hasta yatağında geçirdiği üç günlük ek bir süre daha vardır.

Oyun Tanzimat Devri'nde yazılmış olsa da geleneksel Türk tiyatrosundan belli ölçüde izler taşıdığını söylemek mümkündür. Özellikle, Nesibe ile dadısı arasında geçen konuşmalar geleneksel Türk tiyatrosundaki diyalogları hatırlatmaktadır:

“**Âdil Bey** – Allah sefanızı artırsın!

Dâye – Var ise...

Âdil Bey – O ne demek?

Dâye – Çünkü...

Nesibe – (Dâyeye işaret ederek gizlice) Sus!

Dâye – Nokta kadar?

Mün'im – Ben bundan bir şey anlayamıyorum.

Dâye – Evet! Çünkü...

Âdil Bey – Pertev! Ne söylüyorsun...

Nesibe – Dadı!..

Dâye – (Nesibe'ye hitâben) Ben seni bu hâlde gördükçe...

Âdil Bey – Bu karı bunamış mı ne olmuş? (Dadıya hitâben) Kız ne demek istiyorsun?

Na'ime – Doğruyu söylemek istiyor.

Âdil Bey – Nenin doğrusunu?

Na'ime – Nesibe'nin çekmekte olduğu meşakkatlerin doğrusunu.

Âdil Bey – Ne meşakkat?

Dâye – Ah beyim bilsen...

Nesibe – (Başıyla işaret ederek dadıya) Kadın susmayacak mısın?

Na'ime – Bir evlattan olacağız.

Âdil Bey – Canım muamma mı söylüyorsunuz?

Na'ime – Evet! Size öyle gelir çünkü hiçbir şeyden haberiniz yok!”⁸³

⁸¹ age, 132.

⁸² age, 134.

⁸³ age, 92-94.

Oyundan sadece bir bölümü verdiğimiz bu karşılıklı konuşmada Nesibe ile dadının çekişmesini görürüz. Ayrıca her şeyin apaçık konuşulmasına rağmen Âdil Bey'in hiçbir şey anlamaması da bizlere geleneksel Türk tiyatrosundan belli tipleri hatırlatır. Oyunun her yerinde bu tarz konuşmalara rastlanmaz. Sadece oyunun iki yerinde Nesibe ile dadı arasında buna benzer bir diyalog daha yaşanır. Onun dışında oyundaki konuşmalar, özellikle de Nesibe'ye ait olan konuşmalar oldukça uzun ve hüzünlü bir yapıda oluşturulmuştur.

Tasvir-i Sebât, konusu itibariyle Tanzimat Dönemi'nde sıklıkla karşımıza çıkan bir durumu ele alması bakımından oldukça mühimdir. Bu oyunla benzer özellikleri taşıyan 1870-1871 yıllarında yayınlanan bir Ahmed Midhat Efendi eseri vardır: *Felsefe-i Zenân*. Bu eserde karşımıza çıkan ilk karakter Fazıla Hanım olur. Fazıla Hanım da Nesibe gibi kitap okumayı çok sever. Ve sahip olduğu bu özellik sebebiyle insanlarla ilişkisi yok denecek kadar azdır. Nesibe de benzer özelliklere sahip olduğu için oyunun başında dadısı tarafından fazlasıyla eleştirilmişti. Yukarıda oyundan aynı sahneyi verdiğimiz için buraya tekrar aynı diyalogu koymuyoruz. Fazıla, aynı zamanda evliliğe karşı olumsuz fikirler besler. Ancak Fazıla, Nesibe'den farklı olarak bu görüşünü ömrünün sonuna kadar devam ettirerek evlenmez. İki tane kız çocuğunu evlat edinir ve onları tek başına yetiştirir. Büyüttüğü Zekiye ve Âkile'ye de benzer düşünceleri aşılayan Fazıla Hanım öldükten sonra Âkile, Fazıla Hanım'ın dediklerini yerine getirse de Zekiye evlenir. Ancak kocası Sıdkı Efendi'nin onu cariyesiyle aldattığını öğrenince Zekiye verem olarak ölür. Âkile, zamanında Zekiye'nin evlenmesini desteklemese de ona bu konuda baskı yapmak istemez. Zekiye'nin ölümünün ardından ise Âkile hayatını yalnız sürdürmeye devam edecektir. Eserin, konu itibariyle, *Tasvir-i Sebât*'ı etkilemiş olabileceği muhtemeldir. Nesibe de tıpkı Zekiye gibi başlangıçta evlenme aleyhtarı olsa da daha sonra fikri Mün'im Bey tarafından değiştirilecek ve onunla evlenecektir. Ancak, oyunumuzda Nesibe evlenirken onun bu kararının karşısında duran Âkile benzeri bir karakter olmadığının da altını çizelim. Aksine Nesibe'nin evlenmek istememesi ailesi tarafından bir türlü anlaşılmamıştır. Nesibe, Mün'im Bey ile evlenme kararı aldığı anda onun en büyük destekçisi ailesi olacaktır.

Nesibe’de Yeni Fikirlerin Görünümü

Nesibe, oyunun başında kitap okuyan, okuduklarından yeni fikirler yaratmaya çalışan bir genç kız olarak karşımıza çıkar. Evlenmeye karşı olumsuz düşünceleri onun kitap okumasıyla yakından ilgilidir. Okuduğu eserlerden yola çıkarak erkeklere güvenilmeyeceği görüşünü sahiplenmiştir. Ancak bu fikri Mün’im Bey ile konuşmasıyla çabucak değişir.

Nesibe, Mün’im’in kendisini aldattığını öğrendikten sonra kimi zaman feleği suçlar kimi zaman da bunların aslında insanın kendi elinde olan şeyler olduğunu belirtir. Nesibe, oyunda bu düşünceler arasında gidip gelir:

“Ey felek! Kâfir felek! Ebnâ-yı beşere her durakta bin mihnet! Her hareketinde bin meşakkat! Bin bela! Bin musibet! Yağdırmak âdetini nereden aldın? Kimden öğrendin? Kime taklit ettin? Herkes senden şikâyet eder! Herkes sana ‘itâb eder! Hiçbir mihnetsiz de yoktur ki senden memnun olsun! Hiçbir musibet-dîde yoktur ki seni sitem ve serzeniş tığına hedef etmesin! İşte ben de öyle bir mihnet-zedeyim! İşte ben de öyle bir felaket-dîdeyim. Benim gönlüm de daima senden şikâyet etmek istiyor. Daima sana ‘itâb etmek istiyor! Lâkin senin ne kabahatin var? Ne ettiğin, ne kusurun var? Bizim gördüğümüz mihnetler hep kendi kesb-i yedimizdir. Hep kendi ceza-yı amelimizdir! Zavallı felek! Bîcâre felek! Ne kadar mazlumsun? Ne kadar mağdursun? Biz uğradığımız gadrlerin kendi seyyi’âtımızın neticesi olduğunu bilir de yine ona atf-ı kabahat edemeyiz! Yahut etmek istemeyiz! Bak ben bile uğradığım mihnetlerin, çektiğim meşakkatlerin Mün’im Bey’in ahbine vefa etmemesinden, her hareketinde bir sebatsızlık göstermesinden, daha doğrusu meslek-i mahsûsumda sebat etmediğimden ileri geldiğini bilip durur iken yine sana tahmîl-i kabahat etmek istiyorum! Yine sana serzeniş etmek istiyorum, ah! Biz ne kadar insafsız! Ne kadar mürüvvetsiziz! Güya sâ’ir seyyi’âtımız yetiştiriyor da bir de kendi cürm-i mahsûsumuzu başkalarına yükletmek denâetini irtikâb etmek istiyoruz! Evet, haksız olarak sana yükletmek istiyoruz! Ben senden ne gördüm? Senin ne cürmün var? Beni bu hâle koyan Mün’im Bey’dir. Evet, Mün’im Bey’dir! O Mün’im Bey ki beni muhabbet nâmına nice desâyis ile meslek-i mahsûsumdan ayırdı.”⁸⁴

Nesibe’nin yukarıda nakledilen sözleri onun yeni bir anlayışa sahip olduğunu göstermemektedir. Ancak Nesibe için tam anlamıyla kaderci görüşe sahip de diyemeyiz. Başka bir sebep bulamadığı için, çaresiz kalarak, suçu feleğe yüklemektedir.

Nesibe, oyunda sıklıkla kitap okur. Ancak oyun boyunca sadece bir kere hangi kitabı okuduğunu öğrenebiliriz. Oyunun ikinci perdesine ait olan altıncı bölümde yani Nesibe ile Mün’im arasında aldatma meselesi açık bir şekilde konuşulduktan sonra, Mün’im Bey Nesibe ile arasındaki soğukluğu giderebilmek için onunla sohbet etmeye çalışır. Nesibe, bu esnada kitap okuduğu için ortak konuları kitap olur ve Mün’im Bey de ona ne okumakta olduğunu sorar. Nesibe ise İbrahim Hakkı’nın

⁸⁴ age, 71-72.

Mârifetnâmesi'ni okumakta olduğunu söyler.⁸⁵ Nesibe, bu kitabın ilm-i kıyafet bölümünü okuduğunu belirtir. Oyun boyunca geçen tek kitap adı budur.

Mârifetnâme, İbrahim Hakkı Erzurumî'nin öncelikle ahlak ve tasavvuf konularına yer veren önemli bir eseridir. Eserin telif tarihi, eserin girişinde 1757 olarak belirtilmiş olup eser yazarın oğlu Seyyid Ahmed Naîmî için yazılmıştır. Eser, bir mukaddime, üç ana bölüm ve bir hâtimeden oluşur. Eserin mukaddime bölümü dünya ve ahiret âlemlerinin kuruluş ve işleyişlerinden bahseden seksen civarında ayetle başlar ve sonrasında tefsir ve hadis bilimlerine dayandırılarak bazı kozmografya bilgilerine yer verilir. Birinci bölümde ise madde âleminin yaradılış özelliklerinden bahsedilirken çamurdan bitkiye, bitkiden hayvana, hayvandan insana doğru gelişen tekâmül süreci anlatılmıştır. Bu bölümde ayrıca astronomik bilgilere de yer verilmiştir. İkinci bölüm, oyunda Nesibe tarafından okunan bölüm olduğu için oldukça önemlidir. Kitabın ikinci bölümünde fizyolojinin faydalarından, beden-ruh münasebetinden, fizyoloji yardımıyla insan bedeninin tanıtılmasından bahsedilmiştir. Nesibe'nin okuduğu ilm-i kıyafet bölümünde ise *“organların şeklinden hareketle kişinin psikolojik yeteneklerini ve ahlâkını tahmin etme tekniği anlatılmıştır.”*⁸⁶ Eserin üçüncü bölümü daha fazla dini bilgiler içermektedir. Çünkü yazar, eserin ilk iki bölümünün üçüncü bölüme giriş niteliğinde olduğunu düşünerek ilk bölümde okuyucunun dış dünyayı, ikinci bölümde kendisini tanımasını sağlamış ve üçüncü bölümde de kendisini ve dünyayı tanıyan insanların tüm bunlardan geçerek mârifetullah ve kurb-ı ilâhî'ye ulaşmasını hedeflemiştir. Eserin son bölümü ise her sınıftan insanla bir arada yaşama adabından bahseder. Ayrıca hâtimenin sonunda *“kolayca ezberlemenin on yolu, unutmanın on sebebi, fakirliğe götüren kırk sebep, zenginliğe götüren yirmi hareket tarzı sıralanmıştır.”*⁸⁷

Ansiklopedik nitelikte bir eser olan *Mârifetnâme*'de, Nesibe'nin okuduğu ilm-i kıyafet bölümü önemlidir. Organlarının şeklinden yola çıkarak kişinin sahip olduğu psikolojiyi, yeteneklerini öngören bu bilimden bahseden İbrahim Hakkı'nın aslında bu bilgiyi İbn Sina'dan aldığı düşünülmektedir. İbn Sinâ'nın *el-Kânûn fi't-tıbb* isimli eserinde insan anatomisi ve fizyolojisi konularına yer verilmiş olması İbrahim Hakkı'nın bir ölçüde İbn Sinâ'dan etkilendiğini ancak kendi gözlemlerini de eserinde

⁸⁵ Bu diyalog için bkz. **age**, 108.

⁸⁶ Bekir Topaloğlu, “Mârifetnâme”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c.28 (Ankara 2003), 58.

⁸⁷ **agm**, 58.

yansıttığını düşündürmektedir: “*Yine psikoloji ve insanın ahlakına temel oluşturan güçlerle ilgili bilgiler İbn Sinâci geleneğin bir devamıdır.*”⁸⁸

Yusuf Neyyir’in oyununda bu kitabın isminin geçiyor olması, hatta bunu okuyan bir kadın oluşu oldukça önemlidir. Ancak Nesibe’nin kitabın bu bölümünü okumasına rağmen oyunda okuduklarından öğrendiklerini kullanmaz. Zaten yazar, biz okuyuculara da kahramanlarının fiziki özelliklerini tanımlamamış, dolayısıyla bizim de bu bilgileri kullanmamıza imkân vermemiştir. Bu sebeple *Mârifetnâme*’den edindiğimiz bilgileri karakterlere uyarlayamamak öğrendiklerimizin havada kalmasına sebep olmuştur.

Bölümler Arası Benzerlikler/Mukayeseler

İlk perdede Nesibe’nin kitap okuduğu için uykusuz kalma sorunu ilk kez dadısı ile gündeme gelmişti. İkinci perdede ise Nesibe’nin başka bir sorunu vardır. Kocası tarafından aldatılmaktadır. Bu sorun, Nesibe her ne kadar istemese de yine dadı ile gündeme gelir.

Birinci perdede Nesibe ile Mün’im arasındaki konuşmanın ardından Mün’im’in evden ayrılmasıyla yeni bir bölüm başlar ve bu yeni bölüm Nesibe’nin monologundan oluşur. Mün’im’in aşkına inanma konusunda doğru karar verip vermediğini düşünen Nesibe’nin bu konudaki düşünce ve konuşmalarından oluşan bu bölüme benzer bir sahne ikinci perdede karşımıza çıkar. İkinci perdede eve gelen Emine isimli kadın ile aralarında geçen konuşmaların ardından Nesibe, Emine’yi evden attırır. Onun evden gidişinin ardından Nesibe tekrar monologuna başlar. Bu anlamda iki perde, birbiriyle benzerlik gösterir. Tek fark, bu perdede Nesibe’nin monologunun aynı bölümde devam etmesi, monologuna ilk perdedeki gibi ayrı bir bölümün ayrılmamış olmasıdır. Nesibe, oyun boyunca sıklıkla kendi kendine konuşur. Nesibe’nin monologu aynı zamanda oyunda olan biten hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmamıza da yardımcı olur. İlk perdedeki monologla Mün’im Bey’in daha önceleri de Nesibe’ye tezkireler gönderdiğini, ona meylettğini ve Nesibe’nin bundan haberdar olduğunu öğreniriz. İkinci perdede yer alan Nesibe’nin monologu oyunda doğrudan anlatılmayan ortalama dört yıllık sürenin anlaşılması bakımından gayet önemlidir. Nesibe, bu monolog sırasında verdiği bilgilerle bizleri aydınlatır.

⁸⁸ agm, 59.

Oyunda yer alan monologlar izleyici ve okuyucuya bilgi verici bir nitelik taşır. Nesibe'nin oyun boyunca toplam üç monologu vardır. İlk ikisi üzerine yukarıda ayrıntılı bilgi verdik. Başkarakterimizin üçüncü ve son monologu ise ikinci perdenin son bölümünde yer alır. Bu perdenin son bölümü Nesibe'nin monologuna ayrılmıştır. Bu bölüm kısa da olsa Nesibe'nin kendi kendine konuşması aracılığıyla vücudunun verem belirtileri gösterdiğini ve ölmek üzere olduğunu anlarız.

Yanlış Batılılaşma Meselesi

Oyunda yanlış batılılaşma meselesi Mün'im Bey'in şahsında okuyucuya sunulur. Mün'im Bey, sefahat âlemlerinde dönemin modası olan yabancı kadınlarla birlikte olur. Asıl çirkin olan, evli erkeklerin “medeniyet” başlığı altına sığınarak eşlerini aldatmalarıdır. O dönemde yaygın olan eşini yabancı bir kadınla aldatmayı felsefi bir temele oturtturarak insanlara normal karşılatma çabasını, oyunun âkıl adamı Muhsin Bey çok başarılı bir şekilde ifade eder:

“Sizin gibi birtakım genç beyler bu makûle karılara kapılırlar da bin türlü belalara giriftâr olurlar. Bazısı sefahate medeniyet nâmı vererek dolaşır. Bazıları da ben Fransızcanın sûret-i telaffuzunda meleke peydâ etmek istiyorum da onun için bu karılarla ülfet ediyorum diyerek taarruz edenleri iskât etmeye çalışırlar. Hâlbuki asıl medeniyet her bir hâl ve hareketini bir daire-i iffet ve istikâmet içinde bulundurarak kimsenin hukukuna taarruz etmemektir; ırzıyla, edebiyetle yaşamaktır. Her kim olur ise olsun malını malın, ırzını ırzın, namusunu namusun gibi bilerek tecavüz etmemektir.”⁸⁹

Mün'im Bey, eşine bağlılığını bir teminat yazısı ile garanti altına alsın da Batı'nın baş döndüren cazibesine kanar. Bu uğurda ailesinin mahvına sebep olur. Üstelik kendisi eşini aldatırken bir yandan da Batı tarafından aldatılmaktadır. Doğu'nun saf ve temiz insanı Mün'im Bey, Blanş'ın kendisine verdiği sözün doğruluğuna inanır. Ancak o da Blanş'a aldanmıştır.

⁸⁹ Yusuf Neyyir, *age*, 128-129.

2.2. ESRÂR-I AŞK

1291 (1874) yılında İstanbul Hayal Matbaası'nda basılan *Esrâr-ı Aşk* oyununun metninde Yusuf Neyyir'in imzası yer almamaktadır. Ancak oyun, sahip olduğu kurgu ve karakterlerin çizimi itibariyle Yusuf Neyyir'i hatırlatmaktadır. Oyun, üç perdeden oluşur. Her perde de kendi içinde bölümlerden müteşekkildir. Birinci ve ikinci perde altı, üçüncü perde ise beş bölümden oluşur.

2.2.1. Oyunun Özeti

Birinci Perde

Oyun, Yâver Bey'in odasında açılır. Odada yalnızca Yâver Bey bulunmaktadır. İlk bakışta bir problemi olduğu anlaşılan bu gencin derdini, bölüm boyunca sürececek monologundan ayrıntılı olarak öğreniriz: Yâver Bey âşıktır. Ancak âşık olduğu kız, Kâğıthane'de ona “*ayol sen kısmetini başka yerden ara*”⁹⁰ demiştir. Bu söz üzerine Yâver Bey ise perişan olmuştur. O, aşkından ölümü bile göze almış vaziyettedir. Yâver Bey'in anlattığına göre evin sakinleri onun kötü olduğunun farkındadır ancak neden böyle olduğunun sebebini bilmemektedir. Yâver, onların sorularını “*hastayım*” diyerek geçiştirip durur. Yâver Bey, kendi kendine bu düşüncelerini dile getirirken teyzesi Mesrûre Hanım gelir ve ikinci bölüm başlar.

Mesrûre Hanım, Yâver Bey'in sağlığını merak etmiş ve iyi olup olmadığını öğrenmek için gelmiştir. Bu konuşmalardan Yâver Bey'in hekime de götürüldüğünü ve ilaç kullandığını öğreniriz. Fakat onun ilacı hekimde değildir. Yâver Bey'i tanıyan ve onun bu kötü hâlinin sebebini öğrenmeye çalışan Mesrûre Hanım ise Yâver Bey'e ne olduğunu sorar. Mesrûre Hanım, onun bu hâlinin birine borcu olması ya da bir düşman edinmesi gibi durumlarla ilgili olup olmadığını merak eder. Yâver Bey ise öyle bir noktadadır ki bu gibi meseleleri “*beyhûde efkârlar*” olarak görür. Yâver Bey'in bu cevabı üzerine Mesrûre Hanım, Yâver'in odasını dinlediğini, bir kız ismi telaffuz etse de ne dediğini tam olarak anlayamadığını söyler. Eğer konu gönül

⁹⁰ (İmzasız), *Esrâr-ı Aşk* (İstanbul: Hayal Matbaası, 1291/1874), 5.

meseleseyse bunun için kendisini üzmemesi gerektiğini, konunun halledilebileceğini de ekler. Bu esnada Yâver Bey'in annesi Pesendîde Hanım gelir ve ikinci bölüm sona erer.

Mesrûre Hanım, Pesendîde Hanım'a Yâver'in bir kıza âşık olduğunu ancak adını kendisine söylemediğini anlatır. Bunun üzerine iki kadın ısrar ederek Yâver Bey'den bu kızın ismini ve oturduğu semti öğrenirler: Kız, alt sokakta oturmakta olan Ferhunde Hanım'dır. Böylece oyunun başından beri başkarakterimizin canını sıkkan şahsın adı öğrenilmiş olur. Bir cariyenin gelip Yâver Bey'in kalem arkadaşı Râsim Bey'in kendisini ziyarete geldiğini haber vermesiyle Mesrûre ile Pesendîde Hanımlar odadan çıkarlar ve dördüncü bölüm başlar.

Oldukça kısa olan dördüncü bölüm anne ve teyzesinin dışarı çıkmasıyla odada yalnız kalan Yâver Bey'in kendi kendine konuşmasından oluşur. Arkadaşı Râsim Bey'in kendisini ziyarete geldiğini duyan Yâver, Râsim'in insaniyetli oluşundan bahseder. Râsim de Yâver'in üzgün hâlini görmekte ancak derdinin ne olduğunu bilmemektedir. Onun bu durumunu kaleme terfi alamamasına bağlayan Râsim Bey'in, kendisine bu konuda sık sık teselli verdiğini söyleyen Yâver Bey, bu düşünceler içindeyken Râsim Bey içeri girer ve beşinci bölüm başlar.

İki kalem arkadaşının karşılıklı konuşmalarından ibaret olan bu bölümün en önemli kısmı Yâver Bey'in Râsim'e derdini söylemesidir. Yâver'in baş ağrısı sebebiyle kaleme gelmemesi Râsim'in gözünden kaçmaz. Dayısının oğlunun da böyle bir sorunu olduğunu, bu ağrının aşktan kaynaklandığını anlatan Râsim Bey, Yâver Bey'in de derdini kendine açmasını sağlar. Tıpkı dayısının oğluna olduğu gibi onun derdine de derman bulacakları konusunda Yâver Bey'i inandırır. Böylelikle Yâver Bey de sıkıntısını anlatır. Anlattıklarına göre birbirlerine âşık olan iki genç evlenmek için sözleşmişlerdir. Ancak Ferhunde Hanım, Yâver Bey'in sütkardeşine başkasıyla evleneceğini söylemiştir. Yâver Bey, bu esnada gördüğü bir rüyayı da anlatır. Rüyasında deniz dalgalarıyla boğuşmuş ve dalgalar onu denizin dibine sürüklemiştir. Anlattıklarına bakıldığında Yâver Bey'in ne kadar umutsuz olduğu anlaşılacaktır. Arkadaşı Râsim Bey ise rüyayı olumlu yorumlar. Bir anlamda Râsim Bey, Yâver Bey'i rahatlatmaya çalışır. Daha sonra Râsim Bey gider. Onun gidişiyle Yâver Bey'in yan odadaki anne ve teyzesi sahneye çıkar. Onların dışarı çıkmak için hazırlandığı görülür ve altıncı bölüme geçilir.

Perdenin son bölümü olan altıncı bölümde Pesendîde Hanım ile Mesrûre Hanım, Ferhunde Hanımlara gitmek için hazırlandıklarını söylerler. Onların evden çıkmasıyla Yâver Bey de eline bir kitap alıp okumaya başlar. Ve ilk perde burada kapanır.

İkinci Perde

İkinci perde, Ferhunde Hanım'ın evinde açılır. Ferhunde Hanım, Yâver Bey'in sütkardeşi Ranâ Hanım ile oturmaktadır. Perdenin ilk bölümü, Ferhunde ile Ranâ Hanım'ın konuşmalarından ibarettir. Ferhunde Hanım, Yâver Bey ile aralarındaki sözden bahseder. Ancak bu sözü kendisi bozmuştur. Çünkü Kâğıthane'de Yâver Bey'i görmüş, gizlice arkasına düşmüş ve onun ihtiyar bir kadın ile görüştüğünü görmüştür. Ranâ Hanım, o ihtiyar kadının yengesi olduğunu söylese de Ferhunde Hanım'ı inandıramaz. Ferhunde Hanım, o günden önce Yâver Bey'i çok sevdiğini ancak onu o kadınla görünce artık onunla evlenmek istemediğini tekrar eder. Bu konuşma sırasında annesinin de kendisini Yâver Bey'e vermek istediğini ancak kendisinin bu teklifi reddettiğini belirtir. Ferhunde'yi ikna çabaları boşa giden Ranâ ise çok sinirlenir. Ferhunde'nin bu kararını Yâver'e nasıl söyleyeceğini düşünerek odadan hiddetle ayrılır. Onun odadan çıkmasıyla birinci bölüm sona erer.

Oldukça kısa olan ikinci bölüm, Ranâ Hanım'ın odadan çıkmasıyla kendisine kızan Ranâ'yı eleştiren Ferhunde'nin sözlerinden oluşur. Bu bölüm, Ferhunde'nin cariyesi Gülfidan'ın içeri girmesiyle sona erer.

Odaya gelen Gülfidan, Ferhunde'nin hâline bakarak neler olduğunu sorar. Ferhunde de Ranâ ile tartışmalarından bahseder. Yâver ile aralarındaki evlilik sözünden bahseden Ferhunde'ye Gülfidan “*Ondan iyisine mi varacaksınız?*”⁹¹ deyince Ferhunde sinirlenerek odadan çıkar ve bu bölüm de burada sona erer.

Dördüncü bölümde Ferhunde'nin çıkmasıyla odada yalnız kalan Gülfidan'ın konuşmasına şahit oluruz. Ferhunde'nin neden böyle yaptığına bir anlam veremediğini söyleyen Gülfidan onun şahsında zamane kızlarını eleştirir. Bu sırada bir ayak sesi işiterek kapıdan bakar ve Yâver Bey'in annesi ile teyzesinin geldiğini söyler. Bunu söyledikten sonra odadan çıkar ve beşinci bölüme geçilir.

Beşinci bölümde Pesendîde ve Mesrûre Hanımlar, Ferhunde'nin annesi Âcize Hanım ile görüşmeye gelir. Hâl hatır ettikten sonra da konu çocuklarına geldiğinde

⁹¹ age, 44.

Pesendîde Hanım, Ferhunde Hanım'a talip olduklarını açıklar. Âcize Hanım ise kızına daha geçen gün Yâver Bey ile evlenme konusunu açtığını, ancak kızından "evlenme çağım değildir" cevabını aldığını söyler. Bunun üzerine Pesendîde ve Mesrûre Hanım evden ayrılmak için kalkarlar. Âcize Hanım bu sırada ailenin yanlış anlamasını önlemek için kızının Yâver Bey ile evlenmesini istediğini ancak bunu kızının istemediğini tekrar belirtir. Misafirlerin odadan çıkmasıyla bölüm sona erer.

Altıncı bölüm, misafirlerini gönderen Âcize Hanım'ın odada yalnız kalıp düşüncelerini dile getirmesinden oluşur. Oldukça kısa olan bu bölümde Âcize Hanım, talihinden yakınır. Kızının söz dinlemez oluşuna çok üzüldüğünü, ona biraz nasihat vermenin iyi olacağını söyler ve odadan çıkar. Burada hem bölüm biter hem de perde iner.

Üçüncü Perde

Üçüncü perde, yeniden Yâver Bey'in odasında açılır. Bu tasvir, oyunda "*Perde açıldıkta birinci perdenin manzarası görünür.*"⁹² şeklinde yapılmıştır. Bu perdenin birinci bölümünde Yâver Bey ile sütkardeşi Ranâ Hanım karşımıza çıkar. Ranâ Hanım, Yâver Bey'e Ferhunde ile aralarında geçen konuşmayı anlatır. Ranâ, Ferhunde'nin onu Kâğıthane'de seyir mahallinde bir kadınla onu konuşurken gördüğü için böyle davrandığını anlatır. Yâver ise oldukça üzgün ve umutsuzdur. Ranâ onu annesinin iyi bir haber getirebileceği konusunda ikna etmeye çalışsa da Yâver bu konuda da ümitli değildir. Ranâ, Ferhunde'nin bu konudaki vurdumduymazlığından da bahseder ve Yâver'in de öyle davranmasını, seyir mahallerinde gezip dolaşarak Ferhunde'yi aklından çıkarmasını tavsiye eder. Ancak Yâver, ölümü bile düşünmektedir. İki kardeş karşılıklı konuşturlarken Pesendîde ile Mesrûre Hanımların misafirlikten evlerine gelişiyle ikinci bölüme geçilir.

İkinci bölümde Ferhunde'nin evinden gelen Yâver Bey'in anne ve teyzesi, Âcize Hanım'dan aldıkları cevabı Yâver'e anlatır. Yâver ise bu cevap karşısında iyice perişan olur. Pesendîde ile Mesrûre Hanım, Yâver'in gönlünden Ferhunde'yi çıkarmak için türlü sözler söyleseler de hiç biri kâr etmez. Yâver, ağlayarak bu aşk için öleceğini söyler. Hatta eğer ölürse tabutunu Ferhunde'nin evinin önünden geçirmelerini ailesine vasiyet eder. Bu konuşma sırasında Yâver Bey fenalaşır. Mesrûre Hanım, hekim getirmek için odadan çıkar ve üçüncü bölüme geçilir.

⁹² age, 52.

Üçüncü bölümde gittikçe ağırlaşan Yâver Bey'in "*Aman vâlide, kimdir o üzerime gelen! Ah, elindeki kılıcı bana saplamak istiyor!*"⁹³ şeklindeki sözlerinden ölüme adım adım yaklaştığını anlarız. Yâver, bu hâldeyken "*Ah, acaba yüzünü göremez miyim?*"⁹⁴ şeklinde bir istekte bulunur. Bunun üzerine Ranâ, aceleyle odadan çıkar. Onun, Ferhunde'yi getirmek için odadan çıktığı doğrudan söylenmese de anlaşılmış olur. Ranâ Hanım'ın odadan çıkmasıyla dördüncü bölüme geçilir.

Ranâ Hanım, odadan çıktıktan hemen sonra Yâver Bey iyice fenalaşır. Odada yalnız kalan annesi dışarıdan yardım etmeleri için bir cariye çağırır. Yâver Bey bu sırada ruhunu teslim eder. Onun ardından annesi de oğlunun acısına dayanamaz ve o da ölür. Cariye başuçlarında ağlarken dördüncü bölüm sona erer.

Beşinci bölüm ise Ranâ ile Ferhunde Hanım'ın odaya girmesiyle başlar. Ranâ Hanım, gördükleri manzaranın Ferhunde'nin eseri olduğunu söyler. Ferhunde, sahip olduğu düşüncelerin bu duruma sebep olduğunu anlar ve belindeki hançeri çıkarıp kendini öldürür. Ranâ Hanım, "*Ah, bu aşkın esrârına akıl ermez ki!*"⁹⁵ diyerek oyunun adına da böylelikle atıfta bulunmuş olur. Cariye ile Ranâ odada olanlara ağlarken perde iner, oyun biter.

2.2.2. Kişiler

Esrâr-ı Aşk oyununda birbirini seven ancak yanlış anlaşılmaya kurban giden iki gencin hikâyesi anlatılır. Oyunda başkişiler, belli karakter özellikleriyle öne çıkar. Yâver Bey, aşırı hassastır. Onun yazar tarafından bu şekilde çizilmesi bir politikanın sonucu olabileceği gibi dönemde yaygın olan romantizm akımının etkilerinden kaynaklı olması da muhtemeldir. Bununla birlikte Yâver Bey'in sevgilisi Ferdâne Hanım da inatçı oluşuyla öne çıkar. Kim ne derse desin kararından vazgeçmeyen ve haklı olduğuna inanan Ferdâne, çok bildiğini düşünecek ancak çok yanılacaktır.

Oyunda kadın hâkimiyeti vardır. Yâver ve arkadaşı Râsim dışında erkek karakter yoktur. Onun dışında kalanlar kadındır. Kadınlar, oyunda söz konusu meseleyi çözmek için çok uğraşırlar. Önce, bu meselenin sebebini öğrenmeye çalışır sonra da sebebi öğrendikten sonra sorunu halletmek için ellerinden geleni yaparlar. Bu noktada oyunun erkek karakterlerinin pasif oluşu oldukça ilginçtir. Râsim Bey,

⁹³ age, 72.

⁹⁴ age, 73.

⁹⁵ age, 76.

oyunda yalnızca bir sahne görülse de konuşmaları itibariyle Yâver Bey gibi içine kapanık ve romantizmin etkisiyle pasif olduğu bellidir. Yâver Bey, derdini arkadaşı Râsim Bey’e anlatır. Yâver, Ferhunde meselesini Ranâ, Mesrûre, Pesendide Hanımlar ile ayrı ayrı görüşmüş ve kadınlar meseleyi öğrenir öğrenmez harekete geçmişlerdir. Râsim Bey ise arkadaşı Yâver’i yalnızca sözle teskin etmekle yetinmiştir. Yani burada, oyundaki kadın hâkimiyetiyle kast edilen hem kadın sayısının çokluğu hem de kadınların daha faal oluşudur.

Yâver Bey: Oyunda yaşına dair herhangi bir bilgi verilmeyen Yâver Bey, kaleme çalışan bir memurdur. Ferhunde Hanım’a âşık olup onunla evlenmeyi düşünmesinden genç bir delikanlı olduğu anlaşılmaktadır.

Yâver Bey, oldukça hassas bir delikanlıdır. Sevdği kızın artık kendisini istemediğini öğrendiği andan itibaren adeta yerinde duramaz. Hatta o kadar hassastır ki bu meseleye kafa yormaktan hasta olmuş, ilaç kullanmaktadır. Onun bu hâli, aynı zamanda ailesini de tedirgin etmektedir.

Oyunumuzun başkarakteri Yâver Bey, fazlasıyla içine kapanıktır. Yaşadığı problem sebebiyle hasta olan Yâver Bey, sıkıntısını hemen etrafındakilere anlatmaz. Ailesi de arkadaşı Râsim Bey de çok fazla üsteledikten sonra neler olup bittiğini, neden böyle üzgün olduğunu onlara anlatacaktır. Yâver Bey’in içine kapanık olan bu hâli sevdiği Ferhunde Hanım’a karşı da devam etmektedir. Gönderdiği aracilar vasıtasıyla onun fikrini değiştirmeye çalışsa da mesire yerinde ondan duyduğu “*ayol sen kısmetini başka yerden ara*”⁹⁶ sözünden sonra Ferhunde ile yüz yüze görüşmemiştir. O dönemde erkek ile kadının bir arada olması toplum tarafından pek hoş karşılanmadığı için Yâver Bey bu yolu tercih etmemiş olabilir. Ancak *Tasvir-i Sebât* oyununda Mün’im Bey, Nesibe’ye daha evvel annesini göndermiş ve kendisi de hâlini arz eden mektuplar yolladığı hâlde Nesibe’nin olumsuz cevaplarını almış olmasına rağmen onun odasına pencereden girerek kendisini ona ifade etme olanağı yaratmıştı. Yâver, Ferhunde’den daha evvel evlenme sözü almasına rağmen onunla daha sonra evlenmekten neden vazgeçtiği üzerine konuşmaz. Aracilar vasıtasıyla sevdiği kızla haberleşiyor olması onun ziyadesiyle içine kapanık oluşunu kanıtlar niteliktedir. Üstelik Yâver Bey, Ferhunde’yi uzun yıllardır tanımaktadır: “*Ah,*

⁹⁶ age, 5.

çocuklukta geçirdiğimiz zamanlar acaba rüya mı idi? ”⁹⁷ Bunca zamandır tanıdığı ve üstelik sevdiği kadına karşı uzak duruşu çekingen olduğunu göstermektedir.

Yâver Bey’in oyunda çekingenliği dışında öne çıkan başka bir özelliği yok gibidir. Onun bir sorunu olduğunu fark eden arkadaşı Râsim Bey, bu sorunun kaleme yükselme kaygısı olduğunu düşünür. Yine Yâver’in teyzesi Mesrûre Hanım, onun bir borç konusu yüzünden eriyip bittiğini düşünür. Ancak Yâver bu gibi konuları beyhude düşünceler olarak tanımlayacaktır.⁹⁸

Yâver Bey’in hassas bir karakter olarak çizilmesinin olası sebeplerini çalışmamızın Giriş kısmında incelediğimiz için tekrar aynı şeylere değinmeyeceğiz.

Ferhunde Hanım: Yâver Bey’in sevgilisidir. Oyunda ilişkilerinin evveliyatı ayrıntılı bir şekilde verilmez. Ancak birbirlerini çocukluktan beri tanıdıklarını, aile fertlerinin birbirleri ile görüştüklerini ve hatta Ferhunde Hanım’ın Yâver Bey’in sütkardeşi Ranâ Hanım ile yakın arkadaş olduklarını biliriz. Ayrıca anlatılanlardan Ferhunde ile Yâver’in birbirlerini sevdiklerini ve birbirleriyle evlenmek için sözleştiklerini anlarız:

“Yâver Bey – Evet! Sebebini mukaddemce dildâdesi olduğum hanımdan benden başkasını kabul etmeyeceğini sûret-i teminâtta olarak birbirimiz ile ahitleştik. Ve bendeniz dahi ol zamandan beridir gayet emin olarak imrâr-ı vakt etmekte bulunmuş olduğumdan geçenlerde bizim süt hemşirem onların hânesine gitmiş ve mûmâileyhe ile küçükten beri bir yerde olduklarından pek ziyâde sıkı fıkı görüştükleri münasebet ile orada bendenizin lakırdım olmuş. Hanım-ı merkûme ne dese beğenirsiniz?

Râsim Bey – Vallahi efendim zann-ı âcizîye göre yakında birleşmenize dâir olmalıdır.

Yâver Bey – (Zorla gülerek) Ha ha ha ha, ne münasebet!

Râsim Bey – Aman efendim, acaba ne söylemiş?

Yâver Bey – O söylediği lakırdı değil mi beni böyle ıstıraba düşüren? Ah Râsimciğim, ah! Sanki biz bununla mukaddemce öyle bir ahd-i mîsâkda bulunmamışız gibi kendisinin başkasına varacağını serd-i ityân etmesin mi?”⁹⁹

Yâver Bey ile arkadaşı Râsim Bey arasında geçen bu konuşma ile hem Yâver Bey’in sıkıntısını önceki bölümlere nazaran ayrıntılı bir şekilde öğrenmiş oluruz hem de Yâver Bey ile Ferhunde Hanım’ın yakınlık derecesini kavramış oluruz.

Ferhunde Hanım, oldukça inatçıdır. Yalnızca anlık gördüğü bir şeyin doğruluğuna inanır ve onun dışında kendisine anlatılanlara kesinlikle inanmaz. Ancak onun bu inadı, ölümlere sebebiyet verecektir.

Ferhunde’nin inatçı kişiliği oyunda büyük bir öneme sahiptir. Oyun, bir sorunla açılır. Ferhunde, Yâver’e onunla evlenmek istemediğini söylemiştir. Ancak

⁹⁷ age, 6.

⁹⁸ age, 11.

⁹⁹ age, 23-24.

böyle bir şeyi neden söylediğini daha sonra Ranâ ile dertleşirken öğreniriz. Ranâ, Ferhunde'nin bu fikrini değiştirmek için çokça dil döker. Ancak Ferhunde, gördüğünden ötesine inanmaz. Oyunun başından sonuna kadar devam eden bu inat, oyunun gidişatını etkilemesi bakımından önemlidir. Ferhunde'nin kararından geri adım atmaması anne oğlun mahvına sebep olur. Yaptığı yanlış Yâver'in ölümü ile fark eden Ferhunde bu acıya dayanamaz ve intihar eder.

Pesendîde Hanım: Yâver Bey'in annesidir. Oğlunun iyiliğini isteyen anne tipi olarak çizilmiştir. Oğlunun sorununa çözüm bulmak, onun sevdiği kıza kavuşmasını sağlamak için Ferhunde Hanım'ın evine giderek annesiyle görüşse de bu sorunu çözemez. Oğlunun üzerine titreyen, onu çok seven bir anne olarak karşımıza çıkan Pesendîde Hanım, oğlu tarafından da çok sevilmektedir. Yâver, oyunun başlarında Ferhunde ile yaşadığı sıkıntıdan dolayı eline tabancayı alarak intihar etmeyi düşünür. Ancak aklına annesi gelir ve şunları söyler: *“Ben böyle yaşamaktan çoktan geçtim. Geçtim ama benden sonra acaba bîcâre vâlidemin hâli ne olur? Beni takip edeceğine hiç şüphem yoktur.”*¹⁰⁰ Nitekim Pesendîde Hanım, oyunun sonunda Yâver Bey'in ölümüne dayanamaz ve oğlunun ardından kendisi de ölür.

Mesrûre Hanım: Yâver Bey'in teyzesidir. Pesendîde Hanım ile Yâver'in derdine çare bulabilmek için oyun boyunca uğraşmaktadır. Yâver'in bir sıkıntısı olduğunu fark eden Mesrûre Hanım, oyunda Yâver'den sonra tanıdığımız ilk karakterdir. Oyunun başındaki Yâver'in monologu ardından sahneye Mesrûre Hanım dâhil olur. O, Yâver Bey'in bir sıkıntısı olduğunu sezmekte ancak konuyu bilmemektedir. İlerleyen sahnelerde Pesendîde Hanım ile birlikte Yâver Bey'in sıkıntısının sebebini öğrenen Mesrûre Hanım doğruca Ferhunde'nin evine gidecektir. Âcize Hanım'dan Ferhunde'nin Yâver'e dair olumsuz fikirlerini öğrendikten sonra Mesrûre Hanım Yâver ile konuşurken onu Ferhunde'den soğutmaya çalışsa da başarılı olamaz. Onun istediği Yâver'in kendini üzmemesidir. Yeğeni için üzülse de onun üzülmemesi için uğraşsa da elinden başka bir şey gelmemektedir.

Mesrûre Hanım, oyunda son kez Yâver Bey'in fenalaştığı sahnede görülür. Yeğenine doktor getirmek üzere odadan çıkan Mesrûre Hanım, geri gelmeden Yâver Bey, annesi ve hatta Ferhunde son nefesini verecektir.

¹⁰⁰ age, 8.

Ranâ Hanım: Yâver Bey'in sütkardeşi olan Ranâ Hanım aynı zamanda Ferhunde Hanım'ın çocukluk arkadaşıdır. O da tıpkı Pesendîde ve Mesrûre Hanımlar gibi Yâver'in sorununa çözüm bulmak için uğraşır. Ancak başarılı olamaz. Ranâ, oyunda Ferhunde ile Yâver'in meselesini doğrudan ve ayrıntılı bir şekilde konuşan tek isim olması bakımından önem taşır. Daha önce Yâver Bey'in içine kapanık olduğunu, Ferhunde ile bu yanlış anlamayı gidermek için konuşmak talebinde bile bulunmadığını belirtmiştik. İşte, Ferhunde ile Yâver arasındaki sıkıntı oyunda tüm karakterler tarafından bilinse de bu konuyu açık ve ayrıntılı bir şekilde Ferhunde ile konuşan Ranâ Hanım olacaktır. Konunun bir yanlış anlaşılmadan ibaret olduğunu Ferhunde'ye ifade etmeye çalışsa da Ferhunde sözünden dönmez. Bunun üzerine Ranâ çok sinirlenerek Ferhunde'nin evini terk eder.

Ferhunde ile konuştuklarını Ranâ daha sonra gelip Yâver Bey'e anlatır. Yâver Bey duyduklarına çok üzülür. Ranâ, sütkardeşine ne söylerse söylesin onu bir türlü teskin edemez. Ranâ Hanım oyun boyunca konuşmalarıyla mantığıyla hareket ettiğini gösterir. Adeta bu oyunun âkıl kişisidir. Oyunun sonunda Ferhunde'nin yaptığı yanlış anlaması üzerine de ona söyledikleriyle oyunun sözcüsü olduğunu kanıtlar gibidir.

Âcize Hanım: Ferhunde Hanım'ın annesidir. Oyunda yalnızca ikinci perdede karşımıza çıkan Âcize Hanım'ı öncelikle evine misafir gelen Mesrûre ve Pesendîde Hanımlar ile sohbet ederken görürüz. Âcize Hanım, bu sohbet sırasında kızını Yâver Bey ile evlendirmek istediğini, ancak Ferhunde'nin gönlünün olmadığını söyler:

“**Âcize Hanım** – Ah hanım kardeş, bu kızın mu'annidliğinden yandım. Hatta geçen günü bile 'Artık kızım geldin yetiştin, seni komşumuz bulunan Yâver Bey'e verelim' falan dedim...

Mesrûre Hanım – (Lakırdısını keserek) Pek âlâ söylemişsiniz!

Âcize Hanım – Bu ise 'benim daha kocaya varacak vaktim değildir' diye kapıdan taşra çıkmaz mı? Bir fenama geldi ki, ben bu kıza söz tesir ettiremiyorum diye hırısından bütün ağladım.”¹⁰¹

Bu konuşma sonrasında evden ayrılmak isteyen Mesrûre ve Pesendîde Hanımlar kendisini yanlış anlamasın diye Âcize Hanım, Yâver Bey'i damat olarak kabul etmek istediğini ancak kızının istemediğini üstüne basarak belirtir. Yani Âcize Hanım, *Sıdk-ı Canân* oyununda kızını sevdiği adama vermek istemeyen Şevki Bey gibi bir aile büyüğü değildir. Kızının iyiliğini istemekte, hatta kızını sevdiği adamla evlendirmek istemektedir. Ancak burada evlenmek istemeyen, inatçılık yapan Ferhunde Hanım'dır.

¹⁰¹ age, 49.

Gülfidan: Ferhunde Hanım'ın cariyesidir. İkinci perdenin ikinci ve üçüncü bölümlerinde karşımıza çıkan Gülfidan'ı ikinci bölümde Ferhunde Hanım ile konuşurken üçüncü bölümde ise tek başına konuşurken görürüz. Önce Ferhunde Hanım ile konuşup onun Yâver Bey ile aralarında biz söz olduğunu öğrenince Ferhunde Hanım'a “*Ondan iyisine mi varacaksınız?*”¹⁰² deyince Ferhunde sinirlenerek odadan çıkar. Odada yalnız kalan Gülfidan burada monologuna başlar. Ferhunde nezdinde zamane gençlerini eleştirir:

“Bizim küçük hanım da hele pek tuhaf. Yanında hiç doğru söylememeli. Fena değil ya, çocuğun bir sakat âzâsı mı var? Olmadıktan başka beyinlerinde ahit de etmişler. Daha doğrusu zamâne kızları değil mi, bugün birine söz verirse yarın bir başkasına gönül verirler. Vâkı'â bizim Ferhunde Hanım, kimseye gönül verdiği yok ama, kim bilir ne beyhûde efkâra hizmet ediyor.”

Bu kısa konuşmanın ardından eve gelenler olduğunu kendi kendine konuşarak okuyucuya haber verir ve sahneden çekilir. Bundan sonra da Gülfidan oyunda bir daha görülmez.

Râsim Bey: Yâver Bey'in kalem arkadaşıdır. Birinci perdenin üçüncü bölümünde Yâver Bey'i ziyarete gelen Râsim'in adını ilk kez duymuş oluruz. Bu esnada annesiyle konuşan Yâver, misafiri olduğunu öğrenince annesi odadan çıkar. Arkadaşı Râsim'i beklerken odada bir süre yalnız kalan Yâver Bey, bu sırada Râsim Bey hakkında bilgi verir. Yâver Bey'in bir sıkıntısı olduğunu fark eden Râsim Bey, onu teskin etmeye çalışmakta ancak arkadaşının gerçek sıkıntısını da bilmemektedir. Yâver'in anlattığına göre Râsim Bey, Yâver'in kalemde terfi alamadığını ve bu sebeple canını sıkıldığını zannetmektedir. Yâver'in monologunun ardından odaya Râsim gelir ve iki arkadaşın karşılıklı konuşmaları başlar.

Râsim Bey, hasta olduğu için kaleme uğramayan arkadaşını merak etmiş ve onu görmeye gelmiştir. Bu sırada Yâver'de hastalık emaresi göremediği için asıl canını sıkan şeyin ne olduğunu ona sorar. Bunun üzerine Yâver de sıkıntısını anlatır. Râsim Bey, burada arkadaşını teselli etmek için elinden geleni yapar. Yâver, umutsuz olsa da Râsim yakınlarından verdiği örneklerle Yâver'i teskin etmeye çalışır. Ayrıca derdinden ötürü kalemi de ihmal eden Yâver'e işini dert etmemesini de söyler. Bu konuşmalardan yola çıkarak Râsim'in yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür.

¹⁰² age, 44.

Cariye: İlk olarak oyunun son perdesinin dördüncü bölümünde görülür. Yâver Bey'in evinde cariyedir. Yâver Bey, odada son nefesini vermek üzereyken odada bulunan Mesrûre Hanım doktor bulmak, Ranâ Hanım ise Ferhunde'yi getirmek üzere odadan çıkar. Odada yalnız kalan Pesendîde Hanım'ın oğlu fenalaşınca dışarıdan yardım istemesi üzerine cariyeye odaya gelir. Bulunduğu sahneler boyunca hiç konuşmayan cariyeye yalnızca sahnede görünür. Oyunun son perdesinde de Yâver Bey, Ferhunde ve Pesendîde Hanım'ın ölümü ardından Ranâ Hanım ile birlikte ağladığı görülür.

2.2.3. Genel Değerlendirme

Üç perdeden müteşekkil bu oyunda, olayların bir gün içinde olup bittiği düşünülmektedir. Ancak bununla birlikte, oyunda zamana dair ayrıntıya rastlanmaz. Bu da perdelerin geçiş biçimine bakarak zamanla ilgili yalnızca tahminler yürütmemize sebep olmaktadır.

Esrâr-ı Aşk'ta ana olay aşktır. Yusuf Neyyir'in bu oyununda da birbirini seven iki genç karşımıza çıkar. Ancak bu sefer kavuşamama durumu biraz farklıdır. Ortada yanlış anlaşılan bir durum vardır. Bu yanlış anlaşılma bir türlü düzeltilemez. Ve kahramanlar felakete sürüklenir.

Oyunun ilk perdesi, tüm konuyu kavramamızı sağlaması bakımından olaylara giriş niteliği taşımaktadır. Perdenin açılışıyla sahnede Yâver Bey'i görürüz. Yâver, üzgün bir hâlde monologuna başlar. Bu konuşmasında önceleri aşka inanmadığını ancak şimdi sevda yüzünden bulunduğu hâle gelişini anlatır. Önceleri sevdiğiyle arasının iyi olduğunu ancak nedenini bilmediği bir sebepten ötürü ondan olumsuz karşılıklar gördüğünden bahseder. Bu konuşması sırasında sevdiğinin adının da Ferhunde olduğunu öğreniriz. Yâver'in monologunun ardından sahneye gelen Mesrûre Hanım'ın Yâver ile konuşmasından Yâver'in hastalandığını ve ilaç kullandığını öğreniriz. Mesrûre Hanım, Yâver'in bir kızı sevdiğini fark etmiştir ancak kızın kim olduğunu bilmemektedir. Yâver'den bunu öğrenmeye çalışırken yanına Pesendîde Hanım da gelir. Üçü birlikte konuşurlarken Yâver, sevdiği kızın Ferhunde olduğunu söyler. Yâver daha sonra eve ziyarete gelen Râsim Bey'e ise Ferhunde ile aralarında geçen soğukluğu anlatır. Ancak bu ana kadar bu soğukluğun sebebini ne karşılaştığımız karakterler ne de okuyucu bilir. Birinci perde, Pesendîde ve Mesrûre Hanımların Ferhunde'nin evine gidişiyle son bulur.

Biz okuyucular, oyunun ilk perdesinde olaylara giriş yapmış oluruz. Ortada bir sorun olduğu oyunun ilk anından itibaren okuyucuya hissettirilse de bu sorunun sebebi birinci perdede verilmez. Böylece oyunda merak unsuru üst seviyeye çıkarılmış olur.

Birinci perde, oyunun giriş bölümü olmasına rağmen oyunun sonuna dair ipuçları sunması bakımından da oldukça önemlidir. Oyunun açılışında mekân tasviri sırasında Yâver Bey'in odasında, masasının üzerinde bulunanlar oldukça manidardır: *“Perde açıldıkta bir oda ve bir masa. Ve masanın üstünde bir kuş kafesi, birkaç kitap ve bir tabanca. Ve masanın önünde Yâver Bey iskemlede oturmuş.”*¹⁰³ Yâver Bey, başlangıçtaki monologunda önce kendisini masadaki kafes içinde bulunan kuşla özdeşleştirir. Daha sonra tabancayı eline alarak kendisini vurmaya düşünür. Ancak annesinin evlat acısını kaldıramayacağını düşünerek vazgeçer. Perdenin sonunda annesi ile teyzesi Ferhunde Hanımlara gitmek üzere evden çıkarlarken odada yalnız kalan Yâver ise masada bulunan kitaplardan birini alıp okumaya başlar. Bu da, oyunda hiçbir eşyanın boş yere okuyucuya/izleyiciye gösterilmediğini, hepsinin anlamlı bir şekilde kullanıldığını bizlere gösterir. Burada tabanca özellikle önemlidir. Tabanca, burada bir anlamda kahramanımızın ölümünü simgelemektedir. Ancak oyunda kahramanımızın ölümü, tabanca ile gerçekleşmeyecektir.

Oyunun ilk perdesinde yaşananların ne kadarlık bir zaman diliminde geçtiği belirtilmez. Ancak olanlara bakıldığında tüm bunların birkaç saatlik kısa bir sürede geçtiğini söylemek mümkündür.

Esrâr-ı Aşk'in ikinci perdesinde mekân da değişir. İkinci perde, Ferhunde Hanım'ın evinde açılır. Önceki perdede sadece adı geçen lakin kendisi görünmeyen Ferhunde Hanım ile bu bölümde tanışmış oluruz. Perde açılır açılmaz Ferhunde ile Ranâ Hanımları karşılıklı konuşurken buluruz. Ferhunde Hanım, bu konuşma sırasında Yâver Bey ile evlenmekten neden vazgeçtiğini Ranâ Hanım'a anlatır. Böylece ilk perdeden itibaren konuşulmakta olan meselenin sebebi de ortaya çıkar. Ranâ Hanım, Ferhunde Hanım'a durumu izah etmeye çalışsa da o bunu anlamaz. Bunun üzerine Ranâ, Ferhunde'ye kızarak evden ayrılır. Yine bu perdede Mesrûre ve Pesendîde Hanımlar, Ferhunde'nin annesiyle görüşmeye gelirler ve Âcize Hanım'dan Ferhunde'nin Yâver ile evlenmek istemediğini öğrenirler. Mesele, ikinci perdede halledilmeye çalışılsa da kimse başarılı olamaz. Ferhunde ile annesi de

¹⁰³ age, 4.

konusur ancak kızını ikna edemez. Oyunun ikinci perdesi, bu anlamda oyunun düğüm bölümüdür. Henüz Yâver Bey'in olaydan haberi yoktur. Ancak mesele okuyucu tarafından anlaşılmıştır. Bundan sonra neler olacağı merakla beklenmektedir. Yâver Bey'in Ferhunde'nin kesin kararını öğrendiğinde neler yapacağı okuyucu tarafından heyecanla beklenir. Ayrıca ikinci perde, zaman bakımından yine kısa bir sürede olup bitmektedir.

Oyunun üçüncü perdesi, olayların bir sonuca bağlanması bakımından sonuç niteliği taşır. Bu perdede mekân, yeniden Yâver Bey'in evidir. Önce Ferhunde'nin yanından gelen Ranâ, ardından Âcize Hanım'ın yanından gelen Pesendîde ve Mesrûre Hanımlar Yâver'in Ferhunde'den vazgeçmesini sağlamaya çalışsalar da başarılı olamazlar. Ferhunde'nin kendisini istemediğini öğrenen Yâver fenalaşarak ölür. Ardından annesi de oğlunun acısına dayanamayıp ölecektir. Ferhunde Hanım da Yâver'in kendisi için öldüğünü görünce yanlış yaptığını fark eder ve hançerle kendini öldürür.

Oyunun son perdesinde olaylar çok hızlı şekillenir. *Esrâr-ı Aşk*'ın başından itibaren yazar, yaşanan zamana dair herhangi bir bilgi vermez. Oyunun toplam birkaç saat içinde yaşandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, oyundan edindiğimiz bilgilere göre Ferhunde ile Yâver, çocukluktan beri birbirlerini tanımaktadırlar. Yâver Bey, Ranâ Hanım ile dertleşirken Ranâ, ona iki haftadır evden çıkmadığını ve hava alıp kendine gelmesi gerektiğini söyler. Buradan Ferhunde'nin Yâver'i iki hafta evvel Kâğıthane'de gördüğünü ve evlilik kararından da bu zamanda vazgeçtiğini çıkarabiliriz. Tüm bunlarla birlikte oyundaki reel zaman toplamda birkaç saatten ibarettir.

2.2.4. *Esrâr-ı Aşk*'ta Konu

Başlangıçta birbirini seven ancak daha sonra çıkan bir yanlış anlaşılma sebebiyle araları açılan iki gencin yaşadıklarının anlatıldığı *Esrâr-ı Aşk* oyunu, diğer Yusuf Neyyir oyunlarında olduğu gibi olumsuz sonuçlanır. *Tedbirsizlik* dışındaki diğer üç oyununda da birbirine yaş ve mevki olarak denk iki kişinin evliliği konusunu ele alan Yusuf Neyyir, bu oyununda önceleri birbirini seven ancak daha sonra kıskançlık sebebiyle ilişkileri bozulan iki gencin hayatından bir kesiti işler.

Sıdk-ı Cânan oyununda Ferdâne'nin babası Şevki Bey'in kötülüğü yüzünden iki genç kavuşamamış ve oyun ölümle sonuçlanmıştı. *Esrâr-ı Aşk*'ta ise Ferhunde ile Yâver'in aileleri de bu evliliği desteklemesine rağmen Ferhunde sorun çıkardığı için evlilik gerçekleşmez ve durum, kişilerin mahvına kadar gider. Burada Ferhunde'nin inadı, oyunun gidişini belirlediği için oldukça önemlidir. *Tasvir-i Sebât* oyununda Nesibe de görüşlerinde kararlı bir yapıya sahip bir kadın olarak karşımıza çıkmıştı. Nesibe'nin evliliğe ve erkeklere karşı olumsuz bakışının üzerinde oyunun incelemesini yaparken özellikle durmuştuk. Ancak Mün'im Bey'in ikna edici konuşmalarının ardından Nesibe, Mün'im Bey'e inanmıştı. *Esrâr-ı Aşk*'ta ise Ferhunde, aile büyüklerinin bile araya girmesine rağmen fikrini bir türlü değiştirmez. O, gördüğüne inanmakla yetinir. Onun bu inadı ise hem kendisinin hem de Yâver Bey'in sonunu hazırlamıştır.

Oyunda çok küçük bir bölümü kaplasa da Yâver Bey'in gördüğü rüya, geleceğe işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır. Arkadaşı Râsim ile dertleşen Yâver, içindeki sıkıntıyı anlatırken bir de rüya gördüğünü ekler. Bu rüyaya göre Yâver Bey, deniz dalgalarıyla boğuşmuş ve büyük dalgalar onu denizin dibine sürüklemiştir. Bunu Râsim Bey, kötüye yormaz. Rüyanın tersinin çıkacağını söyleyerek onu teskin etmeye çalışır. Geleneğimizde de, edebiyatımızda da rüyaya oldukça önem verilmiş ve rüyanın geleceğe işaret ettiğine inanılmıştır. Ayrıca rüya nasıl yorumlanırsa o şekilde gerçekleşeceğine dair inanç da vardır. Bu oyunda da Yâver Bey'in gördüğü rüya, oyunun sonuna dair ipuçları taşısa da oyun kahramanlarından Râsim Bey, rüyayı kötüye yormaya çekinmiş, onu olumlu yorumlayarak arkadaşını kötülüklerden sakınmaya çalışmıştır. Ancak Yâver Bey'in gördüğü rüya maalesef ki gerçekleşmiştir.

2.3. TEDBİRSİZLİK

İstanbul’da Tasvîr-i Efkâr Matbaası’nda basılan *Tedbirsizlik* isimli oyunun metninde Yusuf Neyyir’in ismi bulunmamaktadır. Eserin metninde yayın tarihi belli değildir. Seyfettin Özege, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogu*’nda bu oyunun yayınlanma tarihini 1291 (1874) olarak verir.¹⁰⁴ Bu tarihe dayanarak bu eserin Yusuf Neyyir tarafından yazılan son tiyatro metni olduğu düşünülebilir.¹⁰⁵ Oyun, dört perdeden oluşur. Birinci ve ikinci perde üç, üçüncü perde dört, son perde ise beş bölümdür. *Tedbirsizlik*, ihtiyar bir adamın genç cariyesine âşık olup evlenmek istemesini ve çocuklarının bu evliliğe karşı çıkışını konu edinmiştir.

2.3.1. Oyunun Özeti

Birinci Perde

Birinci perde, Hasan Efendi’nin evinde açılır. Perde açıldığında Hasan Efendi’yi odasında yalnız başına konuşmakta iken görürüz. Hasan Efendi, bu sırada kısa konuşmuş olsa da oyuna dair kısa bilgileri de okuyucuya vermiş olur. Bu konuşmada Hasan Efendi, önce rahmetli karısından sonra da oğlundan yakını. Ona göre zamanında karısı, şimdi ise oğlu ona göz açtırmamaktadır. Burada “göz açtırmamakla” kast edilen Hasan Efendi’nin başka kadınlarla münasebetinin engellenişidir. Hasan Efendi, bu sırada bir de bir kızıdan bahseder. Bu kızın kim olduğu birkaç bölüm sonra anlaşılabacaktır. Bu sırada içeriye Sadullah Bey girer. Sadullah Bey girer girmez konuşmaya başlar. Onun konuşmasıyla Hasan Efendi’nin ölen karısının cariyesiyle bir alakası olduğunu anlarız. Hasan Efendi, kendisinden yaşça küçük bir cariyeyle evlenmek istemekte, çocukları ise buna karşı çıkmaktadır. Hasan Efendi, bu evliliği bakıma muhtaç olduğunu öne sürerek ister. Oyunun bu bölümü baba - oğul arasındaki kısa konuşmanın ardından son bulur ve bir sonraki bölüme geçilir.

¹⁰⁴ Seyfettin Özege, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogu*, c.4 (İstanbul, 1977), 1780.

¹⁰⁵ *Sıdk-ı Canân*’ın yayın tarihinin belli olmayışı kesin konuşmamızı engellemektedir.

Oyunun ikinci bölümünde mekân değişir. Bu bölümde Binnaz Hanım'ın odasını görürüz. Sadullah Bey'in karısı Binnaz Hanım, baygın bir hâlde yatmaktadır. Bu bölümde Hasan Efendi'nin üç çocuğuyla da karşılaşmış oluruz. Binnaz Hanım, yaşanan durumlardan dolayı yatağa düşmüştür. Tasvir Hanım'dan bu sorunu halletmelerini ister. Bu sırada bir diğer kardeş Mehtap da konuşmalara dâhil olur. Kardeşlerin arasındaki konuşmadan çıkan sonuç şudur: Çocuklar, mirasın bölüneceğini düşünerek babalarının evlenmesini istememektedir. Burada sıkıntı, bu düşüncelerinin babalarına nasıl aktarılacağıdır. Mehtap Hanım, kardeşlerin en küçüğü olduğu için en akıllısı da addedilir ve onun konuşması uygun görülür. Bu karşılıklı fikir alışverişine göre Mehtap Hanım ve Sadullah Bey, babasıyla aynı çatı altında yaşadıkları için bu kızla evlenmesini uygun görmediklerini ona uygun bir dille söyleyeceklerdir. Hatta Sadullah Bey karşı çıksa da Mehtap Hanım babasına isterse başka bir kadınla evlenmesini desteklediklerini, ancak Şevkitarab'ın uygun bir gelin adayı olmadığını söyleyeceğini belirtir. Sadullah Bey'in karşı çıkması üzerine Mehtap Hanım, babasını bu şekilde sakinleştireceğini yoksa evden ayrılmak zorunda kalacaklarını söyler. Buradan Mehtap Hanım'ın çıkarcı bir karaktere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kardeşlerin bu kararı almasının ardından Hasan Efendi görünür ve üçüncü bölüme geçilir.

Hasan Efendi'nin gelişiyle yeni bir bölüme geçilir. Bu bölümde sadece baba ve çocukları bulunmaktadır. Hasan Efendi, bu sırada Şevkitarab ile evlenmek istediğini söyler. Mehtap Hanım, kardeşlerin sözcüsü olarak konuşmaya başlar. Mehtap Hanım'ın konuşmasına göre Şevkitarab, annelerine ait olduğu için çocuklara kalmıştır. Bu yüzden Şevkitarab'ı babalarına vermek istemediklerini, eğer çok isterse de mirası bölüşeceklerini söyler. Bunları anlattıktan sonra da Hasan Efendi'ye sessizce bunların kendi düşüncesi olmadığını belirten Mehtap Hanım, bu fikirlerin Sadullah Bey'e ait olduğunu söyler. Böylece babasının tüm hırsını Sadullah'a yöneltmeyi başarır. Bu konuşma üzerine Sadullah Bey de konuşmaya dâhil olarak ya Şevkitarab'ın ya da kendilerinin bu evden gideceğini söyler. Sadullah Bey, Hasan Efendi'ye düşünmek için zaman verir. Bu sırada Sadullah Bey, karısına bakmak için dışarı çıkar. İlk perde burada sona erer.

İkinci Perde

İkinci perde, Suat Bey'in evinde açılır. İkinci perdenin ilk bölümünde oğlunun Şevkitarab ile ilgili fikirlerini öğrenen Hasan Efendi'nin kızlarıyla birlikte Sadullah

Bey'e hazırladıkları plan konuşulur. Hasan Efendi, Mehtap Hanım'ın bu evliliğe karşı olmadığını bildiği için kızıyla ağabeyine karşı bir kumpas kurarlar. Buna göre Mehtap Hanım, Hasan Efendi'nin evliliğini istemez görünecek, böylelikle Sadullah Bey daha fazla hırslanacaktır. Bu sayede Hasan Efendi de oğlunu mirasından çıkarıp ondan kurtulacaktır. Bu fikrini Mehtap Hanım'a anlatan Hasan Efendi'nin görüşü kabul edilir. Ardından Şevkitarab odaya çağrılarak ona evlenecekleri müjdesi verilir.

İkinci bölümde önceki bölümde konuşulan plan uygulamaya konulur. Mehtap Hanım, ağabeyine bu duruma çok üzüldüğünü anlatır. Bunun üzerine Sadullah Bey de Mehtap Hanım'ı alarak evden ayrılmaya karar verir. Nereden ev tutacakları konusunda konuşurlar. Bunun üzerine Sadullah Bey, ev tutmak üzere evden ayrılır. Bu bölüm de burada sona erer.

Bu perdenin üçüncü bölümünde Hasan Efendi ile Sadullah Bey atışır. Sadullah Bey, Aksaray'da bir ev tutmuştur. Eve gelip Mehtap Hanım'a bunu söylerken babası duyar. Sadullah Bey, babası Şevkitarab ile evlenirse evden ayrılacaklarını söyler. Hasan Efendi de Şevkitarab'ın artık evin hanımı olduğunu, onu kim istemezse kendisinin de onu istemeyeni istemediğini belirtir. Bunun üzerine Mehtap Hanım ile kocası Nihat Bey de Sadullah'ı bu düşüncesinde yalnız bırakır. Böylelikle Sadullah Bey fikrinde yalnız kalır ve evden ayrılacağını söyleyerek çıkar. Bu kısım ikinci perdenin sonudur.

Üçüncü Perde

Üçüncü perde, evinin önünde bir sandalye üzerinde oturan Hasan Efendi'nin oğlunun evdeki eşyaları adeta bir hırsız gibi götürdüğünü öğrenmesiyle başlar. Ayrıca Sadullah Bey, borçlarını da babasına bırakmıştır. Evde babasıyla birlikte kalan Mehtap Hanım ve Nihat Bey, Hasan Efendi ile konuşurlar. Hasan Efendi, bir süre sonra Şevkitarab ile nikâh meselesini konuşmaları için Mehtap ile Nihat'ı yalnız bırakır. Bu konuşma sırasında Mehtap ve Nihat'ın da bu evliliğe mirasın bölüneceği için karşı olduklarını, ancak babaları kendilerini mirastan mahrum eder diye seslerini çıkaramadıklarını anlarız. Evli çiftin konuşmasının ardından perdenin ilk bölümü sona erer.

Perdenin ikinci bölümünde Şevkitarab ile Hasan Efendi'nin konuşmasına şahit oluruz. Şevkitarab, kendisine pahalı bir kumaştan elbise diktirmek ister. Hasan Efendi, başlangıçta karşı çıksa da Şevkitarab'ın gözyaşlarına dayanamayarak ikna

olur. Bu sırada Şevkitarab, evlilik konusunda Hasan Efendi'yi de sıkıştıracaktır. Bu bölüm, Hasan Efendi'nin uşağı Hamza'nın odaya girmesiyle biter.

Üçüncü bölüm, Hamza'nın getirdiği mektup sebebiyle önemlidir. Hamza, Sadullah Bey'den mektup getirmiştir. Evden ayrıldığı için maddi anlamda sıkışan Sadullah Bey, babasından kırk elli kadar altın istemektedir. Bu durumu Şevkitarab da öğrenince Hasan Efendi'yi para vermemesi konusunda sıkıştırır. Hasan Efendi, elindeki parayla Şevkitarab'a elbise yaptıracağını söyleyerek onun gönlünü alır. Nikâh yapılacağını da söyler. Böylece bu bölüm burada biter.

Dördüncü bölüm, önceki bölümde Şevkitarab ile Hasan Efendi'nin konuşmasını gizliden dinleyen Mehtap Hanım'ın duyduklarını Nihat Bey'e anlatması ile başlar. Bunları konuştukları sırada içeri gelen bir cariye, Sadullah Bey'in Nihat Beylere bir mektup gönderdiği haberini verir. Bu mektuba göre, Hasan Efendi, Sadullah Bey'in kırk elli altınlık isteğine karşılık birkaç ay sonrası için bir adet beyaz mecidiye vereceğini söylemiştir. Mektupta Sadullah Bey, bu maddi isteğinin karşılıksız kalmamasını ister ve onları tehdit eder. Mehtap ile Nihat bu tehdit içerikli mektubu Hasan Efendi'ye anlatırlar ancak babaları bu tehdidi ciddiye almaz. Yeniden nikâh mevzusu konuşulur. Nihat Bey, imamı çağırmak, Hasan Efendi ise hazırlık yapmak için odadan çıkarlar. Üçüncü perde burada sona erer.

Dördüncü Perde

Dördüncü perde açıldığında Sadullah Bey ile karısı Binnaz Hanım karşımıza çıkar. Sadullah Bey, babasına gönderdiği mektubun cevapsız kalması üzerine neler yapacağını düşünür. Önce karısıyla birlikte bu kadar borcu nasıl yaptıklarını konuşurlar. Ardından, ellerinde bulunan mücevheratı elden çıkarma kararı alırlar. Bu sırada Suat Bey'in sahnede görünmesiyle ikinci bölüme geçilir.

Suat Bey, Sadullah Bey'e babasının Şevkitarab ile evleneceği haberini getirir. Sadullah Bey ise bu duruma çok hiddetlenir. Babasını öldürmeyi bile kafasından geçirir. Ve bu düşüncesini Suat Bey'in yanında ifade eder. Suat Bey, kısa bir süre sonra gider. Sadullah ise karısından aldığı mücevheratı satmak üzere evden çıkar. Bu bölüm burada sona erer.

Üçüncü bölüm, Sadullah Bey ile Binnaz Hanım'ın karşılıklı konuşmalarından oluşur. Binnaz Hanım, gün içinde alacaklıların eve birkaç kere uğradıklarını belirtir. Önceki bölümde satılan mücevherat başka borçları kapatmıştır. Bu sefer eve gelen

ise lokantacıdır. Sadullah Bey, geçmişte evden çıkıp dışarıda yemek yediğini ve borçları bu sırada yaptığını söyler. Buradan Sadullah Bey'in sefahat âlemlerinde bulunduğunu ve ailenin bu sebeple borç içinde yüzdüğünü anlarız. Bu kısa süren konuşmanın ardından oyunun dördüncü bölümüne geçilir.

Dördüncü bölümde önceki bölümlerde Sadullah Bey ile konuşan Suat Bey'in konuştuklarını Hasan Efendi ile çocuklarına anlatırken görürüz. Sadullah Bey'e kızan Hasan Efendi neyi var neyi yoksa Şevkitarab'ın üzerine geçireceğini ağzından geçirir. Bunu duyan Mehtap Hanım da sinirlenir. Eğer Hasan Efendi böyle bir şey yaparsa yaşlılıktan dolayı böyle yaptığını söyleyip malları kendi üzerilerine geçirme kararı alırlar. Bu kararın alınmasının ardından bu bölüm de biter.

Oyunun son bölümü Sadullah Bey'in evinde açılır. Sadullah Bey, elindeki son malları satmak için evden çıkar. Bu sırada eve Hasan Efendi'nin oğlunu evlatlıktan ve mirasından reddettiğini bildiren mektup gelir. Mektubu Binnaz Hanım okur. Daha sonra içeriye Sadullah Bey'in uşağı Mehmet gelir. Mehmet'in Binnaz Hanım'a verdiği bilgiye göre Hasan Efendi, oğlunun kendisini öldüreceğini duyduğu için onu zaptiyeye şikâyet etmiştir. Kendisine kefil bulamayan Sadullah Bey ise tutuklanmıştır. Bunları öğrenen Binnaz Hanım, Sadullah Bey'in "tedbirsizliğinden" yakınır. Oyun burada son bulur.

2.3.2. Kişiler

Tedbirsizlik oyununda oyun kişileri, sahip oldukları karakter itibarıyla birbirlerine benzemektedirler. Oyun kişilerinin büyük çoğunluğu arkadan iş çeviren, yalnızca kendini düşünen, riyakâr insanlardan oluşur. Hasan Efendi'nin kızları ve damatları, bahsettiğimiz bu özelliklere birebir uymaktadır. Hatta Hasan Efendi'nin kendisi de böyledir. Genç bir kızla evlenmek uğruna öz oğlunu gözden çıkarır. Onlarla hiçbir akrabalık bağı bulunmayan, evin cariyesi Şevkitarab da benzer özelliklere sahiptir. O da kendi çıkarları doğrultusunda, sırf zengin diye Hasan Efendi ile evlenmek ister. Yoksa Hasan Efendi yaş itibarıyla Şevkitarab'ın dengi değildir.

Oyunda yukarıda bahsettiğimiz kişiler kadar kötü olmayan ve bu kişilerin oyununa gelen isim ise Sadullah Bey ve onun karısı olan Binnaz Hanım'dır. Sadullah Bey, babasının mirası bölünmesin diye Hasan Efendi'nin evliliğine karşı çıkar.

Ancak daha sonra babasının mirasından hiçbir şey alamadan açıkta kalır. Sadullah Bey, oyun sonunda ailenin mağduru olarak karşımıza çıksa da o da çok iyi özelliklere sahip değildir. Sefahat âlemlerine düşkün ve bu düşkünlüğü sebebiyle sürekli etrafına borç yapan bir insan olarak çizilen Sadullah Bey, oyunun sonunda bunun karşılığında cezasını çeker. Ancak oyunda büyük bir haksızlık da vardır. Sadullah Bey, kardeşleriyle birlikte babasının evliliğine karşı çıkmış ancak bir tek o cezalandırılmıştır. Burada Sadullah Bey'in ailesine karşı duyduğu sâfiyâne duyguların büyük etkisi vardır. Kardeşleri ve babası Sadullah Bey'e kötü bir plan kurmuş, Sadullah Bey ise onların kötüye çalışan kafalarının kurbanı olmuştur. Diğer Yusuf Neyyir oyunlarında belki iyi karakterler de ölmüştür ama bununla birlikte kötüler de cezasız kalmamış, muhakkak bir zarar görmüşlerdir. Ancak bu oyunda kimse bir diğerinden daha iyi olmadığı hâlde yaşananların cezası bir tek Sadullah Bey'e ve onun vasıtasıyla Binnaz Hanım'a kesilmiştir.

Oyunda okuyucunun kendisiyle özdeşleştireceği, kendisine örnek alacağı iyi bir karakter bulunmaz. *Tedbirsizlik* oyunu, bu özelliği ile oldukça önemlidir.

Hasan Efendi: Evin babasıdır. Oyunun başlarında evlenmek istediğini çocuklarına açıklarken yaşından ötürü bakıma muhtaç olduğunu belirterek yetmiş beş yaşına geldiğini söyler. Böylece kahramanımızın yaşını öğreniriz. Hasan Efendi'nin çocukları, babalarının evlenmesini istemezler. Bu evliliği istememelerinin iki sebebi vardır: Birincisi Hasan Efendi ile Şevkitarab arasındaki büyük yaş farkı, ikinci ve en önemli sebep ise Şevkitarab'ın bu evlilik ile aile mirasına ortak olması meselesidir.

Oyunda karşılaştığımız kahramanların çoğu riyakârlıklarıyla öne çıkar. Hasan Efendi de bu özellikten nasibini almış bir karakter olarak karşımızda yerini alır. Şevkitarab ile evlenmek istemesindeki en önemli sebep, genç kadına duyduğu arzudur. Ancak buna rağmen çocukları bu evliliğe onay versin diye bakıma muhtaç oluşunu gerekçe gösterir. Çocukları mirasa ortak olacak diye babalarının evlenmesini istemeseler de Hasan Efendi, varlığını Şevkitarab için harcamaktan kaçınmaz. Hatta kimi zaman Şevkitarab'ın isteklerini yerine getirmek istemese de onun surat asmasına dayanamaz ve tehditlerine karşı dediklerini yerine getirir.

Hasan Efendi, geleneksel baba tipinden uzaktır. Çocuklarını düşünen, onlar için hiçbir şeyden kaçınmayan fedakâr baba tipi yerine yalnızca kendisini önemseyen bir baba ile karşılaşırız. Bu yönüyle Hasan Efendi, *Sıdk-ı Canân*'daki Şevki Bey'e

benzemektedir. Şevki Bey, inatçı olduğu için kızının mutluluğu söz konusu olduğunda bile fikrini değiştirmemiş ve bu sebeple kızı Ferdâne'nin mahvına sebep olmuştu. Hasan Efendi de çocuklarının neden bu evliliğe karşı olduklarını dahi dinlemeden evliliğine karşı olacaklara kendisinin de karşı olacağını en baştan belirtmiştir. Sadullah'ın bu evliliğe karşı olması, Hasan Efendi'nin ona tavır almasına neden olur. Bunun üzerine Sadullah Bey'i mirasından çıkarma planını kuruverir:

“**Hasan Efendi** – Ey, şimdi tamam olmadı. İşte kızlarım sizinle burada bir karar verelim de o katır çapkın da hâlini öğreysin. Kızım Mehtap, sen yine “bu kız evde kalırsa ben çıkarım” diye ısrar edersen o çapkın da senden ziyade musırr olur. Onun üzerine evden kovarım.

Cümlesi bir ağızdan – Pekâlâ olur efendim.

Hasan Efendi – Öyle ise Şevkitarab'ı çağıralım da biçâre kıza tebşîr edelim. O zavallı da yürek oynamasına uğradı. Öyle değil mi hanımlar, efendiler? Hah hah hah, haydi! (Ellerini ağzına götürerek yavaşça bir kakhaha ederler)”¹⁰⁶

Hasan Efendi dışında Sadullah Bey'e böyle bir tuzak hazırlamaya kimse cesaret edemezdi. Hasan Efendi, böyle bir karar verince kızlarından ne Mehtap Hanım ne de Tasvir Hanım bu karara karşı çıkar. Bununla birlikte iki kız kardeş, ağabeyleri Sadullah'a karşı vicdan azabı bile çekmezler. Bu, Hasan Efendi'nin kötülüğünü göstermekle birlikte kızlarının da ondan pek farklı olmadığını gösterir.

Hasan Efendi, zengin ve yaşlı olduğu için Şevkitarab, onu isteklerine ulaşmada maşa olarak görür. Hasan Efendi, genç kadına duyduğu arzu uğruna öz çocuklarını gözden çıkarır ve sürekli Şevkitarab tarafından yönlendirilir. Yani oyunda hemen hemen herkes amacına ulaşma doğrultusunda bir başkasını maşa olarak kullanmaktan çekinmemekle birlikte kendileri de maşa olarak kullanılmaktan kaçamamışlardır. Hasan Efendi, Sadullah Bey'i gözden çıkarmış, kendisi de Şevkitarab'ın sözünden çıkamaz hâle gelmiştir. Yine benzer şekilde Mehtap Hanım, ağabeyi babasının mirasından men edilince daha fazla paraya kavuşacağını düşünmüş ancak kendisi de benzer şekilde babasının Şevkitarab ile evlenmesini istemeyerek desteklemek durumunda kalmıştır.

Sadullah Bey: Hasan Efendi'nin oğlu, Binnaz Hanım'ın kocasıdır. Oyunda sefahat âlemlerine olan düşkünlüğü ve çokça para harcaması sıklıkla dile getirilir. Sadullah Bey, parasının hesabını bilmez. Bu da onun borç içinde yüzmesine sebep olmaktadır. Oyunun kimi yerlerinde Sadullah Bey'in alacaklıları, borçlarını alabilmek için evine kadar gelirler.

¹⁰⁶ (İmzasız), **Tedbirsizlik** (Tasvîr-i Efkâr Matbaası, (t.y.)), 21.

Sadullah Bey, babasının parasıyla rahat bir hayat sürmektedir. Babası evlendiği vakit, Hasan Efendi'den çocuklara kalacak mirasın payı azalacaktır. Bu sebeple Sadullah Bey, babasının evlenmesini desteklemez. Onun tüm derdi, babasının parasıdır. Ancak babasına bu görüşünü açıkça söyleyemez. Şevkitarab, rahmetli annelerinin cariyesi olduğu için bu evliliğin babasına yakışmayacağını ileri sürerek babasının evlenme isteğine karşı çıkar. Tabii bu görünen sebeptir, asıl sebep sadece mirastan alacağı payın azalmasıdır.

Sadullah Bey'in kendi parası olmadığı hâlde rahatına düşkün bir özelliğe sahip oluşu oyunda gözler önüne serilir. Kardeşiyle evden ayrılmaya karar veren Sadullah, Mehtap Hanım ile konuşurken nereden ev tutacaklarına bir türlü karar veremezler. Sadullah Bey, çok parası olmadığı hâlde Galata, Beyoğlu, Kabataş gibi pahalı semtleri önerirken Mehtap Hanım daha makul fiyatlı semtlerden ev tutması gerektiğini ona hatırlatır:

“**Sadullah** – Hakikat öyle karındaşım. Şimdi ben gideyim de Galata'ya, Beyoğlu'na filan hâne tedârik edeyim.

Mehtap Hanım – O ne? Amma tuhaf ha! Bizim Galata'da, Beyoğlu'nda ne işimiz var?

Sadullah – Ha, gerçek öyle. Bak benim de aklıma! Fındıklı'da, Kabataş'ta diyeceğime...

Mehtap Hanım – Canım oralarda da olmaz. İstanbul'un meyân yerleri nereye gitti? Mesela Aksaray?

Sadullah – Orası olmaz, kaleme uzaktır.

Mehtap Hanım – Şehzâdebaşı civârında olsa bari?

Sadullah – Orada kalenderhâne vardır. Benim murâdım şu Galata'ya, şey canım, şu iskeleye yakın olsun da mübâya'âtca kazanılıyor. Hocapaşa veyahut Unkapanı, Yeşiltulumba civârı olsa...

Mehtap Hanım – Hocapaşa'da bizim beyin hasımları var, olmaz.

Sadullah Bey – Demek oluyor ki bu memlekette oturduğumuz evden başkası uyamayacak.

Mehtap Hanım – Canım, Aksaray'da, Koska'da bulunmaz mı? (Kendi kendine) Vah zavallı budala, vah!”¹⁰⁷

Sadullah, kendisini fazla zeki zannederken başka bir tuzağa düşer ve dersini alır. Babasının mirasını rahatça yemekten başka bir derdi olmayan Sadullah da kendince babasına karşı bir plan kurmuştur. Ancak babasının ve kız kardeşlerinin kendisinin arkasından iş çevirdiğini bilmez. Kız kardeşlerine de onların kocalarına da güvenir. Fakat maalesef hem onlar hem de öz babası, Sadullah'ı oyuna getirecekler, hapse girmesine sebep olacaklardır. Kişiler bölümünün başında da belirttiğimiz gibi oyunda herkes birbirinin arkasından iş çevirmekte, herkes birbirinin yüzüne gülerek gizliden birbirlerine tuzak hazırlamaktadırlar. Hâl böyleyken, Sadullah da diğer oyun kişilerinden farklı davranmamış ancak oyunda bir tek o “ava giderken avlanmıştır”.

¹⁰⁷ age, 26-29.

Mehtap Hanım: Hasan Efendi'nin küçük kızıdır. Kardeşlerin en küçüğü olduğu için en akıllısı olduğuna da karar verilerek babalarıyla onun konuşması gerektiği kardeşler arasında münasip görülür.¹⁰⁸ Mehtap Hanım, akıllı olmakla birlikte kardeşlerinin arkasından da iş çevirir. Yani bir anlamda, zekâsını kötülüğe kullanır. Kardeşleriyle konuşurken onlara babalarının bu evliliğine karşı çıktığını söylerken Hasan Efendi'nin yanında bu fikrin tam aksini bildirir. Üstelik babasını Sadullah Bey'e karşı doldurarak onu mirastan men etmeye çalışır. Böylelikle Mehtap Hanım'ın payına mirastan daha fazla pay kalacaktır.

Mehtap'ın bu fikirlerinin en büyük destekçisi ise kocası Nihat Bey'dir. Evli çift, bu konuda benzer düşüncelere sahiptir ve birlikte hareket etmektedirler.

Mehtap Hanım'ın nasıl bir karaktere sahip olduğunu anlamak için oyundaki diyaloglarına bakmak yeterlidir. Babası ve ağabeyi ile olan konuşmalarının ardından onlar çekilir çekilmez hemen onların arkasından konuşması onun karakterini gözler önüne sermektedir. Mehtap'ın bu özelliği, oyunun başından itibaren sıklıkla verilir. İlk olarak Mehtap, babalarıyla konuşma kararı alan kardeşlerinin yanında Sadullah'ın destekçisi görünmüş, ancak babasıyla konuşurken bu kararın kendisine ait olmadığını belirtmiştir:

“**Mehtap Hanım** – Efendim, şimdiye kadar ifade buyurduğunuz maddede haklı olduğunuzu inkâr etmeyi vicdanım kâil olmuyor ise de ağabeyimin bu bâbda göstermiş olduğu ikdâm ve ibrâmina karşı duramıyorum. Binâenaleyh, cümle karârımızı ifade ederim. Şöyle ki, bu kız bizim vâlidemizin imiş.

Hasan Efendi – (Bir sûretle) Ey.

(Mehtap sözüne devam ederek) Evet, vâlidemizin vefatıyla bize mevrûs olmuş. Onun için biz bu kızı size vermek istemiyoruz. Ama zorla almak ister iseniz biz sizden ayrılıp ve hukuk-ı mirasınızı dahi iktisâm edeceğiz (Yavaşça) Ben demiyorum.

Hasan Efendi – (Mehtap Hanım'a yavaşça) Bunları Sadullah mı söylüyor?

Mehtap Hanım – (Hasan Efendi'ye yavaşça) Evet.”¹⁰⁹

Mehtap Hanım'ın bu hareketi, onun hem kardeşlerine hem babasına karşı ikiyüzlü bir davranış sergilediğini ispat eder niteliktedir.

Kardeşleriyle ortak karar alıp bu kararı kendisini dâhil etmeden babasına açan Mehtap, daha sonra babasıyla bir olup Sadullah Bey'e oyun kurar. Böylece Sadullah'ın babasının gözünden düşmesini sağlamakla kalmamış, onun evden atılmasına da sebep olmuştur. Bu da Mehtap Hanım'ın kendi çıkarları için öz ağabeyini bile feda edebilecek bir karaktere sahip olduğunu gösterir.

¹⁰⁸ Bu diyalog için bkzn. **age**, 10.

¹⁰⁹ **age**, 16-17.

Mehtap Hanım, her ne kadar babasıyla birlikte Sadullah’a karşı aynı safta yer alıyor gözüke de aslında babasının evliliğini de canı gönülden desteklemez. Babasının Şevkitarab ile evlenmesine Mehtap Hanım da karşıdır. Çünkü o da mirasın bölünmesinden yana değildir. Ancak bu evliliğe karşı çıktığını babası öğrenirse Sadullah gibi kendisinin de kapı dışarı edileceğini tahmin ettiği için babasının yanında yer alıyormuş gibi görünür. Sadullah’ı kendi çıkarı için maşa olarak kullanmaktan çekinmeyen Mehtap, kendisi de maşa olmaktan kurtulamamıştır.

Mehtap, babasının evinde kalarak Hasan Efendi ile Şevkitarab’ın konuşmalarını kapı arkalarından dinler. Onları dinleyerek hem babasının nasıl bir kadınla birlikte olduğunu kestirir hem de kadının babasından neler istediğini öğrenir:

“**Mehtap Hanım** – Aman bey, deminden burada olmalı idin! Şevkitarab efendibabama neler etti, ne işler kesti?

Nihat Bey – Ne yaptı?

Mehtap Hanım – Ne yapacak? Perdenin arkasından dinledim. Artık otuz altınlık atlas esvap, nikâh kıyılması falan. Ama kız pek hınzır bir kız imiş.”¹¹⁰

Verilen diyaloglardan da anlaşılacağı üzere, oyundaki karakterler birbirlerinin arkasından iş çevirmek konusunda oldukça ustadır. Mehtap Hanım ise bu usta isimlerin başında yer almaktadır.

Nihat Bey: Mehtap Hanım’ın kocasıdır. Sahip olduğu karakter itibarıyla Mehtap Hanım’dan pek de farklı değildir. Mehtap Hanım’ın yaptığı oyunlara karşı gelmez. Aksine, bu oyunları onunla birlikte düzenler. Evin damadı olduğu için söz konusu edilen sorunlarla ilgili fikirlerini kendisi beyan etmez. Onun oyundaki sözcüsü Mehtap Hanım’dır. Bu sebeple oyunda Nihat Bey’i Hasan Efendi ile karşılıklı konuşurken görmemiz pek mümkün değildir. Yalnızca Mehtap Hanım ile konuşmalarına şahit oluruz. Bu konuşmalardan da Nihat Bey’in Mehtap Hanım gibi riyakâr ve para düşkünü olduğunu çıkarırız. Nihat Bey de karısı gibi para uğruna her şeyi yapabilecek karakterdedir.

Şevkitarab: Evin cariyesi olan Şevkitarab, Hasan Efendi’nin evlenmek istediği kişidir. Oyunun diğer karakterleri gibi o da çıkarlarına fazlasıyla düşkündür. Gözü oldukça yüksekte olan Şevkitarab, yaşının gençliğinden dolayı kılığına kıyafetine özen göstermek, döneminde moda olan şeylere sahip olmak ister. Hasan Efendi, bu isteklerini pahalı bulup gerçekleştirmek istemediğinde ise hemen esir pazarına gitmekle onu tehdit eder. Gençliğinin ve güzelliğinin farkında olan Şevkitarab, bunu

¹¹⁰ age, 73-74.

Hasan Efendi'ye karşı kullanmasını bilir. Hasan Efendi de Şevkitarab'ın dediklerine kanarak onun her dediğini yapan bir adam oluverir.

Tasvir Hanım: Hasan Efendi'nin büyük kızı olan Tasvir Hanım, oyunda Sadullah Bey ile Mehtap Hanım kadar ön planda değildir. Bunda Hasan Efendi ile aynı evde yaşamaması büyük etkindir. Diğer iki kardeşi, Hasan Efendi ile aynı çatı altında yaşadıkları ve bu yüzden babalarının evliliği onları daha fazla etkileyeceği için onlar daha çok konuşurlar.

Tasvir Hanım, oyunun ilk perdesinde ve ikinci perdenin ilk bölümünde sahnededir. Onun dışında sahnede bir daha görünmez. Tasvir Hanım, yaptıklarından anladığımız kadarıyla karakter itibarıyla Mehtap Hanım gibi çıkarıcıdır. Çünkü babalarının Sadullah'a kurduğu oyundan Tasvir Hanım da haberdardır. Sadullah'ın yanında babasının evliliğine karşıymış gibi dursa da Şevkitarab'ı yanına çağırarak babasının onunla nikâhlanacağını müjdeleyen yine Tasvir Hanım olacaktır. Bu hareketi, onun nasıl bir karaktere sahip olduğunu anlamamızı sağlayacaktır.

Suat Bey: Tasvir Hanım'ın kocasıdır. Hasan Efendi'nin evliliği konusunda Tasvir Hanım'dan daha çok o yorum yapar. İlk olarak ikinci perdede evinde gördüğümüz Suat Bey, Hasan Efendi'yi Sadullah Bey'e karşı doldurur: *“(Âyet tebşîr edercesine) O kim oluyor ki sizin gibi sebeb-i hayâtı ve el-yevm-i nimetiyle perverde olduğu bir pederin umûr-ı zâtiyyesine karışsın, ne haddine. Sizin evladınız hakkında gösterdiğiniz muhabbetten neş'et eder.”*¹¹¹ Bu konuşmadan sonra Suat Bey'i bir de son perdede görürüz. Suat Bey'in burada da niyeti iyi değildir. Sadullah Bey'i merak ettiği için yanına ziyarete geldiğini belirtse de Suat Bey'in asıl amacı Hasan Efendi'nin Şevkitarab ile nikâhlanacağını onlara duyurmaktır. Onlar, bu evliliği engellemek için bir şey yapamadıklarından Sadullah Bey'i kullanırlar. Bu haberi alan Sadullah Bey çok sinirlenir ve sinirle babasını öldürmek istediğini söyler. Suat Bey, Sadullah'tan duyduğunu hemen Hasan Efendi'ye yetiştirecek ve Sadullah ile Hasan Efendi'nin aralarının tamamen açılmasını sağlayacaktır. Can güvenliğinden endişelenen Hasan Efendi, Suat Bey'den öğrendikleri üzerine Sadullah'ı evlatlıktan ve mirasından çıkardığı gibi onu zaptiyeye şikâyet ederek oğlunun tutuklanmasına sebep olur. Böylece Suat Bey, kendince bir rakip elemiş ancak bunu kötülüğüyle gerçekleştirmiştir. Yaptıklarından anlaşılacağı gibi Suat Bey, mirasa sahip olabilmek için Tasvir Hanım'dan daha etkin davranmıştır.

¹¹¹ age, 19-20.

Binnaz Hanım: Hasan Efendi'nin gelini, Sadullah Bey'in karısıdır. Sadullah Bey'in sefahat içinde yaşayıp sonra da tedbirsizce davranmasının cezasını çeken Binnaz Hanım, oyunda çok etkin bir karakter değildir. Sadullah Bey, ne derse onu yapar. Kocasına içinde bulundukları durumla ilgili yeni fikirler vermez ya da kocasının fikirlerine karşı çıkmaz.

Oyunun başlarında Sadullah Bey'in sıkıntısını kendi sıkıntısı bilmiş ve bu sebeple rahatsızlanmış bir hâlde karşımıza çıkar. İlk perdede karşımıza baygın bir hâlde çıkan Binnaz Hanım, dördüncü perdeye kadar bir daha görünmez. Oyunun son perdesinde yeniden sahnede olan Binnaz, oyunun sonunda “tedbirsizlikten” yakınması bakımından önem taşır.

Sadullah Bey ile Binnaz Hanım geçim sıkıntısı çektikleri için ellerindeki malları satmaya karar verirler. Bu sırada sahip oldukları borçları kimin yaptığı üzerine konuşmaya başlarlar. Sadullah Bey, parasını gereksiz yere harcadığı hâlde suçu Binnaz Hanım'a yıkmaya çalışır. Binnaz Hanım ile azıcık atışsalar da daha sonra kadın kocasını haklı görür ve elmaslarını satması için Sadullah Bey'e getirir. Bu sırada Sadullah Bey ise *“Hele, ben deli olduğumu bilirim de bizim hanım benden deli imiş.”*¹¹² der. Sadullah, oyunda babasının ve kardeşlerinin oyununa gelirken kendisi de karısını oyuna getirmeye çalışır. Binnaz Hanım, bundan başka bir kez daha evdeki eşyaları Sadullah'a satıp borçlarını kapatması için verecektir. Buna dayanarak Binnaz Hanım'ın iyi niyetli olduğunu söyleyebiliriz. Sadullah Bey ise Binnaz Hanım'ın bu iyi niyetini kullanmaktan çekinmemiştir.

Hamza: Hasan Efendi'nin uşağı olan Hamza, yalnızca oyunun üçüncü perdesinin üçüncü bölümünde karşımıza çıkar. Hamza'yı sadece Sadullah Bey'den gelen mektubu Hasan Efendi'ye iletirken görürüz. Bu sahneden önce oyun kişilerinden Hamza'nın adını duyarız. Bu sebeple oyunda pek önemli bir karakter olmayan Hamza'nın kişiliği hakkında çok fikre de sahip olamayız.

Mehmet: Sadullah Bey'in uşağıdır. Mehmet'i oyunun son perdesinin son bölümünde sahnede görürüz. Hasan Efendi'nin Sadullah Bey'i mirasından da evlatlıktan da reddettiğini bildiren mektubu okuyan Binnaz Hanım, durumla ilgili bilgi edinmek için Mehmet'i yanına çağırır. Mehmet, olanları hanımına anlatır. Bu sahneden başka Mehmet'i oyunun başka bir yerinde görmeyiz.

¹¹² age, 108.

2.3.3. Genel Değerlendirme

Oyun, dört perdeden oluşur. İlk perdenin başlamasıyla birlikte oyunda asıl konu okuyucuya hissettirilir. Perde açılır açılmaz, Hasan Efendi'nin monologuyla başlayan ilk bölümle Hasan Efendi'nin bir kadınla münasebeti olduğunu ancak çocuklarının, daha doğrusu en çok da oğlu Sadullah'ın bu münasebete karşı olduğunu öğreniriz. Bu monologun ardından, gelen Sadullah Bey ile konu daha ayrıntılı konuşulur ve rahmetli annelerinin cariyesi ile Hasan Efendi'nin evlenmek istediği ortaya çıkar. Bundan başka, ilk perdede kardeşlerin kendi aralarında mirasın bölünmesine karşı oldukları için babalarının evlenmelerini desteklemeyen konuşmaları görülür. Bu konuşma esnasında kardeşler, babalarıyla bu konunun konuşmaya karar verir ve ardından babalarına bu meseleyi açarlar. Mehtap, bu sırada babasına bunların kendi fikri olmadığını Sadullah'ın fikri olduğunu söyler ve babasını Sadullah'a karşı kışkırtmış olur. Bu son konuşma ile ilk perde sona erer. Hasan Efendi ile üç çocuğunu ve ailenin gündemi olan meseleyi ilk perdede öğrenmemiz açısından bu bölüm, oyunun giriş bölümüdür.

İlk perdede mekân, Hasan Efendi'nin eviydi. İkinci perde, Suat Bey'in evinde açılır. Önceki perdede Sadullah Bey ile Hasan Efendi arasında geçen konuşmalar, bu perdede Suat Bey'in evinde değerlendirilir. Hasan Efendi, Sadullah'ı evden kovma planını kızlarına anlatır. Karşı çıkan kimse olmaz. Mehtap Hanım, babasının planını uygulamaya koymak için bu perdenin bir sonraki bölümünde ağabeyiyle konuşmaya gider. Mehtap, babaları evlenmekte inat ederse Sadullah ile ayrı eve çıkacağını düşündüğünü ağabeyine söyler. Sadullah da kardeşine inanıp ev aramaya gider. Sadullah Bey, taşınacakları evi ayarladıktan sonra kendi evine gelir. Burada babasıyla aralarında bir tartışma yaşanır, Mehtap ise, babasıyla anlaşması gereği, bu tartışmada Sadullah'ı yalnız bırakır.

Üçüncü perde, Hasan Efendi'nin evinin önünde oturmuş, Sadullah'ın uşağın sobasına varana kadar evdeki eşyaları götürdüğünü Mehtap'tan öğrenmesiyle açılır. Bu perdede Hasan Efendi ile Şevkitarab'ın konuşmalarına, Şevkitarab'ın lüks düşkünü alışveriş merakına şahit oluruz. Ancak bu konuşmalar, hem oyunda yer alan kişilerin nasıl karaktere sahip olduğunu anlamamızı sağlar hem de oyunun sonuna giden süreyi uzatır. Oyunun sonucuna ilişkin herhangi bir ipucu vermeyen Şevkitarab ile Hasan Efendi'nin konuşmaları, gelişme bölümünün genişlemesini sağlamaktan

başka bir amaca hizmet etmez. Bu konuşmanın ardından evin uşağı, Sadullah Bey'in babasından para istediğini bildiren bir mektup getirir. Hasan Efendi, az önce Şevkitarab'a pahalı elbise yaptırmayı kabul etmişken oğlunun para talebine karşılık vermez. Bunun üzerine Sadullah, eniştesi Nihat Bey'e de bir mektup yazar. Bu mektup Hasan Efendi, Mehtap Hanım ve Nihat Bey arasında konuşulurken konu nikâh meselesine gelir. Hasan Efendi ile Şevkitarab'ın nikâhları kıyılmak üzeredir. Bu sırada üçüncü perde de sona erer.

Oyunun ikinci ve üçüncü perdesi, konunun genişlemesi ve karakterlerin iyice tanınması bakımından gelişme bölümü niteliği taşır. Bununla birlikte, oyunda geçen zamana ilişkin herhangi bir süre belirtilmez. Bu sebeple oyundaki reel zamanı tam olarak kestiremeyiz.

Oyunun sonuç bölümü, dördüncü perdedir. Borç içinde yüzden Sadullah Bey, eşyalarını elden çıkarmaya başlar. Bu sırada Tasvir Hanım'ın kocası Suat Bey'den babasının Şevkitarab ile nikâhlanacağını öğrenir. Kızgınlıkla onları öldüreceğini söyler. Onun bu sözünü Suat Bey, Hasan Efendi'ye yetiştirecek, Hasan Efendi de can kaygısıyla oğlunu zaptiyeye şikâyet edip onu mirasından men edecektir. Binnaz Hanım, tedbirsiz davranan Sadullah'ın tutuklandığı haberini alır ve oyun burada sona erer.

Tedbirsizlik'te zamana dair herhangi bir ayrıntı verilmemesi oldukça önemlidir. Yazar, diğer oyunlarında perdeler arası geçen zamanı ya kendisi aralarda açıklamış ya da oyuncular aracılığı ile belirtmişti. Ancak bu oyunun hiçbir yerinde zamanla ilgili verilen bir bilgiye rastlanmaz. Tüm bunlar da oyunun ne zaman başladığını, perdeler arası ne kadar süre geçtiğini anlamamızı engeller. Bununla birlikte, oyunda olanları takip ederek geçen süre üzerine tahminlerde bulunmak mümkün olmaktadır. Yaşanan olaylar arasına boşluk girmediğini düşünerek oyunun kısa bir süre içinde yaşandığını söyleyebiliriz.

İlk ve ikinci perdenin, konuşmalardan yola çıkarak, aynı günün birkaç saati içinde geçtiğini söyleyebiliriz. Birinci ve ikinci perdede olaylar araya zaman girmeksizin sıralandığı için bu çıkarımı yapmamız mümkündür. İkinci perdede Sadullah Bey ile Hasan Efendi arasında yaşanan tartışmadan sonra Sadullah Bey'in evden ayrıldığını üçüncü perdenin açılmasıyla öğreniriz. Bu sırada, sahne başında, geçen zamanla ilgili bir ayrıntının yer almaması dikkat çekicidir. Üçüncü perdede

Sadullah Bey, parasız kaldığı için önce babasına, bu mektubuna olumlu cevap alamadığı için de daha sonra eniştesine durumunu bildiren mektup yazar. Bu mektubunda Sadullah Bey, kesin zaman bilgisi kullanmaz. Bu sebeple aradan geçen süreye dair fikir edinemeyiz. Babasına yazdığı mektupta “*Mufâratımız gününden bu ana gelince bir yıllık maaşımı yarı yarıya kırdırıp hânemizin mefruşatını ikmâl ettik.*”¹¹³ ifadesini kullanır. Ardından eniştesine yazdığı mektupta da babasından daha evvel para istediğini, ancak bu isteğinde muvaffak olamadığını söyler.¹¹⁴ Bu mektuplarda yer alan belirsiz zaman ifadeleri, aradan epey süre geçtiğini gösterir. Bununla birlikte, aradan ne kadar süre geçtiğini kesin bir şekilde öğrenmemizi engeller. Oyunun son perdesinin başlangıcında Sadullah Bey, “dört ay evvel” aylıklarını kırdırıldığını söyler.¹¹⁵ Buradan yola çıkarak dört aydır Hasan Efendi’nin evinden ayrı yaşadığını söyleyebiliriz. Oyunun son perdesinde olaylar bir gün içinde olup biter. Tüm bunlara dayanarak birinci ve ikinci perdenin birkaç saatlik sürede, üçüncü ve dördüncü perdenin birer günler içinde geçtiğini; toplam reel zamanın üç-dört günlük bir süre olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, arada, bize anlatılmayan ve kesin olarak bilinemeyen süreler de unutulmamalıdır.

2.3.4. *Tedbirsizlik*’te Konu

Tedbirsizlik oyunu, ihtiyar bir adamın kendisinden yaşça küçük ve oldukça güzel cariyesiyle evlenmek istemesi ve çocuklarının bu evliliğe karşı çıkması sonucunda yaşananları anlatmaktadır. Yine bir aileyle karşılaştığımız Yusuf Neyyir’in bu oyununda daha evvel de değindiğimiz gibi kişiler karakterli insanlar değildir. Oyunda herkes kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmekte, kimse bir diğerini düşünmemektedir. *Tedbirsizlik*’te yediden yetmiş herkesin kendi çıkarı için hareket ediyor oluşu bir süre sonra bizi şaşırtmamaya başlar.

Oyun, adı bakımından da oldukça mânidardır. Babasına oyun oynayarak onun evlenmekten vazgeçmesini sağlamaya çalışan ancak bu sırada kendisi oyuna gelerek varını yoğunu kaybeden Sadullah, tedbirsizce davranmıştır. Oyunun adı, onun başına gelenleri nitelemektedir.

¹¹³ age, 66.

¹¹⁴ Bu mektup için bkzn. age, 78-79.

¹¹⁵ age, 92.

2.4. SİDK-I CANÂN

Sıdk-ı Canân isimli oyunun konusu birbirine düşman iki ailenin çocuklarının birbirine olan aşkı ve bu aşka olan sadakatidir. Eserin basım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Eserde Yusuf Neyyir'in imzası bulunmamakla birlikte bu eser, kurgusu ve üslubu bakımından Yusuf Neyyir'in diğer eserlerine benzemektedir. Oyun, dört perdeden oluşur. Her perde aynı zamanda kendi içinde bölümlere de ayrılmıştır. Birinci ve ikinci perde üç, üçüncü perde iki, dördüncü perde de üç bölümden oluşmaktadır.

2.4.1. Oyunun Özeti

Birinci Perde

Oyun, Şevki Bey'in evinin bahçesinde açılır. Oyunun başkişisi Ferdâne, aşığı Nuri Bey'i bahçede beklemektedir. Bu sırada saat “gecenin *altısını vurur.*”¹¹⁶ Ferdâne'nin yalnız olduğu sırada söylediklerinden onun Nuri Bey'e muhabbetle bağlı olduğunu anlarız. Bu konuşmanın ardından Nuri Bey gelir. Genç çift, aşkları üzerine konuşurken Nuri Bey, Ferdâne Hanım'a babaları arasındaki husumetten bahseder. Bu sırada Ferdâne'nin babası Şevki Bey, genç çiftin yanına gelir ve perdenin ikinci bölümü başlar.

Gecenin bu saatinde kızını bahçede bir erkekle, üstelik düşmanının oğlu olan Nuri Bey ile bulması Şevki Bey'i çileden çıkarır. Şevki Bey, sinirlenerek Nuri'yi bahçeden kovar. Perdenin bu bölümü, Nuri'nin babası Hüsnü Bey'in bekçiler ile bahçeye girmesiyle sona erer ve yeni bir bölüm başlar. Bu bölümde Şevki ile Hüsnü Bey karşılaşır. Böylelikle aralarındaki husumetin ciddiyeti anlaşılır. Hüsnü Bey, Şevki Bey'e Ferdâne'yi babasının zulmünden kurtaracağını söyler: “*Ben de ya seni ya kendimi telef edip o öksüz kızı senin pençe-i zulmünden halâs edeceğim.*”¹¹⁷ Bunun üzerine aralarındaki tartışma daha da alevlenir. Bu sırada Şevki Bey'in

¹¹⁶ (İmzasız), *Sıdk-ı Canân*, (İstanbul, (t.y.)), 4.

¹¹⁷ *age*, 13.

söylediği bir söz, oyunun sonunu önceden haber vermesi bakımından önemlidir. Araya girerek ortamı yumuşatmaya çalışan Ferdâne'yi tersleyerek *"Hayır olmaz! Evvelâ vuracağım! Bugün mutlaka şu bahçede bir kan edeceğim."*¹¹⁸ der. Hüsnü Bey ile Şevki Bey, tartışmayı bırakıp kavga etmeye karar verirler. Ancak Hüsnü Bey bunu çocukların, özellikle de Ferdâne'nin gözleri önünde yapmanın doğru olmayacağını söyler ve ikisi de bahçenin dışında bir yere giderler. Bu kavga, bize Batı'daki düello usulünü hatırlatır. Onların arkasından Nuri de gider. Ferdâne Hanım, oyunun açılışında olduğu gibi, yine yalnız kalır ve konuşmaya başlar. Gecenin münasebetsizliğinden, kavgada ne olduğunu merak ettiğinden bahseder. Bu monolog sonrasında onların bulunduğu yere gitmek için yerinden kalkar ve ilk perde kapanır.

İkinci perde

Bu perdede mekân Hüsnü Bey'in evidir. Önce, Hüsnü Bey'in eşi Melek Hanım ile karşılaşırız. Birinci perdenin başında Ferdâne Hanım'ın Nuri'yi merak edip bu merakını ifade eden monologuna benzer şekilde Melek Hanım da kocası Hüsnü Bey'i merak etmekte ve bu merakını ifade eden sözler söylemektedir.

Melek Hanım, Hüsnü Bey'in nerede olduğunu tam olarak bilmemektedir. Ama onun Şevki Bey'in evine gidip orada bir kavga çıkarmasından korkmaktadır. Hüsnü Bey'in nerede olduğunu evin cariyesi Peyker'e sorsa da olumlu bir cevap alamaz. Bunun üzerine Melek Hanım yine kendi kendine konuşmaya devam eder. Nuri Bey'in Ferdâne ile görüşmek için gizlice Şevki Bey'in evine girdiğini tahmin etmekte ve onların yakalanmasından kaygılanmaktadır: *"İşte öyle olmalı. Bu oğlan yine doğru Şevki Bey'in hânesine gitti. (...)Bunlar, hâliyle, birbirleriyle Şevki Bey'den gizli konuşacaklar. Fakat bu gizli konuşmak ne vakte kadar sürecek? Elbette bir gün meydana çıkacak."*¹¹⁹ Olay, Melek Hanım'ın düşündüğü gibi cereyan etmiştir. Melek Hanım'ın monologu bittikten sonra Nuri Bey eve gelir ve perdenin ikinci bölümü başlar. Şevki Bey ile babasının peşinden giden Nuri onları hiçbir yerde bulamamış, babasının eve döndüğünü düşünerek eve gelmiştir. Ama Hüsnü Bey evde de yoktur. Bunun üzerine Melek Hanım telaşlanır ve *"Ah, işte bildiğim gibi çıkıyor. Bir gün değilse bir gün, o Şevki Bey'in vasıtasıyla bize bir fenalık isabet edeceğini kalbim haber verdi. Korkarım o uğursuz gün geldi çattı."*¹²⁰ diyerek düşüncesini dile

¹¹⁸ age, 15.

¹¹⁹ age, 21-22.

¹²⁰ age, 23.

getirir. Nuri Bey olup bitenleri, biraz değiştirerek, annesine anlatır. Kendisi Ferdâne ile konuşurken şevki Bey onları görmüş ve onlara kızmış, bu sırada Hüsnü Bey de bahçeye gelmiş, şevki Bey ile biraz tartıştıktan sonra bahçeden tek başına çıkmıştır. Melek Hanım, oğlunun bu konuda kendisine her şeyi anlatmadığını hisseder. Bunun üzerine Nuri Bey, kavga da etseler, babasının şevki Bey’i yeneceğini, bu sebeple annesinin üzülmemesini söyler. Melek Hanım ise şevki Bey’i tanıdığı için onun bir hileyle Hüsnü Bey’e zarar vereceğinden endişelendiğini belirtir. Bu sırada Nuri Bey, onların bahçeden birlikte çıktıklarını ağzından kaçıırır. Melek Hanım bunu işitince üzüntüsünden bayılır. Bu sırada odaya İzzet Efendi de gelir ve bir diğer bölüme geçilir. İzzet Efendi, bu bölümde Melek Hanım’a Hüsnü Bey’i sağ salim getireceklerinin sözünü verir ve onu getirmek üzere odadan Nuri Bey ile çıkar. Böylece bu perde de sona erer.

Üçüncü Perde

Bu perde Hüsnü Bey’in monologuyla başlar. Bu monologla Hüsnü Bey’in nerede olduğunu anlarız. Hüsnü Bey, yer altında bir zindandadır. şevki Bey, bahçenin altına daha önceden kazdığı bir kuyuya Hüsnü Bey’in düşmesini sağlamış ve onu oraya hapsedmiştir. Bu monologun ardından şevki Bey gelir. şevki Bey, Hüsnü Bey’i öldürmeyi kafasına koymuş ve onu buradan kurtulamayarak öleceğine inandırmıştır. şevki Bey, o kadar zalimdir ki, Hüsnü Bey’i hemen değil, işkence ederek, yavaş yavaş öldürmek ister. Bu isteğini gerçekleştirmek için ise paslı bir testereye ihtiyaç duyar: *“Ama bir öyle bir vuruşta boynunu düşürüp de böyle bir ahabtan birdenbire ayrılamam. Bir kesmez testere bulalım da boynunu onun ile keselim ki bari biraz konuşarak birbirimizden ayrılalım.”*¹²¹ şevki Bey, “kesmez testere bulmak için” adamları ile birlikte çıkar. Onların ardından Hüsnü Bey’in monologu kaldığı yerden devam eder. Bu monolog, İzzet Efendi, Nuri Bey ve bekçilerin zindana girmesiyle sona erer. Böylece perdenin ikinci bölümüne de geçilmiş olur. Hüsnü Bey, bu zindandan çıkamayacağına fazlasıyla inandığı için oğlunu ve İzzet Efendi’yi karşısında görünce gözlerine inanamaz. Kendisini kurtardıkları için onlara minnet duyar. şevki Bey’in kendisi üzerinde tecrübe etmek için kesmez testere aramaya gittiğini onlara anlatır. Bunun üzerine Nuri Bey ile İzzet Efendi de Hüsnü Bey’i alıp orayı terk ederler. Böylece bu perde de burada son bulur.

¹²¹ age, 33.

Dördüncü Perde

Oyunun dördüncü ve son perdesinde mekân Şevki Bey'in evidir. Bu perde, diğer perdelerde olduğu gibi, yine monolog ile açılır. Bu kez konuşan ise Şevki Bey'dir. Şevki Bey, düşmanını elinden kaçırdığı için oldukça üzgündür. Başına gelenlerden Ferdâne'yi sorumlu tutar. Nuri'den vazgeçmemesi durumunda kızını öldürmekle tehdit eder. Bu seçenekleri belirtmek için de odada masanın üzerine bir tarafa bir kalem ve kâğıt, diğer tarafa ise bir bıçak koyar. Bu sırada odaya gelen Behçet Efendi, Şevki Bey'in planını dinledikten sonra onu vazgeçirmek için çabalasa da bu çaba hiçbir işe yaramaz. Şevki Bey ile Behçet Efendi'nin konuşmasının ardından Behçet Efendi gider. Şevki Bey yalnız başına kısa bir konuşma daha yapar. Ardından Ferdâne Hanım'ın gelişi ile ikinci bölüme geçilir. Şevki Bey, Ferdâne Hanım'a Nuri'ye ondan vazgeçtiğini bildiren bir mektup göndermesini söyler. Aksi halde ölümü tercih etmek zorunda kalacaktır. Ferdâne Hanım, babasını ikna etmek için çok dil dökse de Şevki Bey sözünden dönmez. Kalemi eline alarak Nuri'den vazgeçtiğini değil bilakis Nuri'yi çok sevdiğini ve ondan vazgeçemeyeceğini belirten bir yazı yazar. Bunu okuyan babası ona çok kızar. İsteddiği gibi bir mektubu yazması için onu odada yalnız bırakır. Ferdâne, babası çıktıktan sonra kendi kendine düşünür ve Nuri'den vazgeçmesinin mümkün olmadığına, yüreğine söz geçiremediğine karar verir. Babası gelince mektubun yazılmadığını görür ve kızını bıçak ile tekrar tehdit eder. Bu sırada bir ara Ferdâne Hanım, babasının masaya bıraktığı bıçağı eline alır ve üzerine hücum eder. İçine düştüğü bu zor durumdan kurtulmak isteyen Şevki Bey, kızını Nuri ile evlendireceğini söyleyerek onu kandırır. Bu söze inanan Ferdâne'nin bıçağı bırakmasıyla Şevki Bey'in gerçek yüzünü göstermesi bir olur. Şevki Bey, kızını son bir kez daha uyarır. Ferdâne'den yine olumsuz bir cevap alınca da elindeki bıçağı kızının göğsüne saplar. Böylece oyunun başlarında "*Bugün mutlaka şu bahçede bir kan edeceğim.*"¹²² diyen Şevki Bey'in emeline ulaştığı görülür. Cinayeti işler işlemez yaptığından pişman olan Şevki Bey, korku ile odanın bir kenarına çekilerek bundan sonra ne yapacağını düşünür. İşlediği cinayeti inkâr etmeyi bile düşünen Şevki Bey, Behçet Efendi'nin şahit olacağını da aklından geçirir. Bu sırada odanın dışından ayak sesleri gelir. Ve perdenin ikinci bölümüne geçilir. Ayak sesleri Nuri Bey ve babası Hüsnü Bey ile gelen bekçilere aittir. Nuri ve Hüsnü Bey, kapıyı kırarak içeri girerler. Önce Ferdâne'nin bıçaklandığını, daha sonra da elinde bıçak ile

¹²² age, 15.

üzerlerine yürüyen Şevki Bey'i fark ederler. Hüsnü Bey, kendini savunur ve kılıcı ile Şevki Bey'i öldürür. Şevki Bey'in ölmeden önceki son cümlesi "*Ettiğimi buldum, öldüm.*"¹²³ olur. Ferdâne Hanım da babasının ardından ölür. Sevgilisinin kendisi ve aşkı için canından vazgeçtiğini bilen Nuri Bey, eline bıçağı alarak "*Sen öldükten sonra bana yaşamak haramdır!*"¹²⁴ der ve canına kıyar. Onun da ölümü ile perde iner ve oyun sona erer.

2.4.2. Kişiler

Birbirini seven ve evlenmek isteyen iki düşman aile çocuklarının anlatıldığı bu oyunda başkarakterler Ferdâne Hanım ile Nuri Bey'dir. Oyunda Ferdâne Hanım, fazlaca öne çıkmasa da olaylar onun aşkı etrafında şekillendiği için başkarakter olduğu söylenebilir. Oyunun isminde, Ferdâne Hanım ile Nuri Bey'in yaşanan tüm olumsuzluklara karşı birbirlerine olan bağlılıklarının hiç azalmamasına gönderme yapılmaktadır.

Oyunda iyi karakterler başlangıçtan itibaren iyi, kötüler de baştan sona kadar kötüdür. Oyun boyunca iyiden kötüye ya da kötüden iyiye değişim geçiren karakter yoktur. Bunun yanı sıra iyiler ile kötüler arasında da kesin çizgiler vardır. Aslında "kötüler" demek yanlış olur. Çünkü oyunda kötü olan tek karakter Şevki Bey'dir. Oyunda dikkat çeken bir diğer özellikse iyilerin neden iyi, kötülerin de neden kötü olduğunun verilmemesidir. Bu iyilik- kötülük kavramı nedensiz, doğuştan gelen bir özellik olarak okuyucuya yansıtılmıştır. Ancak oyunda iyiliği temsil eden Ferdâne Hanım ile Nuri Bey ölürler. Bununla birlikte oyunun kötü karakteri Şevki Bey de cezasız kalmaz ve ölür.

Sıdk-ı Canân'da, cariyeye, bekçi ve uşakları arka planda kaldıkları için saymazsak, iki kadın ve beş erkek karakter vardır. Oyunun iki kadın karakteri Ferdâne ve Melek Hanımlardır. Melek Hanım, oyunda yalnızca bir sahnede görülürken Ferdâne Hanım da başkarakter olmasına rağmen sıklıkla karşımıza çıkmaz. Yani sahnede erkek hâkimiyeti söz konusudur. Özellikle de Şevki Bey'in yer aldığı sahneler oldukça fazladır.

¹²³ age, 60.

¹²⁴ age, 61.

Ferdâne Hanım: Yine sadakat konusu üzerinde durulan Yusuf Neyyir'in bu oyununda sadakat timsali de yine bir kadındır. Ferdâne Hanım, oyunda sevgisine sadık ve bu uğurda canını vermekten çekinmeyen bir kadın olarak karşımıza çıkar.

Oyunda Ferdâne Hanım'ın yaşına dair herhangi bir bilgi verilmez. Ancak, evlenme çağına gelmiş genç bir kız olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ferdâne'nin öne çıkan tek özelliği, daha önce de söylediğimiz gibi, sadakatidir. “Sıdk- ı Canân” başlığı ile kast edilen, Ferdâne'nin Nuri'ye duyduğu sevginin doğruluğu ve dürüstlüğüdür. *Tasvir-i Sebât* isimli oyunun başkışisi Nesibe de kocasına bağlılığı ile ön plana çıkmıştı. Ancak Nesibe'nin oyunda öne çıkan bir diğer özelliği de kitap okumaya oldukça düşkün olmasıydı. Hatta öyle ki yazar, Nesibe'nin kişiliğinin oluşmasında kitap okumasının önemli bir şekilde etkili olduğunu bizlere sunmuştu. Onun erkeklere güvenmemesinde okuduğu kitaplardan edindiği bilgilerin önemli bir yeri vardı. Ancak bu oyuna baktığımızda Ferdâne'nin sevgisine sadık oluşundan başka öne çıkan bir başka özelliğini göremeyiz. Ayrıca onun neden böyle bir özelliğe sahip olduğunu, bu özelliğinin temelinde yatan sebepleri verilmediğini de düşünürsek Ferdâne'nin bu özelliği sıradan bir kişilik özelliği olarak sunulmuştur, diyebiliriz.

Babasının can düşmanının oğluna âşık olan Ferdâne, oyun boyunca karşılıklı konuşmalarda pek etkin değildir. Tek başına yaptığı konuşmalarda oldukça uzun diyalogları bulunan Ferdâne'yi, babasının ya da Nuri'nin karşısında daha kısa cümleler kurarken görürüz. Aralarında dönem olarak çok bir fark olmadığını düşündüğümüz Yusuf Neyyir'in diğer oyunları göz önünde bulundurulduğunda, oyunun başkışisi Ferdâne'nin diğer kahramanların yanında az konuşuyor olması dikkat çeken bir noktadır. *Tasvir-i Sebât* oyununda Nesibe, hiç çekinmeden hem kocası Mün'im Bey'in hem babası Âdil Bey'in yanında, hatta Mün'im Bey ile evlenmeden önce yaptığı sohbet sırasında kendisini ve düşüncelerini ifade edebiliyorken Ferdâne Hanım'ın böyle çizilmiş olması onun çekingen bir yapıya sahip olduğunu göstermekle birlikte annesiz büyümesiyle, bir dadısının olmamasıyla ve hatta -kitap okuyup okumamasına değinilmediğine dayanarak- kitap okumamasıyla ilişkilendirilebilir. Şevki Bey'in Ferdâne'ye sunduğu seçenekleri öğrenen Behçet Efendi, odada bıçak görünce tedirgin olur ve Şevki Bey'i vazgeçirmek için annesinin Ferdâne'yi kendisine emanet edişini hatırlatır: “*Efendim onun vâldesinin ecel yatağında bulunduğu esnada onu siz efendimin zîr-i*

himâyesine teslim ve ihâle ettiği vakit gözlerinden döktüğü acı gözyaşlarını derhâtır edin de merhamet buyurun.”¹²⁵ Bu konuşma üzerine Ferdâne’nin annesinin daha evvel ölmüş olduğu anlaşılmış olur. Yine, oyunun başlarında Hüsnü Bey, Ferdâne’yi Şevki Bey’in elinden kurtaracağını dile getirirken şöyle söyler: “(...) *Senin merâmın şu bîcâre kıza dünyasında bir gün göstermeyip bizden alamadığın intikamı ondan almaktır. Ama merâmına ‘ereceğim’ zannetmeyesin. Ben de ya seni ya kendimi telef edip o öksüz kızı senin pençe-i zulmünden halâs edeceğim.*”¹²⁶ Nuri’den vazgeçmediği takdirde ölümle tehdit edilen Ferdâne Hanım, eline geçirdiği bıçakla babasına karşı kendini savunurken ilk kez hem kendine güveni gelerek uzun konuşur hem de bu konuşma sırasında öksüzlüğünü dile getirir: “*Yetişir artık, canavar gibi üzerime hücum ettin a zâlim! Dar bir oda derûnunda eline bir kama alıp da yiğitliğini zaten kalbi sad-pâre olmuş korkak ve öksüz bir kızın üzerinde mi sinayacaksın? Geri dur oradan!*”¹²⁷ Görüldüğü gibi Ferdâne’nin öksüz oluşu oyun sırasında hem başkaları hem de kendisi tarafından vurgulanmıştır.

Ferdâne Hanım, kendisini başkaları karşısında rahatlıkla ifade edemiyor olsa da sahip olduğu düşünceden de asla vazgeçmez. Onun Nesibe kadar özgüveni yüksek olmadığını bilsek de babasının istediğini yapmaması, bu uğurda canını vermekten çekinmemesi de onun sevgisine olan bağlılığını gösterir. Ferdâne, sahip olduğu özellikler doğrultusunda tam anlamıyla silik bir tiptir denemez. Eğer babasının dediği gibi Nuri’ye ondan vazgeçeceğini bildiren bir mektup yazarak onu terk etseydi öyle denebilirdi. Ancak babasına bu noktada karşı gelerek canından vazgeçmiş ve sevgisine sadık olduğunu göstermiştir. Ferdâne’nin bu özelliğini, onun ölümünü gören Nuri Bey de fark edecek ve kendisi de sevdiğinin arkasından çekinmeden ölüme gidecektir.

Nuri Bey: Hüsnü Bey’in oğlu olan Nuri’nin yaşı ya da mesleğine dair oyunda bir ayrıntı verilmez. Ancak Nuri Bey’in on sekiz yirmi yaşlarında olduğu söylenebilir. Hemen hemen her perdede görülen Nuri Bey, oyunda önemli bir role sahiptir.

Nuri Bey’in taşıdığı özellikler oyunda ayrıntılı bir şekilde verilmez. Diğer kahramanlar tarafından hakkında yapılan değerlendirmelerden onun kişiliğine dair

¹²⁵ age, 44.

¹²⁶ age, 13.

¹²⁷ age, 53-54.

birkaç özelliği çıkartmamız mümkündür. Şevki Bey ile atışması sırasında ona sürekli cevap verdiği, hiçbir lafın altında kalmadığı için Şevki Bey onu “zamane genci” olarak nitelendirir. Buradan da o dönemde de gençlerin büyüklerine karşı davranışlarının göze battığı anlaşılabilir:

“**Nuri Bey** – (Hiddet ile) Yahu ağzından çıkanı kulağın işitsin, bayağı adam dediğin kim? Sana vaktiyle binlerce liralara terk edip ismini anmayan Hüsnü Bey’dir! Sen onun sayesinde tüccar olduğunu ne çabuk unuttun?

Şevki Bey – (Hiddet ile) Hele şuna bak! “Kabahatli benden yüzlü” diye işte buna derler. Ben mi senin pederinin sayesinde adam oldum, yoksa pederin mi benim sayemde?

Nuri Bey – İşte senin gibi müfsid ve yalancı adamların böyle bir dediği lakırdı öbürüne uymaz. Demek ki pederim bayağı adam değil, itibarlı bir adam imiş.

Şevki Bey – (Teessüf ile kendi kendine) İşte zamâne cahilleri ile de lakırdı olmaz ki! Ne söyleyen adamı küçük düşürürler. (Nuri Bey’e) Eğer bende âlicenaplık olmuş olmasa müebbeden açılmamak üzere şimdi senin ağzını kapar idim. Ancak haydi belanı benden bulma da çabuk dışarı çık!”¹²⁸

Nuri Bey, yardımsever bir genç olmakla birlikte bir durum karşısında nasıl davranacağını tek başına tam olarak kestiremez. Onun bu konularda eksik olmasının sebebi ise yaşının küçüklüğü ile tecrübesizliğine bağlanabilir. Şevki Bey’in evinin bahçesinde babası ile Şevki Bey’in tartışıp bahçe dışında tartışmalarına devam etme kararı almaları üzerine Nuri Bey, Ferdâne Hanım’ın yanında kalır. Ancak Ferdâne Hanım’ın “*Ah Nuri’m! İşte bütün keşfiyyâtları geldi çıktı. Daha ne duruyorsun, bunların arkasından koşup mu’ârazalarını men etsene beyim...*”¹²⁹ demesi üzerine onların arkasından gitmeyi ve kavgaya engel olmayı akıl eder. Nuri’yi babasını aramak üzere bahçeden çıkmasının ardından bir sonraki perdede evinde görürüz. Babasının evde olduğunu düşünerek eve gelen Nuri, yaşananları annesini korkutmamak düşüncesiyle ilk başta anlatmasa da sonra babasının Şevki Bey ile bahçeden çıktığını ve nerede olduklarını bilmediğini ağzından kaçıracaktır.

Nuri Bey, babasını bulmak için İzzet Efendi ile birlikte onu arar. Hüsnü Bey’in bulunmasında İzzet Efendi’nin payı büyüktür. Bunda İzzet Efendi’nin yaşının ve tecrübeli oluşunun oldukça faydası vardır. Ancak Nuri Bey de onun yanında işe yaramaz bir şekilde durmamış, İzzet Efendi’ye yardımcı olarak babasını bulmuştur.

Nuri, sevgisine sadık kalan Ferdâne’nin farkındadır. Genç yaşının verdiği toylukla farklı bir şekilde davranabilir, sevdiği kızın ardından kendini öldürme cesaretini gösteremeyebilirdi. *Tasvir-i Sebât* oyununda Nesibe’nin ölümünün ardından Mün’im Bey ölmek istediğini söylese de bayılmakla yetinir. Daha sonra da Mün’im Bey’in kendini öldürüp öldürmediğine dair bir bilgi verilmeden oyun sona

¹²⁸ age, 10-11.

¹²⁹ age, 17.

erer. Ancak bu oyunda Nuri, her ne kadar genç ve tecrübesiz de olsa, sevdiği kızın kendisi için yaptığı fedakârlığın farkındadır ve o da Ferdâne'nin arkasından ölümüne gitmekten çekinmez. Bu da yine oyunun adına bir gönderme yapıldığına delalettir. Sevdiğine sıdk ile bağlı olan yalnızca Ferdâne Hanım değildir. Bu aşkın diğer kahramanı olan Nuri Bey de sevdiğine bağlılığını kanıtlamıştır: *“Ah Ferdâne'm, tâlihsiz Ferdâne'm... Bana sadık Ferdâne'm, benim için ölmüş Ferdâne'm! Sen öldükten sonra bana yaşamak haramdır! (Diyip kamayı kendi göğsüne saplayıp yere düşer, ölür.)”*¹³⁰

Şevki Bey: Ferdâne'nin babası olan Şevki Bey, tüccarlık yapmaktadır. Zaten Hüsnü Bey ile arasının açılmasına sebep de onun bu mesleği olmuştur. Oyunun bir yerinde Nuri Bey'in söylediğine göre Hüsnü Bey, Şevki Bey'e zamanında para vermiş ancak daha sonra geri almamıştır. Hatta Şevki Bey'in Hüsnü Bey sayesinde tüccar olduğu düşünülmektedir. Oyunda bunu Nuri Bey dile getirir: *“(Hiddet ile) Yahu ağzından çıkanı kulağın işitsin, bayağı adam dediğin kim? Sana vaktiyle binlerce liralara terk edip ismini anmayan Hüsnü Bey'dir! Sen onun sayesinde tüccar olduğunu ne çabuk unuttun?”*¹³¹ Nuri Bey'in bu görüşlerini ise Şevki Bey kesinlikle kabul etmez. Hatta kendisinin Hüsnü Bey'e yardım ettiğini ima eden sözler söyler.

Şevki Bey, oyun boyunca sert duruşuyla dikkat çeker. Oldukça katı kalpli olan Şevki Bey'i, ne kızının mahzun duruşu ne de gençlerin birbirine olan sevgisi yumuşatır. Şevki Bey, yalnızca kendi isteğinin olmasını ister ve bu doğrultuda kızını öldürmekten dahi çekinmez. Şevki Bey'in Hüsnü Bey ve onun ailesine duyduğu düşmanlığı yok etmek gibi bir düşüncesi hiç yoktur. Hüsnü Bey, Ferdâne Hanım'ı gerekirse zorla alacağını söylediğinde Şevki Bey: *“Ben de o kızın boğazına taş bağlayıp denize atacağım. Senin oğluna verecek değilim!”*¹³² diyerek öz kızını öldürmek pahasına da olsa düşüncesinin değişmeyeceğini dile getirir.

Şevki Bey, o kadar katıdır ki kızını öldürdükten sonra bile yaptığı yanlışın farkına varamaz:

“Ah... Ne yaptım ben? Kız ölecek... Gelip beni de tutacaklar, istintâk edecekler... Ama ben de inkâr ederim... Fakat inkâr etsem de nâfile... Evin içinde böyle bir şeyi yapacak benden başka kim var? Hem birinci şahit Behçet Efendi olacaktır. Hüsnü Bey falanı da başka... Ah, çare yok kurtulamayacağım. Beni de öldürecekler, ah! Bunlar evvelîsi niçin hatırıma gelmiyor idi?”¹³³

¹³⁰ age, 61.

¹³¹ age, 10.

¹³² age, 14.

¹³³ age, 58.

Şevki Bey'in bu konuşmasını okuyunca en azından kurduğu son cümleyle onun yaptığı yanlışın farkına vardığını düşünsek de çok sürmeden yanıldığımızı Şevki Bey bize hatırlatacaktır. Oyunun son perdesinde Nuri Bey ile babası Hüsnü Bey Ferdâne Hanım'ı kurtarmak için eve gelince Ferdâne'nin bıçaklandığını görürler. Şevki Bey, bu esnada hâlâ elinde bıçakla Hüsnü ve Nuri Beylere bir fenalık edebilmek için hazırda beklemektedir. Hüsnü Bey, kılıcıyla kendini savunur ve Şevki Bey'i vurur. Ancak bundan sonra Şevki Bey'in son sözü: "*Ah... Vurulдум... Ettigimi bulдум, öldüm.*"¹³⁴ olacaktır. Yazar, son anda Şevki Bey'e bir pişmanlık cümlesi kurdursa da bunca kötülüğün ardından Şevki Bey'in bu sözü samimi gelmemektedir. Şevki Bey, oyun boyunca öyle kötü ve acımasız çizilmiştir ki vurulduğu anda bile birine kötülük yapma imkânı olsa yapacak gibidir. Karakterimiz, pişmanlık cümlelerini yapacak hiçbir kötülüğü kalmadığı için sarf etmiştir.

Ferdâne Hanım'ın sevdiğine bağlılığını değerlendirirken onun bu özelliğinin oyunda herhangi bir şeye bağlanmadığına dikkat çekmiştik. Ancak onun bu özelliğinin yaşadığı hayat şartlarından olabileceğini de öne sürmüştük. Benzer şekilde Şevki Bey'in kötülüğünün sebepleri de oyun boyunca verilmez. Şevki Bey, normalin üzerinde bir kine sahip, aşırı derecede vicdansız bir karakter olarak çizilmiş, ancak neden böyle olduğu konusuna oyunda hiç değinilmemiştir.

Hüsnü Bey: Oyunda yaşına dair bilgi verilmeyen Hüsnü Bey, Nuri Bey'in babasıdır. Oyunun başında kişilerin tanıtıldığı bölümde binbaşı olduğu belirtilmiştir. Şevki Bey ile aralarında para ile ilgili bir sorun olmuş, ondan sonra da araları açılmıştır. Daha önce Şevki Bey'in özelliklerini anlatırken değindiğimiz bu sorunu oyunda Nuri Bey'in ağzından dinleriz. Buna göre zamanında Hüsnü Bey Şevki Bey'e para vermiş, onun bugün bulunduğu iyi duruma gelmesini sağlamış ancak daha sonra da parasını istememiştir. Şevki Bey ise bu durumu reddetmektedir. Üstelik bu yüzden Hüsnü Bey'e de düşman olmuştur.

Hüsnü Bey, Şevki Bey gibi kindar değildir. Aralarındaki sorunu Şevki Bey unutsa o da unutacak gibi görünür. Ancak Şevki Bey bu düşmanlığı inatla sürdürdüğü için o da devam ettirmek zorunda kalmaktadır. Şevki ile Hüsnü Beyler, bahçede birbirleriyle tartışırken Hüsnü Bey, bu kavgayı Ferdâne'nin gözünün önünde devam ettirmenin doğru olmadığını söyleyerek başka bir yere gitmeyi teklif eder. Yalnızca bu hareketten bile anlaşılmaktadır ki Hüsnü Bey, baba şefkatine sahip

¹³⁴ age, 60.

ince düşünceli bir insandır. Şevki Bey ise onun bu masumane isteğini kullanacak ve Hüsnü Bey'i tuzağa düşürecektir.

Şevki Bey'in kendisini tuzağa düşürmesiyle ölüme yaklaştığını hisseden Hüsnü Bey, tek başına yaptığı konuşmalarda umutsuz bir şekilde öleceğini düşünür. Ancak Şevki Bey yanına geldiğinde de ona bu korkusunu belli etmemeye çalışacaktır. Yani Hüsnü Bey, aynı zamanda zalimin karşısında güçlü bir duruş sergiler.

Hüsnü Bey, çocuklarına oldukça babacan bir tavırla yaklaşır. O da oğluna tıpkı Şevki Bey'in Ferdâne Hanım'a yaptığı gibi baskı yapabilir, oğlunun Ferdâne ile evlenmek istemesine karşı çıkabilirdi. Ancak Hüsnü Bey'in böyle bir niyeti yoktur. Gençlerin evlenip mutlu olmasını ister. Ferdâne'yi öz kızı gibi görüp sevmektedir. Babasının Ferdâne'ye çektiirdiği sıkıntıları bilir; bu yüzden onu oğluyula evlendirerek bu sıkıntılardan kurtarmak ister.

Oyunun sonunda Hüsnü ve Nuri Beyler, Şevki Bey'in Ferdâne'yi öldürdüğünü görürler. Bu sırada Şevki Bey'in hırsı devam etmekte ve ikisinin üzerine elindeki bıçakla yürümektedir. Hüsnü Bey, kendilerini korumak maksadıyla kılıcını Şevki Bey'e doğrultarak onu öldürür. Böylece Ferdâne'nin intikamını almış olur. Hüsnü Bey, burada katil olmuştur. Ancak onun amacı kesinlikle Şevki Bey'i öldürmek değildir. Kendi canını korurken onu öldürmek durumunda kalmıştır.

Melek Hanım: Hüsnü Bey'in eşi, Nuri Bey'in annesidir. Oyunda yalnızca ikinci perdede karşımıza çıkan Melek Hanım, bu esnada oldukça tedirgindir. Eşi Hüsnü Bey'in nereye gittiğini bilmeyen ve onu son gördüğünde oldukça durgun olduğunu fark eden Melek Hanım, eşinin Şevki Bey ile tartışma ihtimalini de göz önünde bulundurarak üzülür. Melek Hanım eşi ile Şevki Bey'in aralarındaki düşmanlığı bildiği için o akşam olabilecekler üzerine kendi kendine ihtimaller yaratır ve aynı zamanda doğru tahminlerde bulunur:

“(...) (Kendi kendine) İşte öyle olmalı. Bu oğlan yine doğru Şevki Bey'in hânesine gitti. Bak hele, bu ne kadar gönül vermek ki geç kaldığını da kendi kendine söyleşerek gidiyor. Bunlar, hâliyle, birbirleriyle Şevki Bey'den gizli konuşacaklar. Fakat bu gizli konuşmak ne vakte kadar sürecektir? Elbette bir gün meydana çıkacak. Bâhusûs ki Şevki Bey de bunlara bu kadar hasım olduktan sonra gece gündüz uyumayıp arkalarından dolaşacak... Aman ya rabbim, acaba bunların hakkına kimden bir haber alayım?”¹³⁵

Melek Hanım, bu tahminleri düşündükten sonra gerçekte olanları oğlundan öğrenince tahmininde yanılmadığını görür ve bayılır. Daha sonra Nuri Bey ile İzzet

¹³⁵ age, 21-22.

Efendi onu sakinleştirip Hüsñü Bey'i getireceklerine dair söz verirler. şevki Bey'i ve onun hilekârlığını bilen Melek Hanım, bu durumdan fazlasıyla tedirgin olsa da beklemekten başka yapacak bir şeyi yoktur. Nuri Bey ve İzzet Efendi'nin Hüsñü Bey'i bulup getireceklerine dair söz verip çıkmalarının ardından yeni bir perdeye geçilir ve Melek Hanım bundan sonra oyun boyunca bir daha görülmez.

Behçet Efendi: şevki Bey'in adamıdır. Oyunun başındaki kişiler bölümünde “şevki Bey'in sırdaşı” olarak takdim edilir. Behçet Efendi, sadece oyunun son perdesinde karşımıza çıkar. Behçet Efendi, şevki Bey'in odasına girdiğinde masanın üzerinde bir bıçak görür ve onun sebebini sorar. şevki Bey'in kafasındaki düşüncüyü duyunca da tedirgin olur. Onu, düşündüğünün ve yapmak istediğinin çok büyük bir yanlış olduğu konusunda uyarsa da şevki Bey Behçet Efendi'yi dinlemez. Gençlerin birbirini sevmesini anlayan ve bu konuda Ferdâne Hanım'a ceza verilecekse başka bir yol bulunmasını söyleyen Behçet Efendi'nin söylediklerini şevki Bey hiç umursamaz:

“Behçet Efendi – Af buyurun efendim. Onun merâmı siz efendime hakaret etmek olmamalı. İşte galiba birbirlerine gönöl vermişler de...

şevki Bey – (Cüz' ve hiddet ile) Bu nasıl lakırdı? Bana hakaret olduktan sonra onun fikri ister bana hakaret etmek olsun ister olmasın. Ben de bu kamayı ona vuracak isem merâmım öldürmek değıl ya! Bana olan hakareti men etmektir.

Behçet Efendi – Her ne hâl ise efendim, diğeri bir ceza veriniz rica ederim.

şevki Bey – Hayır, hayır! Karar vermişim, ceza bu cezadır!

Behçet Efendi – (Aşırı havf ibrâz ederek) Aman efendim, ayaklarınızı öpeyim şu niyetten vazgeçin. Cana kast etmenin ne dehşetli cinayet olduğu ol emirde hırs ve hiddet dumanı ile göze görünmez. Ama al kan vasıtasıyla bu duman gözden sıyrıldıkta o ortada serilmiş yatan cenaze... Ah, en taş yürekleri bile havf ve herâs ile memlû eder.

şevki Bey – Ne olur ise olsun böyle karar vermişim. Hem niyet eyledim, bu kararımdan dönmeyeceğim.

Behçet Efendi – Efendim onun vâlidesinin ecel yatağında bulunduğu esnada onu siz efendimin zir-i himâyesine teslim ve ihâle ettiğı vakit gözlerinden döktüğü acı gözyaşlarını derhâtur edin de merhamet buyurun.

şevki Bey – Bana geçmiş gitmiş şeylerin lakırdısını etme. Şimdiye bakalım.

Behçet Efendi – Hiç değıl ise efendim genç yaşına merhamet edin.

şevki Bey – İşte merhameti hakkında davet ettiğın bu çağ değıl mi, başına bu belayı getirecek? Keşke bu civan olmasa idi. Ne o Nuri'ye gönöl vereceğı kalır idi, ne benim böyle bir karar vereceğim...

Behçet Efendi – Aman efendim, iyi düşünün. Sonra pişman olacaksınız. Bu bir binadır ki diğeri binalar gibi yıkıldıktan sonra bir daha yapılmaz.”¹³⁶

Görüldüğü gibi Behçet Efendi'nin uyarıları boş çıkar ve şevki Bey kararından vazgeçmez. Behçet Efendi, ileriye görmesi, durumları sakin bir şekilde değılendirmesi sebebi ile sağduyulu bir karakterdir.

İzzet Efendi: Hüsñü Bey'in adamı olan İzzet Efendi, şevki Bey'i iyi tanımakta ve onun hilelerini çok iyi bilmektedir. İlk kez oyunun ikinci perdesinde

¹³⁶ age, 42-45.

karşılaştığımız İzzet Efendi'yi Nuri Bey'in babasının başına gelenlerle ilgili tüm gerçeği anlatarak tedirgin ettiği annesi Melek Hanım'ı sakinleştirirken görürüz. Bu sırada İzzet Efendi, Melek Hanım'ın üzüntüsünü gidermeye çalışır ve Hüsnü Bey'in kuvveti sayesinde çok kişiyle başa çıkabileceğini söyler. En sonunda ise *“Asla elem üzere olma efendim. Ben Şevki Bey'in bütün tuzaklarını bilirim. Biz şimdi Nuri Bey ile gider bey nerede ise bulup alır getiririz.”*¹³⁷ diyerek Şevki Bey'i iyi tanıdığını belli eder.

Bu sahne dışında İzzet Efendi'yi son kez üçüncü perdede görürüz. Şevki Bey'in tuzağına düşmüş Hüsnü Bey'in bulunmasını sağlayan İzzet Efendi, bu hareketiyle Şevki Bey'in hilelerini bildiğini kanıtlamış olur. Ayrıca oldukça da mütevazıdır:

“Hüsnü Bey – Canım, burada olduğumu nasıl bildiniz?

Nuri Bey – (İzzet Efendi'yi göstererek) İzzet Efendi bütün bu yerleri bilir. O haber verdi.

Hüsnü Bey – (İzzet Efendi'ye sarılarak) Ah benim candan ahababım! Bana bir hayât-ı tâze başışladın!

İzzet Efendi – Estağfurullah beyim, sizi buradan kurtaran Mevlâ'dır.”¹³⁸

Cariyeler: Oyunun başında kişilerin tanıtıldığı kısımda iki cariyenin adı geçer: Bunlardan biri Hüsnü Bey'in cariyesi olan Peyker, diğeriye Şevki Bey'in cariyesi Sâkine'dir. Peyker, oyunun ikinci perdesinde görülür. Eşinin nereye gittiğini bilmeyen ve olanları merak eden Melek Hanım, belki haberi vardır düşüncesiyle, Peyker'i çağırarak Nuri ve Hüsnü Bey'in nereye gittiğini ona sorar. Ancak cariyenin haberi yoktur. Sadece Nuri Bey'i feneri yakmış giderken pencereden gördüğünü söyler. Ve bu konuşmadan sonra Peyker oyunda bir daha görülmez.

Bir diğer cariyeye olan Sâkine ise son perdede görünür. Kızı Ferdâne Hanım ile konuşmayı kafasına koyan Şevki Bey, Sâkine'yi çağırarak ondan Ferdâne'yi yanına göndermesini ister. Sâkine, bu sırada sahnede görünür. Beyinin bu isteği üzerine oyundaki ilk ve tek konuşmasını (*“baş üstüne”*¹³⁹) yaparak sahneden ayrılan Sâkine'ye oyun boyunca bir daha rastlanmaz.

Oyunda bu iki cariyenin fiziksel özelliklerine dair herhangi bir ayrıntı verilmez. Bu durum, sadece cariyeler için değil, diğer karakterler için de geçerlidir.

¹³⁷ age, 28.

¹³⁸ age, 36-37.

¹³⁹ age, 39.

2.4.3. Genel Değerlendirme

Dört perdeden oluşan bu oyunda olaylar çok hızlı şekillenir. Oyunda zamana dair pek fazla ayrıntı verilmez. Zamanla ilgili tek şey oyunun başındaki tasvir bölümünde geçer. İlk perde açılınca sahnede Ferdâne Hanım görülür. Ve bu sırada saatin gecenin altısını vurmakta olduğu belirtilir.¹⁴⁰ Oyunda saatle ilgili verilen ilk ve tek bilgi bu olacaktır. Bundan sonra bir daha saat bilgisi verilmez. Ancak biz, olayların arka arkaya sıralanışından her şeyin aynı akşam içinde olup bittiğini söyleyebiliriz.

Sıdk-ı Canân'da ana olay, birbirini seven iki düşman aile çocuğunun birbirlerine kavuşamama durumudur. Ancak oyun sırasında, ana olay ekseninde yaşanan ara olaylar da mevcuttur. Gençlerin kavuşamamasındaki en önemli etken Şevki Bey'dir. Şevki Bey, oyunda oyunun gidişatını ciddi biçimde etkilemesi bakımından büyük öneme sahiptir. Şevki Bey'in kötülüğü oyunda olanlara yön verir.

Oyunun birinci perdesinde en önemli tüm karakterlerle tanışırız. Bunlar toplam dört kişidir: Ferdâne Hanım, Nuri, Şevki ve Hüsnü Beyler bu perdede karşımıza çıkarlar. İlk perde, oyun kişilerinin karakterlerini anlamamız bakımından da önemlidir. Bu perdeyle kim iyi, kim kötü rolde hepsi anlaşılır. Ferdâne ile Nuri'nin konuşmalarından iki gencin birbirini sevdiğini, ancak ailelerin düşman olduğunu öğreniriz. İki genç âşık bahçede gizlice konuşurlarken yanlarına gelen Şevki Bey ile oyuna gerilim hâkim olur. Hatta Hüsnü Bey'in de gelişiyse bahçedekiler iyice gerilecek ve burada tartışma çıkacaktır. Bu esnada Şevki ve Hüsnü Beylerin tartışmayı dışarıda devam ettirme kararı alarak bahçeden çıkmaları üzerine merak unsuru da üst düzeye çıkar. Böylece birinci perde tamamlanmış olur. Hem karakterleri tanımamız hem de olay örgüsünü genel olarak kavramamız bakımından birinci perde, oyunun giriş bölümüdür. Burada yaşananlar toplam kaç saat sürdü, kesin olarak bilinmez. Ancak tahminen en çok bir saat sürdüğünü söylemek mümkündür.

Birinci perdede mekân Şevki Bey'in evinin bahçesi idi. İkinci perde ise Hüsnü Bey'in evinde geçer. İkinci perde, okuyucuda merak unsurunun devamını sağlaması bakımından büyük öneme sahiptir. Çünkü birinci perdede kavga etmek için bahçeden çıkan Şevki ve Hüsnü Beylerin başına ne geldiğinden bu perdede hiç bahsedilmez.

¹⁴⁰ age, 4.

Perde açılınca Hüsnü Bey'in eşi Melek Hanım'ın vesveselerini dinler, onun eşi hakkındaki tedirginliklerine şahit oluruz. Oğlu Nuri Bey ve eşinin sadık yardımcısı İzzet Efendi, bu perde boyunca Melek Hanım'ı sakinleştirmeye çalışır. Perde, Nuri Bey ile İzzet Efendi'nin Hüsnü Bey'i aramak üzere evden çıkmalarıyla sona erer. Bu perdede yer alan kahramanlardan hiçbiri Hüsnü Bey'in nerede olduğunu bilmemektedir. Üstüne üstlük Şevki Bey'in kötü bir karaktere sahip olduğunu bildikleri için yaşanma ihtimali olan durumlar üzerine tahminde bulunurlar. Bu durum, başına neler geldiğini bilmediğimiz Hüsnü Bey'i merak etmemizi sağlar ve oyunda merak unsuru sağlanmış olur.

Üçüncü perdenin açılmasıyla birlikte karşımıza Hüsnü Bey çıkar. Böylelikle merak unsuru az da olsa giderilmiş olur. Hüsnü Bey, bu perdenin başlangıcında monologuna başlar. Şevki Bey'in tuzağına düşen ve artık buradan kurtulamayacağını düşünen Hüsnü Bey'in umutsuz konuşmaları, okuyucunun da buna inanmasını sağlar. Tam Şevki Bey'in Hüsnü Bey'i öldüreceğine inanmışken oğlu ile yardımcısının buraya gelerek onu kurtarmaları üzerine ilk önemli olay atlatılmış olur. Hüsnü Bey'in atıldığı zindandan kurtarılması, Şevki Bey'in kötülüğünü etrafına zerk edememesi demektir. Oyunun ikinci perdesi, Hüsnü Bey'in başına ne geldiğini bilmesek de kötü bir şeyler yaşayacağını karakterlerin hissettirmesi bakımından oldukça önemlidir. Üçüncü perdede Hüsnü Bey'in zindana atıldığını öğreniriz. Burada çaresiz bir şekilde ölümünü bekleyen Hüsnü Bey, yakınları tarafından kurtarılır. Böylelikle birinci perdenin kapanışıyla başlayan ve ikinci ile üçüncü perdelerde doruk noktasına ulaşan merak unsuru üçüncü perdenin sonunda giderilir. Bu da demektir ki ikinci ve üçüncü perdeler oyunun düğüm bölümünü oluşturmaktadır.

Sıdk-ı Canân'ın dördüncü ve son perdesi, olayların çözüme ulaştığı bölüm olması bakımından sonuç bölümü niteliği taşımaktadır. Hüsnü Bey'in bulunduğu zindandan kaçtığını fark eden Şevki Bey'in konuşmasıyla açılan bu perde, yine Şevki Bey'in kötülük düşünmesiyle devam eder. Hüsnü Bey'i elinden kaçırان Şevki, başına tüm bu dertleri kızının açtığına, bu yüzden bu meseleyi de kızının halletmesi gerektiğine karar verir. Bu düşüncelerle Ferdâne Hanım'ın önüne iki seçenek koyar: Genç kız ya Nuri'den vazgeçecektir ya da canından. Şevki Bey'in bu düşüncesini öğrenen okuyucuda yeni bir merak başlar. Çünkü oyun, Ferdâne'nin seçeceği yol doğrultusunda şekillenecektir. Ferdâne'nin sevdiğine sadık bir şekilde bağlı oluşu,

onu ölüme götürür. Ferdâne, babası onu bu seçenekleri düşünmesi için yalnız bıraktığında onun bu anlamsız inadına bir türlü anlam veremez:

“**Ferdâne Hanım** – (Yalnız) Ah, bu ne gaddar ya rabbim! Bunun hiddeti bir dereceye kadar haklı olabilir idi. Eğer ben Nuri Bey ile Allah’ın emri üzere nikâh olmayacak olsam idi. Nuri Bey kör değil, topal değil. Familyamıza yakışmaz bir adamın evladı değil. Ahlakı bozuk bir adam değil. Her vecihle bana münasip.”¹⁴¹

Bu düşünceler sonucunda Nuri’yi seçen Ferdâne ölecektir. Nuri, bir önceki perdede zamanında yetişerek babasını kurtarır. Ancak Ferdâne’nin yanına babası tarafından bıçaklandıktan sonra gelecek, yani geç kalmış olacaktır. Bu esnada ise kendini kurtarmaya çalışan Şevki Bey, kaçacak durumu kalmayınca önce Hüsnü Bey’in üzerine saldırır. Kendini koruyan Hüsnü Bey, Şevki Bey’i öldürür. Ferdâne’nin ölümünü gören Nuri de kendi canına kıyar. Buradan da şunu anlarız: İyiler, oyunda mükâfatlandırılmamış, mutlu sona ulaşamamıştır. Ancak kötüler de cezasız kalmamıştır.

Oyunda zamana dair bir ayrıntı verilmediğini yukarıda belirtmiştik. Ancak yaşananlara baktığımızda zamanla ilgili bildiğimiz şeyler oyunun akşam altıda başladığı ve kahramanlardan yalnızca Melek Hanım’ın “*Yarı gece geçti, daha bey gelip çıkmadı.*”¹⁴² ifadesidir. Bunun dışında oyunda geçen süreyle ilgili bir ifadenin yer almayışı bizi bu konuda kesin olmayan yorumlara zorlamaktadır. Yazar, ne kendisi sahneleri anlatırken saat ya da gün vermiş ne de kahramanlarına verdirmiştir. Bu da bizim oyunun aynı gün hatta akşam içerisinde olup bittiğini düşünmemizi sağlamaktadır.

2.4.4. *Sıdk-ı Canân’da Konu*

Oyunda üzerinde durulan ana konu, iki düşman ailenin çocukları arasındaki aşktır. Her şeye, hatta ölüme rağmen sevgilerinden vazgeçmeyen iki genç, oyun boyunca bir defa bile birbirlerini bırakmayı düşünmemiştir. Bu da oyunun ismine bir gönderme niteliğindedir.

Ailelerin gençlerin evliliğine karşı çıkışı dönemin eserlerinde sıklıkla işlenmiş bir konudur. Ancak bu oyunda, her iki tarafın ailesi bu evliliğe karşı değildir. Bu aşka karşı çıkan tek karakter, Ferdâne Hanım’ın babası Şevki Bey’dir. Onun bu düşüncesini diğer hiçbir karakter değiştirememiş, Şevki Bey, öyle ya da böyle

¹⁴¹ age, 50-51.

¹⁴² age, 19.

emeline kavuşmuştur. Yani oyunda, kötünün istediği gerçekleşmiş ve iyiler mutlu sona erişememiştir.

3. TİYATRO METİNLERİ

3.1. TASVİR-İ SEBÂT

Mukaddime

Ulûm-ı edebiyenin aksâm-ı asliyye ve esâsiyyesinden biri de kısas u hikâyettir. Bu, elbise ve kıyafeti mâ'il-i hevâ vü heves olduğuna veya bir fikr ü meskenet içinde bulunduğuna delâlet edip de fazl u kemâli ta'ammuk ve tedkîk nispetiyle zâhir olan fetânet fevkalâde ashâbına benzer ki sûret-i hâli bir âşık cefasından veya bir sâhib-i musîbet mâcerâsından ibaret görünür ise de hakikatte büyük büyük ibretleri ve medâr-ı tehzîb-i ahlak ve teşyîd-i revâbit-i hüsn-i ittihâd ve ittifâk olur dekâyık ve hakâyıkı hâvîdir. Eslâfın edebiyat nâmına bir hizmet-i fevkalâdeleri sebkât etmiş ise o da maksad u müdde'âlarını bir âşık lisanından takrîr veya meslek ve meşrepçe beynlerinde tezat olan iki kişi ahvâli üzerine tasvir eylemeleridir ki el-hakk bir fikri tefhîm edebilmek veya bir vak'anın mutazammın olduğu ibret ve intibâhı bir sûret-i mü'essire ve sarîhada göstermek için bundan ziyâde muvâfık-ı akl u hikmet tarîk olamaz.

Çünkü yalnız tabâyi'-i beşeriyyeye vukûf hâsıl edenler indinde değil, herkesçe müsellemler olması lâzım gelir ki meyl-i tabî'î-i beşer bu cihetlere münhemik olmakla beraberdir. Bunun bir de tiyatro usulü vardır ki bu usul, Osmanlı tiyatrosunun zaman-ı teşekkülüne kadar yalnız Fransızlarda ve emsâli ecânibde görülmüş idi. Vaktâki bu tiyatro teşekkül ve bu usulün muhasenâtı tebeyyün etti, istidâd-ı fitrîleri ilm ü marifetin her bir cihetince imal-i fikr edebilmek iktidarını hâiz olan erbâb-ı kalemimiz bu yolda dahi – tercüme ve te'lif nâmıyla – epeyce eserler bıraktılar. Ve bu sûretle ulûm-ı edebiyeye bir zamîme-i cedîde buldular.

Aklen ve hikmeten merdûd ve mecrûh olan usul ve kavâ'id den ihtirâz ve ictinâb ne kadar lâzım ise vaz'an ve esâsen ma'kul ve makbul olan usul ve kavâ'id i kabul dahi o kadar lâzımdır!

Ben bu tarîki nokta-i mühimme-i maksad u müdde'âya vusûl için en açık ve en kestirme buldum. Ve bu sebebe mebnîdir ki mukaddemâ işitmiş olduğum vak'a-i âtiye-i sahihanın nakl-i hikâyesinde bu usulü iltizâm mecburiyetinde bulundum.

Nâmı “Tasvîr-i Sebât”dır. Çünkü Nesibe'nin vefadaki sebatını musavvirdir.

Nekâ'is ve hatî'âtına nazar-ı af ile bakılması temenni edilir. Çünkü bu usulün bizce olan yeniliğiyle aczimdeki kemâl birleştirilir ise benim için erbâb-ı insaf nazarında elbette mazeret-i sahiha zâhir olur!

Tasvîr-i Sebât

Dört fasıldan mürekkebi tiyatro

Eşhâs

Âdil Bey	Küberâdan bir zât
Mün'im Bey	Zâdegândan on sekiz yirmi yaşında bir çocuk
Nesibe Hanım	Âdil Bey'in kerîmesi ve Mün'im Bey'in zevce-i ma'sukası
Na'îme Hanım	Nesibe'nin vâlidesi
Dilber	Nesibe'nin dâyesi
Muhsin Bey	Nesibe'nin dayısı
Lüftiye	Nesibe'nin kerîmesi
Blanş	Mün'im Bey'in sevgilisi
Anrit	Blanş'ın refikası
Hizmetçiler, câriyeler.	

Birinci Fasl

Birinci Perde

(Perde açıldıkta gayetle müzeyyen bir yatak odası. Derûnunda birbirinden uzakça iki yatak yapılmış. Birinde Nesibe Hanım'ın dâyesi uyuyor, diğerinde henüz kimse yatmamış. Nesibe bu yatağın aşağı tarafında bulunan bir koltuk sandalyeye oturarak ve önünde bulunan masaya dayanarak elinde bir kitap kemâl-i hâhiş ve dikkatle okumakta olduğu görülür.)

Birinci Fıkra

Dâye - (*Şu hâl bir dakika kadar devam ettikten sonra yataktan başını kaldırarak ibtidâ başının altındaki saate, müteâkiben Nesibe'nin yüzüne bakarak*) Saat yedilere gelmiş! Kızım hâlâ yatmadın mı?

Nesibe – (*Bir hafif dalgınlıkla dâyenin yüzüne bakar.*)

Dâye – Kızım! Sen daha uyumadın mı?

Nesibe – Dadıcığım! Daha erkendir.

Dâye – Nasıl erken kızım, saat yedilere geldi!

Nesibe – Ay! Saat oralara geldi mi?

Dâye – Nasıl geldi mi? Sabah oluyor sabah! Hâlâ kendinden haberin yok! Kurtlar, kuşlar, insanlar, bütün uykuda sen hâlâ kitap okuyorsun! Vücuduna yazık değil mi? Baksan a! Yüzünde renk kalmamış, gözlerin kan çanağı gibi kızarmış.

Nesibe – (*Yine kitaba bakarak*) Dadıcığım, ne yapayım?

Dâye – Ne yapacaksın, bari geceleri biraz rahat et! Azıcık uyku uyu da benzin yerine gelsin! Bilmem ki bu kitapta ne buldun? Bir türlü elinden bırakmazsın! Vâlidenle bile konuşmaya rağbet etmezsin! Allah'ı seversen sen insan değil misin? Bu kadar kitap okumak doğrusu...

Nesibe – Ah, sen ondaki lezzeti bilsen!..

Dâye – Bırak Allah'ı seversen! Kitapta ne lezzet varmış! İnsan lezzet alsa yine insandan alabilir!.. Kitap! Kitap! Kitap! Ben insan ile görüşüp konuşmadıktan sonra...

Nesibe – İnsan ile konuşmak mı dedin? Bunları musâhabet cihetiyle insandan noksan mı sanırsın? Bak dadı! Bu kitapların her biri bir sâhib-i kemâlin eser-i hâmesidir! Bunlardan hangisini elime alsam, kendimi o sâhib-i kemâl ile muvâneset ediyor gibi münbasit bulurum! Hele gönlümün arzusuna muvâfık fıkralar görür isem her şeyi unuturum!

İşte şu kitap da yine bir edîb-i kâmilin hulâsa-i vukûf ve malumâtıdır. Şimdiye kadar onun suffe-i belâgatinde mastaba-nişîn-i mütâla'a oldum, bununla konuştum! Bunu te'lif eden insan değil mi? Hem musâhabetden istifâde olunur bir insandır! Kâlinden, kaleminden ibret alınır bir edîbdır! Hele şu makale ne kadar dil-nişîn... İster isen okuyayım da dinle, olmaz mı dadıcığım?

Dâye – Haydi oku görelim! Bakalım şunda ne var ki seni bu vakte kadar uykusuz bıraktı!

Nesibe – İşte bak dinle! *(Kitaba bakarak)* “Meziyet-i ilm ü marifet hakkında bir makale.” İlm ü marifet bedreka-i tarîk-i hidâyet ve istikâmettir. Tarîk-i hidâyet ü istikâmet ise dâreynde bâ’is-i necât ve selâmet ve belki mahz-ı şeref ve saadettir. *(Buraya gelince dâye uyumaya başlar. Nesibe yine kitaba bakarak)* Emsâliyle dahi müsbittir ki envâr-ı ma’ârifle tezyîn-i zât ve sıfat edenler ve asıl aksâ-yı âmâl ü zulmet cehl ve nâdânîde kalanlar ise huyûl-i rezâlet ve denâete pâymâl oldular anlıyor musun? *(Dâyenin uyuduğunu görerek)* İşte bunlar böyledir! Okunan şeyleri bile dinlemezler ki hatta kitap okumak lezzetini bilsinler! İlim ve marifetin meziyetini anlasınlar! Zannederler ki insanlık yalnız iyi, fena, manalı, manasız sözler söylemekle olur! İnsan, insaniyeti ilim ve marifetle bilir! Her şeyin hakikatini onunla fark ve temyîz eder! İlimden behresiz olan insanlar o saykalsız cevhere benzerler ki istidâd-ı tabîîsi jeng ve gubâr perdesiyle örtülmüştür! Cevher-i insanî, ilim ve marifetle cilalanır! Her şeyin lezzeti onunla bilinir. Her şey onunla teshil ve tahsil edilir! Lâkin buraları bunlara anlatmak ne kadar müşkil! Bari karışmasalar ya! Hayır, sükût da etmezler.

(Nesibe bu sözleri bitirdikten sonra yine kitap mütâla’asına başlar. Bu sırada pencereden Mün’im Bey içeri girer.)

İkinci Fıkra

Nesibe Mün’im

Nesibe – Ay!

Mün’im – Allah aşkına haykırma! Bir şey söyleyip gideceğim.

Nesibe – *(Geri çekilerek)* Ay bu ne cesarettir? Bu adam kimdir?

Mün’im – Korkma! Namusunu canı gibi muhafaza eden bir insandır. Seni canından aziz bilen bir siddîkdir!

Nesibe – O ne demektir? Buraya nasıl gelebilirsin, ne salâhiyetle içeri giriyorsun?

Mün’im – Merhamet et! Benden sana asla zarar gelmez! Yalnız hâlimi arz edeceğim. Biraz müsaade isterim. Namusumla geldim, yine namusumla gideceğim.

(Nesibe’nin eteğini öpercesine müsaadesini niyaz eder.)

Nesibe – Öyle ama! Bir insan için hakk-ı duhûlü olmayan bir yere girmek iddia ettiğin namusu ihlâl etmez mi? Bu ne kadar ayıp şeydir! Fazla olarak bir de “müsaade isterim” diyorsun! Çabuk dışarı çık! Yoksa şimdi avazım çıktığı kadar bağırır, âlemi başıma toplar, seni rüsva ederim.

Mün'im – Merhametsiz! Senin için fedâ-yı cân arzusunda bulunan bir adamın son sözlerini olsun işitmek istemiyorsun öyle mi? Ne taş gibi kalbin varmış! Ben ne günah işledim, ne hata ettim ki bu kadar tahkire sezâvâr görüyorsun. Ben zaten senin için ölmek istedim de buraya öyle geldim. Bari kendimi huzurunda helak edeyim de rüsvalık nasıl olur gör! Âlem-i âhirette de edeceğim duaya şimdiden cevap tedârik eyle. *(Belinden bir kama çıkarır.)*

Nesibe – Dur! Dur! *(Kendi kendine)* Bir büyük rezâlet çıkarmaktan ise... Başımı örteyim de ne söyleyeceğin var ise söyle ve git.

Mün'im – Buna da teşekkür ederim. Tek hâlimi arza müsaade et de ne yapar isen yap. İster isen ölmemi emret. Canım da senin gönlüm de...

Nesibe – O nasıl söz?

Mün'im – Artık çıldıracağım. Bu nasıl tecâhül, bu ne büyük zulüm?

Nesibe – Canım ne söylüyorsun?

Mün'im – Ne söyleyeceğim. Ne söyleyebilirim ki söyleyeyim. Hâlimi arz etmek istiyorum! Gönlümdeki ateşleri saçmak istiyorum... Tezkirelerimi okumadın mı? Bir de resim göndermiştim. Beni hâlâ bilemedin mi? Âteş-i aşkınızla kül olan bir adam nazarınızda bu kadar meçhul mü olurmuş? Komşuluğumuz da var! Beni evime gelip gider iken olsun görmedin mi ki bu kadar tecâhül ediyorsun! İnsaf efendim insaf!

Nesibe – Ay Mün'im B...

Mün'im – Evet Mün'im Bey! O Mün'im Bey ki... Bir müddetten beri gözü senden başkasını görmez oldu. Gönlü senden başkasına meyletmez oldu. Vücudunu istilâ eden muhabbet ateşleri yanar dağlardan nişâne veriyor! Lisanı, nâmını yâda münhasırdır. Canını yolunda fedaya her zaman hazırdır.

Nesibe – Vâkı'â Mün'im Bey namında bir komşumuz olduğunu işitirdim. Bir iki adet de tezkireniz geldi. Lâkin ben sizi daha şimdi görüyorum. Onun için böyle sözlere lüzum yok. Esas maksadın ne ise onu söyle de şu münasebetsiz gelişinden kimse haberdar olmadan git.

Mün'im – Efendim, velinimetim! Tezkirelerimi elbette okumuşsundur.

Nesibe – Evet, bir iki adet tezkire geldi dedik ya.

Mün'im – Onlarda da yazmıştım bilmem ne oldu? Tamam altı aydır vücudumun en mühim noktasında bir ateş peydâ olarak her tarafına yayıldı. Yemem, içmem, uyumam. Hâsılı rahatım, huzurum mahvoldu! Ne yaptığımı, ne yapacağımı bilemem! Hayatımdan nevmîd oldum. Merhametinizden başka medâr-ı tesliyet olur elimde bir şey kalmadı. Eğer o da olmasaydı...

Nesibe – Keşke o da olmayaydı da şu bî-vakt gelmek münasebetsizliği vukuu bulmayaydı.

Mün'im – Vâkı'â böyle bî-vakt buraya geldiğim için her türlü tekdire hakkınız vardır. Lâkin gönlüm kemend-i zülfünüze o kadar bağlandı ki çözebilmek elimden gelmiyor. Bugünkü günde sabrım, kararım, ihtiyârım her bir hâlim gönlümdeki ne olduğu bilinmez bir kuvvetin esiridir. Ben bu kuvvete bir türlü karşı gelemiyorum.

Nesibe – Lâkin çabuk söyle o kadar uzun lakırdı dinlemeye vakit müsait değil. Çünkü... (*Dâyesini gösterir.*)

Mün'im – Allah aşkına biraz daha müsaade et!

Nesibe – Lâkin beyefendi! Bunu bir başka vakit söylemeniz! Zira ben namusumu her şeyden aziz bilirim!

Mün'im – Allah aşkına merhamet et! Zira beni me'yûs gönderir iseniz şüphesiz kendimi telef ederim. Bunu âlem duyar. İşte o zaman maslahat namusa intikal eder. Yoksa şimdi vakit...

Nesibe – İşte şimdi vakit pek münasebetsizdir!

Mün'im – Bilakis vakit pek münasebetlidir. Lâkin sen mücerred benden ictinâb ediyorsun. Benden uzak olmak istiyorsun. Fakat yolunuzda öleceğini arz etmek üzere gelen bir adamdan insaf mıdır ki bu kadar ictinâb edesiniz! İnsaf mıdır ki beni me'yûs gönderesiniz! Bunu merhamet kabul eder mi? Mürüvvetinize yakışır mı? Yok! Yok! Cenâb-ı Hakk'ın hulâsa-i hüsn ü ân olmak üzere yaratmış olduğu böyle bir vücutta saklanan bir kalp o kadar merhametsiz olamaz!

Nesibe – Canım bunda merhamete ta'alluk eder cihet yoktur. Doğrusunu ister misin? Benim ictinâbım yalnız senden değildir! Ben yalnız senden ictinâb etmiyorum. Bütün erkeklerden ictinâb ediyorum! Bütün erkeklerden! Onun için beni bu bâbda mazur tutarak vakit münasebetli münasebetsiz geldiğiniz gibi gitmelisiniz.

Mün'im – Geldiğim gibi mi gideyim? Hâlâ bu iddiada öyle mi? Vah! Vah! Vah! Bana böyle bir söz söylemekten ise keşke en şedîd bir zehir verseniz de zaten temenni eylemekte olduğum şarâb-ı mevdi elinizle içmiş olsam! İşte o vakit dünyada gönlümden geçen arzuların hiç olmaz ise yolunda ölmek cihetine nâ'il olur da tesliyet bulur idim. Gel! Gel! Beni öldür! Öldür! Onun için öldür ki her gün bin semender yetiştirmekte olan âteş-gede vücudum bu mihnetlerden kurtulsun!

Nesibe – Al sana bir garîbe daha! Fesuphanallah, artık söyleyeyim iyi ya! Sen beni zaten görmüş bilmiş adam mısın? Benimle hiç konuştun mu? Görüştün mü? Hayır!

Ey konuşup görüştüğün bir adama def’aten böyle yolunda ölecek kadar muhabbetin ne manası var?

Mün’im – Muhabbet ayıp mıdır?

Nesibe – Ayıp değil ama! Muhabbet iki taraflı olmalı. İki taraf da birbirinin meşrebini, mizacını bilmeli ki devam edebilsin! Yoksa öyle ‘ale’l-amyâ muhabbet devam edemeyeceği için beyhûde olur. Hem ona muhabbet-i sahiha ıtlâkı da câiz olamaz. Mesela sen bana şimdi izhâr-ı muhabbet ediyorsun. Benim ne meşrepte olduğumu bilir misin? Bilfarz ben de severim desem bakalım senin muhabbetini muhafaza edebilecek kadar aklım, insaniyetim olduğunu bilir misin? Şüphe yok ki bilmezsin. Çünkü daha beni ancak bu gece gördün. Ben de seni bu gece gördüm. Ne sen beni tecrübe ettin ne de ben seni. Bir âkıl için tecrübesiz muamele ayıp olmaz mı? Doğrusu ben böyle körü körüne bir muhabbetten nedametten başka netice çıkacağını bilemiyorum. Her nasıl olsa ben kimseye muhabbet edemem, etmem ve etmek de istemem!

Mün’im – Neden?

Nesibe – İlerisinden korktuğumdan.

Mün’im – Ne korkusu?

Nesibe – Mezellet korkusu mezellet! O mezellet ki ama görüyoruz! Bana dediler ki: “Nesibe kimseyi beğenmez, kimseye varmaz.” Hâlbuki ben beşer değil miyim? Beşeriyet için bir kadının erkeksiz, bir erkeğin de kadınsız olamaması; bilakis iki tarafın da birbirine meyl ü ihtiyaç-ı tabî’îsi bulunması umûr-ı zarûriyyeden değil midir? Lâkin erkeklerin her gördüğüne gönül vermek, günde on kadına on bin türlü muhabbet izhârına kalkışmak, fazla olarak bir de tahtü’l-kahr kullanmak âdetleri değil midir? Bunu bilen bir kız, bir erkeğe muhabbet nâmına esir olur mu? İşte bunun için ben kendi evimde kendi kitaplarımı okumakla iştigali her şeye tercih ederim!

Mün’im – Böyle şeyler hiçbir vakit umumi olamaz. Çünkü mizaç ve ahlakça hiç kimse kimseye benzemez.

Nesibe – Vâkı’â mizaç ve ahlakça kimse kimseye benzemez. Ama erkekler bugün bunu, yarın öbürünü, öbürsü gün daha öbürünü görüp sevmekte birbirlerine pek benzerler!

Mün’im – Bunu kim dedi?

Nesibe – Tecrübe!

Mün’im – Nasıl tecrübe?

Nesibe – Bayağı tecrübe!

Mün'im – Kimin tecrübesi!

Nesibe – Benim! Benim!

Mün'im – Senin böyle şeyleri tecrübeye ne senin ne de hâlin müsaade olamaz!

Nesibe – Hah! Tecrübe yalnız fiiliyat ile mi olur? Tecrübe-i nazariye yok mu? Elhamdülillah sen de mektep görmüş, okumuş, yazmış, fazla olarak bir de kitâbet mesleğinde bulunmuş insanlardansın! Buralarını benden iyi muhakeme etmekteğin ve insafın var ise bana hak vermekliğin lâzım gelir.

Mün'im – Sizin kadar değilse de oldukça ben de buralarını muhakeme ettim. Ölçtüm. Biçtim. Haylice uğraştım nihâyet sizin bu tecerrüd âleminde yaşamaya ait olan fikrinizdeki hatayı kendimde ispat edecek bir iktidar gördüm de öyle geldim. Bir şeye muhakemesiz karar verecek kadar akılsız değilim! Emreder iseniz şerh edeyim.

Nesibe – Şerh et ama şurasını da bilmelisin ki: Gerçi zannettiğin kadar acz perdesi altına çekilir kadınlardan değil isem de komşuluktan başka cihet-i münasebeti olmayan bir erkek ile mükâleme etmek, hemnişin olmak benim gibi bir kıza göre yakışık alır şeylerden olmadığından bu mükâlemenin vukû'nu senden benden başka kimse bilmemelidir!

Mün'im – Merhamet buyurun! Kulunuz o kadar terbiyesiz değilim. Hem sizin namusunuza dokunan en ufak bir şey bendenizin canıma dokunur!

Nesibe – Orasını bilmem fakat tezkirenizde de bu mesleğime tariz ediyorsunuz. Âdeta bana cehalet isnat eyliyorsunuz. Artık ben hakikat-i hâli şerh eyleyeyim de cehalet nerede kalır. Lâkin dadımın def'aten uyanıp bizi bu hâlde görmesine gönlüm bir türlü kâ'il olamaz. Onun için söyleyeceğiniz sözler dadımı uyandırmayacak derecede yavaş olmalıdır!

Mün'im – Teşekkür ederim. Efendim benim esas maksadım da bu mesele üzerine sizinle söyleşmek idi.

Nesibe – Siz ne demek isterseniz söyleyin bakalım!

Mün'im – Bakın efendim! İspat-ı müdde'â için başka delile ne hâcet. Siz de itiraf ediyorsunuz ki insan için birbirine meyl-i tabî'î vardır. Bu meyl-i tabî'î acaba neden geliyor? Şüphesiz bir ihtiyâc-ı tabî'îden! Bu ihtiyâc-ı tabî'î neden? Nev' insanın devamının mücerred ictimâ' ve ittihâd ile olacağından! Ey, bu böyle olunca bir kadının veyahut bir erkeğin büsbütün âlem-i tecerrüdde yaşaması bu esasa mugâyir değil midir?

Bunda aransa aransa o da makul değil ya! Hasebü'l-'âde bir kızın varacağı erkeğin o kıza küfvolması aranır. Ben ibtidâ kendimde size mu'âdil olabilecek bir

iktidar gördüm. Mu'ahharan âdetimiz üzere peder beyefendiden istedim. Onlar da beni size layık görerek muvâfakat ettiler. Siz def'aten “ben kimseye varmam” cevabını verdiniz. Buna sebep ne idi? Kabul edeceğiniz şeyde vücuduna lüzum gördüğünüz tecrübeye reddedeceğiniz şeyde niçin görmediniz? Bundan fazla olarak ben bu cevâb-ı redde karşı müte'addid tezkireler yazdım. Gönlümde yanan ateşlerin en ufak parçasını olsun kâğıt üzerine koyarak huzurunuzda takdim ettim! Yine tecrübeye ait bir şey göremedim.

Nesibe – Göremezsiniz ya! Benim hâlim sizi doğrudan doğruya tecrübeye müsait olabilir mi?

Mün'im – Tezkireme cevap yazmaya da mı hâliniz müsait değil idi? Hem erkeklerden bu kadar ictimâba sebep ne? Seni bilmem, görüşmedim, konuşmadım diyorsunuz. Görüşüp konuşmadınız da bende ictimâbı mucip olur haslet bulunduğunu neden bildiniz! Allah aşkına söyle! Söyle ki bir koca hakikat kaybolup gitmesin. Hiç olmaz ise kendimi anlamış olurum. Fenalığım tebyîn eder ise kendime ölümden âlâ ceza tasavvur etmem. Etmez ise artık orasını da mahkeme-i vicdanınızın vereceği hükme havâle ederim.

Nesibe – Tezkirenize cevap yazmadığım pek gücünüze gitmiş öyle mi? Hakkınız var, çünkü beni bilmezsiniz! Bakın size bildireyim! Dünyada sadık ve vefası usûl-i itimat ve emniyete muvâfık bir ömür arkadaşına nâ'iliyyet insan için en büyük nimettir. Lâkin böyle adamı kim bulmuş ki ben bulayım. Ve sizin asaletinize, servetinize itimat ederek tezkirenize cevap yazayım. Benim itikadımca âkıl olanın meyli yalnız hüsn ü ân ve servet ü sâ mân cihetlerine münhasır olmamalıdır.

Bilakis âhir-i ömre kadar huzûr-ı kalple geçinilmesi, muhabbetin her gün bir sûretle yenilenmesi için her şeyden ziyâde lâzım gelen sıdk u vefa ve sebat yollarından ayrılmamalıdır.

Yoksa öyle gençlik icâbâtından olan bir muhabbet-i ‘âdiyye nâmına yanıp yakılmanın ne manası olabilir? Şimdiye kadar okuduğum kitaplarda, gördüğüm erbâb-ı muhabbetin hiç birinde sebat ve vefa eseri bulamadım ki hatta sizden ümit edeyim. Bîçâre kadınlar sizin izhâr ettiğiniz muhabbetleri sahih sanarak sevda ateşleri içinde mahvolurlar. Siz zerre kadar acımadıktan başka, o yandıkça bir başka bîçârenin gönlünü celple uğraşırsınız. Başkalarıyla eğlenirsiniz. Ötekine verdiğiniz söz hilâfında bulunduğunuz için utanacak yerde bilakis tahkire kalkışırsınız. Yahut hem onu hem bunu hem de ötekini hâsılı ikisini üçünü idare edeyim diyerek hangisini görür iseniz “ben senin için yaşıyorum, muhabbetim sana mahsustur”

demekten asla çekinmezsiniz! Ben buralarını bilip dururken nasıl hilâfına gideyim. İyi düşününüz koca hakikati kim kaybetmek istiyor. Kim ortaya çıkarmak istiyor. Doğrusunu ister misiniz? Ben muhabbet gibi en mühim bir şeyi oyuncak şeklinde bulundurmak isteyen adama gönül verip de şu hürriyetimi esarete tebdil edemem. Ben o adama gönül vermeliyim ki gönlüm onun benden başkasını sevmeyeceğinden, daha doğrusu dünyada gözü benden başkasını görmeyeceğinden emin olmalıdır. Bu ne ile bilinir? Şüphesiz tecrübe ile bilinir. Bu bâbdaki tecrübe ise şüphesiz sebat u vefa cihetlerine ait olması lâzım gelir. Sen bana aşk u muhabbet izhârına kalkışacak yere âsâr-ı sebat u vefa göstermiş olsaydın belki o zaman tezkirene cevap yazabilirdim. Yoksa...

Mün'im – Yoksa?

Nesibe – Ben başka şey bilmem! Beyefendi insan sıdk u vefa ve sebat ve ittikâ gibi hasletlere mâlik olmalıdır. Bu hasletler kimde olur ise o adamdan herkes emin olur. Herkes memnun olur. Kendi de rahat yaşar. Kendine mukârenet edenler de rahat yaşar. Siz tezkirenizde diyorsunuz ki “Ben seni rüyada gördüm. Etrafı allı yeşilli çiçeklerle müzeyyen bir havzın bir başında sen duruyor idin bir başında ben duruyor idim. Seni görür görmez yanına yaklaşmak için nefsimde bir meyl-i tabî’î gördüm. Acaba gitsem mi, gitsem mi diye düşünür iken baktım ki bendeki meyl-i tabî’î sende de var. Ben bu hâli gördüğüm gibi hemen havzı dolaşarak sana doğru koştum. Ben koştukça sen benden uzaklaşırdın. Ben durdukça sen de dururdun. Sana bunun sebebini sordum. Dedin ki: Tecrübeye müstenid bazı malumât bizim beynimize sedd çekmiştir. Onun için nâfile yorulma.” İşte başka cevâb-ı ne hâcet. İşin en doğrusu budur. Vâkı’â tecrübeye müstenid bazı malumât sizinle benim, yalnız sizinle benim değil! Benimle bütün erkekler beyninde bir hâ’il olmuştur.

Bu hâ’il sizin, yani umum erkeklerin emsâle müstenid olan vefasızlığıdır.

Bu ahvâle vâkıf olan bir kız bu izhâr ettiğiniz muhabbetlerin sıhhatine inanır mı? Ben buraları nazar-ı tedkikden geçirdikçe erkeklerden o kadar nefret ediyorum ki nefsimde azıcık mukârenet arzusu görsem o saat galebeye kalkışıyorum. Ve lillâhü’l-hamd galebe ediyorum. Onun için yine tekrar ederim ki: beni bu bâbda mazur tutun. Ben bu meslekte devam edeyim. Siz gidin bir başka budala bulun da onu iknaya çalışın.

Mün'im – Hâşâ! Ben kimseyi iknaya çalışmak sevdasında bulunmam. Muradım, yalnız hâlimi arz etmektir. Gözüm senden başkasını görmez ki gönlümde bir başka meyil hâsıl olsun.

Nesibe – Beyefendi! Her ne söyleseniz fâ’idesı yoktur. İyi bilirim ki bu misillü muhabbetler muvakkattır. Hükmü çok sürse ancak altı ay sürer. Onun için beni beyhûde yorma!

Mün’im – Merhamet buyurun efendim! Vâkı’â ekser muhabbet muvakkat olur. Benim sinn-i visalime tehâlûk ve intizarıma bakılınca hevâ-yı muvakkata uğranılmış zannedilmek lâzım gelir ise de şimdiye kadar yazdığım tezkirelerden de anlamış olmalısınız ki: Bendenizi istilâ eden hâl dediğiniz derecelerden pek ziyâde ve âdeta insanın kanı pahasına müsâbakat eden aşk ve muhabbet nev’lerinden hulâsadır.

Ben bunu şöyle bir kısaca tarif etmek ister isem derim ki eğer nimet-i vuslat mukadder ise ölümden kurtulurum. Değil ise o yolda fedâ-yı cân eder giderim. Bakın size şerh edeyim. Bilmem malumâtınız var mıdır, hemşiremin düğününe geldiğinizde ben sizi bir takrîb ile kapının aralığından görebilmiş idim.

İşte o anda bu aşk u muhabbet merdümek-i çeşmimden başlayarak vücudumun her cihetine yayıldı. Ve güya gönlüm bir hayli vakitten beri böyle bir şey aramış gibi birdenbire kapıldı! İşte o zamandan beri bir ateştir vücudumu istilâ ettiğinden gece gündüz yanıp tutuşmaktayım.

Nesibe – Lâkin... *(İnanmamak tavrı gösterir.)*

Mün’im – Lâkin hâlâ itimat buyurmuyorsunuz! Bu nasıl kalp?

Nesibe – Pekâlâ kalp çünkü...

Mün’im – Çünkü ölmemi istiyorsunuz. Öyle değil mi? Doğrusu bunu ulu cenâbınıza, kemâl-i fetânetinize asla yakıştıramam! *(Biraz tevakkufdan sonra)* Bilmem ne lisan ile söyleyeyim? Hâlime bir türlü acımıyorsunuz.

Zanneder misiniz ki peder beyefendiye müracaat edip de muvâfakatlarını istihsâl ettikten sonra sizin def’aten dirayetiniz üzerine bir daha müracaat sadedinde bulunayım? Fazla olarak böyle bir vakitte buralara kadar geleyim! Ah! Ne yapayım ki ihtiyârım elimde değil. Aşk, aklıma, fikrime kâffe-i havâsıma galebe etti. Sen ise erkeklerden nefret nâmına benden ictinâb edip durmaktasın! Bir türlü bir çare-i ârâm bulamıyorum. Bir türlü mülâhazâtıma bir karar veremiyorum.

Nesibe – Lâkin ben ne yapayım?

Mün’im – Allah aşkına böyle söyleme! Allah aşkına bu kadar tecâhül etme!

Nesibe – *(Gülerek)* Bu ne garip hâl?

Mün’im – Bu ne garip hakaret? Bir ufak iltifatınıza değmeyecek kadar da mı hakirim?

Nesibe – Estağfurullah! Aslınız, nesliniz, servetiniz, sâ mânınız, hüsnünüz, ânınız, hâsılı her bir hâliniz şâyân-ı tahsîndir. Herkesi kendinize meftun edebiliyorsunuz. Belki beni bile bu bâbda tahsînât izhârına mecbur edebilirsiniz. Lâkin yalnız tahsînât izhârına mecbur edebilirsiniz. Daha ziyâde bir şey yapamazsınız.

Mün'im – Çünkü...

Nesibe – Çünkü nokta-i nazarlar başka mesela görüyorsunuz ya! Ben daima istikbalden bahsediyorum. İstikbali düşünüyorum. Siz ise hâlâ geçmişten, hâlden bahsediyorsunuz. Hâli tasvir etmek istiyorsunuz. Daha fikirlerimiz bile birleşmedi ki hatta gönüllerimiz birleşsin. (*Mûlayim bir ses ile*) Beyefendi! Bende gönül yok mu? Ben insan değil miyim? Ben de beşeriyet yolundan geldim. Nefsimde seni ihâta eden havanın dokuz katı denilecek kadarını görürüm. Lâkin ilerisini düşündüğüm için tecrübesiz arzularıma her zaman galebe etmeye çalışırım. Böyle şeylerde bu revmden gitmek aynı üstü otlarla örtülmüş bir bataklık üzerinde yürüyüvermektir ki insan daha birinci adımda neye uğradığını bilemeyerek mahvolur gider! Zira şimdi bendenize göstermek istediğiniz sûret-i muhabbet zaman olur ki başka biri üzerine nakl-i keyfiyet eder. O vakit bence devam edecek muhabbet mahalsiz, neticesiz kalır. Bu hâlde bana terettüb edecek mağduriyet elbette size isnat olunacak vefasızlık, sebatsızlık fenalığından ağır olur.

Onun için tekrar ederim ki: Daima her şeyin ilerisini düşünmeli, daima ilerisini gözetmeli. Öyle ben senin için yanıyorum, yakılıyorum diyecek yerde bilakis sebât-ı vefâ âsârı göstermeli ve onları muhafazaya nefis de iktidar olup olmadığını muvâzene etmeli ki söz sahih olsun. Muhataba emniyet gelsin. Görülmez mi ki bir adam çarşıdan en ufak bir şey bile almak istese yine bin türlü tahkikat icra eder. Nihâyet birçok mülâhazâtdan sonra karar verir. Nerede kalır ki: Âhir-i ömrüne kadar yaşayacağı bir adamın meşrebini, mizacını öğrenmek istemesin. Bilmem, benim itikadım böyledir! İnsan her ne yapar ise yapsın ilerisini düşünerek yapmalı! Tecrübe etmeli! Siz muhabbet diyip de geçiveriyorsunuz. Vâkı'â hakkınız var. Resmi muhabbetler öyledir. Lâkin benim dediğim muhabbet ki bir gönülde bir kere yerleşti mi o gönül parça parça edilse yine çıkarmak kâbil olamaz. Yine ayırmak kâbil olamaz. Beyefendi gönül vücudun en mühim noktasıdır. Onu birisine vermek canını vermekle beraberdir. Belki daha ağırdır. Hâsılı ben bir adamı sever isem gerçekten sevmeliyim. Bu ise muhabbet edeceğim adamın bana olan muhabbetinden olmaklığımla olur. Oysa tecrübe ile husûl bulur. Başka türlü olamaz. Artık siz bundan ne mana çıkarır iseniz çıkarınız. Başka şey bilmem!

Mün'im – Bu sözlerinizi ayn-ı inâyet bilirim. Her harfine bin teşekkür etsem az görürüm. Lâkin muhabbet-i sahiha ne ile bilinir? Muhabbet-i sahihanın manası nedir? Biraz evvel de arz etmiş idim ki vuslat mukadder ise, ölümden kurtulmak değil ise, o yolda ölüp gitmektir! Öyle değil mi? Ben nefsimde bu yolda ölmek istidâdını her zaman görüyorum. Beni buralara kadar getiren de yine istidâddır. Ben yeis ile ümit gibi iki büyük hasm-ı cân elinde ezilip gitmekteyim! Ben bahr-i aşkın en büyük dalgaları arasında yuvarlanıp gitmekteyim! Uyusam sen! Uyansam sen! Gezsem yürüsem sen! Otursam kalksam sen! Her bir harekât u sekenâtım sen! Bir lahza seni kendimden ayıramam. Ne vakit müracaat etsem fikrimde senden başkasını göremem. O kadar imtizâc etmiştir ki göğsümü yarıp da gönlümü dışarı çıkarsan mutlaka cemalin olduğuna hükmedersin. Damarlarımı vücudumdan birer birer ayırsan, parça parça etsen yine en ufak bir parçasından bile bir “Nesibe” sadâsı işitirsin. Bir muhabbet âvâzesi olursan Allah aşkına olsun sana sorarım! Bu hâl, adi muhabbetlerde bulunur mu? Muvakkat muhabbetler buna kıyas edilir mi?

Ki âkıbeti ya vuslat yahut bu âlem-i fânîden vakitsiz rihlettir. İşte hâlimi bu kadar arz edebilirim. Daha ziyâdesini lisanım söylemeye muktedir değildir. *(Belinden bir hançer çıkararak)* Al şu hançeri! Yar şu göğsümü ki bu arz ettiğim şeylerin daha ziyâdesini orada gözünle göresin. Başka sûretle kâbil olamaz. Artık insaf edin. Ve benim gibi bir müstemend için ne denilmek ve daha nasıl tecrübe edilmek lâzım gelir ise onu icra eyleyin. Vefa-yı sebat namusumdan; namusum canımdan azizdir.

Nesibe – Ey ne yapalım?

Mün'im – Bu hâlde bulunan bir adam için ne yapılmak lâzım gelir ise onu yapın! Mürüvvetinize ne yakışır ise onu icra edin!

Nesibe – Ah Mün'im Bey! Beni şimdiye kadar gönlümde ayrılmak tasavvuru etmediğim bir meslekten ayıracaksın.

Mün'im – Teşekkür ederim. Lâkin efendimizi bu meslekten ayıran yalnız kulunuz değilim. Bir hakikat ayırıyor! İnsafınız ayırıyor! Ben de sayenizde ölmeden kurtuluyorum.

Nesibe – Ey ne yapalım?

Mün'im – Müsaade buyurur iseniz yarın kulunuz vâlidem vasıtasıyla betekrâr vâlide hanımefendiye müracaat edeyim. Onlar da size tekrar müracaat ederler. Artık lütfen müsaade buyurursunuz, olmaz mı efendim?

Nesibe – Hele biraz daha düşüneyim. Bana birkaç gün daha mühlet ver!

Mün'im – Allah aşkına beni intizara düşürme. Bunda düşünecek, mühlet isteyecek ne var? Hilâf âdet midir? Hilâf tabiat mıdır? Bu âlem-i tecerrüdde yaşamınızı herkes ta'yîb ediyor. Çünkü ne emsâli görülmüş ne de akıl kabul eder. Rica ederim. Ayaklarınızı öperim. Hemen şimdi muvâfakat etmelisin.

Nesibe – *(Bir saniye kadar düşündükten sonra bir büyük cüretle)* Bey, ben şimdi de muvâfakat edebilirim. Lâkin beni muhabbetinin devamından temin edebilecek misin?

Mün'im – Daha nasıl teminât istersiniz? Her şeye hazırım emredin.

Nesibe – Estağfurullah! Fakat beyefendi ayıp değil a! Ben ilerisinden hâlâ korkuyorum! Bir türlü korkuma galebe edemiyorum. Bari şayet ileride sebatsızlık âsârı görüldüğünde hiç olmaz ise şimdiki verdiğiniz teminâtı kâğıt üzerinde nazarınıza arz etmek üzere bu bâbda bana kendi hattınızla bir mukavelename yazsanız.

Mün'im – Ben her emrinizi icraya hazırım. Nasıl mukavelename ister iseniz yazayım.

Nesibe – *(Mün'im'e bir kâğıt i'tâ eder. Mün'im yazmak ister.)* Hayır, ben söyleyeyim de sen yaz.

Mün'im – Pekiyi efendim buyurun.

Nesibe – Yazınız! “Nesibe Hanım'ı meslek-i mahsûsundan ayırmaya sebep oldum. Böyle bir mer-i mühimin muhafazası ancak sebat u vefa ve sıdk u ittikâ gibi hasâil-i celîle ile olacağından bu hasâilden ayrılmayacağıma taahhüt ederim. Ol bâbda bir güne kusurum zuhur eder ise hakkımda her türlü tevbihât icrasına hakkı vardır.” İmza et! *(Mün'im imza eder. Nesibe kâğıdı almak ister.)*

Mün'im – Durunuz efendim. Yazdığım şeyler yalnız sizin iradeniz hükmüdür. Hem ben buna da kanaat etmem. Bir şey daha ilave edeceğim.

Nesibe – Buyurunuz.

Mün'im – *(Kâğıdı eline alarak yazar.)* Esas efkârım sebat u vefa üzerine mebnî olacaktır. Her bir hareket ve ef'âlim bu esası müeyyid bulunacaktır. Nesibe Hanım'a olan ri'âyet-i mahsûsam âhir-i ömre kadar devam eyleyecek, muhabbetim her gün bir sûretle teceddüd edecektir. Bunun bir güne hilâfında bulunur isem Nesibe Hanım benden ayrı yaşamaya veyahut hakkımda daha başka türlü tevbihât icrasına mezûndur. *(Nesibe bunu alenen okur.)*

Mün'im – Beni ihya ettiniz! Cismime taze hayat verdiniz. Bunun şükrünü nasıl ifâ edeyim?

Nesibe – Estağfurullah! Bunda şâyân-ı teşekkür bir şey yoktur. Eğer var ise îfâ için başka esbâb aramaya ne hâcet! Verdiğiniz sözlerde sebat etmeniz kâfidir! Zira bir kere gönlümü size verdikten sonra bir daha geri alabilmek bence asla mümkün olamaz.

Mün'im – *(Kendi kendine) (Aman bu fikir gönlünde nasıl yerleşmiş ki hâlâ te'kîde çalışıyor.) (Nesibe'ye)* Efendim, velinimetim! Ben ibtidâ gönlümü, mu'ahharan bu sözleri verdim. Göğsüm yarılıp gönlüm çıkmadıkça vücudum mahv u nâbûd olmadıkça bu sözden dönmeyeceğime, sebatdan, vefadan asla ayrılmayacağıma tekrar yemin ederim. Emin ol! Onun için emin ol ki bu sözler bir kalb-i sadıktan çıkıyor. Bu sözler, vefadan yapılmış bir yürekten çıkıyor.

Nesibe – İnşallah öyledir!

Mün'im – Hiç şüphe etme! Artık kulunuz gideyim. Artık bu gece biraz rahat uyku uyuyayım.

Nesibe – Pekiyi! Gidiniz! Ama buraya nasıl gelebildiniz?

Mün'im – Tezkire takdim etmezden evvel merhamete dehâlet, husûl-i maksada delâlet eder ümidiyle kendime tesliyet verir idim. Mu'ahharan tezkirelerimin cevapsız kaldığını görünce hayatımdan nevmîd olarak çare tedârikine kalkıştım. Her türlü tedâbîr icrasına çalıştım. Nihâyet her şeyi, her türlü tehlikeyi gözüme aldım. Birçok akçe i'tâsıyla bahçıvanınızın dâmen-i lütfuna sarılarak onun mu'âvenetiyle işte bu gece saat yedide bahçe kapısından bahçeye girdim. *(Pencereyi göstererek)* Şu pencerenin önünde bulunan ağaca sarılarak buraya geldim. İhtiyârım elimde olmadığı için şu kabahatimden dolayı yine merhametinize dehâlet ederim.

Nesibe – Estağfurullah fakat bunu sizden...

Mün'im – Evet bunu sizden ve bendenizden başka kimse bilmeyecektir. Kimse duymayacaktır. Artık... *(Gitmek tavrı gösterir)*

Nesibe – Haydi Allah selâmet versin!

Mün'im – Rabbim ömrünüze bereket versin! Artık yarın...

Nesibe – Evet yarın!

Mün'im – Vâlidemi devlethânenize göndereyim değil mi?

Nesibe – *Muvâfakat tavrı gösterir.*

Mün'im – Teşekkür ederim. *(Pencereden çıkar gider.)*

Üçüncü Fıkra

Nesibe – *(Odanın içinde bilâ-ârâm gezinmeye başlayarak kendi kendine)* Acaba Mün'im Bey'in söylediği sözler sahih midir? Sahih olsa bile bu muhabbet devam edebilecek midir? Yoksa üç gün sonra başkalarını mı sevecek? *(Biraz tevakkufdan sonra)* Lâkin niçin başkalarını sevsin? Niçin sahih olmasın? O beni seviyor! Benim için canını tehlikeye koymuş! Gece yarıları buralara kadar gelmiş! Öyle ama! Altı ay sonra benden usanırsa ben ne yaparım? Nasıl tatlı sevilir. Ne güzel tavrı var! Ya bunlara noksan gelir ise ben kime şekvâ ederim. Hayır! Hayır! Olmayacak, ben bunun ilerisinden korkuyorum. Ben yine eski mesleğimde sebat etmeliyim. Ya verdiğim sözden geri dönmek ayıp olmaz mı? Niçin ayıp olsun, ben esir olamam. İzdivaç etmem vesselam! Lâkin ben niçin böyle söylüyorum? Mün'im Bey bana söylemedi mi ki “al şu hançeri, yar şu göğsümü. Yüreğimi çıkar bak, içinde senden başkasını görür müsün?” Evet, Mün'im Bey bana böyle söyledi. Hiç tarîk-i muhabbette bu kadar ileri gitmiş adamın sözü yalan olur mu? Hayır! Hayır! Benim için canını feda ediyor. Tavrında ne kadar mekânât var. Sözü ne kadar metanetli. Hele simasındaki âsâr-ı necâbet! Doğrusu ben hata ediyorum. Bu çocuğa sebatsızlık isnadıyla verdiğim sözden dönmek istiyorum. Evet! Hata ediyorum. Çünkü ben Mün'im Bey'in iltimâsını kabul ettim. Söz verdim. O da beni temin etti. Böyle bir çocuğu niçin kabul etmeyeyim? Verdiğim sözden niçin döneyim? *(Biraz tevakkuf ederek)* Ay benim gönlüme bu zaaf nereden geldi? Yüreğimde başka başka hisler peydâ oluyor! Hiç kimseyi sevmeyen, sevmek de istemeyen gönlüm acaba Mün'im Bey'i sevecek mi? Sevecek mi ne? Seviyor! Seviyor mu? Acaba sevmek buna mı derler? Sevmek bu mudur? Mün'im Bey diyor idi ki “yüreğimde bir ateş peydâ oldu. Vücudumun her tarafına yayıldı.” İşte benim yüreğimde de öyle bir şey hissediyorum. Öyle ise ben Mün'im Bey'i seviyorum! Mün'im Bey diyor idi ki “Gözüm senden başkasını görmek istemiyor. Gönlüm senden başkasına meyletmek istemiyor.” Evet! Benim gözüm de ondan başkasını görmek istemiyor. Gönlüm de başkasına meyletmek istemiyor. Hemen onu göreyim, hemen ona meyledeyim diyorum. Ah ben niçin salıverdim! Ah ben niçin o kadar şedîd muameleler ettim? Keşke biraz daha yanımda alıkoyaydım. Keşke gelir gelmez ta'zîmât ile kabul ederek birinci teklifinde muvâfakat göstereydim. Lâkin ben ne söylüyorum? Mün'im Bey'i salıvermeyip ne yapacaktım? Ya dadım görseydi? Niçin birinci teklifinde muvâfakat gösterecektim? O vakit bana bu emniyet nereden gelir idi? Evet! Bana bu emniyet nereden gelir idi? Nereden geldi? Şüphesiz söylediği sözlerden! Evet söylediği

sözlerden! Nasıl da güzel söylüyordu? Tezkiresinde de öyle yazmış idi. Benim için her sûretle fedakârlık edecek! Fakat ben o tezkireleri nereye koydum? Okudum da atıverdiydim. Ne kadar kıymet bilmez kız imişim! Hiç öyle tezkire atılır mı? Acaba nereye attıydım? *(Kütüphane içinde bulunan kâğıtların içini arar bulur çıkarır. Ayaküstünde hem gezer hem de mütâla'a eder. Biraz tevakküfden sonra)* İşte bu son tezkiresidir.

(Tezkireye bakarak cüherâ)

Yine ortalık ağarmaya, yine sabah olmaya başladı. Ah zâlim, hâlâ gözlerimde uykuya meyil yok! Şu vakte kadar acaba gönlümden neler geçti? Hangi tasavvurlarım neticesiz kalmadı? Mülâhazâtımın en ziyâde netice alabilecek derecede olanı bir müddetten beri beraber gezdirmekte olduğum zehri içmek iken ümit! Ah! Acılık içinde tatlılık! Tatlılık içinde acılık lütfunun mana-yı sahihi olan ümidini ondan da men etti. Vâkı'â aşk beni mahvetti. Benliğim çoktan bitti, lâkin yine bu ümit bâkî, tezkireler yazdım. Gözümden akan kanlı yaşlar ile kızıl ırmaklar akıttım. En katı bir kalbin acıyacağı bir hâle geldim. Yine senden âsâr-ı merhamet göremedim. Yine seni hâlîme acındıramadım. Hâlbuki yine ümit bâkî! İşte bu nâme-i niyâzımın en sonudur. Şayet merhamet eder de bir cevap tahrîriyle olsun taltîf buyurursunuz ümidiyle yazdım. Bu ümidim de boşa çıkar ise beraber gezdirmekte olduğum zehre de hâcet kalmayacak! Beni aşk zehri mahv u telef eyleyecektir.

İmza

Mün'im

(Bu sırada dâye uyanır.)

Dördüncü Fıkra

Dâye – Ay! Vallahi sen çıldırmışsın! *(Pencereye doğru koşarak)* Güneş doğuyor! Mevcudat uykudan uyanıyor! Kuşların sihrî nağmelerini işitmiyor musun? Halkın gelip geçişlerini görmüyor musun? Sen daha yatacaksın! Sen daha uyku uyuyacaksın. Vallahi bu başa çıkar şey değil! Uyku vücudun gıdasıdır. Ya yarın hasta olursan?

Nesibe – Of! Dadı sen de!

Dâye – Of dadı sen de, öyle mi? Vallahi ben sabah beyefendiye söylerim. “Gece sabahlara kadar uyku uyumuyor” derim.

Nesibe – Canım ne yapayım? Her gece değil a! İşte bu gece nasılsa uyku kaçtı.

Dâye – Her gece değil a mı? Hangi gece vakitli uyuduğun var! Bak! Bak! Âyîneye bak! İşte bu gece her vakitkinden ziyâde uykusuz kaldığın için benzin nasıl sararmış solmuş! Ay cevap vermiyorsun? Ne oldu bu gece sana? Niçin öyle dalgın dalgın bakıyorsun?

Nesibe – Bırak Allah'ı seversen nem var? Her vakit bana böyle söylüyorsun.

Dâye – Her geceki hâlin de, ama bu geceki hâlin pek başka. *(Bu sırada Nesibe'nin vâlidesiyle pederi oda kapısını çalarlar.)*

Dâye – Ha! Beyefendi olmalı. Vallahi söyleyeceğim artık seni yalnız bırakmasınlar!

Nesibe – Sus Allah'ı seversen! *(Dâye kapıyı açar. Nesibe'nin pederiyle vâlidesi içeri girer.)*

Âdil Bey – Nedir o? Neye bağışıyordunuz?

Dâye – *(Nesibe'ye hitâben gizlice)* Söyleyeyim mi?

Nesibe – *(Dadıya hitâben)* Sus! *(Âdil Bey'e hitâben)* Bir şey yok efendim! Dadımla konuşuyorduk.

Âdil Bey – Ne konuşuyordunuz?

Dâye – Söyleyeyim mi?

Nesibe – Sus!

Dâye – Efendim!..

Nesibe – Efendim! Bu gece biraz geç yattım da...

Dadı – Hayır bu gece hiç uyumadı da...

Nesibe – Sus!

Âdil Bey – Niçin?

Nesibe – Hayır efendim!

Dadı – Hem yalnız bu gece mi? Her gece bu!

Âdil Bey – Geç mi yatıyor?

Nesibe – Evet! Bazı geç yatıyorum.

Dadı – Bazı da bu geceki gibi hiç uyumuyorsun değil mi?

Âdil Bey – Ey bu gece uyumadın mı?

Dadı – Vallahi uyumadı! *(Yatağı göstererek)* Bakın efendim yatağı bile yapıldığı gibi duruyor. Hem ne hâle girmiş. Bu böyle olmaz! Yalnız kaldıkça...

Na'îme – Gerçek öyle! Baksanıza şunun benzine...

Âdil Bey – Niçin yalnız kaldıkça, sen yok musun?

Dâye – Benim sözüm kâr ediyor mu? Ben uykusunu getirebilir miyim? Buna başka arkadaş ister, başka!..

Nesibe – (*Çehresini eğerek*) Bu kadın da...

Dâye – Evet bu kadın da... Ben seni uyandıkça uyanık görüyorum. Bu uykusuzluk seni âdeta hasta ediyor.

Na'îme Hanım – Beyefendi! Pertev doğru söylüyor. Bu arkadaşsız olmayacak! Maşallah büyüdü, yetişti. Gelinlik kız oldu.

Âdil Bey – Lâkin geçenki vak'ayı biliyorsun ya! “Babam beni kocaya verir ise kendimi telef ederim.” demiş. Sen söylüyordun. İsteyen de Mün'im Beydi. Çocuğun nesi var? Genç, güzel, aslı nesli, her hâli arzumıza muvâfık!

Na'îme – Geçen gün vâlidesi “Oğluma Nesibe Hanım'dan başkasını almayacağım, bekleteceğim. Ne vakit gönlü olur ise o vakit düğün yapacağım.” demiş. Çocuk da ne kadar edep, terbiyeli. O kadar gelir geçer de bir gün başını kaldırıp pencereye baktığını görmedim.

Âdil Bey – Evet canım! Hem niçin kocaya varmamalıdır? Âlem-i tecerrüdde yaşamak hilâf-ı tabiattır! İnsan âdeta umumiye hâricine çıkmamalıdır! Ale'l-husûs bu misillü umûr-ı tabî'iyeye asla karşı gelmemelidir. Bak ihtiyar oldum! Gönlüm senin mürüvvetini görmek, evladını sevmek arzu etmez mi?

Na'îme – Vallahi beyefendi! Ben bu kızın şu hâlini gördükçe merakımdan çıldıracağım! Bir tanecik evladımın mürüvvetini görmek istemez miyim? (*Kızının yaşını söyler.*)

Dâye – Aferin hanımcığım! Yarından tezi yok hemen teşebbüs etmelidir. Dün Mün'im Bey'in dâyesini gördüm. “Bizim hanım size gelecek. Nesibe Hanım için beyefendinin ayaklarına kapanacak” diyor idi.

Âdil Bey – Artık kızım sen de muhalefet etme. Bak vâlidene nasıl ağlıyor.

Na'îme – Bak beybabana, mürüvvetini görmeyi nasıl istiyor.

Dadı – Efendim! Vallahi bu işi hemen bu hafta içinde bitirmelisiniz.

Na'îme – Evet evet! Gelecek hafta içinde düğün başlasın. (*Bu sırada Nesibe utanmak tavrı göstererek odanın bir tarafına doğru çekilir.*)

Âdil Bey – Artık bunun tereddüt edecek ciheti kalmadı.

Na'îme – Ona ne şüphe?

Dâye – Allah ömrünüze bereket versin beyim.

Na'îme – Artık bugünden itibaren tedârükâta başlanılsın.

Âdil Bey – Haydi artık gidelim.

(*Giderler, perde kapanır.*)

İkinci Perde

Manzara: *Nesibe'nin oda-yı mahsûsunu irâ'e eder. Nesibe, başında bir kâz bu yanı başında üç yaşında bir kerîmesi ve bir libas-ı sade giymiş olduğu hâlde görünür.*

Birinci Fıkra

Nesibe – *(Kerîmesinin yüzünü okşayarak)* Ah benim bedbaht kızım, niçin mahzun duruyorsun?

Bir câriye – Efendim, bir kadın gelmiş sizi görmek istiyor.

Nesibe – Nasıl kadın?

Câriye – Bildiğim kadın değil. Lâkin bir iki kere daha gelmiş de sizi görmüş idi.

Nesibe – *(Kendi kendine)* Besime kadın olmasın? *(Cüherâ)* Kimse çağır gelsin.

Câriye – Peki efendim. *(Gider, müteâkiben Emine kadın içeri girer.)*

İkinci Meclis

Nesibe Emine

Nesibe – *(Kendi kendine)* Evet o! *(Cüherâ)* Gel bakalım Emine Hanım.

Emine – Ah benim ahu bakışlı kızcağızım, ne kadar da göreceğim gelmişti. *(Biraz tevakküfden sonra)* O gül yüzün niçin gülmüyor! Kıyamete kadar Mün'im Bey'i mi düşüneceğiz! Senin gibi bir meleğe bin tane Mün'im Bey kurban olsun! En ufak bir iltifatın bin delikanlıyı sana esir eder. O senin kadrini bilmiyor. Beyoğlu'nda bir Frenk karısı seviyor diyorum da inanmıyorsun. *(Koynundan bir kâğıt çıkararak)* İşte bak o karıya yazdığı tezkirelerden birini tuttum. *(Nesibe'nin yedine verir.)* Lâkin az zahmet de çekmedim ha. *(Nesibe tezkireyi alarak okumaya başlar.)* Fakat senin için ne kadar zahmet çeksem az görürüm. Artık ne kadar muhabbetim olduğunu anlamalısın.

Nesibe – Lâkin bunu nasıl ele geçirdin?

Emine – Bunun için çok uğraştım. Talat Bey de epeyce çalıştı. Hâsılı ikimiz birçok gayret ederek bunu ele geçirdik! Talat Bey bana dedi ki “İşte bu tezkireyi Nesibe Hanımefendi'ye götür de Mün'im Bey'in ne olduğunu anlasın” dedi. Size bir de tezkire yazdı. *(Koynundan diğer bir tezkire çıkararak Nesibe'ye verir.)* İşte bak *(Müteâkiben bir de resim çıkararak)* İşte bir de resim gönderdi. Ben daima senin rahatını isterim. Talat Bey'in Mün'im Bey'den neresi geri kalır. Hüda bilir Talat Bey daha güzeldir. Hem bugünkü günde senin için her türlü fedakârlık etmeye hazırdır.

Nesibe – İnşallah sözünüz tamam oldu.

Emine – Hüda bilir, ben senin için misli söylüyorum. Yoksa Talat Bey'den bana ne? Allah için bulunmaz bir çocuktur ve size layıktır.

Nesibe – (*Müstahfifâne bir tebessüm ile*) Kadın, şaşarım senin aklına ki beni terbiyesiz bir kadına benzetip de kandırmak sevdasında bulunuyorsun. A budala Mün'im Bey'in başkasını sevdiğini söyleyen sen değil misin? Talat Bey dediğin de Mün'im Bey gibi insan değil mi? Ona varayım da başımı bir belaya daha mı uğratayım? Hem Mün'im Bey'i ben senden mi soracağım? Eğer Mün'im Bey'in başkasını sevdiğini senin verdiği haberlerden, getirdiğin tezkireden anlayacaksam vay benim hâlime! Onu sen işiteli bir ay oldu ise ben anlayalı bir seneyi geçti. Hem senin ne vazifen? Mün'im Bey başkalarını sevsin sevmesin. Ben bu yolda canımı feda eder de yine Mün'im Bey'den vazgeçmem. Talat Bey kim oluyormuş? Bu tezkireyi bana ne cesaretle yazıyormuş? Sen de ne yürekle bunu bana getirebiliyorsun? İşte bu üçüncü defadır ki sen bana Mün'im Bey'i si'âyet ediyorsun. Meğer bunun için imiş öyle mi?

Besime – (**Emine**) Aman efendim ben! Sizin için...

Emine – (**Nesibe**) Gidi alçak! Sizin için ne demektir, ne yapacaktın? Benim için başıma bir de namussuzluk belası mı çıkaracaktın? Ben iffetimi dünyaya feda etmek istemem o benim canımdır. Sen benim canıma kastediyorsun. Düşman canım, sen mel'ûn! Şimdi nasıl ceza edeyim sana ki bir daha birtakım erbâb-ı iffetin namusunu pâymâl etmeye çalışmayasın!

Emine – Aman efendim!

Nesibe – Daha karşımda söz söylemek istiyor. (*El çırparak*) Gel. (*Bir iki câriye gelir.*)

Câriyeler – Efendim.

Nesibe – Atın şu mel'ûneyi dışarı! Gidi alçak, bir daha buraya ayak basar isen... Sana etmeyeceğim mücâzât kalmayacaktır.

Emine – Aman efendim, ayaklarınızı öpeyim vallahi bilemedim affedin.

Nesibe – Yıkıl karşımdan habîse.

(*Câriyeler Emine'yi iterek kakalayarak götürürler.*)

Nesibe – (*Kendi kendine*) Fesuphanallah! Ben ne fikr ü tasavvurdayım, halk ne mülâhazada ne za'm-ı bâtılda! Aman Rabbim, ben ne tâlihsiz kızmışım. Bu ne garip, bu ne tahammül olunmaz hâl! Habîse bana ne kadar da sûret-i hakdan görünür. Ben de ne söyleyecek diyordum. Evirdi, çevirdi nihâyet işi ne esas üzerine bina etti

gördün mü şunu? Ah tâlih ah, bunlar hep senin ahkâm-ı felaket-encâmın âsârındandır. *(Kerîmesinin saçlarını okşarcasına tanzim ederek)* Ah benim bir tanecik kızım, sen de olmasaydın ben kiminle müteselli olacaktım? *(Kerîmesinin yüzüne bakarak)* Lâkin! Ey benim mâhasal-i ömrüm! Niçin yüzün gülmüyor? Ah benim hakikatli ciğerparem! Güya benim derdimin ne olduğunu biliyorsun da sen de bana ağlamak istiyorsun öyle mi aslanım? Yok yok, sen ağlama. Sen hemen gül, hemen zevk ü sefada ol. Sen benim bir tanecik medâr-ı tesliyetimsin. Beni yaşatan sensin. *(Kerîmesini kucağına çekerek)* Benim bedbaht kızcağızım. *(Biraz tevakküfdan sonra)*

Nesibe – Ey felek! Kâfir felek! Ebnâ-yı beşere her durakta bin mihnet! Her hareketinde bin meşakkat! Bin bela! Bin musibet! Yağdırmak âdetini nereden aldın? Kimden öğrendin? Kime taklit ettin? Herkes senden şikâyet eder! Herkes sana ‘itâb eder! Hiçbir mihnetsiz de yoktur ki senden memnun olsun! Hiçbir musibet-dîde yoktur ki seni sitem ve serzeniş tîğına hedef etmesin! İşte ben de öyle bir mihnet-zedeyim! İşte ben de öyle bir felaket-dîdeyim. Benim gönlüm de daima senden şikâyet etmek istiyor. Daima sana ‘itâb etmek istiyor! Lâkin senin ne kabahatin var? Ne ettiğin, ne kusurun var? Bizim gördüğümüz mihnetler hep kendi kesb-i yedimizdir. Hep kendi ceza-yı amelimizdir! Zavallı felek! Bîçâre felek! Ne kadar mazlumsun? Ne kadar mağdursun? Biz uğradığımız gadrlerin kendi seyyi’âtımızın neticesi olduğunu bilir de yine ona atf-ı kabahat edemeyiz! Yahut etmek istemeyiz! Bak ben bile uğradığım mihnetlerin, çektiğim meşakkatlerin Mün’im Bey’in ahdine vefa etmemesinden, her hareketinde bir sebatsızlık göstermesinden, daha doğrusu meslek-i mahsûsumda sebat etmediğimden ileri geldiğini bilip durur iken yine sana tahmîl-i kabahat etmek istiyorum! Yine sana serzeniş etmek istiyorum, ah! Biz ne kadar insafsız! Ne kadar mürüvvetsiz! Güya sâ’ir seyyi’âtımız yetişmiyor da bir de kendi cürm-i mahsûsumuzu başkalarına yükletmek denâetini irtikâb etmek istiyoruz! Evet, haksız olarak sana yükletmek istiyoruz! Ben senden ne gördüm? Senin ne cürmün var? Beni bu hâle koyan Mün’im Bey’dir. Evet, Mün’im Bey’dir! O Mün’im Bey ki beni muhabbet nâmına nice desâyis ile meslek-i mahsûsumdan ayırdı. “Gözüm senden başkasını görmez, gönlüm senden başkasına meyletmez” diyerek gönlümü aldı. Beni bunun âkıbetinden birçok yeminler, şartlar ile temin etti de en sonunda başkalarını gördü. Başkalarına meyletti. Başkalarını sevdi. İşte bu odada idi ki ben muhabbet nâmına her şeyden bîhaber kendi kitabımı okumakla meşgul iken pencereden içeri girdi. Ah, o zamanki saadetim! O vakitki asayiş ve rahatım! Güya

bir rüya idi de geldi geçti. Daha evvel müte'addid muhabbet tezkireleri yazdı. Nihâyet birçok niyazlar ederek beni ölümden kurtarırsınız diyerek gönlümü celp etti. Ağzımdan seni severim sözünü aldı. Bu söz vâkı'â ibtidâ ağzımdan çıktı. Lâkin sonra hükmünü gönlümde yürüttü. Hem öyle yürüttü ki... Gönlümün her bir ciheti Mün'im Bey'in muhabbetiyle doldu. Bu yüzden uğradığım müşkilât ise o dereceye vardı ki hâlimi kimseye açabilmek bile elimden gelmez oldu. İşte bunun için derdimi söyleyecek kimse bulamıyorum da sana hitap ediyorum! Çünkü ben işin bu derecelere gelmeyeceğini bilmemiş olsaydım sâ'irleri gibi mazur tutulurdum. Lâkin ben bu felaketlere uğrayacağımı pek iyi bilirdim. Hatta bir müddet kimseye varmamaya ahdettim. Bu ahdimde çok vakit sebat gösterdim. Âkıbet Mün'im Bey'in desâyisi benim ahdime de sebatıma da galebe etti. Beni kendisine acındırdı. Hâsılı düğünler oldu. Tarafeynce birçok tekellüfât icra edildi. Vâkı'â Mün'im Bey üç sene kadar her gün muhabbetini bir sûretle yeniler idi. Her gün bir sûretle gönlümü alır idi. Bu sebeple gönlüm bana izhâr ettiği muhabbetlerin sıhhatinden büsbütün emin oldu. O aralık bir de kızımız dünyaya geldi. Evet, benim felaketlerimi görmek için *(Kızını göstererek)* şu bîçâre dünyaya geldi. Pederim, vâlidem, Mün'im Bey, hepimiz birbirimizden memnun idik. Birlikte yer içer, güler oynar idik. Yekdiğerimize bahtıyarlığımızı tebrik ederdik. Saadet, rahat, aşk, muhabbet dünyada ne kadar iyi şeyler var ise hep bizden ibaret idi. Bu hâl ile üç sene bir güzel gün geçirdik. Belki sana bile gıpta ettirdik! Lâkin felek! Bîçâre felek! Çaresiz ben yine sana tahmîl-i kabahat ederek diyeceğim ki... Kâfir felek! Bizim bu saadetimizi, bu muhabbetimizi çekemedin, haset ettin! Nihâyet Mün'im Bey bir başkasını sevdi. Benden yüz çevirdi. Hani o benden başkasını görmeyen göz? Hani o benden başkasına meyletmeyen gönül? İşte o göz! İşte o gönül! En fena bir karıyı gördü. Ona meyletti. Ben ise bir kere Mün'im Bey'e gönlümü vermiş bulundum! Bir daha geri alamadım. Bir türlü sözümünden dönemedim! Yanımdan bir lahza ayıramadığım, gözümünden sakındığım Mün'im Bey haftalarca eve gelmez, yüzüme bakmaz oldu. Beyoğulları'nda, balolarda, Kağıthane'lerde sevdiği Blanş nâmında bir karının arkasında gezmeye başladı. Ben aralıkta o da ima sûretinde beyefendi bu hâlden vazgeç dedikçe bana müstehziyâne bir gülüşle mukâbele eder oldu. Bu hâli ne pederime ne vâlideme söyleyebildim. Âkıbet sarardım soldum. İnsanlıktan çıkarak verem illetlerine düşer oldum. Yine kimseye derdimi söyleyemedim. Vâkı'â kendinden bihakkın müfâratat edebilirdim. Lâkin namusumu, gönlümün hâlini düşündükçe ağzımdan çıkan âh ve nâle ateşlerine gözümün kanlı yaşlarıyla galebe

ederdim. Hâlimi kimseye bildirmedim. Hâlâ bildirmeyerek gece gündüz kâh eşk-rîz-i sûz u güdâz ve kâh şu beyitler ile nâle-perdâz olmaktayım. (Bu beyitleri kemâl-i hüzn ve sûzişle okur, ağlar.)

*Mahvoldu ümmîd ü intizârım
Tedbîr ü te'emül ü karârım
Seyret neler etti rûz-i gârım
Ben şimdi esîr-i âh u zârım*

Üçüncü Meclis

Nesibe Dâye

Dâye – Kızım! Niçin öyle mahzun duruyorsun? Gözlerin neden kızarmış? Mün'im Bey için mi ağlıyorsun?

Nesibe – (Vaz'-ı sâbıkını değiştirerek kendi kendine) Ah! (Cüherâ) Niçin ağlayayım? Nem var ki?

Dâye – Ben hepsini bilirim. Sen benden sakla! Mün'im Bey Beyoğulları'nda, balolarda, seyir yerlerinde bütün gün zevk ü sefasında gezsın. Rast geldiği karılarla eğlensin de sen yine ağla. Yazık değil mi gözüne, acımaz mısın gözyaşlarına ki öyle bir bivefa için kendini üzesin?

Nesibe – Varsın gezsın bana ne?

Dâye – Kızım ben hepsini bilirim diyorum. Niçin benden saklıyorsun? Senin tavrın, hâlin delâlet ediyor. Yemek yemez. Rahat uyku uyumaz. En sevgili kitaplarına bile bakmaz oldun. Bu beyhûde değildir! Mün'im Bey'in ettiği vefasızlıkların, insaniyetsizliklerin hepsini biliyorum diyorum.

Nesibe – Vefasızlıksa, insaniyetsizlikse bana ne? Kendine aittir.

Dâye – Canım şüphe yok! Kendine aittir. Kendi hakkında vahimdir. Hem herkes tarafından takbîh olunur. Belki rezâletle yâd edilir bir ayıptır. Orası benim neme lâzım! Ben sana acıyorum! Ben seni düşünüyorum!

Nesibe – Canım bana ne olmuş ki?

Dâye – İnşallah bir şey olmamış. Lâkin ben her bir hâlini değişmiş gibi görüyorum. Hani o her gün bir sûretle taranıp tanzim edilen saçların, bak nasıl perişan olmuş! Hani o her bakana bir sûret-i tebessüm gösteren yüzün, güya dudakların inci dişlerini göstermemek için yekdiğerinden ayrılmamaya ahdetmiş gibi, hareket bile etmiyor! Birisi bir şey sorsa bin külfetle cevap veriyorsun. Hele o gözlerinin mahzun bakışları

yok mu? Vallâhi'l-a'zîm sana baktıkça insanlıktan çıkıyorum. Çıldıırıyorum. Vesselam!

Nesibe – Aaa! Dadı bugün sana ne oldu?

Dadı – Evet! Ne oldu bana? Bari kendimde arayım belki senin hâlini bulabilirim. Çünkü sana olan banadır.

Nesibe – Benim elhamdülillah bir şeyim yok... Sen beyhûde merak ediyorsun.

Dadı – Beyhûde değildir! O beyhûde değildir! Lâkin sen...

Nesibe – Evet ben!

Dadı – Evet! Sen benden ketm ediyorsun. Lâkin bu böyle olmaz. Bu böyle başa çıkmaz. Sen derdini bizden saklıyorsun... Bilmiyorsun ki sen öyle mahzun gezdikçe ben, hususiyle vâlidem ne hâle giriyoruz? Hüda bilir, bazı kere küçüklüğünde kucağımda gülüp oynadığını, Mün'im Bey ile evâil-i hâlindeki mürüvvetini derhâtır ediyor, bir de bu hâline bakıyor da kan ağlıyorum. Sana dadı olduğumda bir çocuğumdan başka kimsem yok idi. Seni gördüğümde ona olan muhabbetimin yarısını sana vermiştim. Rabbim o yattıkça sana ömür versin. O öldü, gönlümde muhabbet nâmına ne var ise hep sana münhasır oldu. Bütün ümitlerim, arzularım, her bir hâlim senden ibarettir. Bu hâlde bulunan bir dadıdan sır saklanır mı? Söyle kızım söyle! Allah aşkına olsun söyle de çare arayalım. Seni bu dertten kurtaralım.

Nesibe – Ah dadı! Ne söyleyeyim? Tâlihinden başka kimden şikâyet edebilirim ki edeyim?

Dadı – Mün'im Bey'den şikâyet etmez misin?

Nesibe – Mün'im Bey'den şikâyet etsem ibtidâ senden, pederimden, vâlidemden şikâyet etmiş olacağım. Zira siz sebep oldunuz. Daha doğrusu gönlümden şikâyet etmiş olacağım ki sizden evvel de o sebep oldu. Vâkı'â Mün'im Bey vefasızlık etti. Ben de o sûretle mukâbele edebilirdim. Lâkin bende sebat, vefa, ittikâ gibi üç büyük haslet vardır. Bunlara ve bunlarla birleşip tanınmaz bir kuvvet hükmünde bulunan muhabbete galebe edemiyorum. Dadı ben Mün'im Bey'i seviyorum. Hem, pek ziyâde seviyorum. Mün'im Bey'in yüzünde âsâr-ı beşâset görürsem o anda ben de beşûş olurum. Bilakis zerre kadar gam, keder görürsem bilâ-ârâm gamgîn ve medhûş olurum. Benim meserretim Mün'im Bey'in meserretiyle kâimdir. Mün'im Bey'i ne kadar seviyor isem benden uzak oldukça, hele başkalarına meylettiğini hâlinden tavrından anladıkça o kadar mustarip oluyorum. Ayıp değil a! Zevcimdir, ben ona âhir-i ömrüme kadar beraber yaşamak üzere vardım. Öyle ahdettim. Öyle azmettim. Bu hâl için ayrılmaktan başka çare bulamıyorum. Ayrılmak ise asla elimden gelmez.

Ahdime, sebatıma yakıştıramıyorum. İşte ben bu iki büyük müşkilât içinde ezilip gitmekteyim. Benim çarem Allah'a kaldı. Mün'im Bey'e nasihat kâr etmiyor ve etmeyecektir. Etse bile ben bittikten sonra edecektir. Anlayabildin mi? Bu derde ölmeden başka çare mi vardır ki sana söyleyeyim de mu'âvenet talep edeyim?

Dadı – Mün'im Bey'i bu hâlden geçirmek yalnız ayrılmakla mı olur sanırsın? Hem ayrılınca ne lâzım gelirmiş? Öyle bir vefasıza vefasızlıkla mukâbele etmelidir ki ettiğine pişman olsun. Sen merak etme ben beyefendiye söylerim. Onu bu hâlden vazgeçirsin. Biz seni sokakta bulmadık ya! Bir ananın babanın bir tanesisin! Hep senin için yaşıyoruz. Pederinin, vâlidenin, hepimizin ümidi sensin. Hayır! Hayır! Mün'im Bey'in bu hakaretini, bu denâetini çekemeyiz. Kabul edemeyiz. Ne olur ise olsun, sana koca mı yoktur? Ya bu hâlden vazgeçerek evvelki gibi kadrini bilir, edebiyi namusuyla oturur veyahut ne olacaksa olmalıdır. Ah iki gözüm, kızcağızım! Şimdiye kadar söyleseydin...

Nesibe – Doğrusu söyledik de iyi ettik öyle mi?

Dadı – Niçin?

Nesibe – Niçin olacak, şimdi bunu beybabama söyleyecek ne var?

Dadı – Ya sana yazık değil mi?

Nesibe – Canım yazık mazık! Şimdi çarçabuk beybabama söylemeye kalkışmamda mana ne? Herkesin bir bildiği var.

Dadı – Bildiğiniz böyle yıllarca kahrını çekmek midir? Bırak Allah'ı seversen. Sen insaniyet edeceğim diye kendini telef edeceksin de haberin yok. Ben öyle şey bilmem. Vallahi bu gece beyefendiye söylerim. Ne olacaksa olsun.

Nesibe – Bilirsin a! Beni Mün'im Bey'e vereceğiniz vakit de ne olacaksa olsun diyordun! İşte olacaklar oldu. Buyurun bakalım ne yapacaksınız.

Dadı – Ne mi yapacağız? Her şeyi yaparız ve yapabiliriz.

Nesibe – Dadı, o senin dediğini herkes yapar. Hüner oldur ki insan her ne yapar ise insaniyetini muhafaza ederek yapmalıdır. Siz her işinizde acele edersiniz. Hiçbir şeyin âkıbetini düşünmezsiniz. Ha, bir ayak sesi geliyor.

(Bu sırada Mün'im Bey içeri girer.)

Dördüncü Fıkra

Mün'im Bey Evvelkiler

Nesibe – Buyurun benim! *(Ayağa kalkarak kapının önünden istikbâl eder.)*

Mün'im – Hadi Pertev Kalfa, câriyelerden birine söyle de bana bir gömlek getirsinler. (*Pertev yani dadı gider.*) Of, pek yoruldum.

Nesibe – Yine bugün kapıda çok yazı yazmış olmalısınız?

Mün'im – Ne kadar istersiniz!

Nesibe – İnşallah beyim mükâfatını görürsünüz!

Mün'im – Ne mükâfatı? Bırak Allah'ı seversen...

Nesibe – Zannederim ki hüsn-i niyyet ile gidip gelirsiniz. Hüsn-i niyyetle hizmet ediyorsunuz, hüsn-i niyyet sebat ile birleştirilip de o sûretle hizmet edilir ise elbette mükâfat görülür. Ben sizi öyle bilirim. Onun için mükâfat göreceğinizden ümidimi kesmem.

Mün'im – Bu kalemlerin kahrı güç, kahrı!

Nesibe – Vâkı'â kahrı biraz güçtür. Lâkin sizin daha iyi bilmeniz lâzım gelir ki kalemler bir çilehane hükmündedir. İnsan biraz vakit zahmet çeker ise birçok vakit onun fevâidini görür. Hem o sûretle hâsıl olan saadetin kadri bilinir. Görmez misiniz ki bir çiftçi bile bir mahsul yetiştirmek için birçok zahmetler, meşakkatler çeker? Lâkin vakt-i hasat gelip de ektiğini biçti mi o zahmetlerin, meşakkatlerin hepsini unuttur. Şu kadar ki bunların hepsinde bir hüsn-i niyyet, bir sebat lâzımdır. Mesela bir adam bir adama muhabbet etse, bu sırada araya bir hicrân girse tarafeynden ne kadar müşkilât çekilir. Lâkin onun bir de vuslat zamanı vardır ki o zaman geldi mi insan pek rahat yaşar.

Mün'im – Öyle! Öyle!

Nesibe – Lâkin bunun da müstesnaları vardır.

Mün'im – Ne gibi?

Nesibe – Bu kadar müşkilâtdan sonra muvâsalat saadetini bilmeyip de yeni dostlar peydâ edenler gibi.

Mün'im – Acayip! Doğrusu şaşılır!

Nesibe – Evet şaşılır ya! Doğrusu ben de onlara şaşarım. Mesela bunların içinde öyle adamlar vardır ki bir kıza arz-ı muhabbet ederler, senin için şöyle yanıyorum, böyle yakılıyorum derler. (Bu sözler de hakiki olur yahut resmi olur, orası lâzım değil. Çünkü hakiki zannolunanların bile bazı kere hükmü olmuyor.) Hâsılı bir takrîb ile gönlünü celp eder. O kızı alır. Üç sene kadar saadet-i hâl ile vakit geçirirler. Mu'ahharan o muhabbetler tahvîl-i renk eder. Başka biri üzerine nakl-i keyfiyyet eder. Vâkı'â o adam vefasızlık, sebatsızlık denâetinden tebriye-i zimmet edemez. Lâkin işte o muhabbete aldanan kız yok mu? İşte o kız... O bîçâre kız doğduğuna

pişman olacak sûrette mustarip olur! Allah kimseyi gördüğünden geri koymasın. O her gün bir sûretle tecdîd-i muhabbet ve hürmet eden bir arkadaştan bed muamele görülür. Hele gönlünün bir başkasına meylettiği anlaşılıyor ise pek güç gelir beyefendi, pek güç!

Mün'im – Lâkin!

Nesibe – Lâkin biz bahse nereden başladık sonu neye vardı. İşte bazı böyle olur. Evet! Bazı şeylerin ibtidâsı başka, sonu başka olur. Evveli âhirîne yahut âhiri evveline uymaz.

Mün'im – (*Gitmek tavrı göstererek*) Lâkin gömleğim de hâlâ gelmedi.

Nesibe – Niçin acele ediyorsunuz?

Mün'im – Ahbablarımdan birine davetliyim de...

Nesibe – Yine nereye, dur bakalım! Daha şimdi geldin. Eğer sözlerimden sıkıldınızsa...

Mün'im – Hayır, lâkin...

Nesibe – Lâkin! Niçin öyle soğuk duruyorsunuz? Zannederim söylediğim şeylerden...

Mün'im – Evet, söylediğiniz şeylerden...

Nesibe – Müteessir mi oldunuz? O bîçâre kıza siz de acımış olmalısınız. Çünkü onun mağduriyeti ötekine ait olacak vefasızlık denâetinden ağırdır, öyle değil mi?

Mün'im – Evet lâkin bu lakırdıları...

Nesibe – Bıraksak öyle mi?

(*Bu sırada Âdil Bey, Na'îme Hanım, dadı içeri girerler. Nesibe ile Mün'im istikbâl ederler.*)

Beşinci Fıkra

Evvelkiler Âdil Bey Na'îme Hanım Dâye

Âdil Bey – Ne konuşuyorsunuz?

Nesibe – (*Kemâl-i tevâzu'a delâlet eder bir tebessümle sükût eder.*)

Mün'im – (*Kezâlik*)

Âdil Bey – Allah sefanızı artırsın!

Dâye – Var ise...

Âdil Bey – O ne demek?

Dâye – Çünkü...

Nesibe – (*Dâyeye işaret ederek gizlice*) Sus!

Dâye – Nokta kadar?

Mün'im – Ben bundan bir şey anlayamıyorum.

Dâye – Evet! Çünkü...

Âdil Bey – Pertev! Ne söylüyorsun...

Nesibe – Dadı!..

Dâye – (*Nesibe'ye hitâben*) Ben seni bu hâlde gördükçe...

Âdil Bey – Bu karı bunamış mı ne olmuş? (*Dadıya hitâben*) Kız ne demek istiyorsun?

Na'ime – Doğruyu söylemek istiyor.

Âdil Bey – Nenin doğrusunu?

Na'ime – Nesibe'nin çekmekte olduğu meşakkatlerin doğrusunu.

Âdil Bey – Ne meşakkati?

Dâye – Ah beyim bilsen...

Nesibe – (*Başıyla işaret ederek dadıya*) Kadın susmayacak mısın?

Na'ime – Bir evlattan olacağız.

Âdil Bey – Canım muamma mı söylüyorsunuz?

Na'ime – Evet! Size öyle gelir çünkü hiçbir şeyden haberiniz yok!

Dadı – Bizi bıraktı mı ki haber verelim, işin doğrusunu anlatalım. Bir zaman benden bile sakladı. Bereket versin, ben işi başka yerlerden tahkîk ettim de bugün zorla biraz kendisini söyletebildim. Bak hâlâ sizden saklıyor beyefendi! Neler oluyor biliyor musunuz?

Nesibe – Hay dilin tutulsun!

Na'ime – Kızım! Bari bize acı da hâlini bizden bu kadar saklama. İşte senin hâlinden, tavrından anlıyoruz ki sen her gün bin türlü meşakkatler geçiriyorsun. Kan yutuyorsun, yine derdini bize anlatmak istemiyorsun.

Âdil Bey – Şimdi çıldıracağım! Söz hâlâ muammalıktan kurtulamadı ki. Canım ne var? Ne olmuş? Nesibe niçin her gün bin türlü meşakkatler geçirsin? Niçin kan yutsun? Şunun aslını, sebebini söylemeniz a!

Dâye – Beyim, ben doğrusunu söyleyebilirim. Tamam bir sene var ki Mün'im Bey hâlini, tavrını değiştirdi. Daha doğrusu Beyoğlu'nda bir Frenk karısına müptela olarak küçük hanımdan yüz çevirdi. Hele bir aydır büsbütün bir başka hâl peydâ etti, görmüyor musunuz? Haftada ancak iki üç kere eve gelir oldu. O da çamaşır değiştirmek için! (*Nesibe'ye*) Öyle değil mi?

Mün'im – Efendim kadın kısmının hâli malum ya. Kim bilir neden şüphe ettiler de kendilerinden böyle bir şey çıkardılar. Böyle asılsız şeylerle...

Na'ime – Beyefendi hâlâ bizi anlayamadınız mı? Vukuu bulmuş bir şeyi bile şimdiye kadar saklayan ve hâlâ söylemek istemeyen bir familya asılsız bir şeyi söyleyebilir mi? Biz öyle değiliz. Nesibe'yi görmüyor musun? Hâlâ dadısının söylediğine bile canı sıkılır. Elinden gelse ağzını dikecek. Beyefendi oğlum, biz her şeyi biliriz. Bu hâlleri size asla yakıştıramıyoruz. Hususiyle böyle bir kızın üzerine bu kadar...

Âdil – Fesuphanallah!

Mün'im – Efendim, bunlar şüphe üzerine birtakım düzme şeylerden ibarettir! Benim Beyoğlu neme lâzım, Frenk karısı ne vazifem! Hem ben böyle şeyleri asla kabul etmem.

Na'ime – İnşallah kabul etmezsiniz. Lâkin bunu biz bir kişiden işitmedik ki! Bak oğlum, erkeksin, biz sana yapma, etme diyemeyiz. Lâkin bu kız, bu kız ki benim ve pederinin bir tanesidir. Seni seviyor, hayalinden kıskanıyor, gözünden sakınıyor. Bu sebebe mebnî başkalarını sevdiğini işittikçe, muhabbetindeki noksana baktıkça insanlıktan çıkıyor. Onun için bari bu Beyoğlu'nun üstüne bu kadar düşmeyiniz demek isterim.

Mün'im – Bu nasıl söz, bu nasıl iftira. Bu ne kadar ayıp şey!

Na'ime – Beyefendi, bir kadın için zevcine muhabbet ayıp mıdır? Ayıp o erkeklerin o hâlidir ki zevcelerine karşı başkalarını severler.

Mün'im – *(Yüksekçe bir ses ile)* Hayır, hayır. Ben öyle şeyleri kabul etmem.

Dadı – Şimdi Beyoğlu'nda bir Frenk karısı sevmiyorsunuz, öyle mi?

Mün'im – Evet, sen ne demek istersin?

Dadı – Evet, vâkı'â söze karışmak benim haddim değildir. Lâkin ben bu hanımın dadısıyım, sütnesiyim. O benim canımdan azizdir. Ben onun her yüzüne baktıkça kan ağlıyorum. O her gün bin bela geçiriyor. Sizin haberiniz var mı beyefendi? O elden gidiyor, siz zevkinizle, sefanızla meşgulsünüz. Lâkin biz...

Mün'im – *(Hiddet ile)* Ey ne yapalım? Söyle bakalım?

Na'ime – Beyefendi oğlum! Pertev biraz sertçe söyler. Bizim söyleyecek bir şeyimiz yoktur. Yalnız bu Beyoğlu'ndaki karının arkasına bu kadar düşmeseniz. Bir de Nesibe senden iltifat, güler yüz görmeye alışmıştır. Onu ondan dirîğ etmeseniz pek iyi olur demek isterim.

Mün'im – İnsanın her vakti bir olmaz ya. Kâh sever kâh söver. Sizin galiba bir oynayacak oyununuz var ki beni birtakım düzme şeylerle itham etmek istiyorsunuz. Sizin bir meramınız var ama...

Na'îme – *(Bu sözden müteessir olarak kemâl-i şefkatle Nesibe'nin yüzüne bakarak)* Ah kızım...

Nesibe – Dur vâlideciğim, dur biraz da ben söyleyeyim. *(Ayağa kalkarak Mün'im Bey'e doğru gider)* Hiç kimseyi sevmiyorsunuz, insanın her vakti bir olmaz, kâh sever kâh söver, bunlar düzme şeylerdir, öyle mi? *(Koynundan bir kâğıt çıkararak)* Beyefendi, şu tezkire sizin değil midir? Ya bu? Evet, bu da sizin, o da! İyi bakınız, bu tezkire sizin o tezkireniz yahut o şartnamenizdir ki teklîfâtımın sûret-i kabulünü ve sıdk u vefada bir sebat-ı fevkalâde göstereceğinizi hâvîdir. Şu da yeni peydâ etmiş ve bana, daha doğrusu kendi hatt-ı destinizle yazılmış şu şartname mü'eddâsına karşı hezâr hile ve fûsun ile muhabbet kalbiyyesini celbe çalışarak ele getirmiş olduğunuz Blanş nâm Frenk karısına yazdığınız tezkiredir, değil mi? *(Tezkireleri Mün'im Bey'e doğru uzatarak)* Bak bak, dikkatli bak. Hani gözünüz benden başka kimseyi görmeyecekti? Galiba beni hâlâ anlayamadın da istediğin gibi alıp satmak, “ben öyle şey kabul etmem” diyerek bir de çalım etmek istiyorsun. Ben senin o karıyı sevdiğini soğuk soğuk muamelelerinden anlamış idim. Lâkin bir şeyin hakikatini iyice anlamadıkça ona hüküm vermek, ortaya çıkarmak âdetim olmadığından şimdiye kadar her derdime ortak olan dadıma bile söylememiştim. Şimdiye kadar size bu bâbda bazı zarifane ihtardan başka bir şey söyledim mi? Ben senin harekât-ı yevmiyyene bile vakıf olurdum lâkin tahammül eder idim. Bak, sen vâlidemin en ufak bir serzenişine dayanamayarak çarçabuk “İnsanın her vakti bir olmaz” cevabını verdin! Fazla olarak bir de “söylenen sözler de yalandır, düzmedir” diyerek bize isnâd-ı kabahat etmek istedin. Düşün, düşün benim şu tahammülümü, sebatımı, bir de senin en ufak bir serzenişe verdiği cevabı düşün de şu kadınlığımla beynimizde ne kadar fark olduğunu anla! *(Âdil Bey'e tevcîh-i hitâb ederek)* Hürmetli pederim huzurunuzda bu kadar serbest hareket sizden görüp öğrendiğim edep ve terbiyeye zâhirde mugâyeret eder gibi görünür ise de hakikatte öyle değildir. Çünkü bir seneden beri ettiğim sabır ve tahammüle karşı böyle bir muamele-i badireye tahammül beşeriyet için mümkün olamaz. Hem esas maksadım bir hakikati meydana çıkarmaktan ibarettir. Bu sebebe mebnî affınıza mazhar olacağımdan ümid-vârım.

Âdil Bey – Lâkin kızım...

Mün'im – Artık elvermedi mi?

Nesibe – Size sormalı.

Mün'im – Canım ben ne yaptım?

Nesibe – Acaba daha ne yapacaktınız?

Mün'im – Bilmem neden siz en küçük bir şeyi pek büyük görerek kendinizi üzüyorsunuz?

Nesibe – Bilakis bilakis! Ben en büyük şeyleri küçük görürüm. Hem ben kendimi öyle beyhûde üzmem, kimseye beyhûde söz söylemem! Tamam bir senedir ben bir buhrân-ı azîm içinde yaşayıp gidiyorum. Çünkü ben sana itimat etmişim. Muhabbetinden emin olmuşum. Onun aksini gördüm. Nihâyet kim bilir kaçınıc tezkiredir ki (*Tezkireyi göstererek*) bu da benim elime geçti. Sen ise hâlâ te'vîl etmek istiyorsun. Beyefendi, zanneder misin ki senin düşmanların tarafından bana muvâsalat haberleri gelmedi. Zanneder misin ki bin türlü vesait gönderilmedi! Ben bunların her birini bir sûretle reddettim. Her birine bir muamele-i reddiye göstererek lehülhamd sıdk u vefadaki sebatıma asla hâlel getirmedim. Ben sebat yolunda bin türlü mihnetlere, meşakkatlere uğradım. Senin en büyük zulmüne lütuf ile, en büyük hıyanetine sadakatle mukâbele eyledim. Hâl böyle iken sen en çirkin bir karıya bir inhimâk-ı tâmm gösterdin. O karının meftunu, mecnunu oldun. Beni unuttun. Bu kadar ahd u peymânı, bunca hukuku feda ettin. Bunlarla beraber vâlidemin bir ufak sitemine dayanamadın da benim önümde bir sûret-i hiddet gösteriyorsun. Vâlidemin esasî mâderâne bir muhabbet üzerine mebnî olarak kemâl-i mulâyemetle söylediği bir söz size pek ağır geldi, öyle mi? Şimdi nazarında o kadar hakir olmuşsun ki ağzımızdan çıkan sözler mahz-ı muhabbet dahi olsa sana başka türlü geliyor. Hele ben, bîçâre ben, her ne söylesem mukabilinde elbette bir sûret-i redd ü şiddet görürüm. Muradın işte yine bu odada verdiği teminâtın aksini mi yapmaktı? Acaba sizin muhabbet nâmına olan resm ü âdetiniz bu mudur? Ülfet-i insaniyet böyle mi olur, ahitte sebat buna mı derler? Benim gibi binâ-yı vücudu sadakatten yapılmış bir kıza bu muamele mi yakışır? İnsaf beyefendi, insaf!

Mün'im – (*Ağlayarak*) İnsaf-ı mürüvvet, ulüvv-i cenâb, sebat-ı vefa, dünyada insaniyet nâmına ne var ise sende. Lâkin ben senin bu hasâil-i celîlene karşı ettiğim küstahlıkları düşündükçe kendimi bir vahşi canavardan daha aşağı görüyorum. Şu kabahatlerimle beraber yine lütfunu niyaz ederim. Ya affet yahut ölmemi emret.

Nesibe – Ben kimim ki size emredeyim. Ben emredemem, ben rica ederim. Bir emelim var, onun kabulünü niyaz ederim. Evet, onun kabulünü niyaz ederim. Bak beyefendi, muhabbetin gönlümde öyle birleşmiştir ki onu oradan ayırabilmek imkan

hâricindedir. Fakat ben muhabbetim derecesinde bir de hicrân infî'âl hâsiyyetine mâlik olduğumdan işte bu hâsiyyet bana bundan sonra yüzünüzü görmemek ve fakat yine verdiğim muhabbet sözünden geri dönmek üzere evvelki gibi kendi hâlimde yaşamayı tavsiye ediyor. Hâsılı şu vukuatın kalbimdeki te'sîrâtına mukavemet edememekte olduğumdan gönlüm bu kadar muhabbetle beraber senden ayrı yaşamak istiyor. İşte seni hem seviyorum hem de ayrı yaşamak istiyorum. Ne yapayım, bu hâl elimde olmadığından beni mazur tutarak ayrı yaşamama müsaade etmelisiniz. Vâkı'â şu şartname hükmünce müsaade talebine de hâcet yoksa da ben senden yine müsaade talep ederim. Bana müsaade ediniz, ayrı yaşayayım. Siz de artık ister yine o kârıyı seviniz yahut ister bir başkasına gönül veriniz. Ne yapar iseniz yapınız fakat beni mazur tutunuz.

Mün'im – Senden ayrı yaşamak mı? Nesibe daha ben ölmedim, ben ölmedikçe senden ayrılamam, sensiz yaşayamam.

Nesibe – Acayip.

Âdil Bey – Kızım...

Mün'im – Ben senin zaten mürüvvetine dehâlet etmiş bir mücrimim. Yine dehâlet ederim. Bey pederime, hanım vâlideme rica ederim.

Âdil Bey – Kızım, bunlar zevc ile zevce beyninde vukuu bulabilir şeylerdir. Ben beyefendi oğlumu da senin kadar severim, onun mahzûniyyetini istemem.

Nesibe – Ben de istemem. Lâkin ne yapayım ki gönlüme galebe edemiyorum. Yoksa dünyada erkek nâmına zevcinden başka insan tasavvur etmeyen bir kız ayrı yaşamak tasavvuru edebilir mi?

Na'ime – Haydi kızım, beyinle barış! İkiniz de ortadan şu bürûdeti kaldırsın. Hem güya hiçbir şey olmamış gibi bir daha bunlardan asla bahsetmeyin. Evvelki gibi bir saadet içinde yaşayın. *(Nesibe'nin elinden tutarak Mün'im'e doğru götürür. Mün'im de istikbâl eder. Birbirinin elinden tutarlar.)*

Âdil Bey – Artık biz gidelim. Rabbim muhabbetinizi müzdâd eylesin.

Dâye – *(Kendi kendine)* Rabbim devam versin. *(Giderler.)*

Altıncı Fıkra

Mün'im Nesibe

Mün'im – *(Kütüphaneye doğru giderek)* Şimdi ne mütâla'a buyuruyorsunuz?

Nesibe – İbrahim Hakkı'nın Marifetnamesi'ni okuyorum.

Mün'im – Hangi fasıldasınız?

Nesibe – İlm-i kıyafet faslındayım. Hem en ziyâde nazar-ı dikkatimi celp eden şeylerden biri de odur. Çünkü şimdiye kadar epeyce şeyler mütâla'a etmiş idim. Yalnız ilm-i kıyafete dâir bir şey okumamış idim. İnsan tabâyi'-i beşeriyyeye vukûf-ı **109** hâsıl edebilmek için yalnız ulûm-ı ahlâkiyye ve edebiiyyenin her bir cihetini gözden geçirmelidir. İşte ben çektiğim felaketleri bu ilimden olan noksanıma hamlediyorum. Onun için pek dikkatli okuyorum.

Mün'im Bey – (*Nesibe'ye doğru giderek*) Allah aşkına olsun elverir, yetişir. (*Elin tutarak*) Hani sen Mün'im'e merhamet eder idin, Mün'im'in mahzun olmasını istemezdin. Artık affet de beni şu azaptan kurtar. (*Nesibe tebessüm eder, bu sırada bir câriye içeri girer.*)

Câriye - Efendim sofra hazır, yemeğe buyurun, beyefendi bekliyor.

Mün'im – (*Nesibe'ye hitâben*) Buyurun efendim, yemek yiyelim.

Nesibe – Siz buyurunuz, ben de şimdi gelir yetişirim.

Mün'im – Geç kalmamanızı rica ederim. (*Gider.*)

Yedinci Fıkra

Nesibe – (*Nesibe yalnız*) Mün'im Bey tebdil-i tavır etsin, beni evvelki gibi sevsin yahut hiç sevmesin, daha büyük zulümler etsin, ne fâ'idesi var. Benim parça parça olan yüreğimi birleştirebilir mi? Yüreğimin her köşesinde bir hançer sokulmuş zannediyorum. Şimdiye kadar herkesten gizler idim. Lâkin vücudumun ıstırabı artık gizleyecek dereceleri geçti. Ben bittim, her bir hâlim bir verem sûreti irâ'e ediyor. Ben bundan sonra âlem-i âhîret yolcularıyım. (*Ağlar, bu sırada bir câriye içeri girer.*)

Câriye – Efendim sizi bekliyorlar.

Nesibe – Geliyorum. (*Kalkar gider. Perde de iner.*)

Üçüncü Perde

Mevki: Beyoğlu'nda muntazam bir balo

Birinci Meclis

Blanş – (*Yanında bulunan refikası orta yaşlı Anrit nâm karıya hitâben*) Mün'im Bey hâlâ gelmedi. Dünkü gün gönderdiğim tezkireye yazdığı cevap hükmünce saat üçte burada bulunacaktı.

Anrit – Şimdi saat kaç?

Blanş – (Saate bakarak) Dörde geliyor.

Anrit – Şimdi nerdeyse gelir.

Blanş – Bilirsin ya, geçen gün bizi nasıl aldattı. Eğer yine gelmez ise ben bilirim ona yapacağımı.

Anrit – Gelir gelir, o sensiz olamaz.

Bir masa başında otuz bir çeken eşhâsdan biri – Ben yandım.

Bir diğeri – Ben otuzda yatmıştım.

Daha öbürü – On dörtte yatmıştım.

Bir âhiri – Ben yirmi lira kaybettim.

Daha öbürü – Kâğıdı yap.

Diğer masa başında bulunan takımdan biri – Benim param kalmadı.

Bir diğeri – Lâkin şu madam ne güzel.

Bir âhiri – Adam biz oyunumuza bakalım.

(Bu sırada baloda bulunan kadınlar, kızlar birbirleriyle hafiyen mükâleme ederler, gezerler.)

Blanş – Ben de öyle zannederdim. Lâkin birkaç gündür...

Anrit – Ne yapıyor?

Blanş – Pek düşünüyor. Evvela beni gördüğü gibi güler, tatlı tatlı sözler söyler idi. Her mülakatta gönlümü bir türlü celbe çalışırdı. Bugünlerde beni gördükçe hüzünden başka bir şey izhâr etmez oldu. Geçen günkü mülakatta o kadar dilsûz sözler söyledim, ona bile ancak bir gizli ah çekmekle mukâbele etti.

Anrit – Beni gördükçe bir büyük memnuniyetle sizi sorar, tarafınızdan gönderdiğim tezkireleri sevine sevine okur idi.

Blanş – Bu defa ne yaptı? Muamele-i bâride mi gösterdi?

Anrit – Hayır! Lâkin...

Blanş – Lâkin! Ne?

Anrit – İşte geliyor.

Blanş – Yanında bir de refiki var.

Diğer masa başında bulunanlardan biri – Benim kaybettiğim yüz liraya vardı.

Anrit – Tezkirenizi verdiğim vakitteki mahzunluk, durgunluk hâlâ üzerinde.

Blanş – Bu nasıl konuşmak?

Anrit – Mün'im Bey bir şey anlatmak istiyor.

(Bu mükâlemât esnasında Mün'im Bey, refiki bulunan Muhsin Bey ile beraber bilâ-âram konuşur.)

Blanş – Artık bu tarafa geliyor.

Bir Seyirci – (Refîkine hitâben) *Şu madam...*

Refîki – *Güzel değil mi?*

– *Lâkin hiç bakmıyor.*

– *Kim bilir gönlünden ne geçiyor?*

– *Şimdi önünden de geçer.*

– *Kim?*

– *Gönlünden geçen.*

(Mün'im, Blanş'a doğru gelerek refîkiyle beraber balonun tezyînâtını, halkın sûret-i hareketini gözden geçirmeye başlar. Blanş, nazarını Mün'im Bey'den ayırmaz.)

Bir Seyirci – *Madam'ın gözü...*

Refîki – *Pek güzel, değil mi?*

– *Şu etrafı temaşa eden beye münhasır değil mi?*

– *Lâkin bey hiç aldırıyor.*

Blanş – Niçin bu tarafa gelmedi?

Anrit – Daha sizi görmemiş olmalı.

Blanş – Hayır, ben bundan bir şey anlayamıyorum.

Anrit – Haydi biraz gezelim ki sizi görsün de yanınıza gelsin.

Blanş – Hayır! Beni görmek isteyen burada da görebilir. Mutlaka bunda bir şey var.

Anrit – Canım biraz gezelim. *(Kalkarlar, etrafı dolaşırlar.)*

Yine o seyirci, refîkine – *Bey hâlâ aldırıyor.*

– *Şimdi iş başka türlü alınıp satılıyor! Lâkin madamın daha bir şeyden haberi yok.*

– *Nasıl?*

– *Nasıl olacak, sen bu beyi bilir misin?*

– *Hayır, bilmem.*

– *Buna Mün'im Bey derler. Bir iki senedir bu madamı seviyor idi. O kadar üstüne düştü ki nihâyet zevcesi tahammül edemeyerek verem oldu.*

– *Ey sonra?*

– *Sonrası, bey şimdi pişman oldu. Zevcesi ümitsiz bir hâlde de...*

– *Öyle ise yine buraya niçin geldi?*

– *Bak orasını bilmem. Belki onu da anlarız. Zevcesi o kadar hasta ki hayatından ümit yoktur diyorlar.*

Mün'im – *(Muhsin Bey'e) Ben şimdi Blanş'a ne söyleyeyim?*

Muhsin – Canım ne söyleyeceksin, bundan sonra ben seninle görüşmeyeceğim, görüşemeyeceğim deyiver.

Mün'im – Ah nasıl diyeyim, nasıl söyleyeyim?

Muhsin – Zevcenin hâlini düşün de ondan sonra nasıl söylemek lâzım gelir ise öyle söyle.

Mün'im – Ah zevcem, bîçâre zevcem! Ah, ben ona niçin bîçâre diyorum, o âlicenaptır. Onun ulüvv-i cenâbı var, benim neyim var? Asıl bîçâre benim ki ondaki ulüvv-i cenâbın zerresine mâlik değilim.

(Bu sırada, Blanş bunların etrafında dolaşır. Muzika çalınır. Baloda bulunanlardan bazıları dans eder.)

Bir seyirci – (Refikasına hitâben) Şu iki kişiye dikkat ediyor musun?

– Evet, biri pek mahzun, pek şaşkın görünüyor.

– Diğeri muttasıl bir şey anlatmak istiyor.

– Ey bu karı ne olacak?

– Evet, o ne olacak?

– Bir düziye onlara bakıyor.

– Ben bundan bir şey anlayamadım.

– Doğrusu ben de...

Masa başında bulunanlardan biri – Artık elverir.

Bir diğeri – Doğrusu ben kalkamam.

Bir âhiri – Ben iki yüz altın kaybettim. Yüz liram daha var. Çıkarmadıkça kalkmam.

Hariçten biri – Herif yüz lirayı da kaybedecek de haberi yok

Muhsin – Beyefendi, o kadar tereddüdün manası yok. Nesibe benim hemşirezâdem ise senin de zevcendir. Hem...

Mün'im – Misli bulunmaz bir kızdır. Ben ne kadar fena isem o da o kadar iyidir.

Muhsin – Öyle ise söyle de gidelim. Nesibe'nin kesb-i afiyet etmesi için bundan başka ilaç olamaz.

Mün'im – (Kendi kendine) Ah benim tutulası dilim! Ben Blanş'ı da devâm-ı muhabbetten temin etmiş idim. Şimdi ne yüzle ona ben seni terk ettim, artık benim nâmımı ağzına alma diyebileceğim? Lâkin Nesibe, âlicenap Nesibe, akli sebatından, sebatı mekânetten, her bir hâli birbirinden âlî olan Nesibe... O ahdinde ne kadar sebat etti, ne kadar âsâr-ı vefa gösterdi, ben...

Muhsin – Beyefendi, düşünmenin sırası değil.

Mün'im – Gel şu tarafa gidelim. (Balo mevkiinin bir köşesine çekilirler.)

Blanş – (*Mün'im'e takarrüb ederek*) Beyim bugün sizi pek mükedder görüyorum.

Mün'im – Evet.

Muhsin – (Kendi kendine) Aman Rabbim, şu çocuk şu mel'ûne karının elinden bir kere kurtulsaydı...

Blanş – Canım niçin öyle mahzun duruyorsunuz?

Mün'im – ...

Muhsin – (*Mün'im'e hitâben*) Aman söyle söyle. (*Kendi kendine*) Söyleyemez ki. Bu mel'ûne, bîcâreyi teshîr etmiş. Böyle edîb bir çocuğu baştan çıkardı. Başına bin türlü 'ukûbetler getirdi.

Blanş – Beyim, niçin cevap vermiyorsunuz?

Muhsin – (*Kendi kendine*) Bak şu füsunkârlığa!

Mün'im – Bilmem.

Muhsin – Canım söylemeyecek misin?

Bir seyirci – (*Refîkine hitâben*) Bak lakırdı ediyorlar. Beydeki şaşkınlık hâlâ bâkî.

Oyunculardan biri – Bizim yüz lira da gitti.

Hariçten biri – Ben demedim mi? Kumardan kim iflah olmuş! Üç yüz bin lira daha getirsen o da gider.

Blanş – (*Mün'im'e takarrüb ederek*) Beyim nen var? Ne oldun? Bu mahzûniyyete sebep ne? Bu gülmemek neden geldi?

Mün'im – Şimdi bana yakışan yalnız gülmemektir. Başka bir şey yakışmaz.

Muhsin – Sen daha bu karıyı reddetmeyecek misin? Ah Mün'im Bey! Bu karının aldattığı yalnız sen olsan! Sana bir türlü anlatamıyorum ki! Bu makûle karılarda gönül ne gezer! Bunların gönlü paraya bağlıdır. İzhar ettiği âsâr-ı muhabbet bütün yalandır. Evvelî de söyledim ya, esas maksadı seni kendine mecbur edip de biraz daha para kapmaktır. İnanma şunun sözlerine, aldanma âşıkane tavırlarına, vazgeç şu karıdan!

Mün'im – İyi ya, biz buraya niçin geldik?

Muhsin – Bu karıya cevap vermek için.

Mün'im – Buraya gelmeye ihtiyaç ne idi?

Muhsin – Buraya gelmeye hiçbir ihtiyaç yoktu. Ama sen bilmem neden zâhir korkuyorsun ki kırmayarak ayrılmak istiyorsun. Daha doğrusu gönlüne galebe edemiyorsun da kendi kendine bir münâza'a çıkarmaksızın ayrılmak için kendisini görmeliyim, senden vazgeçeceğim sen de benden vazgeç demeliyim gibi bahaneler, azarlar, vesileler tedârik ediyorsun. Ben yemin ederim ki bu karının bugünkü günde

senin gibi on tane dostu daha vardır. Her birine bir sûretle arz-ı muhabbet eder, her birini bir sûretle aldatır. Zannediyorsun ki ben bunu birdenbire reddedersem her gün arkamda dolaşır, beni rezil etmeye çalışır. Hâlbuki bunlar beyhûde vehimlerdir. Daha doğrusu, evvelce söylediğim gibi, bu karının şivekarane mu'âmelâtına kapıldığındandır. Bunun yüzünde ne kadar letâfet var ise gönlünde de o kadar hıyanet vardır. Bunun muhabbeti yüzünü tezyîn eden düzgünden ziyâde serfû'z-zevâldir. Fistanındaki ziynet, kalbindeki sevâdı setr için yapılmış bir nevi fesad mukaddemâtıdır.

Blanş – *(Kendi kendine)* Bu adam kimdir ki Mün'im Bey'e bir düziye bir şeyler söylüyor?

Mün'im – Ey ne yapalım?

Muhsin – Ne yapacaksın, tâbe? diyiver vesselam!

Blanş – Canım ne bitmez lakırdı bu? Zannedirim bu gün yüzünüze ziyâdece güldüm de şımarttım, affedersiniz! Ben sizin mahzunluğunuzun sebebini soruyorum. Siz yüzüme bile bakmadıktan başka bir düziye arkadaşınızla lakırdı ediyorsunuz. Demek ki benden nefret ettiniz.

Mün'im – Hayır hayır!

Muhsin – *(Arkasından dürterek)* Evet de, evet de!

Blanş – Öyle mi?

Mün'im – *(Muhsin'e bakarak)* Evet!

Blanş – Evet ha? Ben gönlümde muhabbet nâmına ne var ise sana hasredeyim de sen yine kıymetimi bilme. Gidi bivefa seni!

Mün'im – Eğer muhabbetiniz bana mahsus ise bu sözde hakkınız var, lâkin inanamıyorum!

Blanş – Vah bana! Demek ki seni hâlâ muhabbetimden temin edememişim! Ben senin için her şeyi feda ettim! Daha on gün evvel bunu tasdik ediyordun!

Muhsin – Sen daha reddetmeyecek misin?

Mün'im – O on gün evvel idi.

Blanş – Demek ki şimdi bana emniyetin yok! Öyle mi?

Mün'im – Olsun mu ya?

Blanş – Niçin?

(Bu sırada bir delikanlı gelir, Blanş'a takarrüb eder.)

Blanş – Vay hâlime!

Delikanlı – Gidi bivefa, alçak! Sen değil miydin bu tezkire ile evine davet eden, sen değil miydin benden başkasıyla görüşmeyeceğine yemin eden? Beni o kadar ahmak mı sandın ki gidip balolarda rast geldiğinin muhabbetini celbe çalışıp eğlenip de sonra gelip beni de temine çalışasın! (*Mün'im'e hitâben*) Beyefendi, bu karı sizi de benim gibi birtakım ekâzîb-i füsunkârâne ile aldatmış olmalıdır.

Mün'im – Bilmem. Ben aldanmış olduğumu şimdi anlayacağım.

Delikanlı – Şimdi kim bilir size de ne muhabbet yalanları düzüyor idi! Allah'ı severseniz, ne söylüyordu?

Mün'im – Bana diyor idi ki “şimdi bana emniyetin yok mu öyle mi?” Ben de “olsun mu ya” dedim. Bunun üzerine “niçin” dedi, ben buna cevap tedârik etmek üzere iken siz geldiniz. Artık başka cevap tedârikine ne hâcet! (*Blanş'a hitâben*) İşte madam, bunun için! Anlayabildiniz mi?

Muhsin – (*Kendi kendine*) Hele, yalan çıkmadım. (*Mün'im Bey'e*) Gördünüz mü? Beyim burada yarım saat daha oturur isek şüphesiz beyefendi gibi birkaç tane daha görürüz. Bu habîsenin yüzüne dökülen saçların her bir telinde bin fesat gizlenmiştir. Lisanı yalan söylemeye öyle alışmıştır ki seni severim der iken şüphesiz gönlü bir başkasını, belki birkaç tanesini düşünür. Fikri diğerlerine söyleyeceği yalanı tedârik ile meşgul olur. Sizin gibi birtakım genç beyler bu makûle karılara kapılırlar da bin türlü belalara giriftâr olurlar. Bazısı sefahate medeniyet nâmı vererek dolaşır. Bazıları da ben Fransızcanın sûret-i telaffuzunda meleke peydâ etmek istiyorum da onun için bu karılarla ülfet ediyorum diyerek taarruz edenleri iskât etmeye çalışırlar. Hâlbuki asıl medeniyet her bir hâl ve hareketini bir daire-i iffet ve istikâmet içinde bulundurarak kimsenin hukukuna taarruz etmemektir; ırzıyla, edebiyetle yaşamaktır. Her kim olur ise olsun malını malın, ırzını ırzın, namusunu namusun gibi bilerek tecavüz etmemektir. Her ne ise, hele siz pek ucuz kurtuldunuz. Yoksa bu yolda çok familyalar mahvoldu, çok hanedanların cân u mânı söndü.

Mün'im – Şimdi buna ne yapalım?

(*Bu sırada baloda bulunanlar, beyninde bunlara bakarak hafî bir mükâleme cereyân eder. Elleriyle Blanş'ı ve Mün'im Bey ile delikanlıyı işaret ederler.*)

Muhsin – Ne yapacağız! Artık gidelim. Muradım size bu karının şu hiyanetlerini göstermek idi. İşte o da hâsıl oldu. Zaten reddedecek değil miydin, işte o da bu sûretle hâsıl oldu. Halkı görmüyor musun? Bütün bize bakıyorlar, bizi seyrediyorlar. Bir rezâlet olmadan şuradan savuşalım.

Mün'im – Ben aldanmışım.

Muhsin – Ona şüphe mi var?

Mün'im – Saat kaç?

Muhsin – (*Saate bakarak*) Yedi. Nesibe Hanım da şimdi yolunuzu bekler.

Mün'im – Ah ben şimdi şu hâli gördüm de Nesibe'nin meşrebindeki ulviyeti daha ziyâde tasdik etmeye başladım.

Muhsin – Lâkin pek geç kaldınız.

Mün'im – Eve gitmek için mi?

Muhsin – Hayır hayır! Nesibe'nin meşrebindeki ulviyeti tasdik etmek için.

Mün'im – Sanki ne var?

Muhsin – İnşallah bir şey yok, lâkin...

Mün'im – Aman ne var? Allah aşkına söyle!

Muhsin – Haydi şimdi gidelim, sonra anlarsın.

Mün'im – Aman, bey durmayalım gidelim. Lâkin bu “geç kaldınız” sözünü pek merak ettim.

Muhsin – Haydi şimdi gidelim de sonra evde söylerim.

(Bu sırada balo yavaş yavaş dağılır. Bunlar da giderler. Perde de iner.)

Dördüncü Fasl

Dördüncü Perde

Manzara: Nesibe Hanım'ın oda-yı mahsûsu

Birinci Meclis

(Nesibe Hanım bir karyola içinde yatıyor. Vâlidesi, dâyesi başucunda otururlar.

Birkaç câriyenin hizmetle meşgul olduğu görülür.)

Nesibe – (*Kemâl-i ıztırâb ilan eder bir tavırla*) Ah!

Na'îme – (*Kendi kendine*) Aman Allah'ım! (*Nesibe'ye*) Kızım! Azıcık gözünü aç! Biraz çorba içer misin?

Dâye – Üç gündür bir şey yemedi.

Na'îme – (*Nesibe'nin saçlarını toplayarak*) Kızım! Çorbanı getirsinler mi aslanım?

Nesibe – (*Hazin bir ses ile*) Bey daha gelmedi mi?

Dâye – (*Kendi kendine*) Ah o Mün'im Bey!

Na'îme – Şimdi gelir kızım.

Nesibe – Ne vakit gittiydi?

Na'îme – Bugün saat onda! Biraz yazısı varmış. Muhsin Bey'in evinde onları yazıp da yine beraber gelecekler idi.

Nesibe – Geç kaldı.

Dadı – Bir düziye onu sayıklıyor.

Na'îme – Şimdi gelir kızım.

Nesibe – Saat kaç?

Na'îme – (*Saate bakarak*) Dokuzu beş geçiyor.

Dadı – Ah bu Mün'im Bey, şimdi bu gece gitmenin ne münasebeti vardı!

Nesibe – (*Kendi kendine*) Yetişmeyecek! (*Cüherâ*) Kapı mı çalınıyor?

Dadı – (*Kendi kendine*) Bu ne kadar muhabbet!

Na'îme – Kızım, azıcık gözünü açmaz mısın? İşte şimdi Mün'im Bey de nerede ise gelir. (*Nesibe bâhoş yatar.*)

Na'îme – (*Gözünün yaşını silerek*) Aman Rabbim, bize rahim et!

Dadı – Kapı çalınıyor! İnşallah odur!

Na'îme – (*Câriyelerden birine*) Kız koş çabuk açsınlar!

Câriye – (*Dışarı çıkıp müteâkiben içeri girerek*) Efendim damat beyefendi! Muhsin Bey ile beraber.

Na'îme – Aman hele şükür!

Dadı – (*Kendi kendine*) Ah! Ne fâ'idesi var!

(*Mün'im, Muhsin Bey içeri girer.*)

İkinci Meclis

Mün'im Muhsin Evvelkiler

Mün'im – (*Nesibe'nin dalgın dalgın yatmakta olduğunu görerek*) Aman Allah'ım, bu ne hâl?

Na'îme – Ah! İşte böyle...

Dadı – (*Mün'im Bey'in yüzüne bakarak mahzûnâne başını sallar*)

(*Mün'im biraz daha Nesibe'ye doğru yürür.*)

Na'îme – Kızım! Nesibe'm! (*Saçlarını okşayarak*) Aslanım, baksana işte Mün'im Bey geldi.

Nesibe – (*Kemâl-i külfetle*) Ah!

Na'îme – Azıcık gözünü açmaz mısın? Mün'im Bey'e bakmaz mısın?

Dadı – (*Kendi kendine başını sallar*)

Nesibe – Mün'im... Bey... Mi... Dedin?

Na'îme – Evet, Mün'im Bey kızım, Mün'im Bey! Haniya deminden beri soruyordun. İşte şimdi geldi, dayın da beraber.

Muhsin – *(İbtidâ Nesibe'nin, mu'ahharan Mün'im'in yüzüne bakarak kemâl-i teessüf irâ'e eder bir tavır ile dışarı çıkar.)*

Mün'im – Nesibeciğim!

Na'îme – Kızım! Ciğerparem!

Nesibe – *(Kemâl- hüzn ve ızdırâb irâ'e eder bir tavır ile Mün'im Bey'e bakar. Gözlerinden yaş akar.)*

Dâye – Biraz oturur musun? Arkana yastık koyayım mı, aslanım?

Mün'im – Efendim, Nesibeciğim biraz oturmaz mısın? Bize merhamet etmez misin?

Na'îme – Kızım, arkana bir ufak yastık koyayım mı?

Nesibe – Acaba oturabilir miyim?

(Dâye, Nesibe'yi oturtur. Na'îme arkasına yastık kor.)

Nesibe – *(Mün'im Bey'e bakarak)* Gelebildiniz mi?

Mün'im – Biraz geç kaldım ama...

Nesibe – İntikamımı alabildin mi? Artık büsbütün benim oldun mu?

(Dâye, Na'îme birbirinin yüzüne bakar.)

Mün'im – Ben zaten seninim, zaten senin bende-i mahsûsunum.

Nesibe – Yok, o karıdan büsbütün yüz çevirdin mi?

Mün'im – Şüphe mi var, Muhsin Bey de beraberdi! Artık kusurumu affedeceksin, değil mi?

Nesibe – Acaba inanayım mı?

Mün'im – Vallahi böyle, billahi böyle. İster iseniz Muhsin Bey'e sorunuz.

Nesibe – *(Hafif bir tebessüm ile)* Öyle ise sen benim oldun, değil mi?

Mün'im – Ben zaten senindim, yine seninim. Bundan sonra da senin olacağım, seninle yaşayacağım, senin için öleceğim. Artık merhamet et, artık kusurumu affet.

Nesibe – *(Hüzün ile karışık bir neşe irâ'e eder bir tebessüm ile)* Artık sen büsbütün benim oldun, öyle değil mi?

Mün'im – Aman efendim, hâlâ şüphe mi ediyorsunuz?

(Na'îme, dâye kemâl-i hayretle birbirinin yüzüne bakarlar.)

Nesibe – Bu ne beşâret! Ah, ben artık yaşamalıyım, ben artık pâydâr olmalıyım.

Na'îme, dâye ikisi birden – İnşallah kızım, çok vakit ikiniz bir yerde kemâl-i saadetle yaşarsınız, pâydâr olursunuz, mu'ammer olursunuz.

Mün'im – Benim senden başka kimim var?

Nesibe – Aman bu ne tatlı söz! Güya mahz hayat idi de damarlarıma yayıldı. Dizlerime kuvvet, gönlüme başka bir memnuniyet verdi. Aman kalkayım gezeyim, yürüyeyim, güleyim oynayayım.

Mün'im – Beni her lütfunuz bir sûretle ihya ediyor.

Nesibe – *(Yataktan kalkmak ister, kalkamaz)* Ah, kalkamıyorum. Ben niçin kalkamıyorum?

Na'îme – Kalkarsın arslanım, üç gündür bir şey yemedin de ondan.

Dadı – Ben onu kaldırıyorum.

Mün'im – Azıcık sandalyeye oturur musunuz efendim?

Nesibe – Nasıl oturmam, ben yaşayacağım.

Mün'im – Elbette, ona şüphe mi var?

Na'îme – Haydi arslanım, biraz ferah kesb edersin. *(Bir koltuğuna Na'îme, diğerine Mün'im girerek bir koltuk sandalye üzerine ikâme ederler.)*

Nesibe – Oh! Aman şu pencereyi açın! *(Pencereyi açarlar, pencereden hârice bakarak)* Ne latif hava!

Mün'im – *(Pencereden bakarak)* Gerçek, pek latif.

Na'îme – Aman Rabbim, çok şükür olsun lütuf ve ihsanına!

Dâye – Maşallah, epeyce açıldı, değil mi?

Nesibe – Bak şu bulutların top top olup gidişine!

Mün'im – Evet, ne kadar koşuyorlar... Bakınız, bunlar gittikçe gökyüzünün cânib-i şarkiyyesinde bir kırmızılık peydâ olmaya başladı.

Nesibe – Evet, müte'addid renkler, garip garip şekiller peydâ olmaya başladı beyim, sabah oluyor değil mi?

Mün'im – Evet efendim, gittikçe semada safvet, havada bir sükûn ve letâfet hâsıl oluyor! İşte şu görünen Güneş'in ilk ziyasıdır ki zuhûr-ı nûr subhu ilan ediyor.

Nesibe – Aman bu âlem-i sabah ne tatlı âlemdir! Bilmem hatırınızda mı? *(Tavrını değiştirerek)* Bugün ne?

Mün'im – Cuma.

Nesibe – Dün ne idi?

Mün'im – Perşembe.

Nesibe – Hah işte, bir Cuma gecesi, Perşembe akşamı idi ki seninle böyle bir sabah âlemi yapmış idik.

Mün'im – Evet, zifâf gecesi idi. Sabaha kadar uyku uyumayarak nimet-i musâhabetinle mütelezziz olmuşum.

Nesibe – *(Birdenbire tavrını değiştirerek)* Ah! *(Mün'im'e doğru gitmek ister. Kudreti kifayet etmez, kalkamaz.)* Beyim! *(Hazin bir sesle)* Gel! Sen bana gel!

(Mün'im gelir.)

Nesibe – Daha gel! *(Mün'im biraz daha takarrüb eder.)* Elini ver bana bakayım. *(Verir.)* Ne diyorduk? Böyle bir sabah âlemi mi yaptık diyorduk? *(Mahzun mahzun tebsstüm ederek)* Evet, yaptı idik değil mi? Acaba bir daha böyle bir âlem yapabilecek miyiz?

Mün'im – Ne var? Elhamdülillah! İnşallah daha öyle binlerce âlemler yaparız. Hemen Rabbim âkıbet ihsan buyursun, yoksa?

Nesibe – Yoksa yapamayız, öyle mi?

Mün'im – *(Şaşırarak)* Hayır! Lâkin...

Nesibe – *(Mün'im'in elini yüreğinin üzerine tutarak)* Dikkat ediyor musun?

Mün'im – Ne var elhamdülillah?

Nesibe – Çarpıntı, değil mi?

Mün'im – Sen merak ediyorsun, yoksa...

Nesibe – Yoksa...

Mün'im – Ne var Allah'a şükür.

Na'ime – Aslanım merak mı ediyorsun?

Dâye – Merak edecek ne var ki?

Mün'im – İnşallah daha çok vakit seninle gülüp oynayacak, pek güzel günler geçirecek değil miyiz?

Nesibe – Şu âyîneyi verir misiniz? *(Verirler. Âyîneye bakarak)* Heyhât! Heyhât! *(Pencereden bakarak)* Hani semanın deminki letâfeti, ortalık niçin öyle karardı? *(Mün'im, Na'ime, dâye ile hârice, mu'ahharan birbirinin yüzüne bakarlar.)* Mün'im, niçin benden uzaklaşıyorsun, yanıma gel, yakın gel. Ey, herkes benden uzak olmaya başlıyor.

Mün'im – Merak etme efendim. Ben yanıdayım, işte elini tutuyorum.

Nesibe – Ay! Her şey nazarımda ufalmaya başladı. *(Kemâl-i hicrân ile)* Nedir o gözüme görünen? Kimdir o damarlarımı çeken? *(Bir ızdırâb-ı azîm irâ'e eder tavrıyla)* Ecel pençesi olmalı ki göğsümü yarıp yüreğimi çıkarıyor. Hicrân kalıcıdır ki vücudumun her tarafını pare pare ediyor. Aman Lütfiye'm nerede, niçin getirmiyorsunuz ciğerparemi?

(Huzzâr ağlayarak birbirinin yüzüne bakarlar.)

Na'ime – Aman çabuk Lütfiye'yi getirin!

Bir câriye – Uyku...

Na'îme – Uykuda olsun, kaldırın! (*Lütfiye'yi getirirler.*)

Nesibe – Lütfiye'm, Lütfiye'm, bedbaht Lütfiye'm! Hani benim Lütfiye'm?

Na'îme, Mün'im, dâye hepsi birden – İşte efendim, işte Lütfiye. (*Lütfiye'yi Nesibe'ye takrîb ederek üçü birden*) İşte kızım, işte efendim, işte aslanım.

Nesibe – (*Gözleri vaz'-ı asliyyesini değişmiş ve tavana dikilmiş olduğu hâlde Lütfiye'yi kucaklayarak*) Cancığır Lütfiye, Mün'im, babacığım, vâlideciğim, dadım, tutunuz beni, kaçmayınız benden!

Hepsi birden – Efendim hepimiz yanındayız. Korkma kızım, telaş etme aslanım. Ben de, dadın da burada, Mün'im Bey de. Hepimiz buradayız.

Nesibe – Mün'im! Yüreğim! Koparmayın yüreğimi! Almayın! Yüreğimi almayın, Mün'im'imi!

(*Huzzâr pür-telaş ağlaşırlar*)

Nesibe – Sebat! Vefa! Sıdk! Ah Mün'im! Aman Allah'ım! (*Teslîm-i rûh eder, huzzâr feryâda başlar. Bu feryat üzerine Âdil Bey uykudan uyanarak koşar gelir. Muhsin Bey takip eder. Câriye ve hizmetçiler hep gelirler. Bir vaveyladır kopar.*)

Na'îme – Nesibe'm, Nesibe'm! Bugünü görmek için mi yaşıyormuşum! (*Nesibe'nin üstüne kapanırcasına düşer. Hayat ve memadî fark olunmayacak sûrette bayılır. Dâye yine böyle bir tavır ile onu takip eder.*)

Âdil Bey – Aman Allah'ım, bu ne musibet, bu ne... (*Âdil Bey de bayılır.*)

Mün'im – (*Bir büyük telaş ve ıstırap ile saçlarını yolarak*) Kara tâlih, bana bu kara günleri de mi gösterdin? Ben bugünü görmek için mi yaşıyormuşum? Ey hayat, uzak ol benden; ey can, ayrıl şu habîs bedenden ki cânânımı takip edeyim, Nesibe'min arkasından gideyim. Ah Nesibe'm, niçin beni beraber götürmüyorsun? Sen benim cismimdeki can idin. Sen gittin, ben hâlâ yaşıyorum. Ey ben niçin ölmüyorum, ah senin için ölmek şerefine de mi nâ'il olamayacağım? Sana bu bâbda da mı taklit edemeyeceğim? Ey mülkü'l- mevt, hangi güne duruyorsun? Hangi saati bekliyorsun? Gel gel! Yetiş, yetiş ki burada bir memet müştâkı var, cânânından ayrılmış can yahut candan ayrılmış cisim var, onu al! Ey ben niçin ölmüyorum, ey ben ne kadar alçak adamım ki Nesibe'm gitti de hâlâ duruyorum. Bir hançer de mi yok? (*Etrafına bakarak*) Ben kendimi ne ile öldüreyim? Aman Rabbim, al şu canımı kurtar beni şu azaptan! (*Sesi kısılarak "Ben öleyim, ben öleyim, evet, öleyim, öleyim" diyerek düşer bayılır.*)

Muhsin – Bakınız şu sû'-i ahlak neticesine

Bakınız şu sebatsızlık seyyi'esine

(Perde iner.)

Nihâyet.

3.2. ESRÂR-I AŞK

Eşhâs

Yâver Bey

Pesendîde Hanım Yâver Bey'in vâlidesi

Mesrûre Hanım Yâver Bey'in teyzesi

Ranâ Hanım Yâver Bey'in süt hemşîresi

Râsim Bey Yâver Bey'in kalem refîki

Ferhunde Hanım Yâver Bey'in matlûbu

Âcize Hanım Ferhunde Hanım'ın vâlidesi

Gülfidan Ferhunde Hanım'ın câriyesi

Diğer bir câriye.

Birinci Fasil

Birinci Perde

(Perde açıldıkta bir oda ve bir masa. Ve masanın üstünde bir kuş kafesi, birkaç kitap ve bir tabanca. Ve masanın önünde Yâver Bey iskemlede oturmuş.)

(Müşâhede olunur.)

Birinci Meclis

Yâver Bey – *(Kendi kendine)* Ah, ya rabbim! Ben bu aşkın elinden acep kime arz-ı hâl edeyim, kime hâlimi söylesem benden beter, bana hâlini söylemek istiyor, ah! Bu dünyaya gelip de aşk denilen zâlimin pençesine düşeceğime keşke gelmeye idim! Ama kader böyle imiş ne yapmalı, ah! O cânânım ise hâlimi daima gözüyle görüp de tecâhül ediyor. Ya beni gördüğü vakitte o hançer gibi söyledikleri lakırdılar? Hatta geçen günü de Kâğıthane'de arabada olduğu hâlde “ayol sen kısmetini başka yerden ara” demesin mi? Ah ya rabbim! Beni bir zâlime esir ettin ki merhamet ve şefkat denilen şeyin kendisinde zerre kadar eseri yok! *(Biraz düşündükten sonra masanın üzerindeki kuş kafesine hitâben)* Ey bîcâre kuş, acaba sen de benim gibi bir merhametsize esir oldun mu? Ama yok, yok. Bu kafese girmezden mukaddem kim

bilir hangi bahçenin ağaçlarının dallarına konardın? Ve kanatlarının vasıtasıyla istediğin yere giderdin, öyle ya! Ah, benim kanatlarım olsa da o hûn-rîzin bahçesindeki ağacına konup da sitem-âmîz lakırdılarını işitmeyerek yüzünü görebilsem... Nerede bende o tâlih? (*Biraz düşündükten sonra*) Ah benim büyük sözlerim, ah! Yanımda aşk ve alakaya dâir bir lakırdı veyahut bir kitap okunsa “acaba bu hâllerin aslı var mı, ama haydi farz edelim ki varmış, ne akılsız adamlarmış” diye güler idim. Ama şimdi de âlem bana kahkaha ile gülüyor! Ah, çocuklukta geçirdiğimiz zamanlar acaba rüya mı idi? O iltifatına mazhar olduğum günler hayal mi idi? Ah, o bir vakit bensiz olmayan Ferhunde, acaba şimdi kimler ile hem-demdir? (*Gayet mahzûnâne*) Ah felek, ah! Mukaddem benim ile gönlü beraber olan cânânım. (*Ağlamaya başlar.*) Ah mevt, ah! Neredesin, benim gibi bir zâlimin pençe-i aşkına kapılmış mazlumu görmüyor musun? Benim gibi bir canından geçmişi görmüyor musun? Zira cânânsız bana bir dakika yaşamak, ateşler içinde yanmak gibi geliyor. Aman ya rabbim, sevdiğim zâlime kerem-i lütfundan bir parça merhamet ihsân eyle de bu bîçâreye bir nigâh iltifat eylese de dünya var mı ya yok mu bir parça mülâhaza kılsam. Ah Ferhunde, ah! Beni böyle belaya giriftâr edersin de acaba eline ne girer? Ah o rahat rahat uyuduğum vakitler, ah! O aşk denilen zâlimin pençesine esir olmazdan mukaddem yaşadığım demler sanki bir akarsu imiş de akıp gitmiş! Şimdi ise birkaç dakika gözümü kapasam görünen hep onun sûreti... Gözlerimi açsam hep görünen onun hayali! Herhangi eşyaya göz çevirsem bana o cânânım gibi görünüyor! Ah ne kadar sitem-dîde tâlihli imişim ki felek benim gibi bir bîçâreyi aşk denilen cellâda havâle etmiş de o cânânımın vuslatını görmeden diyâr-ı ademe göndermek istiyor. Ah, sevda ne müşkil dert imiş, muhabbet ne yaman hâl imiş! Böyle gece gündüz âh u enîn ile muntazır-ı vuslat olmak ne büyük derd-i bî-ilaç imiş. Ah ya rabbim, bu senin hikmet-i ilâhiyyendir. (*Biraz me'yûsâne düşündükten sonra*) Yok, yok! Böyle daima bela ve mihnet içinde yaşamaktan ise bence ölmek evlâdır. (*Masanın üzerindeki tabancayı alarak*) İşte beni budur elemden kurtaracak! Bundan başka kendime hiçbir ilaç bulamıyorum. Ama yok, yok! Şimdi vücudumun hayatını beş dakikada ifnâ edip de aşkın göstereceği nihâyetine yetişmemek! Ama nihâyetine yetişip de ne olacak, şimdi ne güne fırkat içinde isem nihâyetinde yine böyle fırkat içinde olacak değil miyim? Ben böyle yaşamaktan çoktan geçtim. Geçtim ama benden sonra acaba bîçâre vâlidemin hâli ne olur? Beni takip edeceğine hiç şüphem yoktur. (*Tabancayı elinden bırakarak*) Bakalım o cânânın gül-i ruhsârı ve anber-i zülfü derdinden yeni yeni daha ne türlü mihnetlere

mülâkî olacağız. *(Bu aralık bir ayak şamatası işitilir.)* Bakalım yine kim geliyor? Kim gelse benim hâlimden soruyor. Ben de cümlesine “hastayım” diyerek bir türlü söylüyorum.

(Mesrûre Hanım gelir.)

İkinci Meclis

Yâver Bey Mesrûre Hanım

Mesrûre Hanım – İnşallah bugün bir parça keyfiniz iyidir?

Yâver Bey – *(Kendi kendine)* Hangi gün iyi idim ki bugün iyi olacağım? *(Âşikâre)* Evet efendim, duanız berekâtı ile bir parça iyiyim. Ama azıcık kalben ızdırabım olmasa...

Mesrûre Hanım – Ama a beyim! Siz de hekimin verdiği ilaçları hiç yemiyorsunuz ki kâmilten sıhhat kesb edesiniz...

Yâver Bey – *(Kendi kendine)* Tuhaf, bu da bana hekim ilacını soruyor.

Mesrûre Hanım – Hekimin verdiği sulfato mı dediniz?

Yâver Bey – Hayır efendim, bundan sonra benim gibi adama hekimin verdiği ilaçtan bir fâ’ide geleceğini me’ûl etmiyorum da...

Mesrûre Hanım – *(Lakırdısını keserek)* Ey! Allah’a emanet, o nasıl lakırdı?

Yâver Bey – İşte böyle bir lakırdı.

Mesrûre Hanım – Bak beyim, ben size bir şey söyleyeyim mi?

Yâver Bey – Buyurun.

Mesrûre Hanım – Mutlak sizin bir derdiniz var da bizden saklıyorsunuz!

Yâver Bey – Hayır efendim. Benim gibi adamın ne derdi olabilir?

Mesrûre Hanım – Acaba birisi ile kavga ettiniz de kendinize düşman mı peydâ ettiniz? Yoksa birisine gizli olarak borcunuz mu var?

Yâver Bey – *(Kendi kendine)* Ne beyhûde efkârlar!

Mesrûre Hanım – *(Söze devam ile)* Eğer bîçâre vâlidenizi sorar iseniz sizin böyle mahzûnâne hâllerinizi görüp de gece gündüz benim ile dertleşip gözyaşı döküyor. Azıcık bari ona da merhamet ediniz de derdiniz her ne ise haber veriniz, biz de bilelim. Çünkü derdini saklayan¹⁴³ derman bulamayacağı¹⁴⁴ siz benden daha iyi bilirsiniz.

¹⁴³ Saklayanın.

¹⁴⁴ Bulamayacağını.

Yâver Bey – Hayır, benim öyle derdim falan yoktur. Ancak bir parça keyifsizliğim var da...

Mesrûre Hanım – Ama benim size sorduğum abes. Çünkü ben geçen gece sizin odanın kapısından ne hâlde olduğunuzu görmek efkârı ile yavaşça dinledim.

Yâver Bey – *(Telaş ile)* Ey, sonra?

Mesrûre Hanım – Ne var, ne telaş ediyorsunuz?

Yâver Bey – Dinlediniz, ne işittiniz?

Mesrûre Hanım – Ne mi işittim? Bak, ne işittim pek de anlayamadım ise de bir kız ismi telaffuz ettiğinizi iyi biliyorum. Mademki böyle bir hâliniz var ise şimdiye kadar malumâtımız olaydı mutlak bir çaresine bakar idik. *(Bu aralık bir ayak şamatası işitilir.)* Ha, işte vâlidemiz hanım da geliyor.

(Pesendîde Hanım gelir.)

Üçüncü Meclis

Yâver Bey, Mesrûre Hanım, Pesendîde Hanım, sonra Bir câriye.

Pesendîde Hanım – Maşallah, Mesrûre Hanım ben de sizi arıyordum!

Mesrûre Hanım – Efendim, bir parça Yâver Bey ile konuşuyoruz.

(Bu aralık Yâver gayet mahzûnâne düşünür.)

Pesendîde Hanım – Ne var Yâver'im, yine başının ağrısı mı tuttu?

Yâver Bey – Hayır efendim, başka...

Mesrûre – *(Lakırdıyı keserek)* Efendim, onun baş ağrısı filanı yok. Âdeta o bir kıza gönül vermiş ama söylemiyor ki!

Pesendîde Hanım – Adam sen de, düşündüğün şeye bak! Senin istediğin kız olsun. Elimi sallasam ellisi, başımı sallasam bellisi!

Yâver Bey – *(Mahzûnâne gülerek)* Vâki'â sözünüz bendeniz hakkında pek güzel. Amma velâkin bakalım istediğim kız beni kabul edecek mi?

Pesendîde Hanım – Ey, neden kabul etmeyecekmiş? Gözün mü kör, ayağın mı topal, kulağın mı çolak?

Yâver Bey – Yok, cümlesi yerinde, demem o değil. Benim istediğim kız¹⁴⁵ bana varacağını hiç aklım kesmiyor da...

Mesrûre Hanım – Sen şu kızın ismini ve semtini haber ver de yarından tezi yok...

¹⁴⁵ Kızın.

Pesendîde Hanım – Evet, söylemeli ya!

Yâver Bey – Ah vâlide hanım, beni kabul etmeyeceğini bildiğim bir kızın ismini ve semtini nasıl beyân edeyim?

İkisi birden – Sen söyle de kalbini rahat tut.

Yâver Bey – (*Kendi kendine*) İlahi ya rabbim, acaba söyleyeyim mi, söylemeyim mi? Varsın derdime bunlar da şerîk olsunlar. (*Âşikâre*) Efendim, benim sevdiğim alt taraftaki sokağın içinde sâkine Ferhunde Hanım’dır.

İkisi birden – Adam sen de, düşündüğün bu mu?

Pesendîde Hanım – Sen kasâvet çekme evladım. Ben yarın Mesrûre Hanım ile beraber gider, Allah’ın emri ile isteriz. Öyle verirler ki güle güle!

Yâver Bey – Allah vere de sizin dediğiniz olsa.

(*Bu aralık bir câriye gelir.*)

Câriye – Efendim, Yâver Bey’in kalem refiki Râsim Bey beyin bir parça nâmizâclığını işitmiş de görmeye gelmiş.

Yâver Bey – (*Vâlidesine hitâben*) Haydi, siz küçük odaya gidin de Râsim Bey birâderimiz ile bir parça konuşalım.

(*Dışarı çıkarlar.*)

Dördüncü Meclis

Yâver Bey – (*Kendi kendine*) Eğer kalemde şu Râsim Bey olmasa var ya! Artık bütün bütün deli olmak işten bile değil. Bereket versin çocuk insaniyetli bir çocuk da bir parça düşündüğümü gördüğü hâlde sanki akrabasından birisi fevt olmuş gibi gayet me’yûsiyyette bulunur ve bana ne yolda tesliyet vereceğini şaşırır. Zavallı çocuk, ne efkârda olduğunu bilmez ki bana o yolda tesliyet versin. Hâlâ zanneder ki kalemce terfî-i rütbe etmediğimden me’yûstur da artık bana “inşallah birâder ileride şöyle böyle büyük mansıblarda görürüz” diye bin dereden bin su getirir. Acaba derd-i derûnumu bilse...

(*Bu aralık Râsim Bey içeri girer.*)

Beşinci Meclis

Yâver Bey Râsim Bey

Yâver Bey – Maşallah, buyursunlar!

Râsim Bey – Efendim, tasdî’-i ser âlîlerine cür’etimi affedersiniz!

Yâver Bey – Estağfurullah birâder, o nasıl lakırdı? Eğer bugün kadem rencide buyurmayıp da teşrif etmemiş olaydınız hakikaten pek mahzun olacaktım.

Râsim Bey – Evet efendim, birkaç günden beri kaleme dahi teşrif etmediniz de artık pek ziyâde merak ettim. Çarşamba günü de “başım ağrıyor” diye mümeyyiz efendiden izin alıp teşrif etmiş idiniz. Ol günden beri adem-i teşrifiniz vukuu buldu da mümeyyiz efendi bile merak buyurdular. Hatta bendenize dahi “eğer giderseniz bizden de selam ediniz” dediler. Ve mahsus hatırınızı sorarlar. Ve birkaç gün tashîh-i mizâc buyuruncaya kadar dahi müsaade verdiler.

Yâver Bey – Allah ömürlerine bereket versin. Bendeniz de mahsûs eteklerini öperim.

Râsim Bey – Tebliğ ederim efendim.

Yâver Bey – Ah birâder, ah! Azıcık kendimi bulsam bir gün kalemden geri kalmam. Zira evde pek ziyâdesiyle canım sıkılıyor.

Râsim Bey – Canım a birâder! Benim de sormaya dilim varmıyor ama öyle vücutça sizde bir hastalık emâreleri göremiyorum. Ancak mahzûniyetten başka elbette bunun benim bilmediğim bir sebebi olmalı. Yoksa yine kalem için mi?

Yâver Bey – (*Kendi kendine*) Ben dedim ya, bu çocuk da hâlâ beni kalem için mahzun biliyor. (*Âşikâre*) Hayır birâder hayır! Bugünlerde kalbimde pek ziyâde bir ısırtıp hissediyorum da onun için pek ziyâde mahzun olmaya mecbur oluyorum.

Râsim Bey – Ama a birâder, “derdini söylemeyen hiçbir vakitte derman bulamaz” mesel-i meşhûrunu bizden âlâ bilirsiniz. Böyle olduğu takdirde bunu bu kadar niçin saklamalıdır?

Yâver Bey – Ah birâder, keşke benim derdimin dahi çaresi olaydı da...

Râsim Bey – (*Lakırdısını keserek*) Aman efendim niçin böyle söylüyorsun? Ecelden başka dünyada hangi dert var ki dermanı bulunmasın?

Yâver Bey – Vâkı’â öyle ama bir kimse akli kesmediği duaya âmin demediği gibi ben de derdimin çaresi olmadığı için böyle mahzûniyyet hâlini kesb ediyorum ya!

Râsim Bey – Yok, yok! Birâder öyle söylemeyin. Yoksa sizin böyle hâlet-i nevmîdîde olduğunuz gibi bendeniz çoğunu gördüm. Hatta sizden iyi olmasın, bizim dayızâde Yektâ Bey dahi geçenlerde tıpkı sizin olduğunuz bir hâlde bulunuyordu.

Onu da zorladım falan ettim. Önce sizin gibi “başım ağrıyor” gibi birtakım vâhî kelimât söylemiş ise de sonra ne olduğu¹⁴⁶ anladım.

Yâver Bey – Ne imiş efendim?

Râsim Bey – Efendim malum ya, aşk-ı alâkaya dâir.

Yâver Bey – Ey, neticesi?

Râsim Bey – Efendim neticesi, alâka-gerdesi olan kızı kendisine aldık. Ne baş ağrısı kaldı ne bir şey! Onun gibi siz de derd-i derûnunuzu söylemiş olsanız bir çaresi bulunacağına hiç şüpheniz olmasın.

Yâver Bey – Ah birâder! Ben derd-i derûnumu söyler de ne fâ’ide hâsıl ederim.

Râsim Bey – Hele siz söyleyin de elbette bir fâ’ide görülür. Elimden bir şey gelmez ise size tesliyet de mi veremem!

Yâver Bey – Eksik olmayın birâder.

Râsim Bey – Buyurun!

Yâver Bey – Efendim, sizi mahrem-i esrâr tanıdığımdan işi bir parça beyân edeyim. Bizimki de sizin dayı beyin mahdûmu gibi bir şey. Bizimki azıcık güççe...

Râsim Bey – (*Lakırdısını keserek*) Efendim öyle güç şeyleri pek kolay gördük!

Yâver Bey – Bu benim derd-i derûnum pek kolaya benzemiyor.

Râsim Bey – Niçin a efendim?

Yâver Bey – Ah beyim, vâkı’â evvelâ kolay idi. Ama bilakis şimdi pek güçtür.

Râsim Bey – Acaba sebebini anlayabilir miyiz?

Yâver Bey – Evet! Sebebini mukaddemce dildâdesi olduğum hanımdan benden başkasını kabul etmeyeceğini sûret-i teminâtta olarak birbirimiz ile ahitleştik. Ve bendeniz dahi ol zamandan beridir gayet emin olarak imrâr-ı vakt etmekte bulunmuş olduğumdan geçenlerde bizim süt hemşîrem onların hânesine gitmiş ve mûmâileyhe ile küçükten beri bir yerde olduklarından pek ziyâde sıkı fıkı görüştükleri münasebet ile orada bendenizin lakırdım olmuş. Hanım-ı merkûme ne dese beğenirsiniz?

Râsim Bey – Vallahi efendim zann-ı âcizîye göre yakında birleşmenize dâir olmalıdır.

Yâver Bey – (*Zorla gülererek*) Ha ha ha ha, ne münasebet!

Râsim Bey – Aman efendim, acaba ne söylemiş?

Yâver Bey – O söylediği lakırdı değil mi beni böyle ıstıraba düşüren? Ah Râsimciğim, ah! Sanki biz bununla mukaddemce öyle bir ahd-i mîsâkda

¹⁴⁶ Olduğunu.

bulunmamışız gibi kendisinin başkasına varacağını serd-i ityân etmesin mi?
(*Düşünmeye başlar.*)

Râsim Bey – Aman birâder, yanlış veyahut latife nevinden bir lakırdı olmasın?

Yâver Bey – Hayır birâder, pek ciddi sûretle.

Râsim Bey – A bey birâder, mukaddemce böyle ahd-i mîsâk olsun da... Hele bunu benim zihnim almadı.

Yâver Bey – Bendeniz de bu yolda ne söyleyeceğimi ve ne tedbirde bulunacağımı bilemiyorum.

Râsim Bey – Bak birâder, eğer bendenize kalmış olsa sizin hemşîre hanım vasıtasıyla tekrar bir daha tecdîd-i ahd buyurulsa pek güzel olur zannederim.

Yâver Bey – Evet, benim de aklıma öyle geldi ve kendisini de gönderdim.

Râsim Bey – Eğer vâlide hanımın malumâtı var ise bir kere de onu gönderseniz daha güzel olur.

Yâver Bey – Onlar kendileri gidecekler, bakalım ne cevap zuhûr eder.

Râsim Bey – Matlûba muvâfık sûretle bir cevap alınacağına hiç şüpheniz olmasın.

Yâver Bey – Hiç me'mûl edemiyorum!

Râsim Bey – Yok, yok! Mademki vâlide hanım da gidecek olduktan sonra hiç merak etmemelisiniz.

Yâver Bey – Geçenki bana verdiği cevap ile bizim süt hemşîre ile gönderdiği kelamı zihnimde mukayese ettikçe...

Râsim Bey – Hayır, hayır, hayır! Öyle şeyleri efkâr etmeyiniz! (*Kendi kendine*) Hakikat, kendisi acınacak bir hâlde. Nasıl olmuş da böyle bir ahd-şikene gönül vermiş?

Yâver Bey – Vâkı'â öyle diyorsunuz ama geçen gece gördüğüm o müthiş rüya hatırıma geldikçe kederimden ne yapacağımı bilmiyorum.

Râsim Bey – Hayırdır inşallah?

Yâver Bey – Evet, sanki ben deniz dalgalarının içinde hayat ile memat arasında bulunduğum hâlde bir dalga gelip beni bütün bütün ka'r-ı deryâyâ indirdiğinden kemâl-i helecân ile uyandım.

Râsim Bey – Hakkınızda pek güzel şey. Çünkü malum-ı seniyyeniz, rüyayı aksiyle tabir etmelidir.

Yâver Bey – Vallahi birâder ben hem bu rüyayı beğenmedim ve hem kendimi bir iyi hâlde bulamıyorum. Zira onun geçenki mesireki¹⁴⁷ sözleri bana pek tesir etti de...

Râsim Bey – Aman birâder, siz de! Hâlinizin nesi var? İnşallah vâlîde hanım bir hayırlı haber ile gelsin de bak nasıl memnun olursunuz.

Yâver Bey – Belki...

Râsim Bey – Yok! Birâder bu kadar me'yûs olmayınız. Elbette bir yolu bulunur. İnşallah ben yine tasdî' ederim. Şimdilik Hûda'ya emanet olun.

Yâver Bey – Saadetle efendim. Arkadaş efendilere mahsus selam söyleyiniz.

(Râsim Bey gider.)

Yâver Bey – *(Kendi kendine)* Bu dertten bize iflah olmak yok ya! Her ne ise...

(Mesrûre Hanım, Pesendîde Hanım ile yaşmaklanmış olduğu hâlde yandaki odadan çıkarlar.)

Yedinci Meclis

Pesendîde Hanım – İşte evladım, ben hanım teyzenle gidiyorum.

Mesrûre Hanım – Matlûbunuza muvâfık hayır haber ile geleceğimize kalbiniz emin olsun.

Yâver Bey – Hele gidin bakalım da!

Pesendîde Hanım – Haydi Mesrûre Hanım. *(Çıkarlar.)*

(Yâver Bey de eline bir kitap alıp okumaya başlar.)

(Perde iner.)

İkinci Fasil

İkinci Perde

(Perde açıldıkta Ferhunde Hanım'ın hânesi. Ve Ferhunde Hanım ile Ranâ Hanım bir odada yan yana oturmuşlar. Müşâhede olunur.)

Ranâ Hanım – Canım mukaddemki ahdinizden pekiyi malumâtım yok ise de böyle şeylerin olmasını pek münasebetsiz görüyorum.

¹⁴⁷ Mesiredeki.

Ferhunde Hanım – Bak kardeş, ben sana şimdi cümlesini söyleyeyim. Evvelleri biz bununla gizlice aşk-âmîz birtakım mektuplar ile mektuplaşmışdık. Ve kendisi beni çok sevdiğini bildiğim hâlde benim de kendisine bildirmeyerek aşırı derece muhabbetim var idi. Ve el’ân vardır. Ve kendi ile ahdimiz dahi şu oluyor ki dünyada yaşadığımız müddetçe o benden başkasını almayacak ve ben dahi ondan başkasına söz vermeyeceğime kaviyyen ahd ü mîsâk ettik.

Ranâ Hanım – Mademki böyle olduktan sonra şimdiye kadar zevce ve zevce olmalıydınız. Ve siz¹⁴⁸ kimse mûmâna’at etmez.

Ferhunde Hanım – Evet, ben şimdi söz versem yarından itibaren lâzım olan şeylerin tedârikine başlarlar.

Ranâ Hanım – Ey, niçin böyle ise şimdiye kadar rıza göstermediniz?

Ferhunde Hanım – Hayır hiç...

Ranâ Hanım – (*Lakırdısını keserek*) Nasıl hayır, hiç? Böyle şeyde ta’allül olur mu?

Ferhunde Hanım – Olunmaz ama öyle icap etti.

Ranâ Hanım – Yok, yok! Her ne ise onu da söyleyiniz de bari efkârınızı bilmiş olalım.

Ferhunde Hanım – Canım nesini söyleyeyim? Geçen gün Kâğıthane’ye bizim Gülfidan ile gitmiş idik. Bu beyim de orada idi. O beni görmezden mukaddem ben onu gördüm. Bakayım bana sadakati var mı yahut yok mu diye bunun arkasına düştüm. Bunun benim kendisini gözetlediğimden haberi yok ya! Bir de bunu bir ihtiyar kadın ile görüştüğünü görmez miyim?

Ranâ Hanım – Evet, o günü Kâğıthane’ye gittiğini ve orada yengesini görüp hatta bana ve Pesendîde Hanım’a selam gönderdiğini ve yengesiyile mahal-i mezkûrda bir parça görüştüğünü söylemiş idi.

Ferhunde Hanım – Her ne ise, ondan sonra ben de kendisine görünüp başka yerden kısmet aramasını bir sûret-i gazûbânede beyân ettim.

Ranâ Hanım – Beyninizde olan ahd-i mîsâkı unuttunuz mu?

Ferhunde Hanım – Hayır, unutmadım ama...

Ranâ Hanım – (*Lakırdısını keserek*) Ey, yengesiyile görüştüğü için mi?

Ferhunde Hanım – Onu siz diyorsunuz.

Ranâ Hanım – A! Hûda âlîm yengesidir. (*Kendi kendine*) Aman ne kadar kıskançlık! (*Âşikâre*) Ve hem niçin yalan söyleyeyim? Onun ile dahi öyle

¹⁴⁸ Size.

konuşmazdı. Ama birkaç seneden beri dışarıda bulunduğundan ilk defa gördüğü için görüşmüştür.

Ferhunde Hanım – Evet, ben de pek şetâretli ülfetlerinden şüpheyeye düşüyorum ya!

Ranâ Hanım – Tamam, benim sözümü siz teyit ettiniz. Ve hatta sizin bile öyle bir akrabanız dışarıda bulunup da öyle apansız gelmiş olsa siz bile nasıl şetâretli görüşürsünüz. Ama öyle değil mi?

Ferhunde Hanım – Evet.

Ranâ Hanım – Siz Yâver Bey’in tabiatını benden iyi bilmiş olmalısınız. Kendi akrânından bir iki kişiden başka erkek ile görüşmeyen akrabası olmayan bir kadın ile nasıl konuşabilir? Siz de buralarını tefekkür etmeden öyle müvesvis çocuğa hiç öyle lakırdı söylenir mi?

Ferhunde Hanım – A kardeş, ben ona yalnız benden ümidini kesip kısmetini başka yerden aramasını söyledim.

Ranâ Hanım – Daha ne söyleyeceksiniz? Hüda âlîm, bu lakırdınız üstüne kardeşimin hâlini görmeyiniz! Ah dediği vakitte sanki yüreğinde fırın varmış gibi bana tesir ediyor. İlla o me’yûsâne tefekkür ettiği vakit yüzüne baktıkça yüreğim parça parça oluyor. Eğer bulunduğu hâli görmüş olsanız benden beter şefkat edeceğinize hiç şüphem yoktur. Mademki kendisini kabul etmeyecek idiniz mukaddem kendisi ile niçin “sizden başkasına gönül vermem” diye ahd-i mîsâk ettiniz?

Ferhunde Hanım – Vâkı’â öyle bir şey olmuş ise de...

Ranâ Hanım – (*Lakırdısını keserek*) Mademki öyle bir şey oldu da niçin ahdinizi ferâmûş ettiniz?

Ferhunde Hanım – Bak kardeş, ben sana işin doğrusunu söyleyeyim mi? Yâver Bey beni nasıl sever ise ben de kendisini öyle sever, o aklıma geldikçe yüreğimin ucu sızlardı. Fakat o kadın ile onu gördüğüm vakitten beri bana bir hâl oldu. Ne eski hâlimiz hatırıma geliyor ve ne ahdimiz. Bak kardeş, ne kadar zihnimde tesir etmiş ki bir zaman hatırımdan çıkmayan Yâver’in şimdi adını işitsem bana bir istignâ geliyor!

Ranâ Hanım – Aman siz de! Ben de sizi bir akıllı zannederdim. Böyle bir kadın ile görüştüğü için bu kadar beyhûde efkâr... Eğer bir yabancı olsa ne ise, su götürür yeri var. Yoksa böyle birkaç seneden beri birbirlerini görmedikleri akrabasıyla görüşmesi hakkında söylediğiniz efkâra doğrusu hiç mana vermiyorum.

Ferhunde Hanım –

Ranâ Hanım – Yok! Niçin sükût ediyorsunuz? (*Kendi kendine*) Ah, bunu bu beyhûde efkârdan nasıl geçirmeli?

Ferhunde Hanım – Efkarımı bir türlü zihnimden çıkaramıyorum da onun için sükûta mecbur oluyorum.

Ranâ Hanım – Vallahi hanım kardeş, zâhib olduğunuz hayal-i bî-meal ve birâderimin dahi giriftâr olduğu hâl-i hüzn-i iştîmâl ve vukuunu sizden me'mûl etmediğim böyle bir hâli tefekkür ettikçe doğrusu teessûf etmemek elimden gelmiyor.

Ferhunde Hanım – Ne yapalım, kader böyle imiş. Bir şey vesile olacak değil ya! Ve hem benim daha zevce olacak vaktim değil. Ve hem mektepten çıkali bir sene olmadı.

Ranâ Hanım – Evet! Böyle âlemin işitip de bâ'is-i handesi olan bir sebep beyân edip de kadere dahi bühtân etmeniz layık değildir. Ve bu lakırdıyı dahi sizden asla me'mûl etmezdim. Ve acaba sizin bu yolda olan efkarınızı vâlideniz hanım işitmiş olsa mutlak “tecennün etmiş” diye hükmedeceğine size şimdiden söz veririm.

Ferhunde Hanım – Evet, vâlîde dahi zannım mukaddemce Yâver Bey ile beraber mektepte olduğumuz hatırına gelmiş de geçen akşam “Kızım artık seni Yâver Bey’e verelim” diye bir söz söylüyordu.

Ranâ Hanım – Tamam, vâlîde hanımın da bu işe hüsn-i rızâsı varmış. Böyle olduktan sonra buna siz ne cevap verdiniz?

Ferhunde Hanım – Ne cevap vereceğim, “benim daha zevce olmak vaktim değildir” diye odadan çıkıverdim.

Ranâ Hanım – Niçin a efendim? Bir kere söylediğiniz lakırdıyı bir şeyden bî-haber olan çocuk bile söylemez. Siz ise böyle birtakım aslı ve neticesi olmayan bir efkâra zihninizde bir sûret vermişiniz ki benim bile aklıma geldikçe taaccüb ediyorum. Ve bir de fazla olarak “benim de Yâver Bey’e muhabbetim var idi” diyorsunuz! (*Cüz’i hiddetlice*) Canım efendim, kaç defadır ki size “yengesidir” diye tekrar ediyorum.

Ferhunde Hanım – Sizin lakırdınıza inandım. Ve hatta o günden beri bu efkarı unutmak istiyorum. Ama efkarım beni taht-ı tagallübü altına almış mukaddemce bir dakika hâtır-ı hayâlîmden çıkmayan Yâver’i şimdi hatırıma geldiğini istemiyorum.

Ranâ Hanım – (*Kendi kendine*) Bizim birâder de gönül verecek adam bulmuş. Böyle vefasıza gönül vereceğine tımarhane delilerinden birine gönül vermiş olaydı daha güzel olurdu. (*Âşîkâre*) Ben size işin doğrusunu söyledim. Reyinizde müstakilsiniz!

Ferhunde Hanım – Evet, bu sırada daha vaktim olmadığı için tekâsül ediyorum.

Ranâ Hanım – Galiba söylediğim lakırdılara ve ettiğim teminâtlara bir cevap bulamadınız?

Ferhunde Hanım – Hayır, onun için değil.

Ranâ Hanım – (*Cüz’i hiddetlice*) Ya niçin, efkâr-ı beyhûdenizi zihninizden çıkaramadığınız için değil mi? Fakat o sizin bî-esâs ahdinizi sahih zannedip de pençe-i aşkınıza giriftâr olan bir mazlumu hatırınıza getiriniz de...

Ferhunde Hanım – (*Israr ile*) Efendim ben ona mukaddemce beni hatırından çıkıp¹⁴⁹ kısmetini başka yerden aramasını söyledim.

Ranâ Hanım – (*Kendi kendine*) Ah, yine haber-i yeis ile mi gideceğim? Birâderime bu haberi söylediğim anda pek fena olacağına hiç şüphem yoktur. (*Âşikâre*) Siz bilirsiniz. Velâkin bunun neticesi pek vahim görünür. O çocuk öyle gece gündüz âh, vâh ile ömür geçirsin de siz ise yok şöyle imiş, yok böyle imiş birtakım bî-asıl kelâmlar ile vakit geçiriyorsunuz. Ben ise size deminden beridir kardeşçesine söylediğim lakırdıların hiç tesirini görmedim. Bundan sonra sizi cenâb-ı müntakime havâle eyledim. O işini pek güzel yapar. (*Hiddet ile çıkar.*)

İkinci Meclis

Ferhunde Hanım – (*Yalnız*) Bu da tuhaf! Zor ile kocaya varılmayı da işitmemiştim. Ama mukaddemce kendisi ile “senden başkasını istemem” diye ahdetmiş idim. Ama şimdi ahdimi bozdum. Keyif benim değil mi? Sanki beni istintâk etmeye gelmiş.

(*Bu aralık Gülfidan gelir.*)

Üçüncü Meclis

Ferhunde Hanım Gülfidan

Gülfidan – Ne o, yüzünüzde gazap emâreleri görüyorum. Yoksa hasta mısınız, zira hâliniz onu imâ ediyor.

Ferhunde Hanım – Hayır!

Gülfidan – Ya ne oldunuz?

Ferhunde Hanım – Ne olacak, şimdi bizim Ranâ Hanım gelmişti de...

Gülfidan – (*Lakırdısını keserek*) Ey, kavga mı ettiniz?

Ferhunde Hanım – Onun gibi bir şey.

Gülfidan – Acaba sebebini anlayabilir miyiz?

¹⁴⁹ Çıkarıp.

Ferhunde Hanım – Canım nesini anlayacaksın? Mukaddemce Yâver Bey ile ahdetmişiz de şimdi ona varmalı imiş gibi birtakım beyhûde lakırdılar.

Gülfidan – Ey, mukaddemce beyninizde öyle ahit falan var mı idi?

Ferhunde Hanım – Evet, öyle bir ahdetmiştik.

Gülfidan – Tamam, mademki böyle birbiriniz ile ahdiniz de var. Ondan iyisine mi varacaksınız?

Ferhunde Hanım – (*Hiddetlice*) Pek beğendiniz ise hanımefendi siz varınız!

Gülfidan – Gördünüz mü, size de doğrusu söylenildiği vakit böyle dersiniz.

(*Ferhunde Hanım hiddet ile çıkar.*)

Dördüncü Meclis

Gülfidan – (*Yalnız*) Bizim küçük hanım da hele pek tuhaf. Yanında hiç doğru söylememeli. Fena değil ya, çocuğun bir sakat âzâsı mı var? Olmadıktan başka beyenlerinde ahit de etmişler. Daha doğrusu zamâne kızları değil mi, bugün birine söz verirse yarın bir başkasına gönül verirler. Vâkı'â bizim Ferhunde Hanım, kimseye gönül verdiği yok ama, kim bilir ne beyhûde efkâra hizmet ediyor. (*Bu aralık bir ayak patırtısı işitilir.*) Acaba kim geliyor? (*Kapıdan bakarak*) A, Yâver Bey'in vâlidesi ile teyzesi gelmiş bizim hanım ile geliyorlar. Hele ben gideyim. (*Gider.*)

Dördüncü Meclis

Âcize Hanım Pesendîde Hanım Mesrûre Hanım

(*Her birisi bir sandalyeye oturarak*)

Âcize Hanım – Canım, böyle komşuluk olur mu? Ancak altı ayda bir kere görüşüyoruz!

Pesendîde Hanım – Hüda âlîm, her gün niyet ediyorum. Ev işi malum ya, bitmez ki! Bugün bu, yarın şu. Onun için böyle gecikiyoruz.

Âcize Hanım – Hatta geçen gün Mesrûre Hanım'ı bilmem nereden geliyorken gördüm de size dahi selam göndermiştim.

Pesendîde Hanım – Tebliğ ettiler efendim.

Mesrûre Hanım – Zannım çarşıya gidiyordunuz?

Âcize Hanım – Evet!

Pesendîde Hanım – Eksikleri tamam etmeli hemen. Cenâb-ı hak âfiyet ihsân buyursun da!

Âcize Hanım – Aman hanım, Yâver Bey oğlumuzu azıcık keyifsiz işitmiştim. İnşallah iyicedir?

Mesrûre Hanım – Duanız bereketiyle iyicedir.

Âcize Hanım – Allah’a emanet. Geçen günü pencerenin önünden gördüm. Maşallah ne kadar büyümüş.

Pesendîde Hanım – Artık bendeniz de mürüvvetini görmek istiyorum.

Âcize Hanım – İnşallah hayırlı bir şey tasavvur ediyorsunuz?

Mesrûre Hanım – Evet! (*Pesendîde Hanım’ı göstererek*) Hanım “kendisini sağlığında baş göz edeyim” diyor.

Âcize Hanım – Pek âlâ efendim.

Pesendîde Hanım – Fakat, ancak iş sizin himmetinize kalmış bir şey.

Âcize Hanım – Hayır ola efendim?

Pesendîde Hanım – Kerîmeniz Ferhunde Hanım ile Yâver Bey oğlumuzu birleştiresek?

Mesrûre Hanım – Zira hamdolsun, ikisi de geldiler yetiştiler.

Âcize Hanım – Ah hanım, canıma minnet! Eğer kızım rûy-ı muvâfakat gösterirse şimdiden tezi yok.

Pesendîde Hanım – Aman, kabul etmiyorlar mı?

Âcize Hanım – Ah hanım kardeş, bu kızın mu’annidliğinden yandım. Hatta geçen günü bile “Artık kızım geldin yetiştin, seni komşumuz bulunan Yâver Bey’e verelim” falan dedim...

Mesrûre Hanım – (*Lakırdısını keserek*) Pek âlâ söylemişsiniz!

Âcize Hanım – Bu ise “benim daha kocaya varacak vaktim değildir” diye kapıdan taşra çıkmaz mı? Bir fenama geldi ki, ben bu kıza söz tesir ettiremiyorum diye hırsımdan bütün ağladım.

Mesrûre Hanım – Acayip!

Pesendîde Hanım – Sakın bir başkasını istemiş olmasın?

Âcize Hanım – Hayır efendim. Yâver Bey’den başkasını kabul etmeyeceğini pekiyi biliyorum. Bunda da bu inadına hiç mana veremiyorum.

Pesendîde Hanım – (*Kendi kendine*) Aman ya rab, evladıma ne cevap vereyim? (*Âşikâre*) Bari gidelim Mesrûre Hanım. (*Âcize Hanım’a hitâben*) Efendim, müsaadenizle gitsek?

(*Ayağa kalkarlar.*)

Âcize Hanım – Saadetle efendim! Sakın hatırınıza bir şey gelmesin. Benim de kızıma söz geçiremediğimi Yâver Bey oğlumuza söylersiniz.

(Odadan çıkarlar.)

Beşinci Meclis

Âcize Hanım – *(Yalnız)* Aman ne fena tâlihim varmış! Allah bana böyle söz dinlemez bir kız verdi ki ettiği hâller aklıma geldikçe yüzünü görmek istemiyorum. Acaba bir parça dahi kendisine nasihat etsem belki tesiri olur. *(Gider.)*

(Perde iner.)

Üçüncü Fasil

(Perde açıldıkta birinci perdenin manzarası görünür.)

Birinci Meclis

Yâver Bey Ranâ Hanım

Ranâ Hanım – Canım şu Kâğıthane’de yengeniz ile konuştuğunu görmüş de artık onu diline dolamış. “Mukaddemce ben Yâver’i severdim, yok sevmezdim.” Birtakım aslı faslı yok lakırdılar!

Yâver Bey – Canım iyi ya! Beni onunla görmüş de ne diyor?

Ranâ Hanım – Ne diyecek, anlayışına göre senin onunla görüştüğünü kıskanmış vesselam!

Yâver Bey – *(Kendi kendine)* Ah, keşke oraya gidip de o kadını orada görmeyeydim. *(Âşikâne)* Ahdini hatırına getirmedin mi?

Ranâ Hanım – Acaba kendisine bu efkârdan vazgeçmesi için söylemediğim lakırdı ve ettiğim nasihat mi kaldı?

Yâver Bey – O ne diyor?

Ranâ Hanım – Yine kendi bildiğini söylüyor. Artık nihâyetinde getirdiğim delillere bir cevap bulamadı da... *(Kendi kendine)* Ah, nasıl söyleyeyim, dilim de varmıyor ki!

Yâver Bey – Söylesenize! Ne cevap verdi?

Ranâ Hanım – *(Kendi kendine)* Aman ya rabbim!

Yâver Bey – Canım hemşîre! Üzme beni, söyle ne söyledi ise.

Ranâ Hanım – *(Mahcûbâne)* “Benim daha zevce olacak vaktim değildir” diye lakırdıyı kesiverdi.

Yâver Bey – Ah! Ya rabbim, âkıbet o zâlimden bu lakırdıyı da mı bana işittirdin? Ben ise bir kelâm-ı hayır-encâm beklemekte iken tâlih-i bed-fercâmım beni hicrân-ı ebedîye de mi müptela kıldı!

Ranâ Hanım – Yok öyle kendi kendine söylenip durma. Hamdolsun aklın var, fikrin var. Ve hem öyle nakz-ı ahd eden bir bî-vefa için kendini bu kadar sıkma. Allah esirgesin, sıkıntıyla bu genç yaşında bir illet sahibi olursun sonra...

Yâver Bey – (*Lakırdısını keserek*) Ne söylüyorsun hemşîre, bana onun yolunda ölmekten başka dünyada devlet mi var?

Ranâ Hanım – (*Kendi kendine*) Aman ya rabbim, buna nasıl haber anlatmalı? (*Âşikâre*) A birâder, niçin böyle söylüyorsun? Dünyaya bir geldik. Böyle beyhûde kendini telef edip de asıl fırkat-i ebedîye sen mi bizi müptela edeceksin?

Yâver Bey – Artık ben ondan bu lakırdıyı işittikten sonra bana da dünyada Ferhundesiz yaşamak olur mu?

Ranâ Hanım – Güzel ama a birâder, böyle gece gündüz âh u nâle ettiğine göre kız bari ziyâdesiyle güzel olsa! Ne ise, yoksa benden beter bir şey. Bari sen onu tefekkür ettiğin gibi o da seni bir parça düşünse iyi ya! Lâkin o sizi zerre kadar tefekkür etmedikten başka gönlünü pek güzel eğlendiriyor. Öyle bir vefasızın daima böyle derd-i bî-dermânını çekeceğine onun yaptığı gibi sen de ondan geçiver! Zira bu efkârınızın nihâyeti olduğunu benden iyi bilirsin. Yok, eğer siz de Ferhunde Hanım gibi efkârınızı terk etmeyip de böyle daima düşündüğünüzü bîçâre vâlideniz görür de ne hâle girer? Hatta geçen gece bana dahi sizin bu hâlinize pek ziyâde teessüf ettiğini bile söyledi a kardeş!

Yâver Bey – (*Gayet me'yûsâne*) Ah hemşîre, ah! Zamân-ı mâzîyle şimdiki hâli tefekkür ettikçe elimden düşünmekten başka bir şey gelmiyor! Fazla olarak sen de bana “ondan gönlünü kes de âsâyiş ile yaşa” diyorsun. Acaba benim hükmüm gönlüme cârî mi, heyhât! Gönlümü aşk denilen bir cellât kapmış ki elinden kurtarması hele pek müşkil! Bu dünyada bana rahat ile yaşamak ancak onun visâli ve ülfetidir. Benim için bunlar olmadıktan başka ben nasıl yaşayabilirim? Kişinin kendi inânı elinde olmaz ise onu ne tarafa isterlerse götürürler. Benim yularım¹⁵⁰ ise felek, tâlih-i nâsâzıma havâle etmiş de beni bu hâllere tabî'î icbâr ediyor, ne yapayım?

¹⁵⁰ Yularımı.

Ranâ Hanım – Canım, bu kadar nâ-ümîdlik hâlini göstermeyiniz! Vâkı’â bana bu cevabı verdi ama vâlidemi de göndermişiniz. Belki o bir matlûba muvâfık cevap ile gelir.

Yâver Bey – Sen nasıl haber ile geldin ise onlar da senin söylediklerin gibi söyleyeceklerine şimdiden gönlüm şehâdet ediyor.

Ranâ Hanım – Şu seni istemekten istintâk eden bir ahd-şiken için bu hâlinize doğrusu pek ziyâde teessüf ederim. Sen bana nasihat vereceğine ben mi sana vereceğim? Yoksa başınızda akl-ı ızanınızda mı kalmadı? Bir kere hâlinizi tefekkür ediniz! Bu evhâmı zihninizden bir parça çıkarınız!

Yâver Bey – (*Mahzûnâne*) Bir parça mı? Acaba bir dakika Ferhunde zihninden çıkıyor mu?

Ranâ Hanım – (*Cüz’î hiddetlice*) Pekâlâ çıkar! Hele birkaç gün bazı seyir mahallerine gidin.

Yâver Bey – (*Kendi kendine*) Seyir mahallerinin belası değil mi çektiğimiz?

Ranâ Hanım – (*İşitmeyerek sözüne devam ile*) Gözün gönlün açılsın. Sen ise iki hafta oluyor ki evden dışarıya çıkmıyorsun! İnsanın efkârı olmasa bile gece gündüz böyle bir odada oturdukça efkârsız adamı bile düşünmek alır!

Yâver Bey – (*Acı acı müstehziyâne*) Ben ondan bu lakırdıyı işittikten sonra mı eğleneceğim? Ben onun visâlinden nâ-ümîd olduğum hâlde mi seyir yerlerine gidip vakit geçireceğim? Bundan sonra her ne yerde olsam ömrümden geçen bir dakika bir asra bedeldir. Onun âteş-i aşkı benim etrafımı öyle bir istilâ etmiş ki içinden çıkmak adîmü’l-îmkândır. Ve bu derdimin çaresi ise pek düşvâr olduğuna şimdi kalbim şehâdet ediyor. (*Düşünmeye başlar.*)

Ranâ Hanım – (*Mülâyimâne*) A birâder, böyle bir şey için bu kadar derin tefekküre dalma.

Yâver Bey – Me’mûl etmediğim âdemden bu lakırdıyı işitirsem nasıl tefekkür etmem? Ve mukaddemceki ahd ü mîsâkımız hatırıma gelip de aksi zuhûrunda nasıl tahassür etmem? Ben Ferhunde Hanım’dan bu hâlin zuhûrunu eğer rüyada görmüş olsam hayırdan başka şerre bile haml eylemezdim. Ah hemşîre, ah! Böyle bir derdi kime söyleyip de kime derman me’mûl edeyim? (*Ağlamaya başlar.*)

Ranâ Hanım – Canım dur bakalım. Vâlîde ve teyzeniz gelmeden bu kadar telaş...

Yâver Bey – (*Lakırdısını keserek*) Onlar da aksi haber getireceğine sana şimdiden söz veriyorum dedik ya!

(*Bu aralık bir ayak sesi işitilir.*)

Ranâ Hanım – Zannım onlar da geldiler!

(Pesendîde Hanım ile Mesrûre Hanım gelirler.)

İkinci Meclis

Pesendîde Hanım Mesrûre Hanım Yâver Bey Ranâ Hanım

Ranâ Hanım – Siz ne haber ile geldiniz bakalım? Zira ben buna haber anlatamadım!

Pesendîde Hanım – *(Kendi kendine)* Haber-i me'yûsiyyet ile. *(Âşikâre, Yâver Bey'e hitâben)* Sen hiç efkâr etme oğlum! Ben sana ondan daha müstesnâsını bulurum. Senin istediğin kız olsun.

Mesrûre Hanım – Evet! O olmasın da başkasını oluversin!

Yâver Bey – Sizin bu haber ile geleceğiniz malum ya! Fakat size ne yolda cevap verdiler?

Pesendîde Hanım – Bak oğlum, biz buradan teyzenle gittik. Vâlidesi Âcize Hanım ile öteberi lakırdılardan sonra Mesrûre Hanım muradımızı pek güzel anlattı. Hatta Âcize Hanım bile bu işin olup bitmesine pek memnun ise de ne çare. Kızının adem-i kabûlünden ve kendisini dahi Ferhunde'ye söz tesir ettiremediğinden dolayı muzdarip bulunduğunu dahi söyledi.

Mesrûre Hanım – Vâlidesi bu hususu size böylece söylememizi dahi bize ayrıca sipariş etti.

Pesendîde Hanım – Hemen oğlum! Sen kalbini rahat tut. Dünyada ondan başka kız mı yok?

Mesrûre Hanım – Ama a hanım kardeş, artık ne kadar naza çekiyor. Kendini acaba dünya güzeli mi zannediyor?

(Bu sırada Yâver derin derin tefekkürde bulunur.)

Pesendîde Hanım – Kim bilir ne boş efkâra hizmet ediyor!

Mesrûre Hanım – Evet, lâkin bir insanın haysiyeti iki paralık bir ayinedir. Bir kere düşünse nâdim olur ya!

Ranâ Hanım – Vâkı'â kendisi ol kadar güzel değilse de fakat...

Pesendîde Hanım – *(Yâver Bey'i işaret edip lakırdısını keserek)* Doğrusu ben kendisini pek o kadar güzel bulamadım.

Mesrûre Hanım – Evet, dediğiniz gibi hiçbir şey değil. Ben Yâver Bey'in hâline bakardım da Ferhunde'yi pek bâlâ bir şey zannederdim.

Pesendîde Hanım – Hem efendim kendisi ne kadar bed-hûy, öyle değil mi kızım?

Ranâ Hanım – Evet, tabiatı pek muanniddir.

Mesrûre Hanım – Artık böyle tabiatlı kızı alıp da ne yapmalı?

Pesendîde Hanım – (*Gizli olarak*) Ah, onu bunun zihninden bir çıkarabilsek! (*Âşikâne*) Artık sen de oğlum öyle kızı zihninden çıkar da vaktini rahat rahat geçirmeye bak!

Mesrûre Hanım – Böyle beyhûde efkârı terk et kuzum. Zira kimseden fâ'ide yok, can senin canın!

Yâver Bey – (*Mahzûnâne*) Ben mi Ferhunde'yi zihnimden çıkarayım? Onun hayali benim aklımdan çıkmadıktan başka öldükten sonra bile hâk-i mezarımda neşv ü nemâ bulan otlar lisân-ı hâl ile “Ferhunde, Ferhunde” diye çağıracaklardır. (*Gayet rikkat ile*) Ah Ferhunde, ah! Sen beni unuttun ama bîçâre Yâver acaba seni unutmuyor mu? Sen ahdini ferâmûş ettin ama acaba beni de o ahdi nisyân eder mi zannettin? Eyvah! Bu dünyada bir ümidim var idi. O da mı hebâ oldu? Ben seni âgûşumda olacağını tasavvur eder iken şimdi ağyârın bister-i nâzında mi göreceğim? Ah, kendisiyle tecdîd-i ahd için doya doya görüşmediğim hâlde mi terk-i diyâr edeceğim? Ah bana, ah! (*Ağlamaya başlar.*)

Ranâ Hanım – Aman kendine gel birâder, birâder!

Pesendîde Hanım – Oğlum nedir bu hâlin? Beni deli mi edeceksin, yoksa ecelsiz mi öldüreceksin?

Mesrûre Hanım – A çocuk, bu efkâr sonra seni ne yapar?

Yâver Bey – Ne yapar, mezara kadar götürecekt!

Pesendîde Hanım – (*Telaş ile*) Ay, o nasıl lakırdı?

Yâver Bey – Ah, aşk ve sevda denilen hûn-rîz, benim yakamı kapmışken bundan sonra bana bu dünyada yaşamak adîmü'l-imkândır. Ah aşk, ah! Ben bîçâreyi de vuslat sözünü işitmeden bir peri peykerin sevdası ile mi âlem-i ademe göndereceksin? Acaba benim gibilerin şimdiye kadar kaçını gönderdin! Şimdi dahi nevbet bana geldi, öyle mi? Ama ölürsem ne olurum, aşkın elinden kurtulur muyum? Yok, yok! Aşk bir kuvve-i rûhânîdir. Ruh ise ilelebed bâkîdir. Senin elinden mevtten sonra kurtulamayacağım. Ah, bu sevda ne fena hâl imiş. Pek az zamanda beni ne hâle kodu.

Ranâ Hanım – A kardeşim, niçin böyle deli gibi söyleniyorsun? Ecel değil ya bu, elbette yine bir kolayı bulunur.

Mesrûre Hanım – Muradın bizim de aklımızı alıp da tımarhaneye mi göndereceksin?

(*Pesendîde Hanım ağlar.*)

Yâver Bey – Benim derdime ölmekten ve terk-i hayâtta başka çare olmaz. Ah felek, ah! Beni böyle aşk-ı sevdaya giriftâr edersin de eline ne girer? Onun da mukaddemce bana muhabbeti var iken şimdi bu hâlin münba’is olması acaba hâtır-ı hayâlîme gelir miydi? Bîçâre Yâver’in vücudu Ferhunde gibi bir zâlimin, yok yok, bir cânânın ceviri ve azarına tahammül etsin. Sen¹⁵¹ beni zihninden çıkardığını söylediler ama benim kalbim şehâdet etmiyor. Ah Ferhunde, ah! Sen bana bu hâlleri etmeli miydin?

Pesendîde Hanım – A oğlum, bulunduğun hâlin nihâyetini pek vahim görüyorum.

Yâver Bey – Ben de idrâk ediyorum ama elimden ne gelir!

Ranâ Hanım – A kardeş, sana kaç defadır söylüyorum: Seni sevmeyenden sen de geç!

Yâver Bey – Kim beni sevmiyor? Ferhunde mi? Onu siz söylüyorsunuz. Ferhunde’nin gönlü bendedir, bende! Ve benden başkasında olmayacaktır!

Mesrûre Hanım – Aman ya rabbi! Bu çocuğun aklını sen muhafaza eyle!

Pesendîde Hanım – Aman kardeş, bunun söyledikleri aklıma dokunacak!

Mesrûre Hanım – Merak etmeyin hanım kardeş. Elbette bir çaresini buluruz.

Pesendîde Hanım – A oğlum...

Yâver Bey – (*Lakırdısını keserek*) Bırakın beni kendi hâlîme. Belki zevrak-ı vücudumu bu bahr-i aşktan bir sâhil-i selâmete çıkarayım! (*Vâldesine hitâben*) Bak vâlîde, sözlerime iyi dikkat et!

Pesendîde Hanım – Söyle evladım.

Yâver Bey – Bu derdimden bana rehâ olmadığını pekiyi bilirim. Eğer terk-i cân edecek olursam tabutumu Ferhunde’nin hânesi önünden götürsünler. Belki “bu Yâver bîçâresi de bana alaka sebebi ile terk-i dünyâ etmiş” diyerek ola ki bir parça terahhum ede. (*Ağlar.*)

Pesendîde Hanım – (*Rikkat ile*) A canım, hamdolsun hâlinde ne var? Niçin böyle lakırdılar söyleyip de bizi de birtakım ızdıraba düçâr ediyorsun?

Mesrûre Hanım – A oğul, senin bize bir zulmün mü var? Söylediğin lakırdıların münasebeti?

Ranâ Hanım – Aman kardeş, benim hâlîme de bir parça merhamet et!

Yâver Bey – Ah, ben cümlenize merhamet ediyorum ama gönlümü tahtgâh etmiş olan sultân-ı aşk hiçbirimize merhamet etmiyor! Ve bugün beni kara topraklarda görmek istiyor! Ah Ferhunde, bu genç yaşımda iyd-i visâline kurban sakladığım canı

¹⁵¹ Senin.

sana şimdi feda etmeye hazırlanıyorum. *(Bir saniye tefekkürden sonra telaş ile)* Of, bana bir şey oluyor, ah! Gözlerime görünen Ferhunde'nin hayali mi? Aman, yüreğimi sanki birisi pençesi ile eziyor.

Pesendîde Hanım – *(Telaş ile)* Aman Mesrûre Hanım, git çabuk hekimi getir!

(Mesrûre Hanım çıkar.)

Üçüncü Meclis

Ranâ Hanım Pesendîde Hanım Yâver Bey sonra bir câriye

Yâver Bey – *(Sözüne devam ile)* Ah, o ahdini bozdu ise ben bozmadım! Ben o ahit için... *(Ayağa kalkarak)* Aman vâlide, kimdir o üzerime gelen! Ah, elindeki kılıcı bana saplamak istiyor!

Pesendîde Hanım – *(Kemâl-i rikkat ile kolundan tutarak)* Aman evladım!

Yâver Bey – *(Sesi değişerek)* Ferhunde Hanım... İşte ben senin için... Terk-i c... â... n ediyο... r ... um. Bundan sonra benim yerim kara topraktır. Acaba... sen kiminle... *(Sendeleyerek)* Ah, acaba yüzünü göremez miyim?

(Ranâ Hanım acele ile çıkar.)

Dördüncü Meclis

Yâver Bey Pesendîde Hanım

Yâver Bey – *(Sözüne devam ile)* Yok! Yo...k!.. Artık!.. Ben onunla huzûr-ı Hak'da görüşürüm! *(Eli ile yüreğini tutarak)* Aman, damarlarıma bir şey oldu. A... Üstüme geliyorlar, aman ya rab... *(Yere düşerek)*

Pesendîde Hanım – Kimse yok mu orada?

(Bir câriye gelir. İkisi dahi Yâver bey'in yanında bulunurlar.)

Yâver Bey – Ah, ya rab... im... Benim bulunduğum hâlin... mislini... kim... seye... ver... me! Ah Ferhunde, ah! *(Teslîm-i rûh eder.)*

Pesendîde Hanım – *(Ağlayarak)* Aman ya rabbim, benim tâlihsiz başım bu günü de mi gördü? Ah, “Ferhunde, Ferhunde” diye diye âkıbet onun yoluna gittin. Sen onu sevdin de ona kendini feda ettin. Benim de bu dünyada ancak sevgilim sensin. Aç mezarını da bu bîçâre ve bi-kes ananı da al! Aman ya rabbim, beni evladıma kavuştur. Ah, Yâver! *(Yâver'in üstüne yıkılır. Teslîm-i rûh eder. Câriye, yalnız başuçlarında ağlar.)*

Beşinci Meclis

Ranâ Hanım Ferhunde Hanım

Ranâ Hanım – (*Telaş ile*) A! Aman ya rabbim, bu nasıl manzara? (*Ferhunde'ye hitâben*) Diktiğiniz cefa ağacının meyvelerini gördünüz mü hanımefendi?

Ferhunde Hanım – Ey, bunlar benim için mi terk-i cân etmişler?

Ranâ Hanım – Ya benim için mi? Sizin için olduğuna daha şüpheniz mi var?

Ferhunde – (*Ağlayarak Yâver'in cenazesine hitâben*) Seni ben öldürdüm, ha! Benim de gönlüm sende idi ama birtakım efkâra zâhib oldum da bu hâllerin zuhûruna sebep oldum. Ah Yâver, bana sâdık olduğunu şimdi anladım! Anladım, ama ne fâ'ide! Sen gittikten sonra ben bu dünyada nasıl yaşarım? Aç mezarını sâdık Yâver, aç! Gelen yabancı değil, senin yoluna terk-i cân ettiğin Ferhunde'ndir. (*Belinden hançeri çekip Ranâ Hanım müdâfaa edeyim derken saplar, yere düşer.*)

Ranâ Hanım – Eyvah, bu da mı gitti! Ah, bu aşkın esrârına akıl ermez ki! Acaba böyle bir hâne halkını diyâr-ı ademe yolcu etmekten muradı nedir? Her ne ise, bunların da kaderleri böyle imiş!

(*Câriye ile beraber Ranâ Hanım başuçlarında ağladıkları hâlde perde ağır ağır iner.*)

İntihâ

3.3.TEDBİRSİZLİK

Eşhâs

Hasan Efendi	Rütbe-i sâlise hâiz kalemiyyeden bir zât
Tasvir Hanım	Hasan Efendi'nin birinci kızı
Suat Bey	Hasan Efendi'nin damadı ve Tasvir Hanım'ın zevci
Mehtap Hanım	Hasan Efendi'nin küçük kızı
Nihat Bey	Hasan Efendi'nin damadı ve Mehtap Hanım'ın zevci
Sadullah Bey	Hasan Efendi'nin oğlu
Binnaz Hanım	Hasan Efendi'nin gelini ve Sadullah Bey'in zevcesi
Şevkitarab	Hasan Efendi'nin odalık ittihâz eylediği câriyesi
Hamza	Hasan Efendi'nin uşağı
Mehmet	Sadullah Bey'in uşağı
Bir iki câriye	

Tedbirsizlik

(Ahlaka hizmet eder tiyatrosu)

Dört fasıl – Dört perde

Birinci Fasıl

Birinci Perde

(Hasan Efendi'nin hânesi)

Hasan Efendi – (Hasan Efendi, hânesinde kirli ve gayet müstekreh bir odada görünür. Hasan Efendi sûret-i fevkalâdede bir hiddet ile kendi kendine) Vah benim başıma gelenlere bakınız, anası olacak... Ne ise zamanında bana hiç göz açtırmadı. Şimdi de oğlumuz olacak herif vâlidisine acaba kâ'immakâmı mı kaldı? Yok, yok insan bir şeye hırs gösterir ise elbette o işe zahmetle nâil olur. Güya o kız da niçin bu kadar hırs ediyor? Ne yapsın, korkar, korkar ama neden? Neden olacak, “şayet Sadullah beni severse henüz nâr-ı muhabbetle yanmakta olduğum büyük efendiden

ayrılırim” diye korkar. *(Bu aralık gayet mütekebbirâne birçok öksürerek ve göğsünü meydana çıkararak durur iken Sadullah Bey içeri girer.)*

Birinci Fasl

Birinci Meclis

Hasan Efendi Sadullah Bey

Sadullah Bey – Efendibaba, Binnaz Hanım yine hastalandı. Artık gençlikte çekilen mihnet bir şeye kıyas kabul etmiyor. Hele insanın şu hâlde çekmekte olduğu meşakkat bir şeye benzemiyor. Her ne ise, bu bize bütün durur iken mesmû’âtıma göre siz de birtakım işler yapmışsınız. Bizim gibi evli barklı, çoluk çocuk sahibi evladın pederi bu yolda bulunur ise gençler ne yapsın? Hem o kız bizim vâlidemizin idi. Vefatıyla bize mevrûs olmuş iken bizden izin ve ruhsat almayarak âzâd edip kendinize nikâh etmek istiyormuşsunuz.

Hasan Efendi – *(Hiç telaş göstermeyerek)* A yavrum, bana bir hizmet edecek adam lâzım olduğunu sen bilmez misin? Ne ise, bu sevimliyi tercih ederek hizmetime aldım. *(Der; azıcık hiddet göstererek odadan çıkar, gider.)*

Birinci Fasl

İkinci Meclis

(Manzara değişip Binnaz Hanım’ın odası. Binnaz Hanım baygın bir hâlde yatakta yattığı görünür.)

Binnaz Hanım Tasvir Hanım Nihat Bey Sadullah Mehtap Hanım

Tasvir Hanım – *(Binnaz Hanım’a)* Nasıl oldunuz gelin hanım? İnşallah iyicesiniz? Sancı biraz geçti ya?

Binnaz Hanım – *(Baygınca bir hâlde)* Hamdolsun efendim, birazcık geçti. Fakat şu bizim beyin kederi bütün bütün bana tesir ediyor. Bu maddeyi hemen bir ayak evvel bitirir iseniz hastalığımın nısfı gitmiş olur.

Tasvir Hanım – Bu madde buyurduğunuz... Şevkitarab maddesi değil mi?

Binnaz Hanım – Evet efendim, hatta ismi söylendikte yüreğime çarpıntı geliyor da bir başka hâl giriyorum.

Tasvir Hanım – Pekâlâ, ama o madde yalnız bizim reyimizle olmaz. İşte şimdi hazır birâder ve hemşîreler burada. Onlarla bir müzâkere eder, karar verimiz.

Sadullah Bey – Baksana hemşîre, ben öyle birtakım kelimât-ı resmîye ile vakit kaybetmeyi istemem. Hem de işittim; bugün yarın kızın gebeliği meydana çıkar.

Tasvir Hanım – (*Mehtap Hanım’a*) Siz ne dersiniz?

Mehtap Hanım – Bendeniz beyefendiyi görmedikçe bir şey söyleyemem.

Sadullah Bey – (*Mehtap Hanım’a*) Evet hanım, siz beyi görün de kalbiniz biraz rahat etsin. (*Etrafa*) Ben ne diyorum, bunlar ne anlatıyor! Güya ben bunlara devletçe mühim bir iş var, sizin müzâkerenize muhtaç demişim! Efendim, madde orada değil, şimdi kız bir gebelik meydana çıkarsın zaten pederimizin dört paralık serveti var ona da ortak olsun, öyle mi?

Tasvir Hanım – Canım, birâder ne telaş ediyorsun? Haniya masallarda bile en küçük karındaşın pek büyük akıllı olduğunu ispat etmezler mi?

Sadullah Bey – Tamam artık. İşimiz bitti, masal dinleyeceğiz. (*Kendi kendine elini böğrüne koyup ve kaşlarını çatarak bir vaziyet gösterip*) Ben de amma budalayım ha!

Mehtap Hanım – (*Kendi kendine*) Şimdi mi anladın aferin be!

Tasvir Hanım – A birâder niçin bir şey anlamadan parlarsın? Ben şimdi sana masal söylenecek dinle dedim mi? Biraz da bizim küçük Mehtap’tan rey alalım dedim.

Sadullah – Mehtap söyle bakalım, iş şimdi sana kaldı.

Mehtap Hanım – (*Nihat Bey’e doğru hafif bir tebessüm ve bir işaret gösterip biraz da tevakkuf ettikten sonra*) Bendeniz bu hususta mütehayyir kaldım. Bir bakıma birâder beyin sözü de haklı. Zira malum a, pederimizin serveti hiç mesâbesinde iken bundan sonra birtakım kimesneler daha girecek.

Sadullah – Ey, uzatma işte karar ver. Karara gel.

Mehtap Hanım – (*Tasvir Hanım’a*) Sizin eviniz ayrı olduğundan yalnız birâderimle bendeniz pederimize bu kızı istemeyeceğimizi ve bizim hatırımız için bunu def eylediği hâlde yerine daha âlâsını alacağımızı (*Sadullah Bey elini ağzına kapar.*) Canım öyle demek düşer. İfade ederiz. Olmadığı sûrette artık yanından mufârakat ve diğer hânede ikâmet etmekliğimiz lâzım gelir.

Tasvir Hanım – İyi ya, artık işte buna karar verin de bakalım nasıl olur. (*Mehtap’a gizlice*) Doğrusu ikisinin de gönlünce gitmek kolay şey değil. Bununla babamın mizaçları arasında dağlar var. Hem pederinizin teveccühünü kazanmak mümkün olamıyor da.

Sadullah Bey – (*Mehtap Hanım’a*) Na işte, geliyor. Fırsattır. Lâkin mukâvelemizi tamamıyla söyleyiniz.

Mehtap Hanım – (*Kendi kendine*) Cesaret edebilecek miyim bakalım?

Birinci Fasıl

Üçüncü Meclis

Hasan Efendi Tasvir Hanım Mehtap Hanım

Mehtap Hanım – *(Hasan Efendi'ye)* Efendim şey... *(Hasan Efendi eliyle Mehtap Hanım'ın ağzını kapar.)*

Hasan Efendi – Yine hayır hayır ne söyleyeceksin? Dur azıcık. *(Cümleye hitâben)* Ne ise şimdi bu sözleri bırakalım. Size bir şey söyleyeceğim. *(Sadullah Bey'in hemşirelerine işaret, onların dahi işaret ile mukâbele eylediklerini görerek)* Nedir o? *(Kendi kendine)* Acaba bu madde hakkında bir şey mi diyecekler? *(Âşikâr)* Öyle eliniz kolunuzla ne yapıyorsunuz?

Mehtap Hanım – Efendim, bizim de söyleyeceğimiz var da. İbtidâ hangimiz başlayalım diye müşâvere ediyoruz.

Hasan Efendi – Cümleliz bilirsiniz ki şimdi ben tamam yetmiş beş yaşına geldim. Artık bana mahremâne bakmak zamanı geldi. Bununla beraber biraz da âhireti düşündüğüm cihetle şu bizim canım haniya şey, Şevkitarab yok mu? İşte onu nikâh etmek isterim. Zira hürriyet şüphesi var.

Tasvir Hanım – Efendibabacığım, bu madde hakkında birâder ve hemşiremizle hayliden hayli müzâkere ve mübâhese eyledik. Netîce-i karârımızı size tebliğe Mehtap'ı me'mûr etmiş idik.

Hasan Efendi – Demek oluyor ki siz âdeta bu maddeyi büyüterek öyle uzun uzadıya müzâkere ve mübâhese ba'dehu kararlar falan! *(Mehtap Hanım'a)* Söyle bakalım!

Mehtap Hanım – Efendim, şimdiye kadar ifade buyurduğunuz maddede haklı olduğunuzu inkâr etmeyi vicdanım kâil olmuyor ise de ağabeyimin bu bâbda göstermiş olduğu ikdâm ve ibrâmına karşı duramıyorum. Binâenaleyh, cümle karârımızı ifade ederim. Şöyle ki, bu kız bizim vâlidemizin imiş.

Hasan Efendi – *(Bir sûretle)* Ey.

(Mehtap sözüne devam ederek) Evet, vâlidemizin vefatıyla bize mevrûs olmuş. Onun için biz bu kızı size vermek istemiyoruz. Ama zorla almak ister iseniz biz sizden ayrılıp ve hukuk-ı mirasınızı dahi iktisâm edeceğiz *(Yavaşça)* Ben demiyorum.

Hasan Efendi – *(Mehtap Hanım'a yavaşça)* Bunları Sadullah mı söylüyor?

Mehtap Hanım – *(Hasan Efendi'ye yavaşça)* Evet.

Sadullah – *(Hasan Efendi'ye)* İşte baba, bugünden sonra Şevkitarab'ın burada kalması bizim evden çıkmamızı icap eder. Her ne tarafı iltizam ederseniz, bilâtevakkuf cevap vermeli.

Hasan Efendi – Oğlum Sadullah Bey bu husus için benim bir miktar kendi mülâhazam olduğundan def’aten cevap vereyim.

Sadullah – (*Kendi kendine*) Epeyce yumuşattık. (*Âşikâr*) Peki efendim, birazcık mülâhaza edebilirsiniz. Bendeniz de Binnaz Hanım’a bakayım nasıl oldu. (*Der, hepsi çıkar.*)

Perde iner.

İntihâ-yı fasl-ı evvel.

İkinci Fasl

İkinci Perde

(Suat Bey hânesi)

Suat Bey hânesinde bir büyücek pis oda. Hasan Efendi, büyük damadı Suat Bey, Tasvir Hanım, Mehtap Hanım görünür.

Hasan Efendi – (*Suat Bey’e*) Canım, siz de hemen benim başıma geldiniz. Şu budalayı bir güzelce örtmeli değil misin? Ben artık inat için evladımın cümlesinden geçtim, Şevkitarab’dan geçme ihtimalim yoktur. Burasını cümlesine anlattım.

Suat Bey – (*Âyet tebşîr edercesine*) O kim oluyor ki sizin gibi sebep-i hayâtı ve el-yevm-i nimetiyle perverde olduğu bir pederin umûr-ı zâtiyyesine karışsın, ne haddine. Sizin evladınız hakkında gösterdiğiniz muhabbetten neş’et eder.

Hasan Efendi – (*Kendi kendine*) Vallahi yalan, ben cümlesini Şevkitarab’a değişirim. (*Âşikâr*) Evet, zâhir öyle ya! (*Mehtap’a*) Mehtap, haniya sen bizim evde bana bir şey söyledikten sonra yavaşça “ben demiyorum” demiştin, hatırında mı?

Mehtap Hanım – Evet efendim, yine sözümde sebat ederim.

Hasan Efendi – Ey, şimdi tamam olmadı. İşte kızlarım sizinle burada bir karar verelim de o katır çapkın da hâlini öğrensın. Kızım Mehtap, sen yine “bu kız evde kalırsa ben çıkarım” diye ısrar edersen o çapkın da senden ziyade musırr olur. Onun üzerine evden kovarım.

Cümlesi bir ağızdan – Pekâlâ olur efendim.

Hasan Efendi – Öyle ise Şevkitarab’ı çağıralım da bîçâre kıza tebşîr edelim. O zavallı da yürek oynamasına uğradı. Öyle değil mi hanımlar, efendiler? Hah hah hah, haydi! (*Ellerini ağzına götürerek yavaşça bir kahkaha ederler*)

Tasvir Hanım – Şevkitarab Kalfa, kalfa! Hu, kalfa, Şevkitarab Kalfa neredesin? Buraya gel!

Hariçten – Efendim.

Hasan Efendi – *(Gayet yüzü gülerek ve gözlerini kapıya doğru dikip asla ayırmadığı hâlde)* Külhânî pek küçük elime geldi de severim hem gayet terbiyelidir. *(Der. Şevkitarab mantinden yapılmış, gayet süslü ve kostümlü elbise ile görünerek başında son Paris modası hotozla müzeyyen olduğu hâlde güzel güzel hırâm ederek gelir. Kapıya yakın bir de ellerini göğsü üstüne kor. Ayak üzerinde durur.)*

Şevkitarab – Efendim, ne emriniz var? Küçük hanımın mebsûsunu¹⁵² ütölüyordum.

Tasvir Hanım – Kalfa artık karar verdik... Efendibabam seni nikâh edecek...

(Şevkitarab sıkılarak ve utanarak kapıdan dışarı çıkar.)

Hasan Efendi – Artık kızım kapı vakti de geldi, ben gideyim. İnşallah yine görüşürüz. *(Der, gider.)*

İkinci Fasil

İkinci Meclis

Sadullah Bey Evvelkiler

Sadullah Bey – Hakk’a çok şükürler olsun kim bugün sizi burada gördüm. Ve bu ise bir vakitten beri ve familyaca beynimizde hat olan fenalığın zâil olacağına delil-i alenîdir.

Mehtap Hanım – Efendim, ağabeyciğim, bu iş benim fena fena fenama gidiyor. Âdeta ben verem olacağım. *(Der ve hüüngür hüüngür ağlamaya başlar.)*

Sadullah – Ağlama karındaşım, ağlama... Sen sağ ol, ben sağ olayım bu koca evde oturup kuru fasulye, lahana yemekten ise iki odalı bir eve çıkarız da bir sahan yemeğe kanaat eder otururuz. Vâkı’â benim de öyle bir medâr-ı maaşım yoksa da elbette bizim rızkımıza Mevlâ kerimdir. Bir omzum ağrır ise öbür omzuma alırım. Sen hiç teessüf etme... Şimdi bize lâzım olan böylece babama gideriz. İllâ biz bu halayığımızı istemeyiz deriz. Eğer razı olmaz ise biz alır eşyamızı gideriz, olmaz mı?

Mehtap Hanım – Bu yol epeyce iyicedir, ama şimdi gitmek olmaz... Siz bizim bey ile beraber bir ev tedârik edip sildirip hazırlamalısınız. Ondan sonra kalkışırsınız.

Sadullah – Peki, öyle yapalım. Ama şayet halayığımızı satmaya kalkar ise o sahibe ne demeli?

Mehtap Hanım – A birâder, bak şu düşündüğün şeye! O kız bir kere evden gitsin de keşke bir iki ay boş eve kira versek.

¹⁵² Dağınık.

Sadullah – Hakikat öyle karındaşım. Şimdi ben gideyim de Galata’ya, Beyoğlu’na filan hâne tedârik edeyim.

Mehtap Hanım – O ne? Amma tuhaf ha! Bizim Galata’da, Beyoğlu’nda ne işimiz var?

Sadullah – Ha, gerçek öyle. Bak benim de aklıma! Fındıklı’da, Kabataş’ta diyeceğime...

Mehtap Hanım – Canım oralarda da olmaz. İstanbul’un meyân yerleri nereye gitti? Mesela Aksaray?

Sadullah – Orası olmaz, kaleme uzaktır.

Mehtap Hanım – Şehzâdebaşı civârında olsa bari?

Sadullah – Orada kalenderhâne vardır. Benim murâdım şu Galata’ya, şey canım, şu iskeleye yakın olsun da mübâya’âtca kazanılıyor. Hocapaşa veyahut Unkapanı, Yeşiltulumba civârı olsa...

Mehtap Hanım – Hocapaşa’da bizim beyin hasımları var, olmaz.

Sadullah Bey – Demek oluyor ki bu memlekette oturduğumuz evden başkası uyamayacak.

Mehtap Hanım – Canım, Aksaray’da, Koska’da bulunmaz mı? *(Kendi kendine)* Vah zavallı budala, vah!

Sadullah Bey – Peki, bari oraları arayalım. Ben gideyim, ama yanımda da... *(Kendi kendine ceplerini arar. Paltonun iç cebinden bir mendil çıkarıp mendilin ucunu çözer, bakar. On paralık bulur. Bu dursun, son derece köprü parasına karşılıktır.)* *(Âşikâr)* Bizim Binnaz Hanım’a söyleseniz de bana biraz para getirse.

Mehtap Hanım – Nereden?

Sadullah – Canım, çekmecedен.

Mehtap Hanım – Demek ki çekmecedе var. İnanamam. Zira yengem sabahleyin karnı acıkmış da yükçüyü çağırdı. Bir de ne bakarsın bir para yok bende de, yok. Hamza’ya sorduk, o dahi epeyce vakittir yüzünü görmediğini söyleyince artık yükçüye ses çıkarmadık. Herif bekledi, bekledi, gitti.

Sadullah Bey – *(Kendi kendine)* Vallahi güzel mukaddime. *(Âşikâr)* Demek oluyor ki bendeniz hemen hafifçe gideyim. Yemek vaktinden evvel gidersem pek hafif olmaz mı?

Mehtap Hanım – Canım, şimdi çabukça gidip yemek vaktine yetişirsiniz.

Sadullah Bey – Peki ama haniya sizin beyefendi hazretleri de lütfen ve tenezzülen bizimle teşrife rağbet buyuracaklar idi. Ol bâbda ve her hâlde emir ve irâde efendim hazretlerininindir.

Mehtap – *(İşitmemezliğe gelip öteberiye bakarak)* Acaba bu ne söylüyor? *(Sadullah Bey’e)* Canım nedir?

Sadullah Bey – Hayırlar efendim, inşallah iyisiniz?

Mehtap Hanım – Elhamdülillah efendim, sizin keyifler?

Sadullah Bey – Hamdolsun efendim, sizin keyifler?

Mehtap Hanım – *(Bir ufak temennâ ederek)* Efendim allahaısmarladık.

Sadullah Bey – İnşallah, yine buyurun. *(Kendi kendine)* Ben bundan bir şey anlayamadım. *(Der. İkisi birbiri ardınca birbirini istihzâ ederek giderler.)*

İkinci Fasil

Üçüncü Meclis

(Mehtap Hanım, Şevkitarab sonra Hasan Efendi, Sadullah Bey, Nihat Bey münferiden gelirler.)

Mehtap Hanım – *(Şevkitarab Kalfa’ya)* Kalfa, niçin ayakta duruyorsunuz, otursana. Artık her zaman sana da söylemeli. Hem sen evvelki gibi başkasının eteğini öpme. Fakat bizim beyin teyzesi gelir ise merdiven başından karşılayıp hemen eteğini öpmelisin. Zira pek öyle şeye dikkat eder. Baksanıza kalfa, bir ayak sesi var. Zannım babam geldi. *(Şevkitarab ayağa kalkar. Hasan Efendi arkasında bir eskice palto fakat yakası biraz yağlıca ve üzerine başından dökülen konaklar yer ettiğinden âdeta bir forma heyetinde ve ayaklarında eski Napolyon çizmeleri ve yakalık gömleğinden ayrılıp tasma gibi boynunda döner ve elinde bir ufak kuka tespahi ile yüzü güler olduğu hâlde içeri girer. Mehtap Hanım ayağa kalkıp Hasan Efendi’nin elini öper.)*

Mehtap Hanım – Vay efendibabacığım, maşallah bugün sizi pek âlâ gördüm. Keşke doğruca odanıza teşrif buyurup rahatınıza baksanız. Zira ağabeyim şimdi gelecektir. Yine sizi rahatsız eder.

Hasan Efendi – Kızım, pekiyi ihtar ettin, memnun oldum. Benim de o oğlanı göreceğim gözüm yok a! *(Der.)*

(Bu aralık Sadullah Bey dışarıdan türkû söyleyerek ve aralık da “Mehtap, Mehtap” diye çağırarak) Uzatma, işin iş! Ta Aksaray’da buldum. Hem de yeni, cedîd-i yenidir. *(İçeriye girip Hasan Efendi’yi görünce gerilip sükût eder. Fakat Şevkitarab bir hışım ile çıkar, gider.)*

Hasan Efendi – *(Tecâhül ederek Sadullah Bey’e)* Bey oğlumuz yine Mehtap Hanım’a arz-ı semâhat ediyorsunuz. Aksaray’da cedîd-i yeni ne buldunuz? Galiba terzi karılarının eski hotozlarını mı? *(Bu aralık Sadullah “söyleyeyim mi” diye Mehtap’a işaret ederse de Mehtap anlamayarak istifhâm eder. Sonra vakti değil midir?)*

Mehtap Hanım – Siz bilirsiniz.

Sadullah Bey – *(Kemâl derece hiddet ile)* Evet, Aksaray’da ne bulacağım? Şevkitarab Hanım’ın beliyyesi olarak kendimiz için hâne tedârik ettik onu söylüyorum. Evet, hem de söylerim! Artık böyle bir Çerkes parçasından görmekte olduğumuz hakaret sizin kesb eylediğiniz telezzüzât-ı nefsâniyyenize karşı geliyor da aksi muamelede bulunursunuz...

Hasan Efendi – *(Mehtap Hanım’a)* Kızım, hasbe’l-beşeriyye erkeklerde bâhusûs delikanlı olur ise bütün bütün ağzından çıkana kendi dahi bilmeyen pek çoktur. Onun için ben de bizim Sadullah’ın deli deli söylediği lakırdıya kulak asmıyorum. Eğer dinlemek lâzım gelse belalar mübarek olsun!

Sadullah Bey – *(Hasan Efendi’ye)* Âdeta belalar dediğiniz mahlûk her ne ise cümlesine şimdi hazırım. Biri Mehtap öyle mi?

Hasan Efendi – *(Kendi kendine)* Hiç dünyada bu işitilmiş şey midir? Bu ne cesaret? Bakalım şimdi ne yapacak? *(Âşikâr, gayet hiddetli bir hâlde Sadullah Bey’e)* Bre nâbekâr, bre terbiyesiz! Bir seneden beri senin elinden ve dilinden çekilen mihnetin bugün nihâyetidir âdeta! Merâmın her ne ise söyle bakalım! Edepsiz, hayırsız evlat! Ne yapacaksın söyle, ha! Söyle diyorum! *(Sadullah tebdîl-i hâl ederek Mehtap’a doğru bakar.)*

Mehtap Hanım – *(Kendi kendine)* Eyvah! Şimdi bunları nasıl etmeli? Aman ya rabbi! Benim vâlidemi öldürüp bizi bu felakete düçar edeceğine keşke benim canımı alaydın da ben bu ahvâli görmeyeydim...

Hasan Efendi – *(Sözüne devam ederek)* Söyle çapkın! Söyle ne istersin, söyle! Artık senin edepsizliğinden bıktım! Bir gece evde bulunmazsın. “Dün gece biri davet etti, bu gece bilmem kim çağırdı...” Bütün geceleri Beyoğlu’nda geçirirsin!

Sadullah Bey – *(Kendini toplayarak)* Evet, şimdi merâmımı anlatmak zamanı geldi. Biz bu evde Şevkitarab’ı istemeyiz, vesselam! Hem de bu evde kalır ise biz hepimiz birden çıkıp diğer hâneye naklederiz. *(Der. Bu aralık Nihat Bey arkasında gayet uzun bir kürk ve ayaklarında terlikle içeri girip tenhada bunları dinler. Sadullah Bey sözüne devam edip ve gittikçe cesaretlice)* Evet, işte Mehtap’a da sorun. Artık

“verem olacağım, çekemem” diyor, öyle değil mi? *(Mehtap hiç cevap vermeyip yalnız bir hayret gösterir.)*

Nihat Bey – *(Kendi kendine)* Bu ne demek? Acaba yine Beyoğlu kavgası mı? Aman, dur bakalım! İhtiyarın yüzüne gülsem de bir şey çarpsam. *(Nihat Bey ileri doğru gelir iken)*

Sadullah Bey – Hah, işte eniştemiz olacak geliyor!

Nihat Bey – Yok... Sadullah Bey, sen evvelki akşam da yoktun. Bu akşam da yanında bir iki adet şık ile Bahçekapısı, Dolmabahçesi’nde görmüşler.

Hasan Efendi – *(Nihat Bey’in yüzüne bakarak)* Aman ya rabbi, ne deliler içinde kaldım! Ey hınzır deli, sen de artık ne halt ettiğini bilmiyorsun. Bizim işimiz nerde bakalım dinle!

Hasan Efendi – Tamam işte, benim evimde oturanlar! Burada bakın cümlenize söylüyorum, âdetâ Şevkitarab Hanım bu dairenin hanımı oldu ve sizin vâlideniz makamında kaldı. Bu evde vâlidesini her kim istemez ise ben de onu istemem, şimdiden tezi yoktur!

Nihat Bey – Nereye gidiyoruz? Tamam bana böyle bir kayınvâlîde lâzım idi. Ben bir yere gitmem! *(Mehtap Hanım, Nihat Bey’e söylememesi için kaşlarıyla işaret eder. O da sükût eder.)*

Sadullah Bey – *(Nihat Bey’e gayet hiddetli bakarak)* Senin gibi bir çingene adama akraba olmaktan ise olmaması iyidir!

Hasan Efendi – Ey, kız sen ne diyeceksin?

Nihat Bey – Efendim, onun söyleyeceği benim ağzımdadır. Hem geçende Suat Bey’in hânesinde lakırdısı geçtiği vakit bizim hanım söylemişti. Efendim ama bendeniz bir yere gidemem zira sonra fenadır.

Hasan Efendi – Yok, yok bir kere de kendi ağzından efkârını anlayım. Ne dersin Mehtap?

Mehtap Hanım – Vallahi efendim bu işe hiçbir diyecek yok. Bâhusûs bizler kadın olduğumuzdan başımız bağlıdır. Kendi efkârımızı tamamen icraya muktedir olamadığımız cihetle bu bâbda bizim beyefendi oğlunuzun efkârına tabiaten mecburiyet görüyorum.

Hasan Efendi – Yok kızım. Hakikat sen de karındaşın gibi söylemek ister isen ona verdiğim cevaptan siz de hissenize düşeni alırsınız.

(Mehtap, mütefekkirâne durur.)

Sadullah – Onlar öyle tamam lakırdı bilmezler. Evet, benim dediğim şeyde daima benimle beraberdir. (*Mehtap Hanım, işaret ile Sadullah Bey'in söylediğini reddeder.*)

Hasan Efendi – (*Mehtap'a*) Ne diyorsun, ne işaret ettin?

Mehtap Hanım – Hayır efendim.

Hasan Efendi – Canım, söylesene.

Mehtap Hanım – Hayır efendim.

Hasan Efendi – Bu ne demek? İşim var, gideceğim.

Mehtap Hanım – Şey, hayır efendim.

Nihat Bey – Efendim, şimdiye kadar kaç kere “hayır efendim” dedi ise bir yere toplarız. Ebced hesabınca “ben bu evden gitmem” çıkar vesselam.

Hasan Efendi – A kız iki çift lakırdı söyleyeceksin. Ya durmam, ya dururum.

Mehtap Hanım – Evet efendim.

Hasan Efendi – Canım yine başladınız, söyle.

Mehtap Hanım – Evet efendim.

Sadullah Bey – Of, senin ben yavaş yavaş işini anlamaya başladım. Ne diyeceksen söyle.

Mehtap Hanım – Söyleyecek olsam canınız sıkılır.

Sadullah Bey – Hayır sıkılmaz, söyle.

Mehtap Hanım – Olmaz efendim. Gücenir de sonra beni döversiniz.

Sadullah Bey – Kızmam dedik ya, söyle!

Mehtap Hanım – Peki efendim mademki istiyorsunuz. Bakınız, biz haniya sizinle birazcık lakırdı etmiş idik. Bir parça da bizim beyefendiye açmış idik. Sonra artık kendi kendimize söyleşelim dedik ama nerde! Lakırdısını açsam cevap olarak “ben bugün evden giderim artık bir dahi beni görmezsiniz” diyor. Şöyle böyle, bir türlü zihnine giremedim de...

Sadullah Bey – Ey şimdi ne yapacaksın? Benimle beraber misin, değil misin?

Mehtap Hanım – Evet efendim.

(*Sadullah Bey, Mehtap üzerine dövmek için hücum eder. Mehtap kaçır, gider.*)

(*Arkasından Nihat Bey dahi kaçır giderken ayakları ilişip düşer.*)

Sadullah Bey – Pek çabuk başladı.

Nihat Bey – Hayır, ben öyle mahsus yaptım ki “kendi düşen ağlamaz” darb-ı meselini ima etmek için.

Sadullah Bey – Bre köpek yüzlü! Daha benimle eğleniyorsun, öyle mi?

Nihat Bey – Evet efendim, şey! Estağfurullah. (*Der, gider.*)

Hasan Efendi – Ey çapkın, hâlini anladın mı? Şimdiden sonra ne işin var ise gör!

Sadullah Bey – Artık ben şimdi eşyayı naklederim.

Hasan Efendi – Ne halt eder isen et! (*Der, gider.*)

Sadullah Bey – (*Umuma*) Ey, şimdi bak anlaşıldı ya! Çıfıt kızını aldattı! Hem de nasıl! Dur, ben de ona sonra ne yaparım. (*Der, gider.*)

Perde iner.

İntihâ-yı fasl-ı sâni

Üçüncü Fasl

Üçüncü Perde

(Perde açıldıkta Hasan Efendi'nin hânesi önünde bir kahve iskemlesiyle oturmuş görünür.)

Birinci Meclis

Hasan Efendi Nihat Bey Mehtap Hanım

Hasan Efendi – Çapkın katır bizim evde ne var ise almış götürmüş, öyle mi?

Mehtap Hanım – Evet efendibabacığım hatta bizim Hamza'nın sobasını bile götürmüş. Ağabeyim benim karındaşım ise de tabiatça bana benzemez. Pek hasedi vardır.

Hasan Efendi – Hem de karşımızdaki tütüncüye olan borcunu bana havâle etmiş. Herif gelir gider. Ben de kovdum!

Nihat Bey – Evet, geçen de attardan kestane fişengi almış. Dört kuruş da ödünç almış. Şimdi herif paraları benden istiyor.

Hasan Efendi – Güzel olmadı mı kızım, şu katırı evden attık! Artık rahatımız tamam oldu. Fakat...

Nihat Bey – (*Mehtap Hanım'a yavaşça*) Niye pederin lakırdıları kesik kesik çıkmaya başladı.

Mehtap – (*Yavaşça*) Evet, ben de öyle hissettim. Şimdi anlaşılır.

Hasan Efendi – Niye öyle birbirinize bakıyorsunuz?

Mehtap Hanım – Hayır efendim. Hiç bir şey değil.

Hasan Efendi – Yok yok. Elbette bir şey olmalı.

Nihat Bey – Hayır efendim bir şey olmamalı. Olsa da sizin arkası kesik lakırdınızı serh etmeye çabalıyoruz.

Hasan Efendi – Ey kuzum, artık ihtiyarlık.

Nihat Bey – Hayır, öyle değil.

Hasan Efendi – Acaba nedir?

Nihat Bey – Ne olduğunu siz benden iyi bilirsiniz.

Hasan Efendi – Neyi?

Nihat Bey – Bilmem.

Hasan Efendi – Amma tuhaf ha! Söylemek istediği lakırdı¹⁵³ bilmiyor.

Nihat Bey – Pekâlâ biliyorum fakat işime gelmez.

Hasan Efendi – *(Yüksekçe bir öksürerek kendi kendine)* Nöbet bunlara geldi, öyle mi? *(Âşikâr)* Şimdi işimiz tuhaflaştı. Siz benim söylediğimi anlamıyorsunuz!

Mehtap Hanım – Siz hiçbir şey söylemediniz ki!

Hasan Efendi – *(Kendi kendine)* Ha, gerçek bir şey söylemedim! Dur bakalım, bir parça ucunu anlatayım. *(Âşikâr)* Canım, haniya kavgamıza baş olan Şevkitarab'ın nikâh maddesi yok mu?

Mehtap Hanım – Evet efendim. *(Bu dakikada Nihat Bey “sus” diye Mehtap Hanım’a işaret eder.)*

Hasan Efendi – Evet, şimdi nasıl edeceğiz?

Nihat Bey – Nasıl olacak efendim, pekâlâ yaparız efendim. Fakat yarın ayın son Çarşambası'dır, yarın olmaz. Gelecek hafta inşallah hepsi tekmil olur. Bendenizin hakkınızda güzel bir mülâhazam var da müsaadenizle bir miktar Mehtap Hanım ile müzâkere etsek?

Hasan Efendi – Peki, olur. Ben de içeriye gideyim de biraz rahat edeyim. *(Der, gider.)*

Nihat Bey – Ama canım şimdi biz kendi entrikamızı düşünelim!

Mehtap Hanım – Biz işimizi ibtidâ düşünmedik mi?

Nihat Bey – Evet, öyle ama nikâh sahipleşmeye başladı! Farz edelim olmaz. Nikâh eder ise ve pederin cümle serveti sekiz bin kuruşa bâliğ olur.

Mehtap Hanım – Ay, o ne demek?

Nihat Bey – Canım dinlesene, sekiz bin kuruştan gitti bir kere bin. Şayet bir çocuk olur ise şu kadar kuruş daha gitti. Bendeniz oralarını düşünüyorum.

Mehtap Hanım – Yok efendim, artık oralarını düşünmek icap etmez. Âdeta her ne rey eder ise cümlesine rey-i savâb diyerek kabul ve icrasına müsâra'at etmekten başka bir şey olmaz.

¹⁵³ Lakırdıyı.

Nihat Bey – Niçin?

Mehtap Hanım – Niçin olacak, bu işin tamamıyla pervâsını etmedik mi, sonra bir de ey gaziler türküsünü çağırmak lâzım gelir!

Nihat Bey – İşte orası benim de zihnime dokunuyor.

Mehtap Hanım – Yine benim dediğim gibi yapmaktan başka bir çare olamaz zannederim.

Nihat Bey – Evet, nâçâr öyle yapacağız. Fakat ben de derim ki bu işe muvâfakat edeceğiz ama hiç olmaz ise bir miktar akçe falan kapsak?

Mehtap Hanım – Evet, o da olur ama sırası var. Dur bakalım, şimdi vakti gelir gider. Layıkıyla hâlini anlarız, ondan sonra bir şey yaparız.

Nihat Bey – Peki, öyle ise haydi gidelim. *(Der, çıkarlar.)*

Üçüncü Fasl

İkinci Meclis

Hasan Efendi Şevkitarab

Hasan Efendi – Çekmecenin altına bir onluk koydumdu. Nereye gitti, ben o para ile sa'leb alacaktım!

Şevkitarab – Aman, sen de on paranın derdine düşersin! Oğlun olacak herif yüz kuruşluktan ziyâde eşya aşırđı. Canım, artık şu bizim işimiz ne vakit olacak? Vallahi artık esir pazarına kadar gitmeyi gönlüm istemeye başladı. Yoksa bugün, yarın diyerek beni mi aldatıyorsun bilmem ki? Vallahi aldatmaya hâcet yoktur. Ne zahmet çekmeli? Elin kolun tir tir titriyor da yine genç olmaktan vazgeçmiyorsun. Ben de pekâlâ memnun olurum, zira...

Hasan Efendi – *(Kendi kendine)* O “zira”nın altında olan işi ben de bilirse de biraz vakit geçeceği...

Şevkitarab – *(Kendi kendine)* Ne hesap ediyorsun, ben artık taksit vakti falan bekleyemem. **Mantin** modası geçti, şimdi güzel pembe atlastan yapıyorlar. Beyoğlu terzileri götürü olarak yapırlarmış. Onlara yaptırmak istiyorum.

Hasan Efendi – *(Hiddetlice titreyerek ayağa kalkıp)* Yok, her zaman esvap olmaz!

Şevkitarab – Ya, efendim öyle mi? Her zaman da senin gibi yüz yaşındaki herifin yüzüne bakılmaz! *(Der, bir tarafa dayanıp ağlar.)* Aman ya rabbi, benim gibi bir bedbaht daha var mı? En evvelki kapımda küçük bey ile birlikte büyüdük, yattık kalktık da en sonra bu benim tâlih-i nâsâzım bu pis ve hasis herifin daire-i esâretine getirdi. *(Bu aralık hüngür hüngür ağlar.)*

Hasan Efendi – Baksana bana! Ne ağlıyorsun? Benim tabiatımı bilmiyor musun? İbtidâ bir şeye hiddet edersem de sonra yavaş yavaş yumuşarım. Ey, artık ağlama canım. *(Boynuna sarılır. Şevkitarab eliyle iter.)* Nasıl esvap istiyorsun bakalım, söyle.

Şevkitarab – *(Kolunu yüzüne tutarak)* Evet beyefendi, öyle ya! Adamı zehirler de sonra kefen yapar gibi esvabı sorarsın. Nasıl olacak, haniya geçende bizim bohçacı karı bir büyük daireden yaptırılmış olan esvabı gösterdi idi, onun tıpkısı olacak. Ama rengini ben kendim gidip beğenmeliyim.

Hasan Efendi – Ey, kaç kuruşa çıkmış acaba?

Şevkitarab – Bilmem, ama otuz altını geçmiş.

Hasan Efendi – Ne altını?

Şevkitarab – Ne olacak, Osmanlı!

Hasan Efendi – İşte o olmadı ya, ben sana dedim¹⁵⁴ mi hangi renginden ister isen gitsem de ben alsam, sonra İstanbul terzilerine diktirsem olmaz mı?

Şevkitarab – Of, bu herife de lakırdı anlatmak deveye hendek atlatmaya benzer. Yaparsın işte. Yapamazsan onu da yine tâlihime havâle ederim. *(Bu aralık Hamza içeriye girer.)* Aaa! Dur, burada harem var. Öyle üstüme gelinir mi?

Üçüncü Fasl

Üçüncü Meclis

Hasan Efendi Şevkitarab

Hamza – Ne zararı var, biz her gün bir yerdeyiz. *(Şevkitarab eliyle işaret eder.)*

Hasan Efendi – *(Eliyle kulaklarını tıkar.)*

Hamza – Nedir o, elinizle ne işaret ediyorsunuz?

Hasan Efendi – Ulan, ne işin var? Niye geldin?

Hamza – Ha, gerçek ben niye geldim? Dur. *(Cebinden bir tezkire çıkarıp Hasan Efendi'nin eline verir.)*

Hasan Efendi – *(Bir telaş ile zarfın mührünü açar, okur.)*

Înâyetli pederim efendim hazretleri,

Mufâratimiz gününden bu ana gelince bir yıllık maaşımı yarı yarıya kırdırıp hânemizin mefruşatını ikmâl ettik. Şimdi bir akçem kalmadığından semâhat-i pederânelerine müracaat etmekten başka çare bulamadım. Azdan az, kırk elli altın

¹⁵⁴ Demedim mi.

kadar ihsân ve inâyet buyurmaları ve olmadığı sûrette tedâbîr-i lâzimeye teşebbüs edeceğimi ilâve-i makâl eylerim ol bâbda.

İmza

Sadullah

Hasan Efendi – *(Okudukça yüzünü diğer bir hâle getirerek tezkireyi elinden atar. Hemen yere oturup elini başına dayayıp düşünür, durur.)*

Şevkitarab – Yine ne oldu, sarraf para mı yolladı?

Hasan Efendi – Evet, mahdûm bey kırk elli altın istemiş.

Şevkitarab – Ne diyorsun, bir daha söyle bakayım? Kırk para bile verme. Öyle hayırsız evlada para verilir mi?

Hamza – Canım, herif dışarıda bekliyor. Cevap istiyor.

Hasan Efendi – Ulan eşek herif sen de! Bu işe çabuk cevap yazılır mı?

Şevkitarab – Canım cevap falan ne ise olmaz desin.

Hasan Efendi – Dur ulan gitme, beni dinle. Şimdi gitsin de gelecek, ay... Ha, gerçek olmaz. Bundan iki ay sonra Kânûn- Sânî taksitinde bir adet beyaz mecrediye verebilirim dedi desin.

Hamza – Oh yavrum amma ihsân ha. İnâyetinle yere geç. *(Der, çıkar gider.)*

Şevkitarab – Ey! De bakalım bizim esvap paralarını nasıl edeceksin?

Hasan Efendi – Tamam, hemen beni öldürüverir vesselam.

Şevkitarab – Ne demek, benim birkaç kere adam öldürdüğüm var mı?

Hasan Efendi – Canım ben de sana cellât demedim ya!

Şevkitarab – Ben öyle lakırdı bilmem! Şimdi bugün bana o paraları vermeli. Ben Beyoğlu'na gidip o dediğim şeyleri almalıyım.

Hasan Efendi – Oh oh maşallah! Beyoğlu'na gidiş var, öyle mi?

Şevkitarab – Ey, dinle şimdi. Ben onları terziye ısmarlayayım. Sen de imama falan haber gönderirsin nikâh kıydırmalı, anladın mı?

Hasan Efendi – Ben biraz düşüneyim.

Şevkitarab – Peki, sen düşün de ben de işte doğru esir pazarına gidiyorum. *(Der, içeriye doğru giderken Hasan Efendi arkasından yıkılarak koşar. Tutarak)*

Hasan Efendi – A canım, sen de hemen bir dargınlık öğrenmişsin!

Şevkitarab – Bırak artık, ben senin nene aldanayım acaba; yaşına mı, başına mı? Yoksa evdeki rahatıma mı? Ben hiç olmaz ise büyük konağa satılırım da rahat ederim.

Hasan Efendi – Aman Şevkitarab bana öyle zehirli lakırdı söyleme! *(Bağırarak)*
Benim canım, malım, evladım, nem var ise senin yoluna kurban olsun. Şimdi gel, içeride parayı al. Ben de Nihat Bey’e söylerim imamı falan tedârik etsin.
Şevkitarab – Peki, öyle ise şimdi oldu. Haydi gidelim. *(Der, Hasan Efendi’nin elinden tutar. Çıkar, gider.)*

Üçüncü Fasl

Dördüncü Meclis

Nihat Bey, Mehtap Hanım, sonra Hasan Efendi, Şevkitarab gelirler.

Mehtap Hanım – Aman bey, deminden burada olmalı idin! Şevkitarab efendibabama neler etti, ne işler kesti?

Nihat Bey – Ne yaptı?

Mehtap Hanım – Ne yapacak? Perdenin arkasından dinledim. Artık otuz altınlık atlas esvap, nikâh kıyılması falan. Ama kız pek hınzır bir kız imiş.

Nihat Bey – Şimdi onlar lâzım değil. Şimdi nerede ise gelir.

Mehtap Hanım – Kim?

Nihat Bey – Kim olacak?

Mehtap Hanım – Bizim peder efendi mi?

Nihat Bey – Evet efendim.

Mehtap Hanım – Bu tabirinizden istihzâ anladım?

Nihat Bey – Hah hah ha!

Mehtap Hanım – Güldünüz?

Nihat Bey – Canım nasıl gülmeyeyim? Geçen gün sofada kız paltosunu süpürüyor giyinmiş de kızın sağ memesini tutmuş. Kız bağırır, o muttasıl sıkır. Beni gördüğü gibi hemen ne dese iyi tek kapıya gitmesin diye paltomu vermiyor dedi. Ben de artık bir şey söylemeyip gittim.

Mehtap Hanım – Haniya siz nikâh maddesi hakkında bir layıkıyla müşâvere edelim demiş idiniz.

Nihat Bey – Evet efendim. Ama ben mümâşât etmekten başka bir çare bulamadım.

Mehtap Hanım – Acaba?

Nihat Bey – Canım nasıl olur? Zaten kendi câriyem diyerek istifrâş etti nikâha bile lüzum kaldığını¹⁵⁵ anladı. *(Bu aralık bir câriye içeriye girer.)*

¹⁵⁵ Kalmadığını.

Mehtap Hanım – Nedir kız?

Câriye – Bizim küçük beyden mektup gelmiş. Hamza haber ver dedi.

Mehtap Hanım – Mektup Hamza’da mı?

Câriye – Hayır efendim.

Nihat Bey – Nerede?

Câriye – Dışarıda, merdiven başında bıraktım.

Mehtap Hanım – Hay hınzır deli, niçin getirmedin?

Câriye – Ah Hanım, Hamza sade haber ver dedi.

Nihat Bey – Haydi getir bakayım.

(Câriye mektubu getirmek üzere dışarı çıkar.)

Nihat Bey – Acaba bu mektupta ne olacak?

Mehtap Hanım – Vallahi bilmem.

Nihat Bey – Ha, hatırıma geldi. Yarın gece refiklerine bir ziyafet verecekmiş. Zannım beni de davet etmiş olmalı.

Mehtap Hanım – Hiç ummam. *(Câriye elinde zarfsız, açık bir kâğıt verir. Nihat Bey alır, okur.)*

– Eniştemiz efendi, geçen gün kırk elli liranın lüzumuna mebnî serî’an irsâl olunması hakkında babama yazdığım tezkirem cevapsız kaldığı gibi kupon vakti yalnız bir adet beyaz mecidiye ihsân buyuracakları tebşîrâtı Hamza bendelerinin cümle ifâdâtından anlaşılmış. Vaktâkim bendeniz âdeta dilenme raddesine geldiğim ranâ-i malumunuzdur.

Mehtap Hanım – Aman bey, sus, okuma. Fena merakım dokunuyor.

Nihat Bey – *(Devam ederek)* Yukarıda söylediğim gibi kırk elli altının tarafımıza irsâl olunması hakkında gerek sizin ve gerek lâzım gelenlerin müsâra’atları görülmediği gibi vahimce neticeyi intâc edeceğini şu ilk defa yazmış olduğum tezkirem ile beyân ederim.

İmza

Sadullah

Nihat Bey – Ey hanım, ne dersin şimdi sen buna?

Mehtap Hanım – Hiçbir diyecek yok. Ağabeyim öyle pek sefahat etmez ama.

Nihat Bey – Amma etmez ha! Evvelki sene büyük paskalya esnasında bunda bir telaş, ama nasıl telaş, görsen. Sonra birinden anladım ki o paskalya Beyoğlu’ndan dolayı bu kayınçe ise içermiş.

Mehtap Hanım – Ey, şimdi paskalya yakın mı?

Nihat Bey – Daha paskalyaya iki ay var.

Mehtap Hanım – Acaba şimdi ne yapacak?

Nihat Bey – Hiç, ne yapacak? Âdeta yiyecek. Dur, dur bakayım! *(Bir ses geliyor.*
Hasan Efendi arkasında bir kısa hırka ve gecelik entarisiyle içeriye girer.)

Hasan Efendi – Ben sizi çoktan dinliyordum. Benim hakkımda ne söylediniz?

Nihat Bey ve Mehtap Hanım, ikisi birden – Hayır efendim, hakk-ı âlînizde iyilikten başka bir şey söylemeyiz.

Hasan Efendi – Yok yok, nikâh mikah gibi lakırdılar işittim.

Nihat Bey – Hayır efendim. Vallahi ona dâir hiçbir söz bile cereyân etmedi.

Hasan Efendi – Ya ne lakırdısı ettiniz, söyleyin bakayım?

Mehtap Hanım – Efendim şey canım, ağabeyim. *(Bu aralık Hasan Efendi çehresini değiştirip)* Yine onun lakırdısı, söyle!

Mehtap Hanım – Evet efendim. Bir mektup göndermiş.

Hasan Efendi – Vay, bizim Sadullah dışarıya mı gitti?

Mehtap Hanım – Hayır efendim.

Hasan Efendi – İstanbul’da değil mi?

Mehtap Hanım – Evet efendim, o sizden mukaddemâ kırk altın istemiş.

Hasan Efendi – Ey, öyle.

Mehtap Hanım – Siz de göndermemişsiniz. Şimdi diyor ki eğer bu para gelmez ise vahimce neticesi intâc edermiş.

Hasan Efendi – Getir şu mektubu göreyim.

Mehtap Hanım – *(Mektubu getirir.)*

(Hasan Efendi ceplerini arar, gözlüğü bulamaz. Fakat kâğıdı eline alır. Gazlara doğru götürüp bakar iken Şevkitarab içeriye girip karanlıkça bir mahalde durur.)

Kendi kendine – Acaba ihtiyara senet mi mühürletiyorlar? *(Der iken Hasan Efendi kâğıdı elinden atar.)*

Nihat Bey – *(Mehtap Hanım’a yavaşça)* Acaba okuyabildi mi?

Mehtap Hanım – *(Nihat Bey’e yavaşça)* Me’mûl etmem.

Hasan Efendi – *(İleri doğru gidip Şevkitarab’ı görünce yüzünde bir şetâret ile)* Bak hanım, bey oğlumuz Nihat Bey’e ne yollamış?

Şevkitarab – Ne göndermiş efendim?

Hasan Efendi – *(Halka)* Ay bunun bu sözlerine pek bayılırım.

Hasan Efendi – Haniya geçende kırk elli altın istemiş idi!

Şevkitarab – İyi ya, vermediniz mi?

Hasan Efendi – Yok, sen verme demedin mi?

Şevkitarab – *(Kaşları ile işaret eder.)*

Hasan Efendi – Ha, gerçek, sen demedin!

Şevkitarab – Şimdi ne demiş?

Hasan Efendi – *(Nihat Bey'e)* Sen söyle!

Nihat Bey – Ne diyecek? Eğer bu altınlar gelmez ise sonra fena olur demiş.

Şevkitarab – Ey, doğrusu hakkı da var ya!

Hasan Efendi – Niçin?

Şevkitarab – Niçin olacak, kim bilir nasıl sıkıntı çeker!

Hasan Efendi – Çekeceği sıkıntıyı evvel düşünme idi!

Nihat Bey – Efendim, gençlik mâni'-i tedbirdir. Şimdi siz hakk-ı ebeveyni semâhat-ı icraya sür'at buyurmalısınız.

(Hasan Efendi, Şevkitarab'ın yüzüne bakar. Şevkitarab, eliyle işaret eder.)

Hasan Efendi – *(Nihat Bey'e)* Hayır, olmaz efendim.

Nihat Bey – Canım efendim, daha size bir şey söylemedim.

Hasan Efendi – Bak oğlum, ben artık m... Ha, o oğlana dâir hiçbir lakırdı istemem. Şimdi gelelim bizim işimize.

(Bu aralık Şevkitarab hemen dışarı çıkar.)

Hasan Efendi – Canım nereye gidiyorsun, gel. Artık sen bunların anasıdır. Gel, artık utanmak vakti geçti. *(Nihat Bey ile Mehtap Hanım'a)* Canım vallahi Allah'tan korkuyorum. Şu kızı hemen bir nikâh ediverin!

Nihat Bey – Peki efendim yapalım, o bir şey değil.

Mehtap Hanım – Öyle uzun uzadıya davet falan hiç lüzumu yok.

Hasan Efendi – Ne, davet mi? Dur kızım, bak sana söyleyeyim. Ben senin vâlideni aldığım vakit nikâhımızda üç kişiden ziyâde bulunmadı. Şimdi artık seksen yaşından sonra düğün mü yapmalı?

Mehtap Hanım – *(Kendi kendine)* Pekiyi yaşını başını bilirsin de niçin rahat durmazsın? *(Âşikâr)* Emir sizin!

Hasan Efendi – Haydi, imam efendiyi çağır. Yalnız o gelsin. Bir sen, bir de bizim Hamza yeter. İki şahit lâzım işte. Ben gideyim odayı hazırlayayım. *(Der, gider.)*

Nihat Bey – *(Mehtap Hanım'a)* Artık bunun üzerine bir çare bulunmaz. Varayım gideyim imamı falan bulayım da şu işi bitirelim. *(Der, gider. Mehtap Hanım dahi arkasından gider.)*

Perde dahi iner.

Dördüncü Fasl

Dördüncü Perde

Birinci Meclis

Perde açıldıkta Sadullah Bey

(Hânesinde adi esvap ile Sadullah Bey başı boyun sargısı ile ve arkasında kısa eski bir kürk ile)

Binnaz Hanım görünür.

Sadullah Bey – Babam olacağa iki defadır haber gönderdim hiçbir ses çıkmadı. Şimdi bilmem nasıl etmeli? Ev sahibi üç aylık işlemiş ve üç aylık peşin istiyor.

Binnaz Hanım – Canım ne yapalım, bulup vermeli.

Sadullah Bey – Nerede bulacağım? Dört ay evvel aylıklarımı kırdırmış idim. Beş on gün vakit geçirdik. Şimdi ayaklarımdan başka kırılacak şey yok!

Binnaz Hanım – A bey, niçin böyle çabuk unutuyorsun? Dört ay evvel benim çocuğun elmaslı maşallahını götürüp üç bin kuruşa satmadık mı?

Sadullah Bey – Evet ama parayı kim harc etti?

Binnaz Hanım – Bir Pazar gecesi tiyatroya gideceğim diyip beş altın aldınız!

Sadullah Bey – Peki!

Binnaz Hanım – Pazartesi günü bizim bohçacı geldi.

Sadullah Bey – Hah, paraları gördün mü kim harc etmiş!

Binnaz Hanım – Bohçacı lakırdısı oldu mu sûretiniz değişir. Acaba bu erkekler niçin bohçacıyı sevmezler?

Sadullah Bey – Evet hanımefendi, bir bohçacı bir eve girmeye başladı mı artık hâne sahibi vâridâtının kısm-ı azîmi oraya tahsis edip bakkal ve kasap ile veresiye başlamalı.

Binnaz Hanım – A bey, benim bohçacıdan aldığım şeyler hep lüzumlu. Ya sizin? Maaş alır almaz son nefesinizi Beyoğlu'nun en yüksek yerinde alırsınız.

Sadullah Bey – *(Kendi kendine)* Ben de onun için sesimi çıkarmıyorum.

Binnaz Hanım – Hesabı dinlemiyorsunuz.

Sadullah Bey – Efendim malum.

Binnaz Hanım – Ben bohçacıdan tamam tamam on dokuz altınlık eşya aldım. Bir altın kaldı. Sonra o bir altını da bizim mübaşir herif¹⁵⁶ geldi, ona verdim. Gördün mü

¹⁵⁶ Olana.

beyefendi hesabı? Şimdi sizin hesabı sorsam? Hem sormaya hâcet yok! Beş altının bir adet beyaz mecrediye çârîyeği tiyatro parası mâ'adâsı nerede?

Sadullah Bey – Efendim, ne buyurdunuz?

Binnaz Hanım – Ne olacak, öyle değil mi?

Sadullah Bey – Ben tiyatroya gittiğim vakit en birinci locayı tutarım!

Binnaz Hanım – En birinci loca kaç?

Sadullah Bey – Kaça olacak, üç buçuk perde çeyrek Osmanlı altınına birkaç kadeh konyak içilir. O da bir lira. Yarım lira da duhûliyye. İşte bitti beş altın!

Binnaz Hanım – Ha, şimdi anladım çektiğimiz sefaleti. Sonra sabahleyin karnımız acıktıkta duhûliyye piyaz yine öyle mi?

Sadullah Bey – Evet, öyle zâhir. Benim akrânım, emsâlim arasında zâhir avâm-ı nâs gibi gideyim de bir beyaz mecrediyelik yerde oturayım, öyle mi?

Binnaz Hanım – Gerçek bey, hakkın var. Arada sırada olmuş zarar yok. Bâhusûs akrabalarına karşı pek de aşağı bir hâlde görünmemeye dikkat etmeli!

Sadullah Bey – A hanımcığım, şu sen benim efkârımca halk olmuş bir kadın olduğunu bilirim. Niçin bu kadar sual sorarsın?

Binnaz Hanım – Ya siz benden niçin sorarsınız?

Sadullah Bey – Ne ise, onları bırakalım da kendi işimizi düşünelim.

Binnaz Hanım – Bizim ne işimiz kaldı?

Sadullah Bey – İşin büyüğü daha ileride.

Binnaz Hanım – Yine pederinizin lakırdısı mı?

Sadullah Bey – Hayır, artık onu unutmak istiyorum da onun için işin büyüğü meydana çıkıyor!

Binnaz Hanım – Öyle zâhir, onu unutuvermeli. Hem senin yalnız bir şecâ'atin sayesinde onlar hiçbir iş görmeyeceklerdir.

Sadullah Bey – Canım hanım, sen benim söylemek istediğim lakırdının ardını alıyorsun. O ne demek?

Binnaz Hanım – Hayır efendim, öyle değil. Buyurun, ne isterseniz emredin.

Sadullah Bey – Bugün sabahleyin eczacı dükkânına oturdum da şöyle bir hekimâne tedbir ettim.

Binnaz Hanım – Ne yolda efendim?

Sadullah Bey – Ha şimdi bak, beni dinle. Bizim hepsi hepsi dokuz, nihâyet hamamcı hanım dâhil olur ise on bin kuruş kadar borcumuz var. Şunda Mart'a bir şey kalmadı. Mart geldiği gibi maaşımın koçanını ben alacağım.

Binnaz Hanım – Aman bey doğru söyle. Biz bu on bin kuruş borcu iki ay içinde ne vakit ettik? Aman ya rabbi, para denen de su gibi... Şimdi çıldıracağım... Allah hemen erkeklere kuvvet vere!

Sadullah Bey – (*Kendi kendine*) Benim karım gibi az bulunur. (*Âşikâr*) Ya, evet öyle. Şimdi o on bin kuruşu bir yerden tedârik etsek de işimiz pek yoluna girecek.

Binnaz Hanım – Bari şu benim elmaslarımı emniyet sandığına götürsen de on bin kuruş alsak, olmaz mı?

Sadullah Bey – Tamam faizsiz borcumuzu faize tahvil edelim, öyle mi?

Binnaz Hanım – Sizin borcunuz nerelere?

Sadullah Bey – Birer birer tarif etmek mümkün değildir. Dünyada ne kadar kârı arkasında dolaşır adam var ise onların cümlesine!

Binnaz Hanım – Bundan bir şey anlaşılmaz!

Sadullah Bey – Canım işte bakkal, kasap, sebzevâtçı, kıraathaneci, meyhaneci, yorgancı, muhallebici, nacakçı, çukacı, terzi.

Binnaz Hanım – Aman terzi deme! Bugün para için bizim terzi karı da gelecek.

Sadullah Bey – Daha karşı tarafa geçmedim.

Binnaz Hanım – Karşıda kimler var?

Sadullah Bey – Köprü memurundan tut da yukarı doğru tefecilere varınca...

Binnaz Hanım – A bey, sen bu kadar borcun altında kim bilir ne kadar sıkılıyorsun?

Sadullah Bey – Ah hanımcığım, çektiğim fenalığı bir ben bir de Allah bilir!

Binnaz Hanım – Acaba bizim şu komşu Bedestenli faizsiz verir mi?

Sadullah Bey – Tamam, ölü gözünden yaş ben bir güzel şey düşündüm. Elmasları kuyumcuya götürür satarız. Ama parasını verdiğimizde geri almak kavliyle! Sonra parayı götürür elmasları alırız.

Binnaz Hanım – Vallahi bey, çok iyi akıl! Herif acaba anlamaz mı?

Sadullah Bey – Neden anlayacak?

Binnaz Hanım – Dur öyle ise takımları getireyim. (*Der, içeri doğru gider.*)

Sadullah Bey – (*Halka*) Hele, ben deli olduğumu bilirim de bizim hanım benden deli imiş. (*Bu aralık Suat Bey perdenin yanında görünür.*) Ay, bu herif de gelecek vakit buldu ya!

İkinci Meclis

Evvelki Suat Bey, sonra Binnaz Hanım gelir.

Sadullah Bey – Maşallah beyefendi hazretleri, sefa geldiniz!

Suat Bey – Sefa bulduk efendim, inşallah iyisiniz?

Sadullah Bey – Elhamdülillah efendim.

Suat Bey – Canım, artık sizi kaybettik. Hiç bizim semtlere doğru uğramaz oldunuz.

Sadullah Bey – Efendim, kalemce olunan meşguliyetim özr-i sahihdir zannederim?

Suat Bey – Âfiyette olunuz da çok çok görüşürüz. Pederinize hiç gittiğiniz var mı?

Sadullah Bey – Hayır efendim.

Suat Bey – O da bugünlerde işi azdırmış. Artık nikâh ettim diyerek evden çıkmaz olmuş.

Sadullah Bey – Ne söylüyorsunuz, nikâh mı? Vah vah vah, nikâh olmuş öyle mi? Vay benim başıma gelenlere, vay! Vah, aman ya rabbi! *(Der. Bu aralık ayağa kalkıp hiddetlice öksürerek)* Nikâh olmuş ha? Eğer daha olmamış ise doğru söyleyin bir çaresini bulalım!

Suat Bey – Çaresini nasıl bulacaksın?

Sadullah Bey – *(Suat Bey'in ayaklarına sarılarak)* Aman beyefendi, doğru söyle.

Binnaz Hanım – *(Elinde kutular ile korkarak)* O ne, ne oluyor? Aman bey, kendine gel! *(Suat Bey'e)* A canım ne olmuş?

Suat Bey – Ne olacak, Şevkitarab...

Binnaz Hanım – Ay, onun lakırdısı çıktığında benim yüreğim oynamaya başlar. *(Der, elindeki kutuları bir yere bırakıp eliyle yüreğini tutar.)* Aman beyefendi, ne olmuş?

Suat Bey – İşte canım pederin kurduğu nikâh maddesi yok mu?

Binnaz Hanım – Evet, bilmem zannım nikâh mı etmiş, edecek miymiş? *(Sadullah Bey'e)* Canım sen niçin o kadar teessüf ediyorsun? Ne yapalım, oradan gelecek mirasa hiç bakmazsın vesselam.

Sadullah Bey – Ah küçük, ah bana ettin mi edeceğini, dur ben de sana öğretirim!

Suat Bey – Hakikat Sadullah Bey, sen onların şerrine uğradın.

Sadullah Bey – *(Dolaşarak)* Evet zâhir öyle. Ya ben o kadar tedbirsiz, akılsız bir adam değilim. A elbette onların şerrine uğradım. Oh küçük çingene, oh hemen şeytan ne diyor? Bir altıpatlar tabanca al da hepsini birden öldür diyor ama...

Suat Bey – Hakikat, insan böyle bir şeyde telef-i nefes etmeye bile cesaret eder.

Sadullah Bey – Vallahi yaparım, yaparım ama...

Binnaz Hanım – A deli mi oldun. Eğer bir daha o lakırdıyı ağzından işitirsem o saat de beni yok bilmeli! *(Suat Bey'e)* A beyefendi, siz de bu deliye teselli vereceğinize bilâhare teşvik ediyorsunuz.

Suat Bey – Canım hiddet dedikleri şeyi bilir misin?

Binnaz Hanım – Siz de hiç hiddet etmiyorsunuz.

Suat Bey – Benim elhamdülillah akıl ve dirâyetim yerinde. Yaşlı başlı efendiyim. Hem bu hususta bana dokunur hiçbir şey yoktur. Bendenizin azıcık şurada işim var müsaadenizle gidiyorum. (*Der, gider.*)

Sadullah Bey – (*Binnaz Hanım’a*) Gördün mü şu bizim başımıza geleni! Nikâhta imişler, acaba kaç kuruş nikâh kıydılar! Ah, keşke nikâh kıyacaklarına birkaç Hırvat babamın canını kıyaydılar da diyet alırdık.

Binnaz Hanım – Öyle lakırdıyı bari benim yanımda söyleme. İnşallah o da olur. Hem de sen Suat Bey’in yanında tabanca falan diye lakırdı ettin. Şimdi ister misin doğru gitsin olanı biteni babana yetiştirsin!

Sadullah Bey – Varsın söylesin, zaten olan oldu. Acaba kaç kuruş nikâh kıydılar?

Binnaz Hanım – Hiç olmaz ise iki bin!

Sadullah Bey – Vah sen de. Nedir bu? Yüz kuruş falan olunan halâyık nikâhı bunun ziyâde olmaz. Acaba kaç kuruş kıydılar, nereden anlasam?

Binnaz Hanım – Nereden anlayacaksın?

Sadullah Bey – Hah, dur şimdi iyi aklıma geldi. Mahalle imamına gider, bir çeyrek veririm anlarım. Ya, hay hay o işin de kolayını buldum! Haniya sen şu takımları getirecek idin getirdin mi?

Binnaz Hanım – Getireyim ama küpenin ortasındaki taş düşmüş.

Sadullah Bey – Adam zararı yok, şimdi satılacak!

Binnaz Hanım – Acaba düşen taş kaç kuruş ederdi?

Sadullah Bey – Adam ne edecek, kırk elli kuruş!

Binnaz Hanım – Vallahi efendim ortasında büyük, koca taş yine azdan aza iki bin kuruş eder!

Sadullah Bey – Hayır efendim. Vâkı’â dediğiniz gibi olur ederdi. Fakat şimdi elmasların pahası aşağıdır.

Binnaz Hanım – Ey şimdiki fiyat ile kaç kuruş eder?

Sadullah Bey – Söyledim ya!

Binnaz Hanım – Desene hepsi bin kuruş eder etmez?

Sadullah Bey – Öyle ya.

Binnaz Hanım – Ey, öyle ise niçin satmalı? Sade o küpe gelin olduğum vakitte sekiz bin kuruşa alındı. Broş tamam on beş bine yüzükler, saat ile caba!

Sadullah Bey – A hanım deve bir akçeye deve bin akçeye fıkrasını bilmez misin? Ak akçe kara gün içindir. Şimdi babama, karındaşıma karşı sefalet çekmek mi iyi, yoksa bunları haraç mezat satıp da vaktimizi geçirmek mi iyi?

Binnaz Hanım – Vâkı’â hakkınız var. Öyle ise şu ufak yüzük benim bari elimde kalsın.

Sadullah Bey – Canım onların hepsi yine senin. Kuyumcu ile öyle pazarlık edeceğiz dedim ya!

Binnaz Hanım – Parayı ne vakit bulup getireceksin?

Sadullah Bey – Babamın dokuz canı yok ya. Yarın, öbür gün öldü haberi gelir elbette.

Binnaz Hanım – Vallahi sen bilirsin bey. Bari ben gideyim de gözüm görmesin, bari al götür. (*Der, gider.*)

Sadullah Bey – (*Umuma*) Bunları ben âdeta götürür satarım. Öyle mukâveleyi uzun uzadıya kim edecek? İşte ben doğru kuyumcuya gideyim, işim iş! (*Der, gider.*)

Dördüncü Perde

Üçüncü Meclis

Sadullah Bey Binnaz Hanım

Binnaz Hanım – Beyefendi, bugün bir herif üç kere geldi. Öyle hiddetli kapıyı çaldı. Biz de yoktur dedik. Söylenerek gitti.

Sadullah Bey – Nasıl, ne kıyafette adam?

Binnaz Hanım – Ayağında pantolon, arkasında ufak bir aba, altında bir şey vardı ama. Pek de dikkat etmedim.

Sadullah Bey – Ha, anladım. Bizim çarşı içindeki lokantacı olmalı.

Binnaz Hanım – Canım lokantacının bize münasebeti nedir?

Sadullah Bey – Canım haniya evde yemek günleri erken çıkıp giderdim ya!

Binnaz Hanım – Evet?

Sadullah Bey – Evet, işte o vakitlerde gider lokantada yemek yedim. Şimdi hepsi altı yüz kuruş kadar borcum birikmiş. Geçenki elmas parasından artmadı ki onu verelim. Şimdi nasıl edeceğim bilmem! (*Der, elini başına tutup*) Of, Of! Aman ya rabbi, ne kötü tâlihîm varmış! Bari kışlık paltomu götürüp satayım da herife beş on kuruş vereyim. Of, of! Ya rabbi, keşke anam beni doğuracağına taş doğura idi!

Binnaz Hanım – A bey, senin canın sağ olsun, teessüf etme. Elbette dünyada çaresi bulunmadık bir şey olmaz. İşte benim gümüş takımlarım var.

Sadullah Bey – *(Davranıp)* Ey?

Binnaz Hanım – Elmaslar gibi onu da mukâvele ile satarsınız. O iş de biter.

Sadullah Bey – Demek oluyor ki evde ne var ne yok hepsini satmalı vesselam! Hakikat-i hâl, hiçbir çare de yok. Paltoyu dedim ama paltonun da edeceği kırk kuruş. Haydi, şu zarfları falan getir bakalım!

Binnaz Hanım – Getireyim. *(Der, gider)*

Sadullah Bey – Ben de varayım bir parça odada oturayım. *(Der, o dahi çıkar.)*

Dördüncü Fasl

Dördüncü Meclis

Hasan Efendi Suat Bey Nihat Bey Mehtap Hanım

Suat Bey – Geçen gün bizim Sadullah Bey’e uğradım. Bir telaşları vardı. Bilmem, ortada elmas mahfazaları gördüm.

Nihat Bey – Evet, ben de bizim kuyumcu Hacı’dan işittim. Birtakım ağırca mücevherat satmış.

Hasan Efendi – Ne hâli var ise görsün, benim neme lâzım?

Mehtap Hanım – Vah ağabeyciğim kuru tahtada mı kalacaksın?

Suat Bey – Tahta neresi?

Nihat Bey – Aman söyle!

Suat Bey – Hemen gitsem de altıpatlar alsam, hepsini öldürsem diyor!

Hasan Efendi – *(Ayakta dolaşarak ve yüksek ses ile)* Kapıları kilitleyin! Ha, şimdi diyorum emniyetim kalmadı. Bak çapkın ne derecelere yürüyor! Aman ya rabbi ne yapayım? Zaptiyeye müracaat etmeli.

Nihat Bey – Hayır efendim. Ne telaş ediyorsunuz, kolayı var. Akşamları sokak ve oda kapılarını kilitleriz. Ve şimdi zaptiyeye arz-ı hâl ifade ederiz, kefâlete rabt ederler. Efendim burası İstanbul!

Hasan Efendi – Ben işte şimdi giderim yaparım. Hem de kendine bir kâğıt yazarım ki evlatlıktan reddettim ve mirasından iskât ettim. Nem var ise Şevkitarab’ın olacak!

Nihat Bey ve Suat Bey ve Mehtap Hanım – *(Hep bir ağızdan)* Ne buyurdunuz?

Hasan Efendi – Hayır, hiddetle öyle bir şey ağzımdan çıktı! *(Der, gider.)*

Mehtap Hanım – Gördünüz mü, sonra yapacağı şeyi ağzından kaçırdı. Bunun bir kolayını düşünelim!

Suat Bey – Vallahi iyi söyledin!

Mehtap Hanım – Şimdi kendimi, ağabeyimi verasetinden iskât ettiğini yazsın. Sonra biz bir arz-ı hâl ederiz. Ma'tuhdur deriz, tasarrufat-ı maliyeden haczettiririz. Bundan böyle bir şey demeye bile kadir olamaz.

Nihat Bey – Hayır, böyle olmaz.

Suat Bey – Ya nasıl etmeli? Şimdi ne kadar malı var ise hepsini bize taksim ettirmeli, öyle mi?

Mehtap Hanım – Tamam o vakit, fırsatı ganimet bilip malının çoğunu Şevkitarab'a versin, öyle mi?

Suat Bey – Mehtap Hanım'ın dediğinden başkası olmaz. Buna karar verelim vesselam!

Nihat Bey – Hay hay, haydi biz de gidelim! (*Derler, giderler.*)

Dördüncü Fasl

Beşinci Meclis

Sadullah Bey Binnaz Hanım

(*Sonra gelir.*)

Sadullah Bey – Haniya hanım zarflar?

Binnaz Hanım – Efendim getirdim.

Sadullah Bey – Nerede?

Binnaz Hanım – Şurada efendim.

Sadullah Bey – Bari alayım gideyim.

Binnaz Hanım – Bunları bari beyefendi, değer-i pahasıyla sat.

Sadullah Bey – Peki bakalım. Mezatta kaç çıkar ise veririm.

Binnaz Hanım – Haydi efendim götür.

Sadullah Bey – Peki, gidiyorum ama bugün gitmeyi pek canım istemiyor. (*Der, arkasına bakarak gider.*)

Binnaz Hanım – (*Sandalyeye oturup kendi kendine*) İlâhi ya rabbi, bu bizim işimiz nereye varacak? Gördüğüm rüyalar yine çıkacak! Gençlik de bir takım hastalık. (*Der, kalkar.*) Bu işler vallahi bilmem. Düşünürsek bir türlü, düşünmez isek bir türlü! (*Bu aralık elinde bir kâğıt ile halayık gelir.*)

Halayık câriye – Efendim, bunu bakkalın çırağı ile büyük efendi yollamış, alın. (*Der, câriye gider.*)

(*Binnaz Hanım kâğıdı alır. Gazlara doğru gelip okur.*)

Sulbümünden hâsıl Sadullah tesmiye eylediğim herifi bugünden itibaren evlatlığımdan ihrâç ve hakk-ı verâsetimden onu ve onun veraseti hakkından kendimi bi't-tav' ve'r-rıza iskât edip taht-ı kefâlete alınması için işbu gün bâb-ı zaptiyyeye müracaat eylediğimi sûret-i katiyyede beyân ederim.

İmza

Hasan

(Okuduktan sonra) Vah tâlihsiz Sadullah, vah! Bîçârenin başına gelenlere vah! Gördün mü tedbirsizlik belasını, şimdi anladım! Vah tedbirsizlik, vah! ("Kız, kız" diye çağırır. Halayık hâriçten "efendim" der, gelir.)

Binnaz Hanım – Söyle Mehmet de gitsin baksın bana çabuk gelsin!

Halayık – Peki efendim. *(Der, gider.)*

Binnaz Hanım – *(Kanepeye dayanıp ağlar.)* Vah bizim başımıza, vah tâlihsiz Binnaz vah kuvvetsiz Sadullah! *(Bu aralık Mehmet kapının arkasından)* Efendim, ben geldim.

Binnaz Hanım – Dur, başımı örteyim. *(Der, başını örter.)* Gel Mehmet buraya!
(Mehmet gelir.)

Mehmet – Efendim, bizim bey babasını öldürecekmiş!

Binnaz Hanım – Ey?

Mehmet – Sonra babası duymuş, zaptiyyeye vermiş. Bizim beyden kefil istemişler, o da kefil bulamamış. Şimdi hapse götürmüşler.

Binnaz Hanım – Sahih mi söylüyorsun?

Mehmet – Ben yalan bilmem!

Binnaz Hanım – Haydi sen git bizim birâderin evine azıcık bana gelsin. *(Mehmet gider.)*

Binnaz Hanım – Vah bîçâre Sadullah, gördün mü tedbirsizliği! Bari birâderi kefil versin. Aman ya rabbi, bu gençliğinde tedbirsiz erkek ne fena imiş! *(Der, ağlayarak içeri doğru gider.)*

Son.

Perde dahi iner.

3.4.SİDK-I CANÂN

Eşhâs

Şevki Bey	Bir Tüccar
Hüsnü Bey	Bir Binbaşı
Melek Hanım	Hüsnü Bey'in zevcesi
Nuri Bey	Hüsnü Bey'in mahdûmu
Ferdâne Hanım	Şevki Bey'in can evladı ve Nuri Bey'in maşukası
İzzet Efendi	Hüsnü Bey'in sırdaşı
Behçet Efendi	Şevki Bey'in sırdaşı
Peyker	Hüsnü Bey'in câriyesi
Sâkine	Şevki Bey'in câriyesi
Bekçiler, uşaklar.	

Sıdk-ı Canân

Birinci Perde

Perde açıldıkta Şevki Bey'in hânesinin bahçesi görünür.

Birinci Meclis

Ferdâne Hanım Nuri Bey

(Saat gecenin altısını vurur.)

Ferdâne Hanım – *(Yalnız)* Acayip! Bu vakte kadar nerede kaldı! Acaba kendisini çok vakit beklettirmek ile indimde daha ziyâde kıymetli mi olacak? Ah Nuri'm, sen zaten benim indimde cihandan kıymetlisin. Yalnız, seni görmez isem cihan bana zindan olur. Kalbim dahi şu gece gibi karanlıktır. Onu yalnız senin cemâlin nûr kılacaktır. Ah, işte şu vakt u hengâmda bütün kâinat bir azîm sükûn içindedir. Yalnız cânânını bekleyen bir kalp âh u figân içinde ise de ona¹⁵⁷ da kimse duymaz. Zannedersin ki şu gece bir durgun denizdir ki onda bahr-i muhabbetin dalgaları bir

¹⁵⁷ Onu da.

güzel sadâ ile sâhil-i kalbe çarpar. Ah, bu dalgalar göğse çarpmasıyla beraber göğsümün damarları dahi bir çarpıntı içindedir. *(Bir ayak sesi gelir. Ferdâne Hanım kulak vurur.)* Ah, galiba geliyor... *(Nuri Bey gelir. Ferdâne Hanım karşılar.)* Efendim, hoş geldiniz.

Nuri Bey – *(Yavaşça)* Hoş bulduk sultanım. Galiba sizi çok beklettim.

Ferdâne Hanım – Vâkı'â efendim siz de biraz geç teşrif buyurdunuz ise de câriyenizin dahi hasret-i kalbi görünce vakti daha uzun gösteriyor.

Nuri Bey – Efendim, ben sensiz olamaz idiğümü bilmiyor musunuz? Bu gece yolun kaldırımları yerine uçları yukarı kama döşenmiş olsa üzerinden atlayıp geleceğime şüphe etmeyin.

Ferdâne Hanım – Ah benim efendim, bilmiş olası ki Ferdâne'n dahi aynı senin gibidir. Gözlerim seni karşısında görmeyince nûrunu kaybediyor.

Nuri Bey – Ah benim nazik bülbülüm! Bülbüllerin yuvalarında rahat ettikleri şu zamanda benim bülbül-i şeydâm sensin. Senin en yavaş bir sefaletin ciğerime işler. Rûyumda tebessüm gülü yalnız seni görünce gonca açar.

Ferdâne Hanım – Ah, bu dem ne tatlı demdir. Saatin yelkovanını parmaklarımız ile tutup durdurabildiğimiz gibi vakti durdurmak üzere keşke benî-âdeme bir kudret vermiş olaydı...

Nuri Bey – *(Üzerine nâgehân bir durgunluk gelerek)* Ah!

Ferdâne Hanım – *(Taaccüb ile)* Ah nûr-ı dîdem! Ne oldu sana birdenbire? Bu hengâm-ı sürûrda bu hâl-i melâlet nedir?

Nuri Bey – Ah Ferdâne'm, kalbimden senin cemâlin nûru ile defolmuş olan kasâvet bulutları yeniden baş göstermeye başladı.

Ferdâne Hanım – *(Telaş ile)* Aman, ne gibi efendim?

Nuri Bey – Ah nazik cânânım! Bir tatlı musâhabete dalmış olduğumuz hengâmda bize bir çeşm-i gazez ve adâvet ile nazar eden bir hain göz vardır.

Ferdâne Hanım – A! Bu karanlıkta bizi kim görebilir?

Nuri Bey – Ah efendim, bu öyle göz değil. Bu, adâvet ve husûmet gözüdür. Ki karanlıkta daha iyi görür. Bu gözün menba'ı karanlık olduğundan karanlığı daha ziyâde sever.

Ferdâne Hanım – *(Taaccüb ile)* Ben bundan bir şey anlayamadım.

Nuri Bey – Ben de sana anlatmayı istemez isem de **çey** fâ'ide ki ileride böyle bir dâhilî düşmandan kendini vikâye edebilmen için anlatmaya mecburum. Bilmiş ol

sevgilim ki pederim Hüsni Bey ile senin Şevki Bey'in beyninde bir ahz ü i'tâdan dolayı hayli vakitten beri bir husûmet peydâ olmuştur.

Ferdâne Hanım – Bizim birbirimiz ile vukuu bulacak akd-i izdivâcımız dahi bu husûmete bir hitâm veremeyecek mi dersin?

Nuri Bey – (*Teessüf ile*) Ah! İşte ol nâr-ı adâvet bu gibi vukuatlarda daha ziyâde alev-gîr¹⁵⁸ olur da ondan korkuyorum.

(*Şevki Bey'in ağaçların arasından geldiği görünür.*)

Ferdâne Hanım – (*Yavaşça ve telaş ile*) Ah ne yapalım! Galiba Şevki Bey geliyor.

(*Şevki Bey yanlarına gelir.*)

İkinci Meclis

Şevki Bey – (*Hiddet ile ikisine*) Gecenin bu vaktinde ikinizin bahçede ne işi var?

(*Nuri Bey ve Ferdâne Hanım sükût ederler.*)

Şevki Bey – (*Def'aten hiddet ile*) Söylesenize? Şimdiye kadar fısıf fısıf konuşuyor idiniz. Şimdi birdenbire diliniz tutuldu mu? (*Ferdâne Hanım'a*) A utanmaz, arlanmaz kız! Beni yatırıp da rast geleni sen içeri mi alıyorsun? (*Nuri Bey'e*) Oğlan sen de ne cesaret ile gece vakti benim bahçeme giriyorsun? (*Kendi kendine*) Çok acayip! Bir bayağı adamın evladı benim bahçemde bu kız ile gizli gizli konuşmak ne demek olsun?

Nuri Bey – (*Hiddet ile*) Yahu ağzından çıkanı kulağın işitsin, bayağı adam dediğin kim? Sana vaktiyle binlerce liralar terk edip ismini anmayan Hüsni Bey'dir! Sen onun sayesinde tüccar olduğunu ne çabuk unuttun?

Şevki Bey – (*Hiddet ile*) Hele şuna bak! “Kabahatli benden yüzlü” diye işte buna derler. Ben mi senin pederinin sayesinde adam oldum, yoksa pederin mi benim sayemde?

Nuri Bey – İşte senin gibi müfsid ve yalancı adamların böyle bir dediği lakırdı öbürüne uymaz. Demek ki pederim bayağı adam değil, itibarlı bir adam imiş.

Şevki Bey – (*Teessüf ile kendi kendine*) İşte zamâne cahilleri ile de lakırdı olmaz ki! Ne söylesen adamı küçük düşürürler. (*Nuri Bey'e*) Eğer bende âlicenaplık olmuş olmasa müebbeden açılmamak üzere şimdi senin ağzını kapar idim. Ancak haydi belanı benden bulma da çabuk dışarı çık!

Nuri Bey – Ferdâne Hanım emrederse baş üstüne.

¹⁵⁸ Kavga.

Şevki Bey – (*Hiddet ile*) Ferdâne kim oluyor? Seni buraya Ferdâne mi... (*Sözünü kat' ederek kendi kendine*) Öyle ya Ferdâne davet etmese yahut malumâtı olmasa buraya girebilir mi? (*Ferdâne Hanım'a başını sallayarak*) Ah, hep kabahat senindir! Ben bilirim ya (*Def'aten Nuri Bey'e*) Oğlan çık dışarı diyorum sana! (*Hüsnü Bey bekçiler ile bahçeye gelir.*)

Üçüncü Meclis

Evvelkiler Hüsnü Bey

Hüsnü Bey – (*Şevki Bey'e hiddet ile*) Ne bağırıp çağırıyorsun be herif! Bunlardan ne istersin?

Şevki Bey – (*Nâgehân Hüsnü Bey'i görerek kendi kendine taaccüb ile*) Bu da nereden gelmiş! Ben oğlunu kovmaya çalışıyorum, bunlar ev halkı ile geliyorlar! (*Hüsnü Bey'e*) Ne isteyeceğim, burası benim hânem değil mi, istemediğim adamı kovarım!

Hüsnü Bey – (*Hırs ile*) Gidi zâlim! Gidi mel'ûn! Senin gibi canavar yürekli bir adamın yanından herkes hâliyle kaçır, kovmaya ne hâcet! Ama senin merâmın o değildir a gaddar! Senin merâmın şu bîçâre kıza dünyasında bir gün göstermeyip bizden alamadığın intikamı ondan almaktır. Ama merâmına “ereceğim” zannetmeyesin. Ben de ya seni ya kendimi telef edip o öksüz kıızı senin pençe-i zulmünden halâs edeceğim. (*Ferdâne Hanım'a*) Beri gel kızım, seni ol gaddarın elinden kurtaracağım ben. (*Kendi kendine*) Yetişir artık, yetişir! Sabır ve tahammül dahi bir raddeye kadar olur!

Şevki Bey – (*Hiddet ile*) Sen kim oluyorsun ki bu kıızı vikâyeye kalkışıyorsun?

Hüsnü Bey – Kim olacağım, o benim evladımın yavuklusudur. Sen onu hüsn-i rızân ile vermiyorsun. Onun redâetini cebrediyorsun. Kız istiyor, sen mâni oluyorsun. Ben de onu cebren senin elinden alacağım.

Şevki Bey – Ben de o kızın boğazına taş bağlayıp denize atacağım. Senin oğluna verecek değilim!

Hüsnü Bey – (*Kılıca davranarak*) Denize mi atacaksın? Dur, ben evvelâ senin cenazenı denize attırayım.

Şevki Bey – (*Belinden bir kama çıkararak*) Haydi bakalım meydan hangimize kalır?

Ferdâne Hanım – (*Ağlayarak ikisinin arasına girerek*) Ah, kerem edin, ayaklarınızı öpeyim. Ben evvelâ kendimi denize atayım da iki kişı benim sebebime kurban gitmesin.

Şevki Bey – (*Ferdâne Hanım'ı geri teperek*) Hayır olmaz! Evvelâ vuracağım! Bugün mutlaka şu bahçede bir kan edeceğim.

Ferdâne Hanım – Aman efendim Allah aşkına olsun (*Şevki Bey'in kamalı elini tutarak*) şu silahı kınına ko. O öyle bir sülüktür ki insan kanına doymaz.

Hüsnü Bey – (*Ferdâne Hanım'a*) Kızım bırak merâmı ne ise icra etsin. Öyle bir gaddara yalvardıkça daha ziyâde kudurur. (*Kılıcı göstererek*) Öyle adamlara yalnız bu haber anlatır.

Ferdâne Hanım – (*Hüsnü Bey'e*) Efendim bu silahın isti'mâli yalnız devlet düşmanları için câizdir. Rica ederim şu bahçenin toprakları ile beraber şan ve şerefînizi dahi lekedâr etmeyin.

Hüsnü Bey – Kızım, familyamın şan ve şöhreti mükedder kalpleri tesâhub etmekliği benden matlûb eder.

Şevki Bey – (*Ferdâne Hanım'a hiddet ile*) Geri dur oradan, sen karışma! (*Hüsnü Bey'e*) Haydi çık meydana!

Hüsnü Bey – Baş üstüne, ancak ben senin gibi gaddar değilim ki böyle bir nazik ve korkak kızcağızın gözleri önünde silah oyununa kalkışayım.

Şevki Bey – (*İstihzâkârî*) Ha, gözün kesmedi, öyle mi?

Hüsnü Bey – Niçin kesmeyecek? Hâlbuki burada olmaz. Başka bir yere gidelim.

Şevki Bey – Ona da razıyım, haydi gidelim.

(*Şevki Bey Hüsnü Bey'in kolundan çekerek giderler.*)

Ferdâne Hanım – (*Yalnız*) Ah, bu ne musibetli gece oldu... Meserret güneşi kalbimize tulû ederek bir eyyâm-ı geşt ü güzâre çıktığımız şu dil-güşâ teferrücgâhda bu ne, kara bulutlar üzerimize perde çekti. Hangi gammad şu birkaç saniye zevk ü sefa kucağında bulunduğumu baht-ı siyâhıma derakab koşup haber verdi? (*Nuri Bey'e*) Ah Nuri'm! İşte bütün keşfiyyâtları geldi çıktı. Daha ne duruyorsun, bunların arkasından koşup mu'ârazalarını men etsene beyim...

Nuri Bey – Baş üstüne sultanım. (*Der, gider.*)

Ferdâne Hanım – (*Yalnız*) Ah! İşte Nuri'm de gitti. Yine ben şu bahçede yalnız kaldım. Aman, bu yalnızlık evvelkine benzemez. Evvelkisi Nuri'mın yolunu gözleyerek bekliyorum idim. Şimdi acaba ne dehşetli haber işiteceğim diye saniyeden saniyeye muntazır olmaktayım. Ah, acaba şu karanlık gece bir kanlı eser bırakmayınca def olup gitmeyecek mi? (*Dört tarafa kulak vurarak*) Aman ya rabbim, hiçbir taraftan bir ses de işitilmiyor! Acaba bahçeden de mi dışarı çıktılar? Nuri'ye de “çabuk bir haber getir” demeyi unuttum. Ama demeye ne hâcet? Benim ne derece

helecân-ı kalp ile bir haber muntazır olduğumu kendisi bilmiyor mu? (*Düşünür.*) Ancak o da gideli epeyce vakit oldu. Yoksa o da mı kavgaya dâhil oldu? Öyle öyle. Yoksa şimdiye kadar hiç değil ise nerede bulunduklarının haberini getirirdi. Hey vah! Keşke onu bari arkalarından göndermeli değil idi. Zira Şevki Bey'in başlıca hırsı onun için idi. Korkarım pederini bırakıp oğlu ile uğraşır... Ancak, ne diyorum? Herhangisi olsa eğer fesat çıkaracak olur ise... Ah, artık merakımdan duramıyorum. Ben de arkalarından kalkayım gideyim bari.

(*Gider, perde iner.*)

İkinci Perde

(*Perde açıldıkta Hüsnü Bey'in hânesinde bir oda görünür.*)

Birinci Meclis

Melek Hanım – (*Yalnız*) Yarı gece geçti, daha bey gelip çıkmadı. İlk akşamdan lehcesinde bir durgunluk ve üzerinde bir düşünce var idi. Kaç defa sebebini sual edeyim dedim, cesaret edemedim. Bilirim, tabiatı acayıptır. Kalbinde olan kusuru kimseye beyân etmez. Sual etsem dahi beyhûde olacak. Korkarım yine Şevki Bey ile bir mu'ârazaları olmasın... Ah, bunların beynindeki olan husûmet ne vakit hitâm olacak? Vardı geldi de Nuri de bu kıza gönül düşürdü. Yine vakt-i mürûr ile bu adâvet epeyce teskin oldu idi. Şimdi bunların meyânındaki bu gizli münasebet bu nâr-ı husûmetin üzerine yeniden yağ saçtı. Ah, vakit geçtikçe fikrime fena şeyler geliyor! Zannedersin ki birazdan bir dehşetli haber işiteceğimi şimdiden hissediyorum. Acaba beyin nereye gittiğinden Peyker'in haberi var mı? Şunu bir çağırayım da sorayım. (*Peyker, Peyker diye çağırır*) Ama dur bakalım, ona da doğru söyledi mi? Bana efkârını beyândan ictinâb eden adam halayığa söyler mi? Her ne hâl ise, dur bakalım. (*Peyker içeri girer.*) Peyker, bey bu akşam nereye gitti, bilir misin?

Peyker – Hayır efendim, malumâtım yoktur.

Melek Hanım – (*Kendi kendine*) Dediğim gibi değil mi, benimkisi de şaşkınlık alâmetidir. (*Peyker'e*) Canım hiçbir şey söylemedi mi?

Peyker – Hatta beyin bu akşam bir yere gidip gitmediğinden dahi haberim yoktur.

Melek Hanım – (*Kendi kendine*) Amma da bulduk haber soracak adamı! (*Def'aten Peyker'e*) Ey Nuri'nin nereye gittiğinden dahi haberin yok mu?

Peyker – Hayır, fakat pencereden gördüm. Feneri yakmış gidiyor idi.

Melek Hanım – *(Peyker’e)* Ey haydi işine git. *(Peyker gider. Kendi kendine)* İşte öyle olmalı. Bu oğlan yine doğru Şevki Bey’in hânesine gitti. Bak hele, bu ne kadar gönül vermek ki geç kaldığını da kendi kendine söyleşerek gidiyor. Bunlar, hâliyle, birbirleriyle Şevki Bey’den gizli konuşacaklar. Fakat bu gizli konuşmak ne vakte kadar sürecek? Elbette bir gün meydana çıkacak. Bâhusûs ki Şevki Bey de bunlara bu kadar hasım olduktan sonra gece gündüz uyumayıp arkalarından dolaşacak... Aman ya rabbim, acaba bunların hakkına kimden bir haber alayım?

(Nuri Bey içeriye girer.)

İkinci Meclis

Melek Hanım Nuri Bey

Melek Hanım – Ah evladım neredesin?

Nuri Bey – *(Telaş ile)* Vâlideciğim, pederim geldi mi?

Melek Hanım – Ah yavrum, ben de onun için senden bir haber bekliyorum.

Nuri Bey – *(Düşünerek)* Gelmedi ha?

Melek Hanım – Canım, akşamdan beri pederin ile nerede idiniz, söylesene.

Nuri Bey – *(Kendi kendine)* Buraya gelmemiş mi, acaba nereye gitti. *(Vâlidesine)* Canım, işte ben bu gece lakırdının doğrusu Şevki Bey’in hânesine gitmiştim.

Melek Hanım – *(Telaş ile)* Ah, işte bildiğim gibi çıkıyor. Bir gün değilse bir gün, o Şevki Bey’in vasıtasıyla bize bir fenalık isabet edeceğini kalbim haber verdi. Korkarım o uğursuz gün geldi çattı.

Nuri Bey – Vâlideciğim, bu derece kendini alt üst edip de endişe ve vesvesenin semeresi olan istihrâclara kalkışma.

Melek Hanım – Ey, peki söyle bakalım sonra ne oldu?

Nuri Bey – Biz Ferdâne Hanım ile bahçeye inmiştik. Bir de Şevki Bey üstüne geldi.

Melek Hanım – Kusuru da söyleyebildiğim gibi çıkacaksa vay hâlime evladım.

Nuri Bey – Canım dur ki lakırdımı tekmil edeyim. Sonra pederim geldi.

Melek Hanım – *(Baygın bir hâl ile)* Vay, pederin mi geldi?

Nuri Bey – *(Kendi kendine)* Pek telaş ediyor. Doğrusunu söylemek olmayacak. *(Vâlidesine)* Canım, pederim gelir ise ne olur? Şevki Bey adamı asar mı, keser mi? Bir de bunlar birbirleri ile biraz atıştılar, tutuştular. Sonra pederim hırslanıp aldı yürüyüverdi. Acaba buraya geldi mi diye soruyorum. Bunda bu kadar telaş edecek ne var?

Melek Hanım – Ah evladım, galiba benim telaşımı görüp de lakırdıyı çevirdin. Benim bildiğim Şevki Bey ise öyle pek kolay adamı salıvermez.

Nuri Bey – Ey haydi senin dediğin gibi olsun. Diyelim ki bunlar birbirleriyle bıçak ile, kama ile güreşe kalkışsalar. Meğer pederim Şevki bey’in hakkından gelemes mi zannedersin? Şevki Bey yalnız gaddardır, şecî’ ve cesur değildir.

Melek Hanım – Öyle ama evladım, şecî’ ve cesur olmayan adamlar hile ve tuzağa saparlar. Korkarım Şevki Bey pederini bir tuzağa düşürür.

Nuri Bey – Ne tuzağa düşürebilecek? Pederim onun ile kapıları arkasından sürgülü bir hâne derûnunda değil ya! Gittikleri bir koskocaman bahçedir. Elbette pederim hiçbir şey yapamaz ise bir yana savuşur kurtulur.

Melek Hanım – *(Baygın bir hâl ile)* Ah işte gördün mü, ikisi beraber gitmişler. Efkârının sır ettiğini ağzın söyledi. Ah, pederin elden gitti öyle ise... Ah, bildiğim çıktı... Ah Allah! *(Yere düşer, bayılır.)*

Nuri Bey – *(Su serpip ayıltarak)* Canım vâlideciğim, telaş etme. Pederimi birazdan burada göreceksin. *(Kendi kendine)* En sonu ağzımızdan doğrusunu kaçırdık. *(Melek Hanım’a)* Dur ben onu, şimdi nerede ise, haber alırım. *(Odadan dışarı çıkar.)*

Melek Hanım – Zavallı çocuk! Söylemem dedi ama nihâyet dilinden kaçırdı! Ben bilmiyor muyum? Hiç öyle bir gaddar hasmı ile işi o derecelere vardığı hâlde elinden bir bela çıkarmadan durur mu? Ah, öyle ise acaba şimdi beyin başından neler geçiyor? Yoksa her şey geçti, bitti mi? Ah, yine bayılacağım geliyor...

(Nuri Bey ile İzzet Efendi içeri girerler.)

Üçüncü Meclis

Melek Hanım Nuri Bey İzzet Efendi

(Melek Hanım yüzüne örtü kapayıp ah ederken)

İzzet Efendi – Hanımefendi, nedir bu kederiniz? Ah edip duruyorsunuz.

Melek Hanım – Nuri söylemedi mi? Bu gece neler olmuş neler!

İzzet Efendi – Evet, söyledi. Bey, şu beyin hânesine gitmiş de birbiri ile biraz atışmışlar.

Melek Hanım – Ey, öyle ise keder etmeyim mi? Bunlar birbirleri ile ayrı olmak için böyle bir gün beklerler idi. Bey ise daha gelmedi. Nuri oradan geliyor. Onun dahi ne olduklarından haberi yok. Daha bundan ziyâde kedere şâyân ne olabilir?

İzzet Efendi – Efendim, bu kederinizi pek beyhûde görüyorum. Bey, Allah’a şükür, çocuk değil. Şevki Bey gibi beş on kişiye adam demez. Elbette nerde ise gelir. Bunun için ne teessûf ediyorsunuz?

Melek Hanım – Ah, beni teselli etmek emeliyle derdimi daha ziyâde depreştirme! En şecî’ bir adam dahi gafıl bulunup korkak bir adamdan mağlup olabilir. Bâhusûs ki bey düşmanının hânesinde yalnızdır, vakit gecedir. Böyle bir hâlde ne olmaz? Hile ve fesada kaçıp beytûtet etmek için gecenin karanlığında münasip mahal bulamaz.

İzzet Efendi – Asla elem üzere olma efendim. Ben Şevki Bey’in bütün tuzaklarını bilirim. Biz şimdi Nuri Bey ile gider bey nerede ise bulup alır getiririz. (*Giderler, perde iner.*)

Üçüncü Perde

Perde açıldıkta yer altında bir zindan görünür.

Birinci Meclis

Hüsnü Bey, sonra Şevki Bey ile Bekçiler

Hüsnü Bey – Ah, bu ne fena hâl? Yalnız (*Dört tarafına bakarak*) Hiçbir taraftan bir cüz’î şafak görünmüyor. Nerede bulunduğumu bilemiyorum. Taaccüble gezerken birdenbire buraya nasıl düştüm? Bu zâlimin her tuzağı hatırıma gelirdi. Ama bunu hiç düşünemedim. Eyvah! Meğer ömrüm böyle karanlık zindanda mı hitâm bulacakmış? Ya Şevki? Meğer sen çoktan beri böyle bir kusurda bulunup bahçenin altında bir yer böyle çukur kazıp hazır etmişsin ha... Aman ey gaddar, sen beni buraya düşürdün ise de “cesaretten düşürdüm” zannetme. Can cesetten çıkıncaya kadar senin ile uğraşacağım. Sana haddini bildireceğim. Bana böyle bir tuzak kurduğuna kuracağına seni pişman edeceğim. (*Bir müddet düşünür.*) Ancak ne söylüyorum? Hırs ve hiddet aldatici ümit ile bilittifâk bana ne rüyalar gördürüyor? Böyle bir derin ve karanlık zindandan kurtulmak hiç mümkün müdür? Düşmanım beni sağ sağ mezara kor gibi buraya attı. Bundan böyle yeniden hiç fenalık düşünmese bile ben burada hâliyle öleceğim... Ah Meleğim... Ah Nuri’m, artık birbirimiz ile âhirette mi konuşacağız... Ey Nuri, daha bu can tende iken gel pederini şu girdaptan kurtar. Aman ben kendimi şaşırdım mı? Zavallı çocuk elbette arkamızdan koşup bahçede beni aramıştır. Ama şu gezdiği toprakların altında böyle bir çukur zindan bulunabileceğini ne bilsin! Meğerki o dahi tesadüfle buraya

düşmeli. Hayır, hayır! Düşmesin, zira o dahi düşer ise benim gibi çıkamayacak değil mi? Ah! (*Nâgehân bir kapı açılıp Şevki Bey bekçiler ile içeri girer.*)

Şevki Bey – (*Hüsnü Bey'e*) Ne ah edip duruyorsun böyle? Dilgüşâ-i mahalde hiç ah edilir mi? Ha, dur yanıldım. Bazı ah ediş var ki zevk ve sefadan neş'et eder.

Hüsnü Bey – Söyle a zâlim, meydan senindir!

Şevki Bey – Nasıl efendim, keyfiniz iyi mi? Uykuma haram katıp hasseten terk-i hatırınızı sual etmeye geldim. Artık size olan muhabbetim hakkına bundan böyle asla şüphe ve vesveseye zâhib olmazsınız me'mûl ederim.

Hüsnü Bey – (*Yüzünü başka tarafa çevirerek kendi kendine*) Şu canavarın yüzünü bari görmeyim. (*Şevki Bey'e*) Haydi haydi, ne yapacağın var ise yap. Ancak “Hüsnü'ye gâlibe ettim” diye sakın iftihar etme. Böyle bir gâliplik çocuklar ve kadınlarda dahi bulunabilir.

Şevki Bey – (*Hüsnü Bey'in yüzü dönmüş olduğu tarafa giderek*) Sen beni sevmiyorsun ama ben senin yüzünü görmeyince duramam. (*Hüsnü Bey, yüzünü diğer tarafa çevirir*) (*Bekçilere*) Anladım, bu dostumuz bana darılmış. Demek ki biz buradan gittiğimizde olabilir ki kaçır. Onun için gelin şunun ellerini, kollarını bağlayın ki bir yere kaçmasın. (*Bekçiler Hüsnü Beyin ellerini, kollarını bağlarlar.*)

Hüsnü Bey – (*Hırs ile*) A alçak, kollarımı bağlayacağına, eğer yiğitliğin var ise, bırak benim kollarımı çıkar buradan da çık meydana!

Şevki Bey – (*Arsızca gülerek*) Yok, sakın ha. Kollarını bırakır isem sen buradan kaçarsın. Ben senden ayrılamam.

Hüsnü Bey – Şimdi kendi kendimi telef ederim. (*Kollarını sarsar, kolları kımıldanmaz.*) Ah şu saat boynumu bir vuruşta düşüren dostum yok mudur?

Şevki Bey – (*Yine istihzâkârî*) Açamam daha, inanmıyor musun? Ben senden öyle birdenbire ayrılamam diyorum sana. (*Bekçilere*) Haydin öyle ise gidelim şu dostumuza bir iyilik edelim. Ama bir öyle bir vuruşta boynunu düşürüp de böyle bir ahbaptan birdenbire ayrılamam. Bir kesmez testere bulalım da boynunu onun ile keselim ki bari biraz konuşarak birbirimizden ayrılalım. (*Şevki Bey, bekçiler ile beraber giderler.*)

Hüsnü Bey – (*Yalnız*) Ah, işte ol gaddar düşmanımın vücudumda açacağı yaralardan evvel dili açıldı... Aman ya rab! Bu ne fena hâl! Karanlık zindanda kasabın bıçağına¹⁵⁹ bekleyen ayakları bağlı koyun gibi ecele mi muntazır olacak imişim? Ah

¹⁵⁹ Bıçağını.

zevce, ah evladım! Gelin, bakın; birinizin zevci ve öbürünüzün pederi ne hâldedir. Acaba siz dahi şimdi ne hâldesiniz? Hâliyle beni arıyorsunuz. Benim burada bulunduğumu ise kimse bilmez. Yalnız şu dağların canavarı bilir. O da sen olduktan sonra kimseye benim burada bulunduğumu söylemeyecek ve söyleyemeyecektir. *(Dışarıdan ayak sesleri gelir. Hüsnü Bey kulak vurur.)* Ah, işte ol kudurmuş canavar geliyor. Ah, boynum kesmez testereye hazır olur. Ah, yüreğine şu kadarcık bari bir şefkat gelse de boynumu, beni buraya düşürdüğü vakit üzerimden almış olduğu kılıç ile vursa. *(Def'aten dikkatle kulak vurur. Aşırı taaccüb ile)* Canım, şu nedir? Rüya mı görüyorum? *(Yine kulak vurarak)* Şu ses Nuri'nin sesine benziyor. Ama ne münasebet? Nuri buraya nice gelebilecek, ah! Aldatıcı ümit yine mi beni aldatıyor? *(Yine dikkatle kulak vurduktan sonra sevinçle)* Hayır, hayır aldatmıyor! Nuri'dir, Nuri gelen! Ah ya rabbi! Bu ne hikmet, bu ne kerem! *(Gözleri dolarak)* Şimdiden sonra ölsem de gam yemem. *(Bir kapı açılıp Nuri Bey, İzzet Efendi ve bekçiler içeri girerler.)*

İkinci Meclis

Hüsnü Bey Nuri Bey İzzet Efendi Bekçiler

Hüsnü Bey – *(Gözleri dolarak Nuri Bey'e)* Ah, evladım!

Nuri Bey – *(Ağlayarak pederine sarılarak)* Ah pederim, bu ne hâle düşmüşsün böyle, vah pederim!

Hüsnü Bey – Ah evladım, şu kollarımı çöz ki ben de sana sarılayım.

İzzet Efendi – Dur ben çözeyim, onun sevincinden elleri tutmaz oldu. *(Hüsnü Bey'in kollarını çözer.)*

Hüsnü Bey – *(Nuri Bey'e sarılarak)* Ah yavrum, sen misin? Gözlerime hâlâ inanamıyorum. *(Sıkı sıkı Nuri Bey'in yüzüne bakarak)* Ah evladım, inandım, sensin. *(Düşünerek)* Ama acaba rüya mı? *(İzzet Efendi'ye nazar ederek)* Ama hayır, rüya da değil. Baksana İzzet Efendi de burada. Bekçiler de bizim bekçilerdir.

Nuri Bey – *(Def'aten pederine sarılarak)* Rüya müya değil pederim. Seni buradan kurtarmaya geldik, emin ol.

Hüsnü Bey – Canım, burada olduğumu nasıl bildiniz?

Nuri Bey – *(İzzet Efendi'yi göstererek)* İzzet Efendi bütün bu yerleri bilir. O haber verdi.

Hüsnü Bey – *(İzzet Efendi'ye sarılarak)* Ah benim candan ahabım! Bana bir hayât-ı tâze bağışladın!

İzzet Efendi – Estağfurullah beyim, sizi buradan kurtaran Mevla’dır.

Nuri Bey – (*Taaccüb ile pederine*) Peki ama pederim, Şevki Bey seni buraya atmış ama isabet ki dokunmamış. Buna pek taaccüb ederim.

Hüsnü Bey – Ah evladım, öyle bir zâlim canavardan böyle bir müsaade me’ûl eder misin?

Nuri Bey – Ey, ya baksana ortada kimse yok. Sana da hiçbir ziyan vermemiş, yalnız kollarını bağlamak ile iktifâ etmiş.

Hüsnü Bey – Ah yavrum, o zâlim gaddar “gideyim bir kesmez testere bulayım da geleyim onun ile şunun boynunu keseyim” diyerek gitti.

Cümlesi de havf ile – Öyle ise ne duruyoruz? Aman çabuk kaçalım! (*Hüsnü Bey’i alıp kaçarlar. Perde iner.*)

Dördüncü Perde

Perde açıldıkta Şevki Bey’in hânesinden bir oda görünür.

Birinci Meclis

Şevki Bey Behçet Efendi

Şevki Bey – (*Yalnız, teessüf ile*) Ya! Oradan da kurtuldu ha? Düşmanımın böyle bir kesb-i iftihar edeceği günü de görecek imişim meğer... Ah... Kendine kalsa yalnızca oradan kaçıp kurtulamaz idi. Ama bunu mutlaka oradan bir kurtaran bulundu. Kafese bir kuş gibi mahpus ettim idi. Kafesin aralarından kaçtı kurtuldu, hey vah! (*Elini başına vurarak*) Na kafa, bu kafa bende iken müstahaktır. Elime düşen düşmanı anında helak edip vücudunu ortadan kaldırmadım da sonraya bıraktım. Hoş, ben de gaddarlığın artık tamahına vardım. Daha ziyâde eziyet ile öldüreyim dedim, hey vah! Keşke biraz eziyetsiz olsun öldürüp kaldırmalı idi. (*Düşünür.*) Ne ise geçti. Şimdiden sonrasına bakalım. Hep kabahat şu küfrân-ı ni’met, hain kızı görüyor musun? Hep kabahat onundur. Benim başıma bu belaları getirmeye sebep bütün odur. O Nuri denilen budalaya gönül vermiş olmasa ne Nuri’nin bu hâneye gelebileceği var idi ne pederinin. Ne de bu şeylerin hiçbirisi vukuu bulur idi. (*Başını sallayarak*) Durun da bütün hırsımı ondan alayım. (*Sâkine, Sâkine diye çağırır.*) Benim düşmanımın evladına gönül vermeyi ona göstereyim. (*Sâkine gelir.*) Haydi, şu Ferdâne’yi bana gönder. (*Sâkine “baş üstüne” der gider.*) Ya Nuri’den vazgeçer ya ömründen, ikisinin biri! Sakın ha bundan şaşmayım ha! Ağlaya mağlaya ise de yüreğimi yumuşatmayayım, zira onlar karıdır. Bin türlü şeytanlıklara kaçarlar. (*Düşünür.*) Bak

hele, daha gelir mi? Kabahatini bilir de ayakları ileri varmaz. Ne kadar olmayacak şey! Bu kız muradına erecekmiş diye ben düşmanımın, hatta öldürmek isteyip de öldüremediğim düşmanımın yüzüne nasıl bakacağım? Hayır, hayır! Hatırıma bile getirmeyi istemiyorum. Hüsnü Bey gözümün önüne gelir ise geri itiyorum da ta'allükât diye karşıma alıp da nasıl oturacağım? Nasıl ülfet ü ünsiyet edeceğim? Olmaz, olmaz! Ben kendi işime bakayım. Şu kız geldiğinde ne tertip tutacağım onu sırasına koyayım. *(Düşünür.)* Ha, işte böyle. *(Kalkıp masanın üzerine bir okka kalem ve biraz kâğıt ile bir de kama kor.)* Geldiğinde ya Nuri denilen yaramaza ben senden vazgeçtim mealinde bir mektup yazar ya yoksa şu kama ile işini bitiririm.

(Behçet Efendi içeri girer.)

Behçet Efendi – *(Taaccüb ile masanın üzerine nazar ederek)* Efendim, hayrola bu kama falan ne olacak?

Şevki Bey – *(Başını sallayarak)* Şimdi ne olduğunu görürsün.

Behçet Efendi – Efendim bu tedârikât kimin içindir? Âdeta kendi nefsim için bile korkuyorum. Ayıp değil ya, kama ile şifa olmaz. Nice adamlar kendi en sevgili ahabplarına şifa tarzına kama gösterdikleri hâlde kama kaza ile bir yarım parmak boyu kadar ileri vardığının sebebine hüsn-i rızalarının mugâyiri olarak ahabplarının ömrüne kast etmiş bulundular.

Şevki Bey – Canım neler söylüyorsun Behçet Efendi? Sen de beni bütün bütüne divane mi oldu zannedersin? Ben şu itaatsiz kızın hakkından geleceğim.

Behçet Efendi – *(Havf ile)* Bu kama ile mi efendim?

Şevki Bey – Evet, bu kama ile.

Behçet Efendi – Efendim, eğer onun bir kabahati dahi var ise bir diğer türlü terbiyesini verebilirsiniz. Bâhusûs ki o daha cahildir. Siz efendim onun kusuruna kalmayın.

Şevki Bey – Cahil mi? Benim uykuda olduğumu gözetip bahçe kapısını açarak sevdiğini içeri almayı ve benim düşmanlarım ile ittifâk edip beni onların yanında küçük düşürerek bana hakarete bulunmayı pekâlâ biliyor!

Behçet Efendi – Af buyurun efendim. Onun merâmı siz efendime hakaret etmek olmamalı. İşte galiba birbirlerine gönül vermişler de...

Şevki Bey – *(Cüz' ve hiddet ile)* Bu nasıl lakırdı? Bana hakaret olduktan sonra onun fikri ister bana hakaret etmek olsun ister olmasın. Ben de bu kamayı ona vuracak isem merâmım öldürmek değil ya! Bana olan hakareti men etmektir.

Behçet Efendi – Her ne hâl ise efendim, diğer bir ceza veriniz rica ederim.

Şevki Bey – Hayır, hayır! Karar vermişim, ceza bu cezadır!

Behçet Efendi – (*Aşırı havf ibrâz ederek*) Aman efendim, ayaklarınızı öpeyim şu niyetten vazgeçin. Cana kast etmenin ne dehşetli cinayet olduğu ol emirde hırs ve hiddet dumanı ile göze görünmez. Ama al kan vasıtasıyla bu duman gözden sıyrıldıkta o ortada serilmiş yatan cenaze... Ah, en taş yürekleri bile havf ve herâs ile memlû eder.

Şevki Bey – Ne olur ise olsun böyle karar vermişim. Hem niyet eyledim, bu kararımdan dönmeyeceğim.

Behçet Efendi – Efendim onun vâlidesinin ecel yatağında bulunduğu esnada onu siz efendimin zîr-i himâyesine teslim ve ihâle ettiği vakit gözlerinden döktüğü acı gözyaşlarını derhâtır edin de merhamet buyurun.

Şevki Bey – Bana geçmiş gitmiş şeylerin lakırdısını etme. Şimdiye bakalım.

Behçet Efendi – Hiç değil ise efendim genç yaşına merhamet edin.

Şevki Bey – İşte merhameti hakkında davet ettiğin bu çağ değil mi, başına bu belayı getirecek? Keşke bu civan olmasa idi. Ne o Nuri'ye gönül vereceği kalır idi, ne benim böyle bir karar vereceğim...

Behçet Efendi – Aman efendim, iyi düşünün. Sonra pişman olacaksınız. Bu bir binadır ki diğer binalar gibi yıkıldıktan sonra bir daha yapılmaz.

Şevki Bey – (*Hiddet ile*) Artık çok söylüyorsun. Olmaz dedik ya! Artık onun için bana rica etmek, rica edenin hakkında dahi hırs ve azabı davet etmek demektir. (*Başını sallayarak*) Bugün, şimdi şu iki şeyin birisi her hâlde icra olacak.

Behçet Efendi – (*Mahzûnâne*) Siz bilirsiniz efendim, ama...

Şevki Bey – Ben bilir isem işte böyledir. Sen git şu haini bana gönder.

(*Behçet Efendi gider.*)

Şevki Bey – (*Kendi kendine*) Bu Behçet Efendi de ne demek ister acaba? Galiba gönlümü alsın diye kız gidip buna yalvarmış olmalı. Ama ne yapsa nâfile! Benim sözüm olacak! Ötekine, berikine yalvaracağına kendi gönlüne yalvarsa olmaz mı? Hele şuna bak, dediğim değil mi? Karı kısmı sözünü ileri vardırarak, kendi dediğini etmek için rast gelene yalvarmaktan, el etek öpmekten hiç geri durmaz. İşleri bitene kadar en sevmedikleri adam ile dost olurlar. Ama bak, ben de böyle hilelere aldanırım ya! Hele dur gelsin. (*Kulak vurur*) Galiba geliyor.

(*Ferdâne Hanım içeri girer.*)

İkinci Meclis

Şevki Bey Ferdâne Hanım

Ferdâne Hanım – (*Havf ile Şevki Bey'in yüzüne bakarak kendi kendine*) Aman ya rabbim, pek hiddetli gibi görünüyor.

Şevki Bey – (*Kendi kendine*) İşte beni düşmanlarımın yanında rüsva eden o alçak kız! (*Ferdâne Hanım'a*) Beri gel gidi yaramaz kız, beri gel. Açık açığa söyle bana, şu Nuri'den vazgeçecek misin, ne diyeceksin?

Ferdâne Hanım – Ah efendim... Hâk-i pâ...

Şevki Bey – (*Ferdâne Hanım'ın sözünü kat' ederek*) Dur, dur. Cinsinize mahsus olan mürâ'iliğe başlayıp da benim ile uzun uzadıya lakırdı etme. Benim sözüm ya “he” ya “yok” bir cevap isterim. Şu Nuri'den vazgeçecek misin, geçmeyecek misin?

Ferdâne Hanım – (*Baygın bir hâl ile*) Ah... Şu saat öyle bir helecân...

Şevki Bey – (*Def'aten sözünü kat' ederek*) Yine lakırdıyı uzatıyorsun. Bu kadar lakırdı söyleyeceğine bir “he” ya “yok” diyebilir idin. Başka lakırdı istemem. Çabuk et, cevap ver.

Ferdâne Hanım – Efendim, gösterdiğin hiddet üzerine cevaba kudretim kalmadı.

Şevki Bey – Bak hele, yine merâmını icra etmekten geri duruyor mu? (*Ferdâne Hanım'ın kolundan tutup masanın yanına çekerek*) Peki, haydi buna da inanalım. (*Okka ile kalemi göstererek*) Eğer cevap vermeye kudretin yok ise parmakların da oynamaz değil a! İşte sana okka, kalem! Bundan böyle senden vazgeçmişim mealinde Nuri dediğine şimdi bir mektup yaz. Yoksa (*kamayı göstererek*) şunu görüyor musun, bu senin için hazırlanmıştır.

Ferdâne Hanım – (*Havf ve taaccüb ile*) Ay! Demek ki yazmadığım hâlde canıma kast mı edeceksin?

Şevki Bey – Evet ya! Ne zannettin, benim menfûrum olan senin menfûrun olacaktır.

Ferdâne Hanım – (*Gözleri dolarak*) Ah, ben böyle emre nasıl itaat edeyim?

Şevki Bey – Nâfile, öyle sahte gözyaşlarına aldanmam! (*Kalemi zorla Ferdâne'nin parmakları arasına sıkıştırarak*) Evvelâ şu mektubu yazacaksın.

Ferdâne Hanım – (*Kalemi eline alıp bir kâğıdın üzerine elleri titreyerek birkaç satır yazı yazar.*)

Şevki Bey – Ver bakayım okuyayım. (*Diyerek kâğıdı alır. Okumaya başlar.*) Ey benim nûr-ı dîdem! (*Kendi kendine*) Dur bakalım yine muhabbet izhâr ederek başlamış ama... (*Kâğıdı okuyarak*) Malum ola ki ben bundan böyle dahi senden vazgeçemem. (*Pür-hiddet olarak*) Kız, sen beni istihzâ mı ediyorsun, (*Kamaya*

davranarak) yoksa dediklerimi yalan mı zannediyorsun? Artık kendimi zapt edemez oluyorum ha!

Ferdâne Hanım – Ah, efendim inkârımın mugâyiri olarak bir şey yazamıyorum. Affedersin, ne yapacak isen yap.

Şevki Bey – *(Bir cüz'î halimlik ile)* Kız sen kendi kanına susamışsın. Gel şu inadından vazgeç diyorum sana. Sen ne yaptığını bilmiyorsun. İşte sana bir son müsaade daha! Galiba hırs ve telaş işe aklını başına toplayamıyorsun. Ben biraz odadan dışarı çıkayım. Sen bir iyi düşün, taşın. Ama geldiğimde benim istediğim gibi bir mektup yazılmış olacak ha! Sonra keyfine...

(Şevki Bey dışarı çıkar.)

Ferdâne Hanım – *(Yalnız)* Ah, bu ne gaddar ya rabbim! Bunun hiddeti bir dereceye 51 kadar haklı olabilir idi eğer ben Nuri Bey ile Allah'ın emri üzere nikâh olmayacak olsam idi. Nuri Bey kör değil, topal değil. Familyamıza yakışmaz bir adamın evladı değil. Ahlakı bozuk bir adam değil. Her vecihle bana münasip. Yalnız, bunun vaktiyle onun pederi ile beynlerinde bir bürûdet var imiş diye münasip olmaz imiş. Bu layık mıdır, böyle bir rabbânî nikâh men etmeye kalkışmaktan ise şu şeytanî adâveti ortadan kaldırırsa daha iyi olmaz mı? Aman ya rabbim, bu iki kişinin beyninde bunca senelerden beri tutuşmakta olan nâr-ı husûmet benim kanım ile mi teskin olacak imiş? Gel şu gönlümü şu Nuri'den ayırayım. Fakat ne diyorum, ben istiyorum ama gönlüm ayrılmıyor. Ah, uğursuz nefsâniyyet, musibetli adâvet! Sen bir dehşetli fırtına misillü şu bîçâre kızı bir eyyâm deryâ-yı muhabbette çalkandırdıktan sonra encâmı ecel girdaplarına gark edeceksin, ah! Bu gaddarın gelmesi de yaklaştı. Şimdi nereye kaçayım? Feryâd u figân mı edeyim? Bu nısfü'l-leylde benim feryadımı kim işitebilecek? İşitse de kim gelip kurtarabilecek? *(Masanın yanına gidip gözlerini yere dikerek bir eyyâm kımıldanmaksızın durur. O arada Şevki Bey içeri girer.)*

Şevki Bey – Nasıl? Dediğimi icra ettin mi?

Ferdâne Hanım – *(Başını yukarı kaldırarak, işaret ile)* Hayır, hayır.

Şevki Bey – *(Hiddet ile kendi kendine)* Bu ne kadar inat be! Dili ile söylemiyor ise başı ile anlatıyor. *(Ferdâne Hanım'a)* Ey, şimdi yazmayacak mısın?

Ferdâne Hanım – Efendim, dikkatle sual etme. Yazacak olsam şimdiye kadar yazar idim.

Şevki Bey – *(Kamaya davranarak)* Yazmayacaksın ha?

Ferdâne Hanım – (*Mertçe göğsünü ibrâz ederek*) Esirgeme kulunu a gaddar! İşte göğsüm, işte senin o derece menfûrun olan Nuri buradadır! Ve benim ona olan muhabbetim bu kamanın açacağı delikten başka bir yerden çıkamaz.

Şevki Bey – (*Kamayı yine masanın üzerine koyarak*) Kız sen benim başımı belaya uğratacaksın! Kamaya müracaat etmeyerek dahi Nuri’yi kalbinden redd ü ihrâc edebilirsin. “Ben seni sevmem” mealinde ona bir mektup yazar isen Nuri oradan çıkıp dünyanın öbür ucuna kadar kaçır.

Ferdâne Hanım – (*Kamayı masanın üzerinden alarak*) Yetişir artık, canavar gibi üzerime hücum ettin a zâlim! Dar bir oda derûnunda eline bir kama alıp da yiğitliğini zaten kalbi sad-pâre olmuş korkak ve öksüz bir kızın üzerinde mi sınayacaksın? Geri dur oradan! Sen kim oluyorsun ki istediğini asıp kesiyorsun? Eğer benim bir ölüme şâyân kabahatim var ise bunun burası dağ başı değil, şehristândır! Yetişir artık, bırak benim yakamı! Yoksa bilmiş ol ki nefsimin vikâyesi için mukâbeleyle mecburum.

Şevki Bey – (*Kendi kendine.*) Bu ne cesaret? Ben bu kızda bu derece cesaret asla me’ mûl etmez idim. Öyle ise olmayacak, muameleyi tebdil etmeli. Kızım, niçin benim ile böyle soğuk muamele ediyorsun? Ben seni küçükten beri kayırdım, gözettim. Senin fena olduğunu ister miyim? Şu Nuri’den vazgeç diyorum. Bu kadar bir ricamı kabul etmez misin?

Ferdâne Hanım – Rica değil efendim, sen bana emredebilirsin. Bunca vakitten beri kayırıp gözettiğine gelince teşekküründen acizim. Fakat...

Şevki Bey – (*Ferdâne Hanım’ın sözünü kat’ ederek*) Ey kızım anlaşıldı artık. Pek ziyâde gönül vermişsin, vazgeçmeyeceksin. Benim dahi muradım senin saadet-i hâlidir. Haydi, artık izin verdim. Nuri Bey senin, sen Nuri Bey’in.

Ferdâne Hanım – (*Kendi kendine*) Acaba inanayım mı? (*Taaccüb ile*) Birdenbire böyle tebdîlât? (*Bir müddet düşünür.*)

Şevki Bey – Kızım ne düşünüyorsun? Sözümü yalan mı zannediyorsun? Evet, bir müddet hiddetten sonra benim de aklım başıma geldi. Sana bu bâbda cebr-i isti’ mâl etmeye hakkım olmadığını tanıdım. Senin efkârına kalben hak verdim. Hem bu münasebetle biz de Hüsnü Bey ile barışırız gider.

Ferdâne Hanım – (*Yine tefekkür ile*) Ah efendim, şu dakikada kalbim öyle bir hicran içindedir ki bu sözünün sıhhatine kâni olabilmeye hayli güçlük çekiyorum.

Şevki Bey – İtimat eyle kızım, sahih söylüyorum. (*Ferdâne Hanım’ın yanına gelerek*) Gel artık, barışalım. (*Kamayı tutarak*) Bırak hem artık şu kamayı elinden. İsabet ki bizim bu hâlimizi bir gören bulunmadı. Yoksa bizi ne kadar ayıplarlar idi.

Ben senin pederin ve sen benim evladım makamında olduğun hâlde birbirimiz ile böyle kama ile konuşmak ne ayıp şeydir. (*Ferdâne Hanım kamayı bırakır. Şevki Bey kamayı alıp hiddet ile*) Seni gidi yaramaz, bana kama çekmek ha? Şimdi ele düştün mü?

Ferdâne Hanım – Ah, yine bildiğim gibi çıktı, şüphem tasdik oldu. Bir akrebin tabiatını tebdil ile sokmaktan ferâgat gelebileceğini asla me'mûl etmiyor idim.

Şevki Bey – (*Ferdâne Hanım'a yine kamayı göstererek*) Ey, işte artık bu son tekliftir. Şimdi ne diyeceksin? Hayat ve memadın bir dakikaya kadar daha senin elindedir. Şu dediğim gibi bir mektup yazacak mısın?

Ferdâne Hanım – Şu saat bütün vücudum öyle bir titremek içindedir ki elim kalem tutabilmek değil bizzat kendimin ayakta durabilecek mecâlim yoktur.

Şevki Bey – Ben yazarım. Sen yalnız imza ko.

Ferdâne Hanım – (*Başıyla yine işaret ederek*) Hayır, hayır.
(*Sokaktan ayak sesleri işitilir.*)

Şevki Bey – Çabuk et diyorum sana. Şimdi artık gideceksin.

Ferdâne Hanım – (*Yine işaret ile*) Hayır, hayır!

Şevki Bey – Al öyle ise. (*Kamayı Ferdâne Hanım'ın göğsüne saplar.*)

Ferdâne Hanım – (*Yere düşerek*) Ah... Vah... Muradına erdin mi a zâlim!

Şevki Bey – (*Mumu söndürüp odanın bir köşesine çekilerek kendi kendine*) Ah... Ne yaptım ben? Kız ölecek... Gelip beni de tutacaklar, istintâk edecekler... Ama ben de inkâr ederim... Fakat inkâr etsem de nâfile... Evin içinde böyle bir şeyi yapacak benden başka kim var? Hem birinci şahit Behçet Efendi olacaktır. Hüsnü Bey falanı da başka... Ah, çare yok kurtulamayacağım. Beni de öldürecekler, ah! Bunlar evvelîsi niçin hatırıma gelmiyor idi?

(*Odanın dışarısında ayak sesleri çoğalır.*)

İkinci Meclis

Evvelkiler Nuri Bey Hüsnü Bey Bekçiler

Nuri Bey – (*Dışarıdan kapıya vurarak*) Ferdâne'm, açar mısın?

Ferdâne Hanım – Ah... Oh...

(*Nuri Bey, Hüsnü Bey, bekçiler kapıyı kırıp içeri girerler.*)

Nuri Bey – (*Taaccüb ile*) A! Bu ne fenalık!

Ferdâne Hanım – Ah... Ah...

Nuri Bey – (*Teessüf ile*) Ah, şu ah sesi ciğerimi deliyor.

Hüsnü Bey – Korkarım bir hıyanet vukuu bulmuş.

Nuri Bey – *(Bekçilere)* Çabuk şundan üzerinizde bir kibrit var ise yakın. *(Bekçiler mumu yakarlar. Cümlesi Ferdâne Hanım'ın yanına gelip nazar ederek)* Ah, Ferdâne'm vurulmuş!

Hüsnü Bey – Ah, bu gaddarın işidir. *(Etrafına bakarak)* Nereye kaçtı acaba şu zâlim?

Şevki Bey – *(Kamayı alıp Hüsnü Bey'in üzerine hücum ederek)* İşte buradayım!

Hüsnü Bey – *(Kılıcı çekip Şevki Bey'in boynuna ittirerek)* Seni zâlim! *(Şevki Bey vurulup yere düşer.)*

Şevki Bey – Ah... Vuruldum... Ettiğimi buldum, öldüm. *(Ölür.)*

Nuri Bey – *(Cümlesi ile beraber Ferdâne Hanım'ın yanına gelip Ferdâne Hanım'ı kucağına alarak)* Ferdâne'm, Ferdâne'm...

Ferdâne Hanım – Ah... Nu...rim... Ben... gid... *(Ölür.)*

Nuri Bey – *(Ferdâne Hanım'ı yere bırakıp ayağa kalkarak usûl ile kamayı alıp gelip Ferdâne Hanım'ın yanına oturduktan sonra)* Ah Ferdâne'm, tâlihsiz Ferdâne'm... Bana sadık Ferdâne'm, benim için ölmüş Ferdâne'm! Sen öldükten sonra bana yaşamak haramdır! *(Diyip kamayı kendi göğsüne saplayıp yere düşer, ölür. Perde iner.)*

4. SONUÇ

Tanzimat Dönemi yazarı olan ve eserlerini de bu dönemdeki yaygın anlayış doğrultusunda veren Yusuf Neyyir, bugün pek hatırlanmasa da edebiyat tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Yusuf Neyyir, özellikle *Gülzâr-ı Hayâl* romanıyla tanınmıştır. Sözlü kültürden yazılı devre geçildiği devirde yayımlanan bu eser, döneminde çok ilgi görmüş ancak zamanla unutulmuştur. Yazarın ismiyle yayımladığı *Tasvîr-i Sebât* oyunu ve ismi bulunmadığı hâlde ona atfedilen *Sıdk-ı Canân*, *Esrâr-ı Aşk* ve *Tedbirsizlik* isimli oyunları ise konu itibarıyla döneminde sık işlenen meselelere dikkat çekmeleri bakımından mühimdir.

Oyunların ortak özelliği, dördünün de bir şekilde evlilik konusuna değiniyor olmalarıdır. Özellikle *Tedbirsizlik* dışında kalan üç oyun, birbirine denk olan çiftlerin evliliğini işler. *Tasvîr-i Sebât*'ta evlilik meselesi başlangıçta gündeme gelmişken oyunun devamında genç çift, anlaşarak evlenir. Evlendikten sonra Mün'im Bey'in karısı Nesibe'yi aldatmasıyla oyunda konu başka bir noktaya evrilir. Ancak aldatılan Nesibe, oyun boyunca sık sık acele aldığı evlilik kararı için kendini suçlayacak, böylece evlilik meselesi tekrar konuşularak okuyucunun bu konuda düşünmesi sağlanacaktır. *Sıdk-ı Canân*'da ise baştan sona kadar evlilik konuşulur. Birbirini seven Ferdâne ile Nuri, Ferdâne'nin babası istemediği için birbirlerine kavuşamazlar. *Esrâr-ı Aşk*'ta ise önceleri birbirine evlilik sözü veren Ferhunde ile Yâver çiftinin aralarındaki bir yanlış anlaşılma sebebiyle birbirlerine kavuşamamalarını konu edinir. *Tedbirsizlik* oyunu ise bu üç oyundan farklı bir şekilde evlilik konusunu işler. Yetmişli yaşlarındaki Hasan Efendi, rahmetli karısının cariyesi genç Şevkitarab ile evlenmek isteyince çocukları bu evliliğe karşı çıkar. Ne yaş ne mevki bakımından birbirine denk olan bu çift, tamamen çıkarlarını düşündüklerini için birbirleriyle evlenmek isterler. *Tedbirsizlik* hem konusu hem de konunun işleniş tarzı bakımından diğer oyunlardan ayrılır. Diğer oyunlar, romantik akımın etkisiyle yazılmışken *Tedbirsizlik*'te daha çok realist bir yapı vardır.

Tedbirsizlik, yalnızca konu ve konunun işleniş şekli değil; sonucu bakımından da *Tasvîr-i Sebât*, *Sıdk-ı Canân* ve *Esrâr-ı Aşk*'tan farklıdır. Diğer üç oyunda da oyunun sonunda kişiler verem olup ya da intihar ederek ölürken *Tedbirsizlik*'te kimse ölmez. *Tedbirsizlik*'te, karakter itibarıyla oyunun diğer kahramanlarından pek de farklı olmayan, yalnızca diğerlerine nazaran daha “tedbirsiz” olduğu için tutuklanan Sadullah Bey vardır. Diğer oyunlarda ise özellikle başkarakterler bir şekilde ölürler. *Tasvîr-i Sebât*'ta Nesibe, kahrından verem olup yatağa düşer ve çok sürmez ölür. *Esrâr-ı Aşk*'ta aşk acısı çeken Yâver, sevgilisine kendisini ifade edemez ve bu üzüntüyle hayatını kaybeder. Yâver'in annesi, oğlunun acısına dayanamaz ve ölüverir. Bu sırada eve gelen Ferhunde, yaptığı yanlışın nelere sebep olduğunu görünce hançerle kendini öldürür. *Sıdk-ı Canân*'ın başkarakteri Ferdâne Hanım babası tarafından bıçaklanarak öldürülür. Bu sırada yanlarına gelip olanları gören Hüsnü Bey, kendini korumak için Şevki Bey'i öldürür. Sevddiği kadının öldüğünü görür görmez, o da bıçağını kendine saplayarak intihar eder. Görüldüğü gibi *Tedbirsizlik* dışındaki üç oyunda da romantik etkiler baskındır.

Çalışmada konu edilen dört tiyatro da oyunu, mutlu sonla bitmez. Oyunlardan üçü, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, ölümle sonuçlanır. *Tedbirsizlik*'te ise ölüm yoktur. Ancak Sadullah Bey'in tutuklanmasıyla sona erer. Sadullah Bey'in tutuklanmasının ardından Hasan Efendi Şevkitarab ile mutlu bir evlilik sürdürür mü, bu oyunda okuyucuya verilmez. Fakat Sadullah Bey'in tutuklanması Binnaz Hanım'ın kaygılanması demektir. Diğer oyunlarda iyiler hiç hak etmedikleri hâlde ölseler de kötüler cezasız kalmamış, onlar da ettiğini bulmuştu. *Tedbirsizlik* oyununda ise olanların cezasını yalnız başına Sadullah Bey çekmiştir. Yani bu oyun da tam anlamıyla mutlu bir şekilde sonuçlanmamıştır.

Yusuf Neyyir Bey'in Lamartine'den *Graziella* isimli eseri tercüme ettiğini çalışmamız sırasında dile getirmiştik. *Graziella*, romantik üslupla yazılan bir eserdir. Bu sebeple yazarımızın tiyatro metinlerini ortaya çıkarırken Batı Edebiyatındaki tercüme eserlerden etkilenmiş olması kuvvetli bir ihtimaldir.

KAYNAKÇA

(İmzasız), **Esrâr-ı Aşk**, İstanbul: Hayal Matbaası, 1291 (1874).

(İmzasız), **Sıdk-ı Canân**, İstanbul, (t.y.).

(İmzasız), **Tedbirsizlik**, Tasvîr-i Efkâr Matbaası, (t.y.).

[Yusuf Neyyir Bey], 29/Z/1263 (Hicrî), T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye, Dosya no. 4.

150. Yılında Tanzimat, Yayına Hazırlayan: Hakkı Dursun Yıldız, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992.

Akı, Niyazi. **Türk Tiyatro Edebiyatı Tarihi I**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1989.

Alpaslan, G. Gonca. **XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002.

And, Metin. “Kitap Olarak Yayınlanmış Tiyatro Oyunları Bibliyografyası”, **Forum**, c. 10, sayı:181, 15 Ekim 1961, s. 17-19.

_____. **Türk Tiyatro Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.

Aytaş, Gıyasettin. **Tanzimatta Tiyatro Edebiyatı Tarihi**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.

Bütün, Zeynep. **Gülzâr- Hayâl’in Transkripsiyonu ve Tahlili**, (Basılmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Enginün, İnci. **Tanzimat Devrinde Shakespeare - Tercümeleri ve Tesiri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1979.

_____. **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2006.

Esen, Nüket. **Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1990.

Kefeli, Emel. “Lamartine, Alphonse de”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c.27, Ankara 2003: 93-94.

_____. **1854-1993 Yılları Arasında Lamartine’den Türkçeye Yapılan Tercümelere Üzerine Bir Araştırma**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1993.

Namık Kemal’in Hususi Mektupları II: İstanbul ve Midilli Mektupları, Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1967.

Neyyir, Yusuf. **Tasvir-i Sebât Yahut Nesibe**, İstanbul: Bakırcıbaşı Mehmet Efendizade Süleyman Efendi Matbaası, 1290 (1873).

Okay, Orhan. **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005.

Özege, Seyfettin. **Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogu**, İstanbul.

Süreyyâ, Mehmed. **Sicill-i Osmanî III**, Yayına Hazırlayan: Ali Aktan, İstanbul: Sebil Yayınları, 1996.

Topaloğlu, Bekir. “Mârifetnâme”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c.28, Ankara 2003: 57-59.

Töre, Enver. **Hayattan Sahneye Kadınlar**, İstanbul: Duyap Yayıncılık, 2006.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Buket ÜLGER.

Doğum Tarihi / Yeri: 08.11.1989 / İstanbul

Eğitim Durumu:

Lise: 2003- 2006 İstanbul Bahçelievler Kemal Hasoğlu Lisesi

Lisans: 2006- 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans: 2011- 2014 Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Edebiyatı Anabilim Dalı